Bir Filozofun Gezi Günlüğü

Hermann Keyserling

Bir Filozofun Gezi Günlüğü

Hermann Keyserling

Yabancı ülkelerde kendini, insanı ve yaşamı tanıma arayışının öyküsü

İZDÜŞÜM YAYINLARI

Bir Filozofun Gezi Günlüğü

BİR FİLOZOFUN GEZİ GÜNLÜĞÜ

HERMANN KEYSERLING

İngilizceden Çeviren
AYŞEGÜL YURDAÇALIŞ

İZDÜŞÜM YAYINLARI

İzdüşüm Yayınları: 2

Bir Filozofun Gezi Günlüğü
Hermann Keyserling

Özgün Adı
The Travel Diary of a Philosopher

Çeviri
Ayşegül Yurdaçalış

Yayın Yönetmenleri:
İbrahim Şener/Ayşegül Yurdaçalış
Kapak Tasarımı: Timuçin Unan
Metin Tasarımı: Selgin Zırhlı

1. Basım - Ocak 2000
Baskı
Kurtiş Matbaacılık

ISBN: 975-8408-06-2

Genel Dağıtım
BEYAZ YAYINLARI
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han
No: 3 Kat: 2 Cağaloğlu - İST.
Tel: (212) 522 38 68-69 Faks: (212) 522 38 70

İÇİNDEKİLER

Biyografik Notlar 1

Giriş 5

BİRİNCİ BÖLÜM
Tropikal Dünya

Yola Çıkmadan 9
Akdeniz 14
Süveyş Kanalı 18
Kızıldeniz 20
Aden 22
Hint Okyanusu 26

İKİNCİ BÖLÜM
Seylan

Kolombo 39
Kandy 43
Dembull 74
Habarane 76
Minneri Gölü 78
Pollonaruwa 84
Anuradhapura 87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Hindistan

Rameshvaram	97
Madura	102
Tanjore	120
Conjeevaram	123
Mahabalipuram	126
Adyar	128
Ellora	189
Udaipur	195
Chitor	202
Jaipur	205
Lahor	213
Peshavar	216
Delhi	221
Agra	238
Benares	245
Buda-Gaya	341
Himalayalar'da	347
Kalküta	373

BİYOGRAFİK NOTLAR

Count Hermann Keyserling, 1880 yılı Temmuz ayının 20'inci günü dünyaya geldi. On beş yaşına dek, Estonya'da, ailesinin mal varlığının bulunduğu Koenns ve Rayküll'de, özel öğretmenler tarafından eğitildi; sonra, sırasıyla Pernau ve Dorpat'ta Rus okullarına devam etti. Daha sonra, büyükbabasının ayak izlerini takip ederek, jeoloji okumak için Heidelberg'e gitti. 1902'de, Viyana'da master derecesini elde etti; bir filozof olarak gelecekte yapacağı mesleki çalışmalarına başladığı dönem, bu dönemdir. Houston Chamberlain'in *Grundlagen des 19. Jahrhunderts* (19. Yüzyılın Temel Değerleri) adlı eserini okudu ve kendisini, felsefi çalışmalarını ilerletmesi konusunda yüreklendirecek olan bu yazarla tanıştı. Keyserling, 1905'te *Gefüge der Welt* (Dünyanın Yapısı) adlı kitabını yazdı ve profesyonel verimlilik idealine karşı kişisel mükemmellik ideali, kafasında, ilk kez bu kitabı yazarken oluştu.

1911 yılında, *Bir Filozofun Gezi Günlüğü* adlı eserle sonuçlanacak olan dünya seyahatine çıktı, fakat görüntüsünün oluşumunu kuşkusuz büyük ölçüde etkilemiş olan deneyimlerin çoğu, 1903-1911 yılları arasındaki döneme aittir.

Keyserling 1903 yılında, Paris'te yaşamak üzere Viyana'dan ayrıldı. Paris'i bir üs olarak kullanarak sık sık İngiltere'yi ziyaret etti ve Fransa'da kaldığı süreyi ağırlıkla, okumaya, çalışmaya ve bir dereceye kadar da seyahat faaliyetlerine adadı. Münih gazetelerinden birinde bir dizi makale yazmasını teşvik eden Flaubert'e büyük hayranlık besledi. Keyserling'in bir gezgin olarak epeyce ünlendiği

söylenir, ama bu hoş iltifat hiçbir biçimde, Kant, Schopenhauer ve F. A. Lange üzerine yaptığı ciddi araştırmaların değerini düşürmemiştir. Keyserling, bu dönemde de pek çok önemli dostluk kurmuştur; Keyserling'e göre, bu dostlarından biri olan Rus ressam ve sanat eleştirmeni Wolkoff-Mouromtzoff'un, kendisi üzerinde önemli etkileri olmuştur. Simmel ve Bergson ile de yakınlaşmıştır, fakat Keyserling'in kendisini en çok borçlu hissettiği insani etki, kadın arkadaşlarının, üzerindeki etkisidir.

1905'deki Rus devrimiyle birlikte, Keyserling'in talihi giderek kötüye döner ve iki yıl boyunca, meteliksiz olduğu inancıyla yaşar. 1906'dan 1908'e kadar, bu kez kendisine merkez olarak Berlin'i seçer; fakat orada kalış süreci birçok seyahatle, özellikle de Yunanistan'a yaptığı geziyle bölünür. Berlin'de geçirdiği bu süre içinde *Unsterblichkeit* (Ebediyet) adlı eserini kaleme alır.

1907'de Hamburg'da, daha sonra *Prolegomena zur Naturphilosophie* (Doğa Felsefesi Prologları) başlığı altında yayımlanacak olan bir dizi ders verir.

1908'de, babasının mallarının kendisine miras kaldığını öğrenir ve bunun üzerine oraya, yani Estonya Rayküll'e yerleşir. Burada epeyce zamanını, mallarıyla ilgilenen çiftçilerle geçirmesinin yanı sıra, zamanının önemli bir bölümünü de Bergson, Simmel, Walther Rathenau, Max ve Alfred Weber, Boutroux, F. C. S. Schiller, Bertrand Russell, Lord Haldane, Arthur Balfour ve Benedetto Croce ile yazışmaya ayırır. Ayrıca, *Philosophie als Kunst* ve *Wiedergeburt* (Sanat Olarak Felsefe ve Yeniden Doğuş) başlıklarıyla kitap formunda yayımlanan çeşitli makaleler de bu döneme aittir.

Keyserling dünya seyahatine 1911 yılında çıkar; 1912 ile 1918 yılları arasındaki dönem, bu seyahatin kaleme alınmasına adanmıştır. 1914'te, kitabın yazılması tamamlanmış, savaş patlak verdiğinde 1. cildin provaları yayımcı tarafından baskıya verilmiştir, ancak Keyserling'in 2. cildi yayımcısına ulaştırma şansı yoktur; malları

Rus topraklarında bulunduğundan, Almanya'yla iletişim kurma olanağı ortadan kalkmıştır. Ancak savaş yılları boyunca zamanının çoğunu, yazdıklarını gözden geçirmeye ayırır ve 2. cildin son bölümünü tümüyle yeniden yazar.

Bu kitabı yazmaktaki amacı, kendini ifade etmenin bir yolunu bulmaktır. Bu arzu onda o denli güçlüydü ki, bir ara az kalsın bir Kore manastırına çekilme kararı veriyordu.

Savaşın kendisinin Keyserling üzerindeki etkisi büyük olmaz. Keyserling, dünyanın içine düştüğü krizi Rayküll'deki sığınağından izlerken, zorunlu inzivayla geçen bu dört yılı, bol bol düşünmek ve kendini geliştirmek için kullanır.

1918'de, Keyserling'in dünyevi işlerinde ikinci büyük kriz başgösterir ve Rus devrimi sonrasında, tüm varlığı elinden alınır; böylece o da, Alman topraklarında bir mülteci olarak, tümüyle çalışmalarından kazandığı parayla yaşamak ve her şeye sıfırdan başlamak zorunda kalır. 1919'da, Bismarck'ın torunlarından biriyle evlenir.

Otobiyografisine göre Count Keyserling, düşünceleri ve yazılarının, çağının ilerisinde olduğuna ve bu nedenle de hiçbir biçimde, içinde bulunduğu dönemin temsilcisi olamayacağına inanmaktaydı. *Bir Filozofun Gezi Günlüğü*'nün Almanya'daki olağandışı başarısı ise bu görüşü çürütüyor.

Yayımcısı Otto Reichl'ın önerisiyle ve Grand Duke Ernst Ludwig von Hessen'in daveti üzerine Keyserling, 1920'de Darmstadt'da the School of Wisdom'ı (Bilgelik Okulu) açar. Bu okulun anlamı ve hedefi, Okul'u maddi olarak destekleyen Darmstadt Serbest Felsefe Topluluğu'na ait broşürden çıkartılabilir: Okul'un, insanlığı, savaşın yarattığı yeni temeller üzerinde yeniden canlandırmayı hedefleyen öğretileri, Keyserling'in 1922'de yayımlanan *Schöpferische Erkenntnis* (Yaratıcı Bilgi) adlı eserinde yer almaktadır. Keyserling bundan sonraki dönemi, büyük bir ruhani yenilenme hareketinin başında ve zamanının çoğunu dersler vererek ve konuşmalar yaparak geçirir.

Bir Filozofun Gezi Günlüğü

Dünya Keyserling'i filozof olarak tanıyor olsa da, o kendini Darmstadt'daki faaliyetleriyle daha çok bir devlet adamı ya da bir mareşal gibi hissetmiştir. Gezi Günlüğü'nü okuyacak olanların onu hiç tanımıyor olmaları halinde, Keyserling'in en dikkate değer niteliklerinin, yazılarından çok yaşamında, başka bir deyişle, insanın kendisinde bulunduğu gerçeğini akılda tutmalarında yarar vardır.

GİRİŞ

Bu kitap, bir roman gibi okunmalıdır. Büyük bir bölümü; bir dünya seyahatinin dışsal etkilerinin içimde yarattığı unsurlardan oluşmuş da olsa ve rahatlıkla tümüyle bağımsız da yazılabilecek olan pek çok nesnel tanımlama ve soyut yorum da içerse, bu kitap, bütünlüğü içinde yine de, içsel olarak kavranmış ve içsel tutarlılık gösteren bir kurgu sunmaktadır ve ancak onu böyle değerlendirenler, gerçek anlamını kavrama şansına sahiptir. Bu anlama ilişkin bir ilave yapmak istemiyorum. Bu anlam, yazar/gezgini, birçok ruh hali ve dönüşüm içinden geçerken, bu gibi gerçeklerin, onun için asla bir hedef olmayıp, yalnızca onlardan bağımsız varolan anlamlarını ifade etmek için birer araç olduklarını asla unutmadan izlemeye gönüllü olanlara, kendiliğinden açılacaktır. Bu azınlık; yabancı yerlerin kültürlerine ilişkin gözlemlerin kişisel bakışa bağlı olarak değiştiğini, şiirsel yaratıları kesin tanımlamaların izlediğini, tasvir içeren paragraflarımın çoğunun –belki de hepsinin– gerçeklerden çok olasılıkların tarafını tuttuğunu, vb. gördüklerinde öfkeye kapılmamalı ve her şeyden önce, bir bakış açısının ya da ruh halinin değişmesiyle beni yanıltan ve bazen çok fazla sözcükle anlatmaya çekindiğim çelişkilerin, yollarını şaşırtmasına izin vermemelidir. Kitabımı bu ruh içinde okumaya hazır olanlar, umarım, sona ulaşmadan önce, biraz olsun, teorik olarak mümkün olan bir felsefeden çok, pratikte edinilmesi mümkün olan bir ruhsal ve zihinsel yaklaşım yakalamış olurlar; böylece birçok çetrefil ve uğursuz problem

daha baştan çözülmüş olacak, uzlaşmaz çelişkiler geride kalacak, yeni ve görece kapsamlı bir anlam açığa çıkacaktır.

Böylece, 1914 Haziranı'nda yazdım. Kitabımın, aynı yılın sonbaharında çıkmasını planlamıştık. Savaş ilan edildi ve bunun sonucunda, Estonya Alman birliklerince işgal edilinceye dek, yayımcımla aramdaki tüm iletişim kanalları kesildi. Birinci cilt yayımcımın elinde ve baskıya girmeye hazırdı; buna karşın, ikinci cildin çıkışları bende kalmıştı. Böylelikle bir süre geçti. Zorunlu olarak karşılıklı beklemeyle geçen bu uzun zaman aralığına karşın, gezi notlarımın büyük bir bölümünü hiç değiştirmeden yayımlıyorum. Varlığını, doğulu bir zihinsel yaklaşıma borçlu olan kitap, yaratıcı çabalarımın 1911-14 döneminin ürünüydü ve bu nedenle, onu farklı bir bakış açısıyla yeniden yazmak için yapacağım herhangi bir girişim, değerini düşürmekten başka bir işe yaramazdı. Yalnızca son iki bölüm –Amerika ve Rayküll– bu savaş sürecinde değiştirilmekle kalmadı, neredeyse tümüyle yeniden yazıldı. Yaptığım girişimi sonuçlandırmak için, bu adımı atmayı gerekli gördüm. 1914 yılında, Doğu'dan o denli etkilenmiş durumdaydım ki, kendimi bir Batılı olarak yeterince ifade edemez olmuştum; sonuç olarak, ilgili bazı bölümler açıklıktan ve inandırıcılıktan yoksundu; konuyu toparlamak ve tümünü, ulaşmış olduğum değerlendirmelerle uyumlu bir biçimde tamamlamak için; dünya seyahatimin canlı *Fazit*'ine "Finale" noktasını koyabilmek için hedefime çok yaklaşmıştım. Bugün bu hedefe yönelik olarak, yeteneklerim elverdiğince, elimden geleni yapmış olduğuma inanıyorum. Bu uzun ve dehşet dolu, ürkütücü süreç, en azından yaratıcı bir çabanın işine yaramış gözüküyor.

BİRİNCİ BÖLÜM:
TROPİKAL DÜNYAYA DOĞRU

I
YOLA ÇIKMADAN

Niçin hala yolculuk yapmak zorundayım? – Başıboş gezdiğim günler geride kaldı; salt maddiyat elde etmenin beni içsel olarak zenginleştirdiği zamanlar geçip gitti. O günlerde içsel büyüme, yüzeyin genişlemesiyle çakışıyordu; ben zihinsel olarak, diğer herhangi bir anlamda gelişmeden söz edilebilmesi için, öncelikle bedeninin büyümesi gereken bir çocuk konumundaydım. Bununla beraber, ne denli yaşam dolu olursa olsun, hiçbir çocuk süresiz olarak büyümez. Herkes, er geç, bir önceki anlamda ilerleyemediği kritik eşiğe ulaşır ve şu soru kendini dayatır: Bundan sonra ne olacaktır; tümüyle durulup atıllaşacak mıdır, yoksa gelişimini yeni bir boyuta taşıyabilecek midir. Ve yaşam, tümüyle tüketilmiş olmaması koşuluyla hiçbir noktada, atıllaşma yeteneğine sahip olmadığından, gerekli boyut değişikliği belli bir yaşta otomatik olarak kendini gösterir. Her birey, olgunlaştıkça, önceki yıllarda çabalarını genişleme ve zenginleşmeye yönlendirmiş olan motifle, bu kez, daha fazla derinlik ve daha fazla içerik peşinde koşmaya başlar. Bugünkü gücümün ve deneyimleme arzumun türü ve derecesini, daha önceki dönemlerdekiyle karşılaştırdığımda, temelde tek bir fark gözlüyorum: Geçmiş günlerde her yeni izlenim, her yeni gerçek, büyümekte olan bireyselliğime, tamamlayıcı bir unsur olarak dahil oluyordu ve bireyselliğim, içine aldığı gerçeklerin miktarıyla doğru orantılı olarak, giderek büyüyordu. Her yeni deneyim sayesinde

yeni bir ifade aracı kazandım; her yeni bakış açısı benlik bilincimi güçlendirdi ve bu nedenle, bana şimdiye dek kendini tam olarak açmamış olsa da, beni içeriden kışkırtan şey olmaksızın, alabileceğim her şeyi alma umuduyla yaşamam hiç de aptalca değildi. Organlarım güçlenmeye devam ederken, onları daha iyi kontrol etmeyi öğrenmiştim; varlığımın içinde yeni oluşumlar giderek seyrelmeye ve bütünün ruhu her parçada kendini giderek daha fazla göstermeye başladığında, parçalara olan ilgim de aynı oranda azalmaya başladı; benim için onlar hiçbir zaman bir başlangıçtan daha fazlası, hatta bir vesile bile olmamıştı. Bugün böylesi olaylar artık beni ilgilendirmiyor; okumaya düşkün değilim, arkadaşlarıma nadiren gereksinim duyuyorum ve kaderimi kuşkusuz herhangi bir başka biçimde olduğundan daha iyi gerçekleştirebileceğim bir biçime sahip olan münzevi yaşamına, giderek daha fazla eğilim duyuyorum. Çaresi yok: Ben bir metafizikçiyim ve bundan başka hiçbir şey olamam (başka ne olabileceğimin, bunda başarılı olup olmayacağımın önemi yok) ve bu da, dünyanın gerçek durumuyla değil, yalnızca potansiyel olanaklarıyla ciddi olarak ilgilendiğim anlamına geliyor. Alışkanlıkla ve kısmen bir tür özdisiplin sonucu, pozitif bilimlerdeki ilerlemeleri de izliyor; benim yolumla kesişenlerin özelliklerini incelemeye devam ediyor ya da kendilerini ifade etmiş oldukları kitapları okuyorum; fakat tekrarlıyorum; tüm bunlar artık beni ilgilendirmiyor. O halde, beni dünyayı gezmeye iten, derinlere kök salmış bu dürtümün –daha önceleri beni, hiç güven vermeyen sağlığımı dışsal araçlar yardımıyla dengede tutabilmek için diyar diyar gezmeye iten güdüden daha az zorlayıcı olmayan bir güdü– açıklaması ne olabilir? Merak olamaz: İçsel özlemlerimle herhangi bir bağlantı taşımadığı sürece, salt gezip görmeye duyduğum antipati, zaman içinde daha da büyüdü. Bir araştırmanın izini sürmek de olamaz; çünkü artık varlığımın gerçekten ciddiye alabileceği herhangi bir problem olduğunu sanmıyorum. Beni dünya seyahatine yönlendiren dürtü, birçoklarını manastırlara yönlendiren dürtünün aynısı:

kendini gerçekleştirme/idrak etme arzusu.

Birkaç yıl önce, Rayküll'de yaşama kararını verdiğimde, artık dünyaya gereksinim duymayacağım hayali içindeydim. Hedefimin, içimde çoktan beridir tomurcuklanmakta olan fikirleri olgunlaştırmak olduğunu göz önüne alarak, artık ona gereksinim duymayacağıma kanaat getirmiştim, çünkü bu fikirlerin gelişimi, hiçbir yerde, dışsal uyarıcılardan tümüyle arınmış bir inziva sürecinde olduğundan daha az tehlikede olamazdı. Oysa beklenti düzeyim, Rayküll'de deneyimlemek üzere olduklarımın fazlasıyla üzerindeymiş. İnzivaya çekilmenin, kendimi nihai anlamda gerçekleştirmeme yardım edeceğini ummuştum; bu sayede ulaşacağım fikirler, metafizik gerçekliğin saf ifadesi olarak ortaya çıkacaktı; orada, zaman ve mekanın rastlantısal prangalarının ötesine geçeceğimi ummuştum. Bu umudum boşa çıktı. Yalnızlığım içinde giderek "kendim"e daha çok yaklaşsam da, bunun metafizik anlamda değil ampirik anlamda olduğunu kabul etmek zorunda kaldım ve bu da, amaçladığım şeyin kesinlikle tam tersiydi. Böylece, dünyadan vazgemem için çok erken olduğunu kabullenmek zorunda kaldım. Çoğu fani için kişilik, kutsanmışlıkların en yücesini ifade edecektir. Metafizikçi için ise, kendi bireyselliğini bütünüyle alt edememesi, en büyük trajedidir. Keats, şair için şöyle der: "Şiirsel tabiata sahip kişinin benliği yoktur –o, her şeydir ve hiçbir şeydir; belli bir karaktere sahip değildir– bir şairin kimliği yoktur; o, durmaksızın, başka varlıklarla alışveriş halindedir." Keats bu yorumuna, şairin her şeyden önce bu anlamda benliksiz olmak zorunda olduğunu, iddiasını ancak bunu başardığı ölçüde yerine getirebileceğini de eklemeliydi. Aynı şey metafizikçi için, hem de daha yüksek derecede ve çok daha derin bir anlamda geçerlidir: Metafizikçinin şairle ilişkisi, şairin aktörle ilişkisiyle karşılaştırılabilir. Komedyen sunar, şair yaratır; metafizikçi ise zihninde, tüm olası sunumları ve yaratıları öngörür. Bu nedenle, asla herhangi bir biçime nihai biçim olarak bakmamalı; asla kendini herhangi bir şeyle ya da herhangi biriyle özdeş his-

setmemeli; bilincinin merkezi dünyanınkiyle çakışmalı; birbirinden bağımsız tüm görünümlere üstten, Tanrı'nın açısından bakmalıdır. Bu, özellikle, kendi bireyselliği ve kendi felsefesinin söz konusu olduğu noktada böyledir. Doğrusu Rayküll, bu içselleşme sürecini benim için pek kolaylaştırmadı. Ben de, birçokları gibi, dünyanın içerdiği olasılıkların, tümüyle kişisel bir formülle tüketilebildiğini düşünmeye; kişiye özgü, rastlantısal nitelikleri, Varlığın olmazsa olmaz nitelikleri olarak görmeye başladım. Yani "Kişilik" haline gelmeye başladım. Ve böylece, Pythagoras ve Platon'un, yolculuklarını, olgunluklarının ileriki evrelerine dek uzatmakla ne denli bilgece davrandıklarını kavradım. Kaçınılmaz kemikleşme süreci olabildiğince önlenmeye çalışılmalı, Proteus olabildiğince Protean kalmalıydı, çünkü yalnızca Protean tabiatına sahip insanlar metafiziğin papazlık noktasına kadar tırmanabiliyordu. Bu nedenle, dünyaya geri dönmeye karar verdim.

Kendimi gerçekleştirmeme dünya ne kadar yardım eder? Bize genellikle, dünyanın bunu engellediği söylenir; oysa dünya, uygun niteliklere sahip olanlara, ruhlarını sürekli yeni oluşumlara zorlayarak yardım eder. Benim için gerçekten bir şey ifade etmeyen izlenimler edindiğim için, zihnim, salt yeni maddiyat elde etmekten kazançlı çıkmıyor. Fakat sonra yine, bir bütün olarak psikolojik varlığım, kendini içinde bulduğu koşullara göre farklı farklı tepkiler veriyor ve bu farklılıklar, bugüne dek benden saklanmış olan gerçekliklere gözümü açıyor. Bir kez olgunluğa ulaşmış olan değişmeyen kişi için dünyadan, elbette, yararlanılamaz; zaman içinde daha çok gördükçe, daha çok deneyimleyip, daha çok öğrendikçe, gerçeğin çok taraflı yüzünü, onu hatalı izlenimler edinmeye yönlendirecek olan, tek bir açıdan gözlemlemek için eğitilmiş organlarla anlamak zorunda olduğundan, giderek yüzeyselleşir. Bu türden bir insan, kendi özel alanında kalsa iyi eder. Diğer yanda, içinde bulunduğu yeni koşullar tarafından, onların özellikleriyle uyumlu biçimde dönüşüme uğratılan esnek birey, hiçbir zaman yeterince deneyimleye-

mez, çünkü o, geçirdiği her bir başkalaşımdan derinlik kazanarak çıkar. Kendi bedeni ve ruhunda; genelde bütün biçimlerin ne denli sınırlı olduğunu, her deneyimin onda ne gibi duygular uyandırdığını, kişinin bir başka kişiye ne gibi şeylerle bağlı olduğunu hissetmesi sonucu, bilincinin merkezi yavaş yavaş, gerçekte Varlığın bulunduğu dibe doğru kayar. Oraya varıp demir attığında, artık tek tek her olguya abartılı bir değer verme tehlikesinden kurtulmuş demektir; artık tüm özel deneyimleri, içgüdüsel olarak evrensel anlamları açısından değerlendirecektir. Yani başından beri doğasında, bir Tanrı yaşamaktadır. İnsan, bütün bu deneyimler silsilesinden geçerek, yavaş yavaş aynı noktaya yaklaşır.

Ben dünya seyahatime bu nedenle başlıyorum. Avrupa'nın artık bana vereceği bir şey kalmadı. Orada yaşam, varlığımı yeni gelişmelere itemeyecek denli bildik; bunun dışında da, fazlasıyla dar bir alana hapsedilmiş durumda. Avrupa'nın tamamı aslında aynı ruha sahip. Yaşamımın, varoluşu mümkün kılacak denli farklılaşacağı, anlayışın kişinin kavrama araçlarında kökten bir yenilenme gerektireceği, bugüne dek bildiklerimi unutmaya zorlanacağım, vb. enlemlere gitmek istiyorum. Tropikal iklimin, Hint bilincinin, Çinli yaşam tarzının ve şimdiden gözümde canlandıramadığım daha birçok unsurun, üzerimde art arda etkilerini göstermelerine izin vermek ve sonunda benden ortaya ne çıktığına bakmak istiyorum. Eğer tüm koordinatları algılamış olursam, onların merkezini de belirlemiş olmam ve sonra da tüm zamansal ve mekansal rastlantıların ötesine geçmiş olmam gerekir. Eğer hayatta, beni kendime götürecek bir şey varsa, bunu ancak, dünyayı gezmek için vereceğim zaman başarabilir.

2
AKDENİZ

Burada genelde beni bağlayan her şeyle olan tüm dışsal bağlantılarım kesilmiş durumda. Hiçbir haber, hiçbir mektup bana ulaşmayacak. Özgürlük duygusu, mutluluğun ta kendisi. Elbette, çoğunluğun sözcükten anladığı anlamda, çok az kişi benden daha az bağımlıdır. Ne dışa bağımlı bir mesleğim var, ne endişelenmem gereken bir ailem, ne de benden zamanımı çalacak görevlerim. Ne istersem yapabilir ya da yapmadan bırakabilirim. Oysa ancak tüm ruhsal bağlarımdan da kurtulmuş olsaydım, her sabah bir *quasimodogenitus* olarak uyanabilseydim, kendi anladığım anlamda özgür olabilirdim – ve şimdiye dek, işin içine belli ölçülerde şiddet katmaksızın, bu amaca ulaşmakta başarısız oldum. Bir insanın içinde yaşadığı zihinsel ilişki, varlığını yalnızca içten kuşatmaz, ona aynı zamanda her zaman hazır ve nazır bir dış dünya sunar ve bu dış dünya o denli taciz edici bir hal alabilir ki, bilinç, özellikle de içsel varlığı temsil ettiğini sandığı noktada, aslında sadece dışsal dünyayı yansıtır ve bu nedenle de dışsal koşulların yansısının ötesine geçmekte başarısız olur. Dünyaya armağan ettikleri yaratılar açısından görünüşe göre avantajlı olan fanilerde, durum daha da kötüleşir. Kendi çabalarının etkisi, yaratıcılarının doğal olarak ilgisini çeken ve çoğunlukla onları hoşlukla meşgul eden yeni bir ilişkiler ağı kurar, fakat kaçınılmaz olarak da, onları işin özünden uzaklaştırır. Zihinsel açıdan aktif durumda olan birçok kişinin, çabalamaya değer

bulduğu hedefleri, benim, birer felaket olarak değerlendirdiğimi söylemek tuhaf kaçabilir. Onlar davranışlarını nasıl yorumlarlarsa yorumlasınlar, mevcut koşullar ve ilişkilerin birer örneği ya da salt iç unsurları olmaktan memnundurlar. Anlamın birincil gerçeklik olduğu ve tüm gerçeklerin semboller halinde yeniden doğduğu bu daha gerçek alanda onlar, kendilerine hazır olarak sunulan bu dünyanın ötesine geçmeye yönelik herhangi bir güdü duymazlar. Böylece, okulların başında olmak ve zihinsel liderler olmakla tatmin olurlar; böylece, bireyselliklerinde ya da sistemlerinde (ki prensipte aynı kapıya çıkar), insanın sahip olduğu en yüce şeyi kutsarlar. Bense, öte yandan, aklın alabileceği en yüce fikirde, yalnızca soyut tasvir; olası en iyi sistemde, yalnızca katı bir iskelet; tüm gerçeklerde, yalnızca, deyim yerindeyse, kimyasal bir acelecilik ve tüm bireyselliklerde, yalnızca tek başına niteliksiz bir değere sahip olmanın bir ifadesini ya da ifade aracını görmekteyim. Bu nedenle, bir faktör ya da bir örnek olmakla yetinemiyor, bir fikri savunmakta ya da geliştirmekte bir nihai amaç göremiyorum. Nihai problem, dünyaya yeni olgular kazandırmak ya da eskilerini korumak ve sürdürmek değildir, ancak bu yine de, bir önceki anlamda yararlı olabilir. Amacımız, ister icat edilmiş isterse keşfedilmiş olsunlar, mevcut olgularda, aslında oluşmamış olan ve bütün oluşumları içinden belirleyen şeyi algılamak ya da sunmak olmalı. Tümüyle fani bir yaratıya varlığını teslim etmiş bir insan bunda nasıl başarılı olabilir? Ben şimdiye dek kendimi, bir yaratıya, hatta kendi yaratıma bile teslim etmiş olduğumu düşünmüyorum. Bildiğim kadarıyla kendimi hiçbir zaman, bireyselliğimle ya da işimle özdeş hissetmedim. Gençlik yıllarımdan bu yana, düne ait insandan giderek daha çok koptum ve tamamlanmış bütün işleri, dişi organın yetişkin erkeklik organını reddetmesi gibi reddettim. Fakat henüz içsel açıdan, tüm dışsal unsurları görmezden gelecek kadar özgür değilim. Bilincim tekrar tekrar ruhsal prangalara yakalanıyor, kendimi onlardan sıyırıp koparabilmem için hatırı sayılır bir çaba göstermem gerekiyor

ve bazen kendimde bunun için yeterli gücü bulamıyorum. Üstelik ait olduğum ilişkiler ağı her gün genişlediğinden ve yoğunlaşıp karmaşıklaştığından, bu, giderek daha fazla çaba gerektiriyor. Zaman zaman iplerim dolaşıp, kördüğüm oldum diye korkuya benzer bir şey duyuyorum. Bu nedenle, başka her türlü araçtan yoksun olsam bile, mekanik bir tedbiri devreye sokuyorum: Bir trene atlıyor ve dünyamdan, ona artık onu bir bütün olarak zihnimde canlandıramayacak kadar yabancılaşıncaya ve karşısındaki üstünlüğümü yeniden kuracak duruma gelinceye dek, uzaklaşıyorum. Birçok kişinin ve içlerinden en kötülerinin böyle ölçütlere güvenmediklerini biliyorum; onlara göre kişi, bu türden yapay tedbirlere başvurmadan varolacak denli güçlü olmalıdır. Evet, olmalıdır! Peki ama ya fazlasıyla güçsüzse? Bu durumda, en kısa yoldan varamıyor diye, pekala ulaşabileceği bir hedeften vaz mı geçmelidir? Sahip olduğu azıcık gücü de, kendi içinde bir amaç olmayıp yalnızca bir araç olan ve küçücük bir yön değiştirmeyle kolayca ulaşılabilecek bir şeyi ele geçirmek için boşa mı harcamalıdır? Ruhumla ilişkim açısından, inanmış bir Cizvit olduğumu itiraf ediyorum, ya da daha kesin ve daha az saldırgan bir biçimde ifade edersem: Ruhsal durumlara, dışsal doğa koşullarından daha çok saygı gösterilmesini ve kurallarına daha çok uyulmaya çalışılmasını hatalı buluyorum. Bu karakter kusuru, her şeyden önce –eğer varsa– benim gerçek benliğim değil, dışsal bir unsurdur; dış dünyaya saygı borçlu değilim. Aslında dışsal araçlar kullanmam gerekmesine endişelenmek yerine, ruhumun, izlenimlerin mekanik olarak dışlanması ve benzeri basit yöntemlere bunca enerjik ve bunca hızlı tepki verebilecek kadar naif olduğunu keşfetmekten memnunum.

Kadınlar temel zayıflıklarını, apaçık bir gerçek gibi değerlendirirler. Onlar, aşk kendisi için bir şey ifade ettiği halde, karşısındakinde aşk duyguları uyandırma yeteneğinden yoksun bir erkeğe beceriksiz gözüyle bakarlar. Bunu yaparken, yalnızca cinslerinin sahip olduğu daha üstün bir bilgiyi göstermekle kalmayıp, çoğu filo-

zofun sahip olduğundan daha derin bir yaşam kavrayışını da sergilemektedirler. Ruh doğadır ve böyle ele alınmalı, böyle değerlendirilmelidir; süreçleri ruhani değerlerle ilişkili değildir. Bu gerçek, elbette ki, pratikte birden fazla sonuç çıkarmamıza olanak veriyor. Onun dikte ettiklerinden kaçmak zorunda değiliz: Kişi isterse, düşgücü sayesinde, en yüce değerleri herhangi bir doğal koşulun üstüne oturtması mümkündür; böylece tutku evlilikte kutsanmıştır, cinayet ise Yüksek Adalet Mahkemesi'nde; hak ve adalet budur. İnsanın hangi alternatifi seçeceği, kendi kendine koymuş olduğu amaçlara bağlıdır. Benim kendi amacım, benim, şu an için, belli bir biçim ya da formda devam etmemi yasaklıyor. Bu nedenle, ben de onları çok ciddiye almak zorunda değilim.

3
SÜVEYŞ KANALI

Üzerimde dolaşan hava, düşgücüme güçlü bir uyarıcı etkisi yapıyor. Mavi-gri ay ışığında mora çalan çöl, Doğu'daki ufuk çizgisini aşıp, ötesine geçmiş gibi görünüyor; üzerimde, ürkütücü bir yükseklikte, onları şimdiye dek gördüğümden çok daha yüksekte, yıldızlar parıldıyor ve gökkubbe onların çok çok üzerinde devam ediyor. Burada uzay inanılmaz enginlikte ve neredeyse hiç boşluk içermiyormuş gibi görünüyor. Bir tür vakum dehşeti tarafından alt ediliyorum. Bu ölü dünya yaşam için ağlıyormuş gibi hissediyorum; şişede hapsolmuş cin gibi, çevremdeki boşluk dolana dek, bedenimin kabuğunu kırıp dışarı çıkma arzusu duyuyorum. Ve sıkı durun! Ruhumdaki doğum sancılarından, önümde, üzerimde, yerle gök arasında, sonlu ve yine de her yere sızmakta olan, maddeleşme sürecinde dev bir figür görüyorum; bedeni fırtına bulutunu andıran, varlığı kontrolde tutulan bir şiddetin geriliminden oluşan Bir'in figürü. Fakat biraz önce, O orada değildi. Ancak orada göründükten kısa süre sonra, dünyanın merkezine dönüşüyor. Tümüyle kişisel olan O, bu kişisellikten uzak evrenin ruhudur! Bu yüzden, bu büyük sessizliğin anlamı, yalnızca fırtınadan önce tuttuğumuz nefesimizdir ve bu derin ve muhteşem durgunluk da, felaketin ilk perdesinden başka bir şey değildir. Eğer hepimizin üzerinde olan O, yakıcı bir hiddete yol verseydi, ne olurdu? Çölde Samun doğuyor ve kum fırtınası kumulları ötelere taşıyor.

Bu, çöl insanlarının taptığı Tanrı'dır. Ne Allah'tır, ne de Jahveh. Karanlık başlangıçlardan, önemsiz hükümdarlardan, bunca yılın kalıtımsal birikimi sayesinde, Göklerin Prensi'ne dönüşmüş olan tarihi Tanrılar'dan hiçbiri değildir. Fakat tümünün kökeninde O vardır; tıpkı bir atanın torunlarının torunlarında yaşamaya devam etmesi gibi, O da hepsinin içinde yaşamaya devam eder. Ve zaman zaman yeniden kendi öz formunda görünür. Eski İsrail kabileleri, kendilerinin vahşete mahkum edildiklerine inandıklarında, üzerlerinde tehditler savururken gördükleri O idi. Bedeviler Samun'dan saklandıklarında, teröründen ürktükleri O'dur.

O, Çöl'ün Tanrısı'dır. Düşgücü olan insan, kendisini çevreleyen evrende nereye girse, ruhlar ve tanrılar meydana getirmiştir. Böylece dünyaya gelen yaratıklar anne-babalarının özelliklerine göre farklı görünürler; bazen ana ve bazen de baba kanı üstün gelir. Yunanistan'da tanrılar babaya ait bir soyu izlemiştir; anneye ait soy zorlukla ayırt edilebilir, neredeyse kim olduklarının önemi yokmuş gibi görünecekti. Çöl tanrılarına gelince, onlara karakterlerini veren anneleriydi. Karşı konulmaz ve görünüşe göre kaçınılmaz biçimde kumla kaplı uçsuz bucaksız alan, acımasız despotların dölünü üretir. Sükunetin gözünde fırtına tüterken, bu ölü evren yaşamı çağırır, bu kaskatı denge keyfi hareket etmek için yalvarır. Çöl kabilelerinin zengin bir düşgücüne sahip olduklarını pek sanmam: Onların ilahlarının karakterleri ne denli basit, ne denli cılızdır! Yine de çöl tarafından cennete ekilen en küçük tohum, serpilir, gelişir ve sonunda bir deve dönüşür; böylece, piramit gibi, en basit formlar, salt boyutları sayesinde büyüklük kazanır.

Çölü bu denli keskin biçimde ikiye bölen dümdüz Süveyş Kanalı, insan elinden çıkma bu uçsuz bucaksız dev eser, doğal çevresine şaşırtıcı biçimde uyuyor. Bu kanal da keyfi bir eylemin ürünü, çöle bir üstün irade tarafından dayatılan bir kader. Burada insan gerçekten de, tıpkı bir tanrı gibi yaratmış.

4
KIZILDENİZ

Seyahat arkadaşlarımın büyük bir çoğunluğu, sıcağın onları cehenneme yaklaştırdığını düşünüyor. Ne büyük bir düşgücü yoksunluğu! Kuzey'de bu yoğunlukta bir sıcaklığın tehlikeli olabileceği doğru, çünkü bu, orada doğal olmayacaktı. Normalde sabit giden ısı koşullarında görülen dev bir sıçrama, o iklimi oluşturan unsurların dengesinde patlamaya yol açar ve bedenlerimiz çevreleriyle ilişki içinde varolduğundan, bu türden bir dağılma, organizmalarına kolaylıkla zarar verebilir. Fakat burada, sıcaklık kesinlikle diğer her şeye ait, onlarla uyum içinde görünüyor – mutlak derecesi çok yüksek değil; yeterince yaratıcı bir kişinin, en azından başlangıçta –çünkü zamanın akışı uyum yetimizi zayıflatır– bu yüzden keyiflenmesi gerekir; fakat başlangıçta deneyimin bu alışılmadık unsuru benim üzerimde bir uyaran işlevi görüyor ve bu nedenle ilk ay boyunca bu tropikal iklimin yalnızca olumlu yanlarını algılarsam, şaşırmayacağım.

Burada her şey birbirine ne kadar da güzel uyuyor: iklim, renkler, şekiller, hayvanlar, deniz! Ne zaman yeni bir yaratıkla karşılaşsam, bir öngörüm gerçekleşmiş gibi hissediyorum: Bu enlemlerde bir hayvan aynen şimdi göründüğü gibi görünmek zorundadır, başka bir biçimde değil. Bu türden, düşsel sentezler kuşkusuz birçok Hysteron-Proteron içerir, fakat bu gerçeğin salt algılanmış olması sorunu çözmeye yetmez. Orada, bazılarına ilişkin bilginin, kişinin

diğerlerini bir dereceye kadar öngörmesini mümkün kılacak biçimde, bir dünyayı oluşturan tüm unsurlar arasında gerçekten mutlaka bir bağlantı varmış gibi görünür. Hayvanat bahçelerini ziyaret ettiğimde, tüm önbilgilerden yoksun olduğum hallerde bile, aşina olmadığım bir hayvanın doğasından yola çıkarak, sıklıkla doğru sonuçlara varmışımdır. Bu gibi sonuç çıkarmaya yönelik denemeler, kişinin ülkenin genel karakterine ve söz konusu hayvanın ait olduğu türün kendine özgü niteliklerine ilişkin yeterince fikri varsa, kolaylıkla başarılı olur. Bu şekilde, örneğin, Çin geyiği kolaylıkla teşhis edilebilir, aslında eğer kişi hayvan olarak "Geyiği" yeterince tanıyorsa ve eğer çevresinden Çinlilere de aşinaysa, belli bir hayvanı *a priori* oluşturmak prensipte mümkün olabilir.

Fakat tüm bunlar için, hava fazlasıyla sıcak. Ağustos'un en sıcak günleri üzerime çökmüş gibi hissediyorum. Yavaş yavaş bilincim, ani bir değişikliğe uğramış olan çevreleriyle ilgilenen duyu organlarımdan geri çekiliyor ve Erythraic sahilinin durgun manzarasına takılıp kalıyor.

5
ADEN

Kara Kıta dünyadaki en büyük yaratıcı güçlerden birine sahip. Kökeni Afrika'ya dayanan her şey, zihinsel ve ruhsal olarak Afrikalı kalır. Müzedeki goril yerel kökenine karşın göze çarpıyor ve zebrayla leylek, kavrulmuş steplerin soluğunu, en tatlı ilkbahar görüntülerine dönüştürüyor; fakat Afrika yerlileri, tepeden inme getirilmiş oldukları bu ülkeyi, beyaz adamın bile duygularını ifade etmek için zenci melodileri mırıldanacağı derecede, kendi ruhlarıyla doldurmuşlar. Ve yine de, Aden'de sahile inmemiş olsaydım, bu aşikar soyutlamanın, bu "Afrika"nın, ne dereceye kadar bir gerçeklik olduğunu anlamakta zorlanacaktım. Burada kayalık görüntüler ve insan, göz alabildiğine uzanan kum, sazdan yapılmış evler ve akbabalar, hecin develeri ve taşıdıkları yükler, sanki tek bir akorttan çıkma, öylesine uyum içindeler. Bu akortta mutlak temel bir şey var ve besteyi oluşturan her basit nota o denli saf ve diğerleriyle o denli açık bir uyum içinde çınlıyor ki, insana, herhangi bir anda kulağa çalınan her ses, akort anahtarı olabilir gibi geliyor. Aralarındaki uyum neredeyse abartılmış; o denli büyük ki, içindeki unsurlar varoluştaki şans faktörünü inkar eder gibiler: Burada, bireye özgülük diye bir şey yok. Öte yandan her şeyin hiper-bireysel anlamı o denli aşikar ve güçlü ki, genel benzerlik klişe halinde ortaya çıkmıyor, aksine bizi –Yunan sanatındaki tipler gibi– en üstün tip olarak etkiliyor, bu nedenle de tekrarlar zincirleme bir ritmik etki yaratıyor.

Çıplak zencilerin görüntüsü muhteşem. Normalde büyük ciddiyet taşıyan bir heykel, burada anlamsız kaçardı. Biz Avrupalılar arasında beden, çoğunlukla ağır, atıl bir kütledir ve sanatçının, onun varlığına anlamlı bir değer yüklemesi işlevini görür; tam da bu nedenle bizim için bunca çok şey ifade eder. Afrika'da, doğal form, en azından bende, çoğu sanat eserinden daha büyük bir içsel coşku yaratıyor. Doğa'dan daha iyi bir iş çıkarmış ve insan formunun olasılıklarını ondan daha yüksek derecede gerçekleştirmiş olan çok az heykeltıraş vardır. Çoğu da, özellikle de sanatsal bileşim, başka bir deyişle, yaratılarının ilham ettiği güç bakımından, modellerinin çok çok gerisinde kalırlar. Yalnızca çok yüksek sanatın, estetikçilerimizin tüm sanat formlarına atfedebilecekleri bir anlamı vardır. Bunu telaffuz etmeli miyim? Sanatçılar, içinde tutuldukları büyük itibarı, sonsuza dek varolmayı sürdürse de rastlantısal doğasından bir şey kaybetmeyecek bir koşula borçludurlar. Heykeltıraş onu, bedenimizin, yüzyıllardır giyinmiş olması sayesinde, içindeki anlamlı değerleri sergileme gücünü yitirmesine borçludur; bu nedenle bir sanatçı yaratılarında onu gerçekleştirdiğinde, biz de bunu bir açığa çıkarma olarak değerlendiririz. Şair onu, çoğu kişinin neredeyse tüm duyarlılığını kaybetmiş olmasına ve hissedebilmek için, ruhlarında duygudaş bir yankı uyandıran, yabancı bir duyarlılık gösterilmesi gereğine borçludur.

Burada gördüğüm tüm erkekler güzel. Zenciler, özellikle bedenleriyle; kumlu caddeler boyunca beni soylu atları üstünde dörtnala tekrar tekrar geçen Araplar ise, karakteristik baş yapılarıyla! Bu erkekler hayvanlar kadar gösterişli; bedenleri onlar kadar anlamlı. Bunun nedeni, tümünün tipik görüntüsü. Güzellik asla bireyin bir ifadesi değildir: Güzellik fikri, formun, ifade edildiğinde türün ana hatlarına işaret eden eğilimlerinin mükemmelliğini içerir. Bu nedenle, güzelliğe ulaşan bir şey mükemmelliğe ulaşmış olur, ki bu da bireyi aşan bir şeydir. Formun benzer eğilimlerinin farkında olan herkes açısından, zorlayıcı evrensel karakterinin kaynağı burada

yatar; çünkü her sınırlı olasılık yalnızca tek bir üstün gerçekleştirme yeteneğine sahiptir. Yunan sanatının bize sunduğundan daha yüksek bir uyum ve insan bedenine ilişkin daha yüksek bir genel mükemmellik derecesi düşünmek olanaksızdır; onun yaratılarını mutlak güzel bulmamızın nedeni de budur! Öte yandan, yalnızca bu bakış açısından, estetik yargıların nesnel karakterini tümüyle anlamak mümkündür: Bu yargılar; doğal formlarla ya da sanatsal tasvirlerle bağlantılı olabilirler ya da salt süsleme olabilirler: Doğanın bütünü, özdeş bir mekanizmayla ve özdeş bir ölçüm sistemiyle yönetilir, böylece, yaratının şimdiki haliyle varolacağını varsayarsak, oranlar, nesnel bir üst noktayı cisimleştirdikleri her yerde anlaşılabilir. Bu türden yargılarda öznellik sorunu ortaya çıkmaz. Ulusal güzellik tipleri söz konusu olduğunda (tıpkı sanatın belirli stillerinde olduğu gibi), bu nesnellik daha dar bir alanla sınırlandırılmıştır; ve yalnızca geçerliliği tartışma konusu olması gereken bazı kesin yargıları kabullenenler için bir anlam ifade eder. Ancak bu yargılar bir kez kabul edildikten sonra, artık zevkin rolü bitmiş, sahneyi terk etmiştir. Aden'in zencileri mükemmel güzelliğe sahip, çünkü ırklarının tipi onlarda mükemmel ifadesini buluyor.

Yukarıda yazdıklarımdan, beden mükemmelliği anlamında güzelliğin, bir birey için asla sembolik bir özellik olamayacağı anlaşılıyor. Şu Arapların gösterişli alınlarından hiçbiri, bununla uyum içindeki zekalarını gizlemez. Sokrat'ın Yunanlıların en çirkini olması boşuna değildi – mükemmel güzellikteki bir kadında zekaya rastladığımızda şaşırmamız da nedensiz değildir. Fiziksel güzellikle bireysel anlam, farklı dünyalara ait kavramlar olmalarının ötesinde, doğada, tipin hakim olduğu, onun sonucu bireyin sıkıntı çektiği her yerde birbirlerine düşmandırlar da. Gerçek anlamında güzellik daima birey-üstüdür, yani, tipik güzellik ve bir tip, genellikle güçlü bireysellikler tarafından kabullenilmez. Bu savın doğruluğu en çok, Almanlar ve Ruslar gibi yalnızca kısmen gelişmiş halklarda açıkça görülür; bu örnekte, önemli bireyler türün ideal tipinden

fiziksel olarak, ortalama nüfusun herhangi bir üyesine oranla daha çok ayrılır. Bu, İngilizler gibi tümüyle kemikleşmiş uluslarda fazla göze çarpmaz. Yine de bu son savın benim temel savımı çürütmediği, tümüyle gelişmiş bir türe ait orijinal bireyin, gelişimini tamamlamamış olanların durumuyla karşılaştırıldığında, genelde istisnasız daha az orijinal olduğu gerçeğiyle kanıtlanır. Modern İngiltere bir Shakespeare daha çıkarmayacaktır.

6
HİNT OKYANUSU

Her şeye rağmen, ne kadar da Kuzeyli'yim! Bu deniz, şimdiye dek aşmış olduklarımdan daha engin ve daha derin – ancak yine de, normalde okyanusun üzerimde yarattığı etkiyi yaratmayı beceremiyor. Yumuşak, neredeyse hastalıklı renkler, bilincimin büyük çaplı etkiler almasına izin vermiyor. Pembenin ara tonlarıyla göz alabildiğince uzanan genişliğe baktığımda, yalnızca şunu düşünebiliyorum: Burası, yunusların çayırı ve oyun alanı.

Bunun nedeni: Ben bir Kuzeyli'yim. Salt fiziksel genişlikte gerçek bir büyüklük yoktur: Gözlemcinin özbilincinde bir yükselme önermedikçe, o, büyüklük ifade etmez ve bu türden bir sürecin oluşumuna yol açıp açmaması, kişisel faktörlere bağlıdır. Genel konuşursak, doğanın muhteşem görüntüleri, örneğin dağlar, çöl ve deniz (bunlara geceleyin gökyüzünün görüntüsünü katmıyorum, çünkü ona çok aşinayız, bu nedenle de, kastettiğim anlamda hemen hiç önemi yok,) her insana bir coşku duygusu verir. Bu türden bir görüntü karşısında kalplerimiz, zamana bağlı doğamızın sonlu olmasının varlığımızı sınırlamadığını ve varlığımızın sonlu mu sonsuz mu olduğunun bir şekilde bize bağlı olduğunu hissetmeye başlar. Kendi dışımızda gördüğümüz ve bir anlamda bize aitmiş gibi göz önünde bulundurmaya zorlandığımız büyük güçler, –tutkunun da içimizde yaptığı gibi– önyargılarımızın zırhını parçalar. Oldukça bilinçsizce ego'muz genişler; ondan sonra bireyselliğimizi ger-

çek benliğimizin anlamsız bir parçası olarak kabul ederiz; kendimizi daha büyük, daha cömert ve daha soylu hissederiz – fakat aynı zamanda da daha önemsiz ve daha vasat; bu da bu durumda aynı kapıya çıkar. Bu tipik etkilerde, koşullara göre değişen yegane faktör, etkinin derecesidir. Örneğin, bir Hintli, Kuzey Denizi'ndeki buzulların parıltısını izlerken, Himalaya görüntülerinin ruhunda doğal olarak yarattığı tanrıları mı düşleyecektir? – Muhtemelen soğuktan o kadar titreyecektir ki, aşırı soğuğun ortasında tanrısız olacaktır. Öte yandan ben de, Hint Okyanusu'nda beyhude yere, Atlantik Okyanusu ve Kuzey Denizi'nin bende sıklıkla yaratmış olduğu duyguları canlandırmaya çalışıyorum. Çevremi saran her şeyin baskıcı ağırlığı, yumuşaklığı ve tatlılığı, kafamdaki büyüklük unsurlarıyla uyuşmuyor; etkileri sinir sistemimi felç ediyor. Ve tıpkı bir kadın gibi, tüm bu enginliğin ortasında yalnızca ayrıntılarla ilgileniyorum; böylece, örneğin bugün, balıkların bir dalgadan diğerine uçarken çizdikleri eğrilerin tadına varıyorum.

Evet, gerçekten de ben bir Kuzeyli'yim. Bir kez daha Proteus sınırlarının uç noktalarında duruyor; Hint Okyanusu onun için Kuzey Denizi olacak yeterlilikte değil. Psiko-fiziksel varlığıma yeni bir merkez bulmak yine de kolay, onun unsurlarını değiştirmek zor. Bu, ancak uzun zamanla mümkün olabilecek bir süreç. Tekrar tekrar, kişiliğimden kaçmış olduğumu hayal ediyor ve tekrar tekrar, kendimi onun karmaşasına yakalanmış buluyorum. Hoşuma gitse de gitmese de, bende irademe bağlı olmayan belli unsurlar olduğunu; bir olgu olarak kendimin, ne denli özgür görünürsem görüneyim, dünyanın yapısı içinde yalnızca bir unsur olduğumu kabul etmek zorundayım.

❖

Giysilerin anlamdan yoksun olduğu mu söyleniyor? Çevrede giyinik bir durumda görünme alışkanlığında olan varlıklar, beraber-

lerinde, bilinçlerinde yansıyan görüntülerini de taşırlar ve onlar için giysileri bedenlerinden daha az önemli değildir. Kendi dışsal tarzını er geç bulmuş ve o doğrultuda ilerlemiş olmayan büyük adamlara sıkça rastlanmadığını (oysa aptallar dolu) sanırım. Faniliğin ilahi armağanı, birçoklarına beraberinde iyi şeyler getirdi. Kostümüyle doğasını birbirine uydurmayı başarmış olan biri, yalnızca kişisel ve estetik gereksinimleri karşılamakla ve yalnızca çevresindekiler için bir şey yapmakla kalmaz, gerçekte kendisi için bir ifade aracı bulmuş olur. Duyarlı bir kişi sosyal bir toplantıya katılmadan önce niçin üstünü değiştirir? Çünkü giysilerini değiştirmekle, aslında onların içindeki adamı değiştirmektedir. Ve aynı şekilde, bir dışsal tarzın keşfi, içeride özgür olma şansını artırır. Hiç kimse gerçekten benliksiz değildir, öyle olması da gerekmez; herkes aynada kendine bakar. Bu nedenle, görüntüsü varlığıyla uyum içindeyse, kişi çok daha küçük bir utanma duygusuyla hareket eder. Bununla hiçbir biçimde modanın varlık nedenlerini inkar etmeye çalışmıyorum, tam tersine: Büyük bir çoğunluk için moda daima, en iyi olası ifade aracını oluşturacaktır, çünkü çoğunluk ayırt edici özelliklere sahip değildir ve çünkü çoğunlukla moda, kendisini izleyenlerin genel gereksinimlerine hakkını verir. Ve aynı şey, bir Castiglione ya da bir Yedinci Edward gibi, büyüklüğü tipinin mükemmelliğine bağlı olan seçkin birey için de geçerlidir. Ancak eğer anormal bir kafatası yapısına sahip bir sanatçı, bol miktarda perçem bırakmıyorsa, kişisel tarzını kaybedecek ve bu nedenle, dışavurum yeteneğinin bir bölümünü feda etmiş olacaktır – Bu gözlemi yapmak nereden aklıma geldi? Bu akşam gemide, hoşlansam da hoşlanmasam da katılmaya zorlandığım bir kıyafet balosu var.

Her şeyden önce, maskeli balolardan öğrenecek çok şey var; elbette, görünüm ile gerçek doğanın bir şekilde iki ayrı düzleme ait olduğu aktör örneğinde değil, özellikle çok az rol yeteneğine sahip olan ya da hiç olmayan kişiler örneğinde. İkinci örnekte, görünüm ile gerçeklik, tam aksi doğrultudaki her tür arzuya karşın uyum

içinde kalır ve sonuç, her şeyi açığa çıkarmaya yetmeyebilir. Bunu önermiyorum, çünkü bir insan en iyi, on sekizinci yüzyıl kostümleri içinde görünür; bu çağın ruhunun, taşıyıcısının ruhu olduğu böylece kanıtlanır, fakat (her şeyden önce yalnızca belli bir amaçla giyinme yöntemi olan) maskeli balo kıyafetinin, kişinin, olayların normal akışı içinde arka planda kalan varlığının belli karakteristik özelliklerini ifade etmeye yardım ettiği doğrudur. Bu şekilde, giyinme işlemi insanın ifade gücünü yalnızca yükseltebilmek ya da alçaltabilmekle kalmaz; kendini gerçekleştirmesini de mümkün kılabilir. Genel olarak sonuç, dışavurum gücünde bir azalmadır, çünkü çoğunluk için doğal ifade normaldir. Diğer şeylerin yanında, maskeli balo kıyafeti insanın ne olduğunu açığa çıkarır, özünde ne olduğunu değil; insanın varlığının merkezini değiştirir. Aynı işlem, işleri ve çevreleri yaşamlarının normal akışı içinde kendilerinin yalnızca bir kısmını ifade etmelerine izin veren bireylerin ifade gücünde bir yükselmeye neden olur. Bu türden kişiler maskeli balo kıyafetleri içinde, "gerçek" varoluş biçimlerinde olduklarından daha çok, ya da daha iyi bir anlamda kendileridirler. En ilginç örnek, bu en son değinilen durumun aşırı görünümleri – günlük yaşamda hiçbir şekilde kendi olmayan ve balo kıyafetinde yeniden doğan kişinin halidir. Birçok kişinin; yaşına ya da mesleğine ya da ona yaşam sunan dünyaya uymadığına kuşku yok. Onların "gerçekliği", metafizik açıdan bakıldığında, yalnızca bir benzeyiştir. Bir maske sayesinde bu gibi kişiler bazen kendi gerçekliklerini bulur. Önümde Apaçi kıyafeti giymiş iki dünya insanı görüyorum ve bunun onların şu ana özgü simulasyonları olmayıp, Tanrı'nın gözündeki komedilerini dışavuran, her zamanki yaşam biçimleri olduğuna yemin edebilirim.

Ve bu bana, James Moriers'in, Doğulu değişim gücünü eşsiz bir biçimde tasvir ettiği ölümsüz eseri, *İsfahanlı Hacı Baba*'yı hatırlatıyor. Bugün Başvezir, yarın bir barbar ve öbür gün münzevi... ve yine de bunların her birinde tümüyle kendisi. Doğulu yaşamda her

durumun doğal istikrarsızlığı, orada bu formlardan herhangi birini fazla ciddiye almamayı kolaylaştırır. Bunun sonucunda, değer yargıları da çeşitli oranlarda farklılık gösterir. Bir insan daima, temsil ettiği şey olarak değerlendirilir; bu nedenle de davranışları, modern Batılı'nın anlamakta zorlanacağı biçimde önem kazanır. Başka türlü nasıl olabilirdi? Eğer görünüm gerçekten ciddiye alınmıyorsa, o zaman benzerliği bir yerde tıkanmış olmalıdır. Biz Batılılar, içgüdüsel olarak, insanın yaşamdaki dışsal konumunun ilahi güç tarafından önceden belirlendiğine inanır ve bu nedenle biçime Doğu'da olduğundan daha az değer verirken, öte yandan biçimin bize bir gereklilik gibi göründüğü her yerde, ona metafizik bir gerçeklik yükleriz. Asilzade, yaşamda her koşulda asilzade rolünü oynamak zorundadır, vs., vs. – Öte yandan Amerika'da mümkün olduğunu kabul ettiğimiz şey, aslında, göründüğümüz kadar aptal olmadığımızı kanıtlıyor: Biz, taleplerimizi bu genç kıtaya aşılamıyoruz. Okyanusun bu yanında şanssız olan asilzade bile, suyun öte yanında, yaşamını, örneğin bir bekçi olarak kazanabilecek; orada o bile, bahşiş ve rüşvetleri, gözünü kırpmadan kabul edecektir.

Mesleği gereği Hindistan'ın her köşesini gezmiş olan ve ülkeye ve halkına ilişkin uzmanlaşmış görünen bir araştırma öğrencisi bana, kendisine katılmamı teklif etti; ona göre, bu sayede Hintlilerin yaşamına daha derin bir bakış açısı kazanabilirdim. Oturtulduğum bu tuhaf konum beni gülümsetiyor: Bu talih parçasını kabul etmem halinde, yolculuğumun tüm amacını gözden çıkarmış olurdum. Bu türden gerçekler beni ne kadar ilgilendiriyor? Ve eğer ilgilendirseydi, onlar uğruna yolculuğa çıkar mıydım? Uzmanlar her yerde çevremde oldular; keşiflerine herkes kolayca ulaşabilir. Zaten yapabileceğim gözlemler, bu türden işler için gerekli niteliklere sahip kişilerce yapılanlardan kuşkusuz daha az değerli olurdu. Başkalarının

daha iyi yapabildiği bir şeyi yapmak, benim için açıkça enerji ve zaman kaybı olurdu. Genç ve yetenekli kişiler, insanın her şeyi yapmaya muktedir olması gerektiğini ileri sürmekten hoşlanırlar. Ancak insan her şeyi yapmaya muktedir *değildir* ve kendisine ait olduğunu söyleyebileceği küçük başarılar da dikkatinin dağınıklığından zarar görür. Her insan tipindeki politikacıların, metafizik açıdan en az düşünen kişiler olmalarına rağmen, kişilikleriyle, kullandıkları beyinleri nasıl ayırt etmek gerektiğini anlamış yegane tür olmaları ilginçtir. Yalnızca onlar, iyi yapılmış olduktan sonra, işi kimin yaptığıyla ilgilenmezler. Oysa filozof, aklının her şeye kadir olmama olasılığı karşısında bile mahçup olur ve kendisini doğru değerlendirerek, yalnızca doğasına uygun işlere girişerek ve doğasına yabancı olan işlerde, daha uygun zihinleri devreye sokarak, kendi güçlerini olabildiğince artırmak yerine, bir *propria persona* olarak Her Şeye Kadir'i temsil ettiği yanılsaması içinde kendi işini kötüye kullanır. Benliğin bu korumacı tavrı önemsiz kişilerde anlaşılabilirdir; oysa filozof en geniş ölçeklerin düzenleyicisidir; zihinsel anlamda prangalarını kırmayı kaldırabilmesi gerekirdi. Pekala, kendim söz konusu olduğumda, bu anlamda özgür oduğumu ancak dünden beri iddia edebilirim. Gençliğimin ilk günlerinden bu yana kalkıştığım tüm girişimleri düşünmek! Geçen zaman kişiyi daha bilge kılıyor. Bugün, keskin gözlem söz konusu olduğunda, diğer gözlere kendiminkilerden daha çok güveniyorum; deneyi yapanın izlenim yeteneği bir deneyin inandırıcılık gücünü yitirmesine yol açacak olduğunda, kendi sinir sistemimi daha güçlü bir yapıda olanınkinin yerine koyuyorum; algılanan bilgileri tahmini bir gerçeğe bağlamak üzere bir mantık zinciri kurulması gerektiğinde, işi, mümkün olan ilk anda, benden daha iyi mantıkçılara bırakıyor ve eğer değecekse, uzmanları ilgilendiren tüm sezgileri birer öneri olarak onlara aktarıyorum. Kendimi, şeylerin anlamına ulaşmaya veriyorum. Ve bu bağlamda, üst üste yığılmış çok sayıda gerçek, bana yardım değil, engel oluşturuyor. Bir dünyanın temel sesleri,

onları dinleme yeteneğine sahip biri tarafından birkaç akortta algılanabilir. Çok fazla müzik, insanın kafasını karıştırır.

Kişinin ilgi alanını sınırlandırma gereksinimi teorik olarak herkesçe onaylanır, fakat aracın, yani Ego'nun da sınırlandırma gerektirdiğini çok az kişi biliyor görünür; bu, özellikle Ego'nun maruz kaldığı izlenimler için geçerlidir; bu nedenle benim gibi insanlara sıklıkla; tuhaf, egoist ve eksantrik bireyciler diye hitap edilir. Örneğin, gemide benim kibirli olduğumdan söz ediliyor, çünkü seyahat arkadaşlarımdan olabildiğince ayrı kalmayı yeğliyorum; bunun asıl açıklaması ise, özel zihinsel güçlerimi ancak kesin inziva ortamında harekete geçirebiliyor olmam. Eğer çalışacaksam, sinir sistemim mükemmel bir uyum içinde, dikkatim dağılmamış ve zihnim özgür olmalı. Bu koşullar, kendi içlerinde başka koşulları da barındırıyor. Bu tür değerlendirmeler zaman içinde kişinin insan olarak yeteneklerini köreltiyor da olabilir, fakat bu savın hiç önemi yok; çünkü bir zihin işçisi, olası bir incinme riskini ortadan kaldırabilmek için bencillikten yeterince uzak olmalıdır. Durumu mitolojik ve uç bir örnekle tanımlamama izin verin – kişi, eğer dine aykırı bir yaşam kendisine daha derin bir bakış kazandırabilecekse, ebedi saadetinden vazgeçmeye hazır olmalıdır. İyi bir annenin çocuğu için yaşaması gibi, o da problemi için yaşamak zorundadır. Mükemmelliğin her biçiminin aynı yönde bulunduğu, ne yazık ki doğru değildir; bir sanat eserinin mükemmelliği, bir kişisel varoluş mükemmelliğinden farklı koşullar talep eder. Şimdi, kişinin yaşamda kendini vasat bir biçimde gerçekleştirmesiyle, işinde önemli bir biçimde gerçekleştirmesi arasında bir seçim yapmak gerekiyorsa, seçilecek olan daima ikinci şıktır. Mükemmel olmayan bir varlık tarafından keşfedilip ifade edilen derin bir algı, tüm insanlığa yarar sağlayacaktır. İnsani mükemmelliği, çoğunlukla yapıldığı gibi, bu anlamda diğer her şeyin üzerine yerleştirmek, sadece bencilliğin en ilkel formu değil, aynı zamanda temel bir hatadır da. Kim tümüyle "kendine doğru" yaşar ve bunu kim yapabilmiştir? Hiç kimse. Tanrı'nın gö-

zünde, kişisel mükemmelliğin peşinde koşan insanla, işi ya da arkadaşları ya da çocukları için yaşayan insan arasında fark yoktur. Herkes bireyin ötesinde bir şey hedefler; çünkü muhtemelen ölümden sonra da yaşamayı sürdürecek olan şey, Hıristiyan'ın ölümsüzlüğünü şart koştuğu ego bile, insan kişiliğinde yer almaz: O, insanın yalnızca can verdiği meyvedir.

Yolcular arasında şu ana dek yirmi üç değişik milliyet saydım. İnsan bu nedenle, seyahat arkadaşlarımın başka hiçbir şey değilse bile, homojen bir etki yarattıklarını düşünebilir. Oysa ki, gerçekte doğru olan bunun tam aksi; dış benzerlikler ya da içsel yaşamlarını göz ardı ederek, onları yalnızca gerçek karakterleriyle değerlendirdiğimde, çeşitli bireyler birbirlerinden güçlükle ayırt ediliyor.

Bir okyanus transatlantiğinin çok da sıkıştırılmış olmayan alanında, on dört gün öylesine bir arada olmanın sonucu bu. Tufan nedeniyle çıkmış oldukları yolculuğun sonuna doğru, Nuh ile aslanları ve koyunları arasında, herhangi bir fark kalıp kalmadığını merak ediyorum. Bir olgu olarak her birey, yalnızca ifade edebildiği kadardır ve çevresindekilerce kabul edilmiş olan özelliklere göre, daha büyür ya da küçülür: Bu da, içinde bulunulan ortamın sahip olduğu sınırsız gücü açıklar. Örneğin, Paris'in ortamı, bir şekilde kendisine uygun olan her zihni genişlemeye yönlendirir. Orada, kişinin kendinde asla ulaşamayacak olduğu şeyleri anlaması mümkündür ve böyle bir kavrayış yeni fikirler uyandırır. Kültür çevreleri zihinsel açıdan dünyadakilerin en canlısı olan Paris'te bu gelişme süreci, düşüncenin asla durağanlaşmadığı, kişinin bir düzeyden diğerine ani sıçrayışlarla geçtiği bir tempoda gerçekleşir ve kişi burada, başka hiçbir çevrede ulaşamayacağı yükseklikteki noktalara ulaşabilir. Bu nedenle, –eski Atina, Floransa, İskenderiye, Roma, Paris gibi– büyük kentlerde eğitilmiş beyinler daima, taşrada geliş-

miş olanlardan daha üstündür. Diğer yandan uzun süre için bir gemide toplanmak, sonuçta insan ile canavar arasındaki farkın ortadan kalktığı, böylesi bir vasatlaşmayla sonuçlanır. Bu türden çevrelerde yalnızca en banal (yani incelmiş kişiliklerin, hem kendilerinde hem de başkalarında belli bir duyguyla görmezden geldikleri) özellikler kendini hissettirir ve insanın o anki çevresi kendisine sürekli onların birbirine olan benzerliklerini sunduğundan, onların o denli bilincine varır ki, sonunda çevresinin kendisine ilişkin algısıyla uyumlu bir dönüşüme uğrar. Bir okyanus transatlantiğinin ortamı bana, "Dünya"nın, yoksulluğun bu muazzam kurumunun, olası en iyi karikatürü gibi görünüyor. Asla dünyaya düşman değilim; kim olursa olsun, zihniyetinin zarara uğramasını istemeyen herkes, çevresindekilerle ilişki içinde kalmak zorundadır ve belki de, toplum denen şeyle ilişkide olmak, bu amaca götüren en iyi araçtır. Sosyal yaşamdaki adetler ve töreler kişiyi, normalde görmezden geldiği insanlara dikkat etmeye zorlar; ortalama insani unsur üstün gelir ve kendisine, kabul edilir görünmesini sağlayan bir ifade formu bulur. Gelişmelerindeki ölümcül gerilemeyi önlemek istiyorlarsa, zihinsel açıdan yalnız insanlar olan filozofların, dünyanın insanları olmaları gerekir. Fakat ilişkide olmak ve bu dünyayı ziyaret etmekle, onun kurbanı olmak arasında sonsuz bir fark vardır. Onun kurbanı olmak, daima, ciddi zihinsel yoksullaşmayı da içerir. Ancak yine de bunun bir istisnası vardır ve bu da, temsili tip olarak adlandıracağım insan tipidir.

Yaşamlarını en anlamsız modalarla harcayan, yine de bu süreçte değerinden kaybetmeyen erkekler ve onların da ötesinde kadınlar vardır; aslında bu durumun onları geliştirdiği görülür. Değindiğim tip mükemmel biçimine on sekizinci yüzyılda ulaştı. O günlerin hanımefendilerininkinden daha boş bir yaşam biçimi düşünülebilir mi? Onlar gerçek aşkı bilmezdi; herhangi bir ciddi ilgiye sahip değillerdi; bütün zamanları dedikoduyla geçerdi. Ama yine de içlerinden çoğu derindi ve yaşam biçimleri derinliklerine engel olmaz,

aksine onlara bir ifade aracı sağlar; zekalarına ve yaşam stillerine ruh verirdi. Ve bu nedenle, bu dönemin havailiği bizde, bizi farklılığıyla etkileyen ve düşgücümüzü harekete geçiren bir ağırlık ve derinlik izlenimi uyandırır.

Ortam Hazır konuya girmişken, zaman zaman bilincimde tekrar tekrar beliren bir düşünce rotasını izlemek istiyorum. Kişinin bulunduğu çevrelere göre, farklı özellikleri ön plana çıkar; bu, çoğu kişinin kendi çevresi örneğinde, "kendim" sözcüğüyle tanımladığı şey için de aynı şekilde geçerli olmamalı mı? Bana göre, bir çocuk, bir adam ve bir seksenlik ihtiyar arasındaki karakter farklılıkları, çevrelerinin onlara bakışının yansısından başka bir şey değildir. Derin bir özbilince sahip bir çocuk, yaşlılığa ait olduğu düşünülen bilgeliği önceden edinebilir ve ruhen pranga taşımayan seksenlik de, son nefesini verinceye dek genç kalabilir: Bazen bunu kendime, fiziksel rastlantılara göre farklı özelliklerin sergilendiğini düşünerek açıklıyorum. Yaşlı bir adamın sinirleri bir çocuğunki gibi tepki veremez ve tam tersi. Aynı şey kuşkusuz, aralarındaki farklılıkları metafizik benlik açısından değerlendirdiğimde, erkekler ve kadınlar için de geçerli. Araştırılıp doğrulanan bazı kalıtımsal gerçekler, her bireyin, atalarının tüm özelliklerini içinde sakladığı ve bu özelliklerden hangilerinin kendini gösterebildiğinin, bütünüyle koşullara bağlı olduğu iddiasını içeriyor. Eğer –tüm atalarının kalıtsal mirasının taşıyıcısı olan– bir birey kadın formundaysa, onda erkeksi özellikler ifade bulamıyor ve elbette tam tersi de geçerli. Bu da, bir erkekten dişi erdemler beklemenin ya da bir kadını yetersiz erkeksi nitelikleri yüzünden ayıplamanın ne denli gülünç olduğunu gösteriyor. Bir erkek olarak Caesar Borgia'da sonuçlanan varlığın, kendisine karşılık gelen dişi ifade formunu niçin bir rahibede bulmuş olması gerektiği anlaşılabilirdir. Niçin daha da ileri gitmeyeyim? Havadaki nem tüm yasaklarımı ortadan kalkıyor. Kritik algı güçlerime kayıtsız kalıyor; sınırsız olasılıkların yalpalamasına kayıtsız şartsız teslim olmaya kışkırtıldığımı hissediyo-

rum. Bir an için cennet diye bir şeyin olduğunu ve varlığın ölümden sonra devam ettiğini kabul edelim: Tüm ulusal mitolojilerde evrensel biçimde sunulan bu varoluş şekli, insanların ölümden sonra, daha önce bulundukları biçimde kalacaklarını varsaydığımız sürece anlaşılmaz görünür. Fakat "Cennet"i, tıpkı dişi güçlerin erkek organizmada dilsiz kalması gibi, tüm olumsuzluklar, şeytani ve yıkıcı niteliklerin kendilerini ifade edemediği bir tür içsel ortam olarak düşünmek olanaksız mıdır? *A priori* nedenlerle buna karşı söylenebilecek hiçbir şey yoktur. Yalnızca, elbette, Cennet'teki yaşam o koşullarda nihai bir aşamayı temsil edemezdi Gemi bir kez daha, şemsiyeye benzeyen gövdeleriyle çalkantılı suların ortasında çaresizce gidip gelen kırmızı mürekkepli deniz anası sürüsünün arasından geçiyor. Kendimi bu türden bir yaratığın fiziksel aracılığıyla ifade etmem gerekseydi, nasıl olurdu? İnsan ruhunu oluşturan unsurların çoğu, kuşkusuz ortaya çıkmadan derinliklerimde kalır, varlığımın yalnızca küçücük bir parçası kendini gösterebilirdi ve bu parça da muhtemelen, insan formunda ifade bulamayan bir parça olurdu.

İKİNCİ BÖLÜM:
SEYLAN

7
KOLOMBO

Lanka'nın bu yemyeşil adasında bana neler oluyor? İçimde gerçekleşen değişikliklere her an duyarlıyım. Bu sera sıcağında çalışmanın, arzulamanın, çabalamanın beyhudeliğini hissediyorum; sonuçta kendi ahengi içinde süregiden şeyler dışında hiçbir şey başarılı olmuyor. Ve burada, kendiliğinden, inanılmaz derecede çok şey oluyor; mümkün olabileceğini düşündüğümden de fazlası. Aslında içimde her şey kendi ahenginde gerçekleşiyor. İradem karşı konulmaz biçimde küçülüyor. Hırstan ve her türlü yaratıcı arzudan uzak yaşayan, narin, yumuşak bir yaratığa dönüşüyorum.

Yaşamımın bütünü, bir bitkinin yaşam sürecine dönüştü. Fakat elbette bu son kavram, yalnızca tropikal bitkiler için geçerli, kuzey enlemlerindekiler için değil, çünkü orada bitki örtüsü "minimum" bir yaşamı ima eder – kendi kendine yeten bir varoluş formunu. Burada ima ettiği ise, bir "maksimum" Bir gecede topraktan göğe yükselen bu bitkiler, canlılıklarıyla tanrılara benzerler. Seylan'da bitki örtüsü, hiç çabasız ilerleyen bir varoluş formunu temsil eder, ancak burada çaba tümüyle gereksizdir: Her şey hiç çabasız olup biter. Burada bitki örtüsü tüm yaşamın, hatta zihinsel yaşamın bile, bir formu halini alır; zihin şaha kalkar, dizginlenemez olur; tıpkı tropikal bitkiler gibi. Kendimden yola çıkarak, tropik adamın zihinsel yaşamının da ancak botanik açıdan kavranabileceğini fark ediyorum. Onun hayalleri çiçekler gibi açıyor;

vahşi, bereketli, karman çorman, hiç çabasız, bahçıvanın kontrolü dışında ve bu nedenle de bütün sorumluluklardan uzak. Hint mitolojisini de kuşkusuz bu şekilde açıklamamız gerekir: Kuzey-Batı bilgeliğine özgü katı öğretiler, güney bölgelerinde uzun süre varolamazdı; basitliği kısa sürede amaçsız bir taşkınlığa dönüşmeye başladı. Ve bereketli topraktan, yağmur sonrası türeyen mantarlar gibi, binlerce tanrı fışkırdı. Sınırsız zenginliği içinde Hinduizm, ancak bir bitkisel süreç olarak anlaşılabilir.

Hiç kimse kendini aşikar bir olguyla özdeşleştirmez; kimse özbilincinin merkezini, salt fizyolojik değişim süreçlerinin, örneğin kan dolaşımının ortasına yerleştirmez. Yalnızca, bir şekilde irademize bağlı olanları doğamıza dahil ederiz. O halde, ciddiye alınmak isteyen hiçbir Batılı, maddi ve dışsal dünyayı kendinden saymamalı, daha yüce bir anlamda ruhsal dünyada, düşünce ve hayalin alanında iddialı olmalıdır. Varlığın; düşünce, irade ya da eylemle özdeş olarak ortaya çıktığı tipik Batılı felsefeler, bu doğal bağlantı üzerinde yükselir. Tropikal dünyada –bunu şimdiden hissediyorum– ruhsal olgular fiziksel olgulardan farklı ölçütlerle değerlendirilmiyor; birinin kafasının içine, onları metafizik açıdan yorumlamak üzere girilmiyor. İçimde olup biten her şey içimde, bitkiler dışımda nasıl gelişiyorsa, öyle gelişiyor. Düşünen Ben değilim, fakat bir şey içimde düşünüyor; isteyen Ben değilim, fakat bir şey içimde istiyor. Aslında her yerde olan bu, fakat doğanın her şeyi önemli kıldığı, kendine ait olan şeyleri ısrarla vurguladığı ve böylece insanın kendisini yanlış anlamasının önlendiği Seylan'da, herkes bu gerçeğin bilincine varıyor. En kültürlü Avrupalı onun gerçekliğini ancak nadiren algılarken, en vasat yerli için Buda'nın kavrama doktrini tümüyle doğal bir şey. Doğulu'nun ataleti kabul ettiği noktada, Avrupalı eylem bilinci içindedir; o, dışsal doğanın bir bölümünü mutlaka kendinden sayma eğilimindedir.

Natüralizm kuzey ülkeleri için ne denli tipikse, Maya doktrini –dünyanın gerçekdışı olduğunu ilan eden öğreti– de tropikal dünya

için o denli tipik. İnsanın, süreçlerini kontrol etmek üzere durmaksızın doğaya müdahale etmek zorunda olduğu kuzeyde, onun için hiçbir şey doğayı ciddiye almaktan daha doğal olamaz. Eğer bu eğilimlere teslim olur ve onların ulaştırdığı bakış açılarından bir sistem oluşturursa, dünyanın kavranışı, insanın, tümüyle kendi ruhsal süreçlerinin sınırları içine kapatıldığı bir noktayla sonuçlanır. Diğer yandan, eğer doğanın süreçleri doğal bir şey olarak kabul edilir, eğer zihin artık onlarla meşgul olma gereksinimi duymazsa, o zaman hiçbir olguyu ciddiye almamak aynı derecede doğaldır. Üstelik iradenin nabzı, arzunun düşünceye babalık yapmasına yetecek denli güçlü atmıyorsa, tüm görünümler doğallıkla, somut olayların taklit ve uydurmadan başka bir şey ifade etmediği bir doğrultuda değerlendirilir. Fakat bu görüntü –tam aksi olan naturalizm gibi– *a la limite* bir geçişten daha fazla bir şey ifade etmez ve bu nedenle de insan doğasıyla gayet iyi bir uyum içindedir. Burada gözlenmesi gereken önemli nokta şudur: İki kutbun, mutlağa doğru olduğunu varsaydıkları konumda uyum sağlamaları, çünkü her ikisi de onu tümüyle inkar ederler. Naturalizm bunu yapar, çünkü doğa süreçlerinin canlı bilinci, yaşamlarını öbür dünyada sürdürmelerini gereksiz kılmaktadır; Budizm ise aynı şeyi tam aksi nedenlerle yapar. Somutta insanın bilincine varabileceği her şey doğaya aittir; doğanın gerçekdışı olarak algılandığı yerde, bilinç, olası içeriğinden kapı dışarı edilir; sonunda hiçbir şey kalmayıncaya dek içi boşaltılır. Bu şekilde, Seylanlı Budist hiçyokluğu benzeyişin temeli olarak algılar; dünya onun için bunun ötesinde bir şey ifade etmez. Böyle bir kavrayışın Avrupa'da anlaşılması kolay değildir. Seylan'a geldiğimden beri, ben de bu bakış açısını kabul edilebilir bulmaya başlıyorum.

Maya doktrini, Avrupa'da dünyanın gerçekdışılığını temsil eden felsefelerle karşılaştırılmıştır. Böyle bir karşılaştırma yüzeysel olarak bile yapılamaz; Avrupalı tüm illüzyonistler, o da eğer dürüstlerse, mantıklı bir sava, deneyimden daha çok değer veren

zayıf teorisyenlerdi: Hiçbir Oksidental, Maya'ya gerçekten inanamaz. Ve aramızda yine de, Budist yaşam bakışını haklı olarak paylaşanlar vardır. Kültürü eskilere giden insan, kendini herhangi bir biçimde gerçekleştirmeyi giderek daha zor bulur; düşünceleri, duyguları, eylemleri kendisiyle ilgili bir şey ifade etmez; kendini onlarla özdeşleştirmez, özdeşleştiremez. Bu türden bir tavır Budist tavrına eşdeğerdir. Fakat burada onun sonuçları deminkinin tam tersidir. Budist'inki mutlu bir durumdur, çünkü özelleşmiş varlığından kaçmaktan daha fazla özlem duyduğu bir şey yoktur; modern Avrupalı'nın durumu ise trajiktir, çünkü o, varoluş tutkusu tarafından tüketilir; kendini gerçekleştirmeyi başaramadığı sürece, kendini güçsüz görür. Varoluşun tümüyle inkarı; Budist nihilistin bu bakışı, yaşamsal Avrupalı için olanaksız bir şeydir. Bu nedenle, Buda öğretisinin Seylan'da kök salmasını sağlayan bu koşul, kendi ülkesinde de Friedrich Nietzsche'nin başarı kazanmasına yol açmıştır. Nietzsche'nin üst-insan doktrini büyüklüğün değil, büyüklük arzusunun, belki de şimdiye dek bilinen en dokunaklı ifadesidir.

8
KANDY

Dağdaki demiryolu onu Kolombo'nun boğucu sıcağından Kandy'nin daha serin bölgelerine kıvrıla kıvrıla taşırken gezginin önünde uzanan manzara, büyüleyiciden daha az etkili bir sıfatla tanımlanamaz. Bitki örtüsünün zenginliği her yerde kendini göstermekte, fakat her düzeyde kendine özgü farklı niteliklere sahip; o kadar ki, göz yükseklerden aşağı doğru baktığında, bir değil, keskin hatlarla birbirinden ayrılmış ya da birbirine yumuşak geçiş yapan pek çok doğa formu algılıyor. Kusursuz güzellik her yerden fışkırıyor, bu güzellik, içinde anlam ile ifadenin bir olduğu her şeye nasip oluyor. Ve sonra Kandy! Bu huzurlu göl, koyu yeşil tepelerle sarılmış, çiçekler gibi coşmuş ağaçlarla çevrelenmiş ve en zengin otlaklar arasına gömülmüş – parlak güneş ışıklarını hayal meyal yansıtan, sisli belirsiz renkleriyle bu göl, koyu renk bir kadifenin önünde duran bir ay taşma benziyor. Buraya vardığımda o denli heyecanlıydım ki, hemen uzun bir yürüyüşe çıktım ve kendimi yorgun argın hissederek geri döndüğümde, gölgeli balkonumdaki rahat bir koltuğa gömülüp şöyle düşündüm: Cennettesin. En cüretkar beklentilerin bile aşılmış olduğu bu yerde, en sınırsız istekler karşılanmış; şimdi tümüyle mutlu olmalısın.

Peki, öyle miyim? Benim için pek hoş değil, ama değilim. Tam da her istek karşılanmış gibi göründüğü için ve karşılanması sırasında bütün arzular etkisizleştirildiği için ve arzu olmadan da kas-

tettiğim yaşam son bulduğu için mutlu değilim. İçimin derinliklerindeki yaşam olasılığından koparılmışım gibi hissediyorum; şimdiye dek bundan daha az uyarıcı bir atmosferde bulunmamıştım. Şu an için çevremdekilerin beni uyardığı doğru, fakat bunun onlarla ilgisi yok; onlar bana yabancı ve bu yabancılıkları, duygularımı ve zihnimi, yeni deneyimlerle yeni ilişkilere girmeye teşvik ediyor. Gauguin ve R. L. Stevenson gibi uç tabiatların burada sürekli bir uyaran bulabileceklerini hayal edebilirdim, çünkü süper-bolluk bile uç tabiatları tatmin etmeye yetmez. Ancak bu konuyla ilgilenmem durumunda, düşgücümün kısa sürede felç olacağına kani oldum. Burada, her şeyin doyumdan ibaret olduğu bu yerde, özleme yer yok.

İstek ve doyum! Bu iki kavram arasındaki normal ilişkisi bize, insan aklının tüm büyük eylemlerine niçin sıcak kuşakların değil de ılımlı bölgelerin sahne olduğuna ilişkin problemin çözümünü de sunmuyor mu? Her şeyin el altında olduğu bir yerde, bir şeyi aramak gereksiz görünür ve esaslı sonuçlara da, arayıcı olmayan bir kişi tarafından ulaşıldığı görülmemiştir; her şeyin dışarıdan bol bulamaç sağlandığı bir yerde, isteği harekete geçirecek hiçbir şey yoktur ve durgunluk şimdiye dek hiçbir zaman kahramanca eylemler üretmemiştir. Tüm olasılıkların gerçekleşmiş olduğu yerde, idealizm dal budak salamaz. Bu nedenle tropikal kuşaktaki orijinal yaratıların tümü, şaşırtıcı derecede, ruhsal niteliklerden yoksun karakteristik özellikler taşır. Tropikal iklimde düşgücü, diğer her şey gibi boy atar. Kuşkusuz folklorda tanrıların mitolojisi gibi aşırı fanteziler ürettiğine ya da aşırı olgun saray şairlerinin şiirleri gibi ilginçliklere de rastlanır; her halükarda onlar, hurma ağacı gibi dayanıklı ve güçlü hatlara sahip ürünlerdir. Fakat tüm bu yaratımlar, ne denli güzel olurlarsa olsunlar, doğanın alanı içinde kalır; akıl ve ruhun derinliklerinden çıkmaz; ruhta yeniden doğmazlar; ruhu, ancak bir çiçeğin ifade ettiği anlamda ifade edebilirler. Doğa, ne denli zengin olursa olsun, ruhaniliğin doruk noktalarına ulaşamaz. O

noktalara ancak, kişisel çabasıyla kökeninin bulunduğu seviyenin üzerine çıkan insan tarafından ulaşılabilir. Tropikal dünya insanı gerekli itici güçten yoksundur, çünkü olası her şey kendi ahenginde olup biter ve o da sonuçta, olanaksızı arzulama enerjisinden yoksun kalır.

Onun bilinci aşırı derecede zayıf olmalıdır: O, yalnızca kendiliğinden olmayan şeylerin bilincindedir ve her şey otomatik olarak gelişiyorsa, geriye ne kalır? O, aşkı da bilemez. Bizim aşk dediğimiz şey, tümüyle düşgücümüzün üzerine kurulmuştur. Bu şaşırtıcı imge, arzunun tatminden ve temsilin gerçekten önce geldiği yerde doğar ve arzu ile arzuyu gerçekleştirme arasındaki mesafe büyüdükçe zenginleşir, incelir ve güzelleşir. Bu nedenle Kuzey'de aşk Güney'in aşklarına göre daha değerli gelişmeler üretmiştir, çünkü Kuzey'de zihinler düşler ülkesinde kalmaktan hoşlanırken, Güney gerçekliğe ilişkin daha üstün bir duyguya sahiptir. Güneyli adamın, zaman içinde, duyuları hayvani anlamda gelişir; düşgücü açısından ise giderek pasifleşir. Arzudan tatmine giden yol sonunda o denli kısalır ki, ruhsal yaratılar artık olanaksızlaşır. Deneyim arzuyu aşmaz ve kuzeyli anlamda aşktan doğan süreçler olanaksız hale gelir. Erotik çekim duyanların birbirlerine sahip olması, tropikal dünyada çok doğal görünür. Hintli şairler arzudan söz ettiğinde, ayrılmış ve bu nedenle artık tatmin olamayan çiftlerin hüznünü kastederler; ulaşılamayana ve görülmeyene duyulan arzu, hiçbir zaman kastettikleri arasında değildir. Tropikal dünyada insanların, bizim duyduğumuz arzuya ilişkin hiçbir fikri yoktur.

Onların hissedebildikleri ve canlı kalabilen ve sonunda dünyayı yerinden oynatmaya muktedir bir güç olarak ortaya çıkacak bir noktaya yükselebilen yalnızca bir arzu türü vardır: tüm gereksiz şeylerden ve tüm bolluklardan kaçma arzusu. Kuzey ülkelerinde, gerçekliği reddetmiş olan zihinler vardır, fakat onları harekete geçiren motif asla gerçeklikten sıyrılıp özgürleşme arzusu değil, sunulandan duydukları tatminsizliktir. Redleri, gerçekten derin bir

gerekçeden yoksundur, tavırları bu nedenle geniş çapta üretken olamamıştır. Tropikal dünyada ise, dünyanın dışında olma arzusu, en yaratıcı dürtü olduğunu kanıtlamıştır. En derin unsurları yüzeye çıkarmış olan yalnızca bu istektir, çünkü yalnızca bu isteğin kökleri gerçekten derinlere ulaşır. Aslında, arzulanacak hiçbir şey kalmadığında, gereğinden fazla bolluk, başka koşullarda gerçek arzunun ifade ettiği anlamda sınırlama ima eder; burada bolluk enerjik harekete bir engel oluşturur, yaşam duyumuzu zayıflatır ve özbilinci boğma tehdidinde bulunur. Burada dünyaya en çok düşman olan, tam da bu güçlü zihindir. Bize en zayıf görünen ve bir dejenerasyon olarak öne çıkan ve varlığın değersizliğini gösteren öğretilerin, tropikal dünyada büyük bir enerjiye sahip olması bu nedenledir. Burada ruh, gerçeği yaratmaya çalışmadığı, tersine onu inkar ettiği sürece güçlü görünür – Hilal halindeki ay gölde yansıyor, hurma ağaçları uğultu halinde, binlerce böcek kaynıyor. Nirvana'yı nasıl da arzuluyorum! Yaratının aşırı güçlü olmadığı; doğanın, bolluğuyla zihni boğmadığı bir varoluşu nasıl da arzuluyorum! En başta bireyden; beni şimdi bağlayan her şeyden, neşeden ve kederden, tanrılardan ve insanlardan ve kendimden kurtulmuş olabileceğim, tanımsız bir varoluş halini nasıl da arzuluyorum...

❖

Bitkileri büyürken izlemeye çalışıyorum; Seylan'da bu mümkün olmalı. Küçük çalı tam anlamıyla topraktan fışkırıyor; Hint kamışı göğe yükseliyor. Bütün kainat, sabit bir birbirinin içinde erime halinde görünüyor; bunu daha görünür kılmak için insanın Heraklitus'a ihtiyacı yok. Tropikal bir ormanla kendi ülkemin ormanı birbirinden ne denli farklı! Ilıman kuşakta "orman", bizim anladığımız anlamda tekil ağaçları kapsayan toplu bir kavram; burada ise, kaotik yeşillikten kendini zorlukla soyutlayan ağaçlarla karşılaştırıldığında daha somut bir kavram ve büyüme süreci öyle hızlı, öy-

le zengin, bol ve sınırsız ve tüm formlar öyle iç içe geçmiş ve birbirleriyle öyle sarmaş dolaş ki, görünümleri kişiyi bir Varlık teorisi oluşturmaya itmiyor: Her şey, insanın gözüne sokarcasına, "oluş" sürecinde ve bu sürecin ötesinde de hiçbir şey yok. Çevrenizi incelediğiniz her an, Buda'nın fenomenolojisinin doruluğunu kanıtlıyor.

Bu, kuşkusuz, şimdiye dek bitkilere ilişkin ileri sürülmüş olan en kesin teori. Bitkinin yaşamı, genelde tüm yaşamı temsil ettiği sürece, Buda insanlar için de geçerli olan bitkisel hakikatten söz etmiş ve bunu büyük ölçüde yapmıştır; bu öğretide, bitkide olduğu gibi, çok daha gelişmiş insan yaşamı ve kaderi, özgürlük, ölümsüzlük problemleri ve Varlığın dayandığı kökler gibi tüm nihai sorunlar, tümüyle sergilenir ve çözümlenir. Yine de insanı bitkinin doğasına oturtmakta, kişiyi rahatsız eden bir şey vardır; kişi, varlığına değil ama doğasına özgü niteliklere haksızlık etmiş olur. İnsanın bitkilerle olan benzerliği vurgulandığında, onlardan temel ayrımı görmezden gelinmiş olur. Buda'nın öğretilerini incelerken, kendime sık sık, insanı bitkiye mi dönüştürmeye çalıştığını sordum; böyle yaptığına kuşku yok. Öğretisi öylesine güçlü bir biçimde yaşamın bütünlüğünü amaçlıyor ki, onu izlemiş olanlar, herkesin gittiği yönde gelişme konusunda bir şekilde bağlanmış oluyorlar. Budist'in pasifliğinin, bitkiye benzer bir varlık olmasından başka anlamı yok.

Tropikal dünyada geçirdiğim bu kadar günden sonra, artık Buda'nın kurtuluş doktrinini, bitki yaşamı fenomenolojisi üzerine oturtmuş olmasına şaşmıyorum. Burada yaşam bitki topluluğu; gövde de akıl da bir ot gibi "bitiyor" ve bu bitkisel gelişme, fiziksel varlığın tüm olasılıklarını öylesine tüketiyor ki, insan için daha yüksek bir kader olasılığı ortaya çıkmıyor.

❖

Bu tropikal dünyanın etkileri organizmamı, Budist bilincine girmeme ve orada kalmama yetecek kadar değiştirdi. Bana çok şey öğreten bir deneyim. Budizm teorisine hakkını vermek zor değil, çünkü teorisi, Batı'nın tüm ampirik sistemleriyle aynı kumaştan dokunmuş; Taine, Ernst Mach ve William James'in psikolojisi, August Comte, Herbert Spencer, Wilhelm Ostwald ve hatta Bergson'un görüntüsü, her birinin belli bir açıdan değerlendirildiğini ve ortak zeminin ölçüsünün belli yönler ve belli bir dereceyle sınırlı olduğunu kabul edersek, temelde Buda'nın öğretilerine karşılık gelir. Bunun nedeni, tüm ampirik düşünürlerin, eylemi, güncelliği içinde değerlendirmeleri. Bu varsayıma göre, olası sonuçlar önceden belirlenmiştir; ampirik düşünürler buna karşı çıktığı sürece, anlaşmazlığın kökeni bakış açısı ile yetenek arasındaki farklarda aranmalıdır. Akılları aynı derecede keskin olsaydı, Spencer, Ostwald ve Mach, Bergson kadar çok şey öğretebilirdi, çünkü temelde niyetleri aynıydı. Buda'nın felsefesi –tüm Batı sistemleri içinde– en büyük benzerliği Ernst Mach'ın felsefesiyle gösterir; her iki felsefe de aynı avantajlara ve aynı zaaflara sahiptir. Avantajlar gözlemin doğruluğundan, zaaflar ise gözlemin yetersiz derinliğinden kaynaklanır. Tüm bir gerçeklik ve olasılıklar yelpazesinin güncellikte yoğunlaştığını görmek elbette anlaşılabilir. Mahayana doktrininin kurucusu Acvagosha, bunu yapmayı Buda'dan altı yüz yıl sonra başardı ve Bergson da aynı şeyi günümüzde yapabildi. Felsefi bakışın bir ayağı olarak, insan açısından değerlendirildiğinde, böyle bir başarı özellikle değerli bulunmalı, çünkü bu bakış açısının sunduğu tablo, dünyanın kendine özgü karakterini tümüyle ve mümkün olabilecek en az tahrifle sergiler. Fakat sonra Buda, güncelliği bu derinlikte anlamakta ve olanla, dönüşüm sürecinde olanı algılamakta yetersiz kaldı; "yalnızlaştığını" fark etti.

Bilginlerin soyut zekalarının Budist'inki gibi bir görüntüden memnun olması tümüyle anlaşılır bir şey; Mach gibi bir adam hiçbir metafiziksel gereksinim duymadı, hiçbir dini duyguya sahip

değildi ve bu nedenle de kendi fenomenolojik göreceliğinden memnundu. Öte yandan, algı güçleriyle Budist'le aynı sonuçlara ulaşan ve üstelik evrenle ilişki içinde yaşayan bir adam, çoğunlukla, mutlaklığa eğilim gösterecektir; o, o ya da bu biçimde mutlağa inanır. Hindistan'ın, fenomenolojik görüntüsü özde Buda'nınkine uyan tüm bilgeleri için durum buydu; Batı'da, aşırı duygusal bir din yaratmış olan Auguste Comte'un durumu için de aynı şey geçerlidir. Temelde aynı şey, kişisel bir Tanrı'ya inanan William James ve yaşlandıkça giderek Bilinemezler'i sorun eden Herbert Spencer için de söylenebilir. Öte yanda Buda, fenomenolojik görecelikten başka bir şey olmayan bir din kurdu. Duyularının analiz sonuçlarını mutlak doğru ilan etmiş olması halinde Ernst Mach'ın yapmış olacağını, O yaptı. Bu, Batılı gözlemciye bir paradoks gibi görünen şey; bilge Brahmin'in Budizm'i niçin horgördüğünü ve bugüne dek beni neyin yabancılaştırmış olduğunu açıklıyor. Ancak şimdi anlamaya başlıyorum. Tropikal dünyada insan için geçerli olan fizyolojik varsayımı göz önüne aldığımızda, Budizm gerçekten "mutlak doğru"yu ifade eder ya da en azından edebilir.

Yalnızca kendi bilincimi ve günden güne nasıl değişmiş olduğunu analiz etmeye gereksinim duyuyorum. Normal hareket gereksinimim algılanabilir biçimde düştü, tüm inisiyatifim beni terk etti; artık kendim harekete geçmek yerine, sadece olayların başıma gelmesine izin veriyorum. Ve bu da, kuzey ülkelerinde en çok düşünen insanın bile yalnızca nadiren deneyimlediği bir şey olan, kendi kendimin karşısında belli bir mesafede durmamı sağlıyor ve bana aynı zamanda, açık-seçik bir kendini gerçekleştirmeden önce gelmesi gereken iç sükuneti veriyor. Kolombo'da da yazmış olduğum gibi, gerçekten: Tropikal dünyada ruhsal hareketi nesnel biçimde algılamak zor değil. Fakat bunun ötesinde bir şey var: Bu bitkisel hareket –ego'nun belirleyiciliği dışında ortaya çıktıkları her yerde, organik süreçler bitkilerin büyümesine benzer– fazlasıyla yoğun, kuzey enlemlerinde olduğundan çok daha yoğun; hem bedenimde

hem zihnimde, sürekli büyümekte, tomucuklanmakta, çiçek açmakta ve sürekli dönüşmekte ve çürümekte olduğumu duyuyorum. İçimde, durup dinlenmeksizin sonsuz bir doğumlar ve ölümler silsilesinden geçtiğim duygusu var. Sonuç çift yönlü: Öncelikle sonsuz bir doğumlar zinciri olan eylemin gerçek doğasının olağanüstü yoğunlukla bilincinde olduğum; ikinci olarak da, bu Samsara'nın ötesine bakmanın benim için olanaksızlığı; bu ötedeki alanı keşfedemiyorum ya da dengesizliğinin dışında hiçbir yerde denge yok. Tüm varoluş bilincim değişen oluşumlar tarafından emiliyor. Bir yandan, kendimi bu oluşumlarla özdeş hissetmiyorum, diğer yandan bu anti-ego sürecinde bilincim o denli yoğun ki, bağımsız bir ego-bilincine hiç yer yok. Şimdi, yaşamın başsız ve sonsuz bir süreçten başka bir şey olmadığını, birbiri ardınca gelen rastlantı dizilerinden oluştuğunu, görünürdeki tüm katı oluşumların yalnızca değişim sürecindeki geçici görüntüler olduğunu ve hatta bu değişimlerin ötesinde ego'nun, kendi kendini belirleyen ruhun, kişiliğin bulunmadığını savlayan Buda öğretisini, bu yeni deneyim temelinin ışığı altında dinlediğimde, bu öğretide, kendi sahip olduğum deneyimin son derece anlaşılır bir tercümesini görüyorum. Bu öğretide artık kendimi yabancılaşmış hissetmiyorum; ego-bilinci olmayan bir alanda kişi onun devamını talep edemez. Deneyimin temelinde ölümsüzlük bilinci bulunmuyorsa, kişi ölümsüzlüğü de isteyemez. Anti-ego doktrini, bir kez tropikal dünyada tüm bilincin üzerinde yeşerdiği fizyolojik temeli kabul ettikten sonra, ego öğretileri ve devamlılığı Avrupa'daki varsayımlar için ne ifade ediyorsa, onu ifade eder. Ve ben şimdi Buda'nın havarilerinin, entelektüel Batılılar arasında umutsuzluk yaratabilecek olan bir doktrinden nasıl coşku duyduklarını çok iyi anlıyorum. Kendi deneyimini ona bir başkası açıkladığında, insan daima bundan mutluluk duyar.

Bu algı, Budist Nirvana kavramının tüm zorluklarını ortadan kaldırır. Tropikal dünya insanı kendini, anti-ego ve bilincine her yandan hücum eden ve her şeye gücü yeten bir doğa tarafından

hapsolmuş hisseder. Bu süreçten memnun olduğu sürece, Ortaçağ'da Batı'da yaşam dolu gençliğin cenneti sorgulamaması gibi, hiç soru sormaz. Ancak durumundan bıktığı ve daha farklı olasılıkların varlığına ilişkin kuşku duyduğu gün –her zaman olduğu gibi– gelip çattığında, tropik insan bunu yalnızca doğanın prangalarından kurtulma olarak kavrayabilir. Tropik insan, idealini, cennette yaşam anlamında, ona aktaramaz, çünkü düşünülebilecek bütün yaşam biçimleri, artık onu bıktırmış olan o biçimle özdeş olacaktır; ideali bu nedenle zorunluluktan çözülme sürecine girer. Peki onun, Nirvana'dan gerçekte anladığı nedir? Bunu kavramsal olarak nasıl tanımlayabilir? Dalgalanıp duran doğaya karşı bir ego-bilincine sahip değildir ve bu nedenle daha yüksek ve olumlu bir varlığa ulaşmayı arzuladığını iddia edemez. Hiçlikte kaybolmak istediğini de daha fazla iddia edemez, çünkü doğanın süreçlerinden kaçmak istediği an, kendini onlar tarafından tümüyle emilip onların bir parçası olarak hissetmediğini kabul etmiş olur. Değişim ve bozulmanın hengamesinden kaçma arzusu çok belirgindir; olumlu bir gelişmeye ilişkin belirsiz bir beklentiyle bağlantılı, belirli bir arzuya sahiptir. Seylan'da kendi deneyimlediğim, işte bu duygu. Fakat bu duygunun ne anlama geldiğini anlamaya çalıştığımda, Budist bilgeden daha başarılı olmadığımı görüyorum. Buda'nın Nirvana'ya ilişkin belirli hiçbir şey öğretmediği, hatta böyle bir tanımlama girişimini dine karşı olmaya mahkum ettiği gerçeğinin ardında, gayet sağlam bir felsefi gerekçesi var. Söyleyebileceğim tek şey şu: Nirvana'ya ulaşma arzusu, doğanın prangalarından kurtulma arzusunu ifade eder; tüm eskatolojik* düşüncelerin temelinde yatan, özgürleşmeye yönelik ortak insani arzudur. Bu özgürleşme, güçlü bir ego-bilincine sahip bir insanda olumlu bir fikre bağlanacak; ebedi yaşamı tasavvur edecek ya da eğer Brahma gibi daha düşünceli biriyse, kişiliğinden arındıktan sonra, tüm bireyselleşmenin ötesinde, daha yüksek derecede kendi olabileceği bir durumu hayal edecektir. Peki ya

*ç.n. ölümden sonra yaşama ilişkin düşünceler

ego-bilincinden yoksun olan kişi? Özgürleşme yönündeki çaba onu tümüyle farklı ruhsal oluşumlara sürükleyecektir. Onun istediği sadece doğadan kaçmaktır; başka arzu bilmez. Doğanın bilincinin her şeye gücü yettiği ve ego'nun varla yok arası olduğu durumlarda, özbilinç bir pozitif iddia derecesine ulaşamaz. Görünene ait alanın ötesine geçme arzusu, Budist'in metafizik deneyimidir. Bu, onun nihai deneyimidir ve o, bunun ötesini sorgulamaz. Ve eğer biri sorgulayacak olursa, yalnızca yanıldığını kanıtlamış olur.

Bu, Budist kilisesi atmosferinde tek başıma geçirdiğim üçüncü gün. Birçok ayine katıldım, rahiplerle ve keşişlerle konuştum ve Cupola'daki, göl manzaralı, soğuk ve gösterişsiz tapınak-kütüphanede uzun saatler geçirdim. Yandaki avludan gelen ayin seslerine ya da klarnetin tiz notalarına trampet vuruşları eşlik eder ve inananları duaya çağırırken, Pali metinlerini inceledim. Bir kez daha, bir öğretinin soyut içeriğine ilişkin bilginin, hiçbir biçimde kişinin onu bilmesini sağlamadığının farkına vardım; daima onların somut olarak ne anlama geldiğini idrak eden kişinin karşılaşacağı sürprizler vardır. Bir kilise "saf" doktrini temsil etse de – o, ruhunun yaşayan ifadesidir. Bir kilise, doktrinini açık açık hatalı dahi temsil etmiş olsa, tıpkı yaşamı, sakat bir insanın bile, ona ilişkin en iyi teoriden daha iyi ifade etmesi gibi, bu doktrin de onda, mükemmel korunmuş orijinal metinde olduğundan daha belirgin biçimde görünür.

Budist rahibin, ulaştığı düzeyle beni şaşırttığını itiraf etmem gerek. Zihinsel düzeyini değil, insani düzeyini kastediyorum; o, Hıristiyan rahiplerden daha üstün bir sınıfa ait. O, belli bir incelik, bir anlayış kapasitesi, bir hayırseverlik, en önyargılı kişinin bile ortalama Hıristiyan rahibinin karakteristik özelliği olarak tanımlayacağı, olayların üzerine çıkma yeteneğine sahip. Bunun nedeni kuşkusuz, Budizm'in, havarilerinde geliştirdiği mükemmel gönüllülük.

Teoride kişinin kendisi yerine diğerleri için yaşaması daha güzel görünebilir ama, insanları oldukları gibi alırsanız, komşularının aktif sevgisi insanları daha cömert değil, yüreklerinde daha cimri kılar; tedirginlik ve zulüme dönüşmedikleri haller, yalnızca istisnai hallerdir. Çevrelerindekileri geliştirmekte ısrar edenler ne kadar da patavatsız ve misyonerler ne kadar da dar görüşlüdür! Bir insanın, doğal olarak ne kadar açıkyürekli olursa olsun –ve bağlı olduğu inanç ne kadar evrensel olursa olsun– karşısındakini kendi dinine döndürme arzusu onu sınırlar, çünkü bu, psikolojik açıdan daima aynı şeyi; kendi bakış açını bir başkasına dayatmayı ifade eder. Bunu yapan kişi *ipso facto* sınırlıdır ve bunu sürekli ya da mesleki olarak yapan kişi de, günden güne daha sınırlı hale gelmek zorundadır. Bu nedenle cimrilik, saldırganlık, zulüm, patavatsızlık ve anlayış yoksunluğu, Hıristiyan ve özellikle de Protestan rahibin tipik özellikleridir. Kişisel kurtuluşa, varoluştaki yegane motif olarak bakmayı öğreten Budizm gibi bir din, bu türden özellikleri oluşturmakta yetersiz kalır. Bunlar yerine Budizm, en kaba bencilliği geliştirecek gibi görünebilir, fakat bu, iki nedenden dolayı gerçekleşmez: Öncelikle, Budizm'deki kişisel kurtuluş, bireyin ebedi saadetini değil, tersine bireysellik sınırlarından kurtuluşu ima eder; bencilce arzular bu nedenle yanlış anlamaları ifade eder, çünkü hayırseverlik ve merhamet Budist'e, pratik getirileri olan ve her şeyden önce benlikten kurtulmayı hızlandıran erdemler olarak görünür. O halde Budizm'i üstün kılan atmosferi yaratan, her şeyden önce gönüllülük idealleriyle komşu sevgisinin bu karışımıdır. Hayırseverliğin, özellikle Budist formunu kastediyorum. Hıristiyanlık'ta anlaşıldığı haliyle hayırseverlik, iyi şeyler yapmayı istemek iken; Budistlerin anladığı anlamda, herkese kendi düzeyinde kendini bulması için destek olmayı istemektir. Ve bu, bir başkasının kendini bulduğu koşula kayıtsız olunacağı anlamına değil, her koşulun olumlu nitelikleri için duygudaş bir anlayışı içerdiği anlamına gelir. Genel Hintli bakış açısına göre, her insan kesinlikle ait olduğu,

hak ederek çıktığı ya da düştüğü düzeyde durur. Her durum bu nedenle içsel olarak haklı görülmelidir. Elbette herkesin en yüksek düzeye ulaşması arzulanabilir, fakat bu, tek bir sıçrayışla değil, ancak yavaş ve kademeli bir yükselmeyle olabilir ve her düzey kendi idealine sahiptir. Hıristiyanlık, zevklerden el çekmiş olduğu sürece, dünyevi yaşamı keşiş yaşamından daha aşağıda tuttu ve tüm insanlığı bir kalemde manastıra; yani, prensipte dünyaya karşı tavrı, orijinal Hıristiyan tavrından daha düşmanca olan ve keşişin durumunu açıkça, yaşamın en yüksek düzeyi olarak değerlendiren, buna karşın daha aşağıdaki düzeyleri de yargılayıp mahkum etmekten yukarıdakiler uğruna kaçınmaya çalışan Budizm'e yerleştirmek ister gibiydi. Her durum gereklidir ve gerekli olduğu sürece de iyidir. Tomurcuk yaprağı reddetmez, yaprak sapı, sap da kökü reddetmez. İnsana dostça yaklaşmak, tüm yaprakları tomurcuğa çevirme arzusunu değil, yaprakları yaprak olmaları için rahat bırakmayı ve onları sevgiyle anlamayı içerir. Sevginin bu şaşırtıcı ve üstün biçimi, en kayıtsız görünen Budist rahibin yüzünde okunabilir. Budist rahibin insanların arasında gördüğü eşsiz saygı artık beni şaşırtmıyor. Bir gönüllünün, çevresinin yararı için aktif olarak çaba gösteren kişiden daha fazla saygı görmesi ilk bakışta çelişkili gibi duruyor. İnsanlar kendilerine rehberlik edilmesini istemezler; sürekli diğerlerini ikna etmeye çalışan kişi, bunu yaptığı için, maksatsız ve çok yüce motiflerden yoksun olarak, ona ne doğru görünüyorsa onu yapan kişiden daha çok acı çekmeye mahkumdur. Bhikshu'nun sürdüğü amaçsız, benliksiz, saf yaşam, Budist teorilere göre, bir insanın sürebileceği en yüce yaşamdır. O halde, keşişlere hizmet eden, kendi idealine hizmet eder.

❖

Bu Kilise'nin atmosferi bana muhteşem geliyor. Şimdiye dek hiç bu denli huzur duymamıştım. Ve şimdi Budizm'in Avrupalılar

için olanaksız bir din olduğunu her zamankinden daha açıklıkla anlıyorum. Seylan halkı arasında varolan Budizm kadar yaratıcı ve olumlu olmak için, ruhani malzeme ona uygun olarak değişmeli – bizim sağlayabildiğimiz biçimden kesinlikle farklı olmalıdır. Bizim durumumuzda, dünyaya evet diyen, huzuru olmayan, tüm enerjisi kinetik olan bizlerde, kendi kurtuluşumuz için yaşamak kısa sürede kaba bir bencilliğe dönüşecek, genel merhamet ve iyi niyetler, zulmün en aptalca biçimlerde engellenmesine doğru laçkalaşacak ve Nirvana'ya ulaşma arzusu da kendine karşı namussuzluğun kaçınılmaz olarak beraberinde getireceği tüm kötülükleri gözler önüne serecektir.

Güney Budizmi kuşkusuz en çok tropikal insanlara uyan biçim; bunu asla unutmamalı. Fakat, bu kabul edildikten sonra ve Budizm'in yumuşak ve tembel bir doğa formuyla ilişkili olduğu gerçekten açık olduğuna göre, o halde sergilediği yapıcı güce hayranlık besleyemeyiz. Budizm'in, kitleleri ne dereceye kadar asilleştirmiş olduğu anlaşılır değildir. Hindistan'da hiç bulunmadım, fakat tüm bilgiler yanlış olmadıkça, Brahminlerin öğretisinin etkilerinin alt sınıflar için çok da yararlı olmadığına kuşku yok; gerçekte, öğretileri onları hiçbir zaman tümüyle kabullenmemiştir. Buda'nın sosyal ve politik büyük sözleşmesi, gizli bilgelikle genel bilgelik arasındaki açıkça çizilmiş ayrımı ortadan kaldırmış ve Hıristiyanlık gibi, herkes için geçerli olacak bir İncil, başka deyişle mutlak doğrular ilan etmiş olduğu gerçeğinden oluşuyor. Bu doğruların karakteri, şimdiye dek gözlediğim kadarıyla, çok özel koşullara uymak üzere tasarlanmıştır. Tüm geleneksel görüşler Buda'nın, şimdi Güney Kilisesi tarafından öğretilen Hinayana doktrinlerini vererek, bilgeliğinin tümünü değil, sadece oldukça az gelişmiş Güneyliler için yararlı olabilecek bölümlerini açığa çıkarmış olduğunda birleşiyor. Bu doktrin, bir öğreti olarak, gelişmiş zihinlere göre gerçekten de giriş niteliğinde ve oldukça yetersiz. Fakat kendini insanların ruhuna uyarlamakta kullandığı bilgelik heyecan verici ve bu

bağlamda Brahminlerin ve Hıristiyanlığın öğretilerinden de daha üstün. Brahminizm, gerçekte, *ad usum populi* bir özel öğreti geliştirdi, fakat öğretisinin en iyi ve en derin nitelikleri eksik kaldı. Brahminler, ayaktakımının hiçbir zaman doktrinlerinin hakkını veremeyeceği şeklindeki kibirli varsayımla, kendilerini üstün hissetmişlerdir. İsa'nın mesajı ise, gerçekte, herkesi hedeflemişti – mutlak bir ideal açısından ve gerçekliği hiçe sayarak hepsini birden. Ortaçağ'da Katoliklik bu zorluğu aşmak için ne kadar çok çalışmış olursa olsun, bu, tümüyle silmeyi başaramadığı bir zayıflıktır. Katolik Kilisesi, Brahminler gibi, hakikatin görece yüksek biçimleriyle alçak biçimleri arasında bir ayrım yapmıştır ve her iki şıkta da kaybedenler, kitleler olmuştur. İncil'in saf ruhunu etkili kılmak için bir son deneme olan Protestanlık, Hıristiyanlık'tan, bir yandan, yapıcı gücünü (Luthercilik) çalarken, diğer yandan da Ahdiatik'e (Kalvinizm) ait dinsel tipte dönüşün yolunu açtı. İsa'nın ruhunun, O'na inandığını açıklayan kitleler tarafından temelde anlaşılmış olduğu doğru değildir. Onun etkisi daima, yüzeyden merkeze yayılan dalgalar halinde görülmüş ve çoğu durumda da dışsal bir gösteri olarak kalmıştır. Ortalama bir Hıristiyan'ın mesleğiyle yaşam biçimi arasındaki çelişki ne kadar da göz alıcıdır! Bu çelişkiyi Budistler'de gözlemezsiniz. Buda, öğretisini öylesine ustalıkla oluşturmuştur ki, onu icra edenlerin ruhlarını ele geçirmiştir. Basit yöntemler, kolay anlaşılır bölümler ve talimatlar yardımıyla, en derin bilgeliği basit insanın kalbinde öyle derinlere gömmüştür ki, ne hurafeler ne de pratikteki sapmalar temel Budist görüntüsünü bastırmayı başarabilmiştir. Budist erdemler şaşırtıcı derecede, en çok Budist olanların erdemleridir.

Gautama doktrininin bu avantajı, son derece derin algısma böylesine etkili bir şekil verme kapasitesi nereden kaynaklanıyor? Dehayı analiz etmek olanaksızdır; ancak çok önemli bir değerlendirme yapılabilir: Buda'nın toplumda egemenlik sahibi bir evin ürünü olduğu değerlendirmesi.

Yetenek, beyin, zeka, metafizik derinlik ya da dinsel sezgi gücü, ne soylu bir doğuma bağlıdır ne de soyluluk, onların doğal gerekçesidir. Aksine, soylu bir biçimde dünyaya gözlerini açan insanlar nadiren, özel bir yeteneği üst noktalara ulaştırabilecek kadar tek yönlü olurlar. Öte yandan, uzak görüşlülük ve egemen olma ve yönetme yeteneğinde ise, aristokrat daima ayaktakımının karşısında avantaj sahibidir. O, doğallıkla tek başına tüm tarafların üstünde durur, bu etkilere subjektif olarak nadiren maruz kaldığı için, yalnızca o, insanların zayıflıklarıyla tümüyle objektif bir ilişki içindedir. Ve bu nedenle, insanları bir bütün olarak değerlendirmek ve onların toplu ihtiyaçlarının hakkını vermek söz konusu olduğunda, karşısındaki daha düşük soydan ama daha yetenekli bir birey bile olsa, o üstün durumdadır. Buda'nın tüm öğretisi şaşmaz bir biçimde böylesine soylu bir zihnin damgasını taşır; o tipik bir Kshattrya idi. Felsefi derinlikte Brahminlerin çok gerisindeydi; aslında çoğu politikacı ve askeri lider gibi, felsefeye çok fazla önem atfetmedi; fakat insanları, Hindistan'da kendisinden önce hiç kimsenin yapmadığı kadar anladı; onların ihtiyaçlarının hakkını nasıl vereceğini ve zayıflıklarına nereye kadar ve nasıl izin vereceğini çok iyi biliyordu ve emirlerini yalnızca dini değil, politik ve toplumsal düzeyde de sonuç alacak biçimde vermeyi başardı. Bu noktada Budizm, Hıristiyanlık'tan üstün olduğunu kesinlikle kanıtlıyor. Buda, prenslerin oğlu, taraflar-üstü insan, dünyaya, varolan hiçbir şeyi özellikle olumsuzlamayan (geçip gitmiş olan her şeyi ise bir kalemde olumsuzlayan) bir doktrin verdi ve bu nedenle yolunun üstündeki herkese hoşgörüsüzlük değil, eşit biçimde olumlu sonuçlar dağıttı. Hıristiyanlık, kökeninde proletaryanın diniydi; başından beri avantajlı sınıflara karşıydı. Başarılı olamamış yaşamlar lehine önyargısı ve mutlu insanlara karşı küskünlüğünden dolayı bu din, nereye dönse, yıkım tohumları saçmıştır. Barış dininin *par excellence* en büyük hoşnutsuzluğa yol açmış olması, fazlasıyla anlamlıdır. Kurucusu ne kadar asil bir

ruha sahip olursa olsun, onun aklı, dünyanın problemlerinden daha üstün değildi.

Budist'in ibadeti ne kadar hoş! Güneş battığında, çanlar, cemaati duaya çağırır; sonra bu yumuşak ve esmer yaratıklar, uzun, mavimsi-siyah saten saçları ve ince ve nazik elleriyle (erkeklerle kadınlar zorlukla ayırt edilebilir,) Dalada Maligawa'ya akmaya başlar. Ekonomik gücü olan herkes bir mum sunar ve herkes elinde rengarenk açmış çiçekler taşır. Sarı giysisi içinde nazik rahip, son derece değerli dekorasyonuyla parıldayan altın kapının arkasında, Buda'nın dişlerinin korunup sergilendiği kutsal yerin önünde durur ve cemaatin armağanlarını, yüreklendirici bir gülümsemeyle kabul eder. Orijinal öğretinin en saf halinde bulunduğu Seylan'da bile, Buda'ya Tanrı gibi tapılıyor ve diğer birçok mitsel varlıkla –melekler, azizler, Hindu tanrıları ve Tamyl Pantheon'dan çıkan ilahi ruhlar– çevrili bulunuyor. Ancak şaşırtıcı biçimde, tüm bu abartılar Buda'nın öğretilerini saptırma konusunda başarısız olmuşlar, hatta kendini gösterme gücünü bile azaltamamışlardır. Bildiğim kadarıyla Kilise hiçbir zaman mitlerin büyüklüğüne karşı çıkmaya kalkmadı. Burada görüntüler dünyasının neredeyse hiç anlamı yok; bu insanlar Maya öğretisiyle doğuyorlar. Mitler hiçbir zaman ciddiye alınmıyor ve hiç kimse bir diğeriyle uyuştuğuyla mı yoksa çeliştiğiyle mi ilgilenmiyor. Çünkü herkes biliyor: Kavramlar, zihnin, doğal olarak büyüyen ve tomurcuklanan ve çiçek açan bitkisel yaşamına aittir – tüm temel şeyler ise farklı bir boyuta. Buda'nın öğretisi, onlar bunu itiraf etmese de, her şeye uyarlanabiliyor, çünkü Buda hiçbir zaman onların tanrılarına olan inançlarını yıkmaya çalışmadı. O, onlara yalnızca, tanrıların bile, diğer tüm görünümler gibi, hayali ve geçici olduğunu öğretti.

Tropikal dünyanın yerlileri için derin dini düşüncelerini göster-

mek, bizden biri için olduğundan, sonsuz derecede kolay! Elbette hiçbir kavram metafizik nedenine zorunlu olarak bağlı değil; Budizm'in hakkı var. Oysa Batılı fizyolojik olarak, bu gerçeği kolayca kabullenemeyeceği biçimde düzenlenmiş. Batılı, görünümler dünyasına, onları değerlendirebilmek için gereken mesafede duramayacak kadar gömülmüş durumda. İşte Hıristiyanlık tarihinde en büyük rolü dogmaların oynamış olmasının nedeni. Bir din olarak Hıristiyanlık için, bir insanın iddialarının hangi kavrama denk düştüğü, bir ölüm kalım meselesiydi. Aslında Buda doktrinleri çevresinde, hiçbir biçimde onları tehdit etmeden büyümüş olanlarla karşılaştırıldığında önemsiz kalan sivrilikler ve yeni gelişmeler, Hıristiyanlık'tan öz ruhunu çalmıştır. Ve bu nedenle "gerçek inanç" için savaşmak ve tanrısallıkla dünya arasındaki ilişkiyi kendileri için geçerli kavramlarla sergilemek gerçekten temel değerde görünüyordu, çünkü bizim yolumuz, anlama, ancak görünümler aracılığıyla ulaştırabilir; yine bu nedenle, doğrudan doğruya anlamını ifade etmeyen her görünüm, aklı, içinde kaybolacağı kanallara sürükler. Tropikal dünya insanları bizden, ne kadar da iyi durumda! Onlar, kesin olarak uygun ifadeyi aramak zorunda değiller; onlara bütün biçimler de uyar, hiçbiri de. Bizde yalnızca müstesna zihinlerin farkında olduğu şeylerin, onlar, salt fizyolojileri sayesinde, doğal olarak, bilincindeler.

Bu olumlu temel özellik sayesinde, Kuzeyliler arasında yıkıcı unsur olarak ortaya çıkan eğilimler, Seylanlılar arasında yarar sağlayıcı bir biçim kazanıyor: Fanatizme olan eğilimi düşünüyorum. Bu sabah kırlarda dolaştım ve yabancılardan pek ilgi görmeyen, uzak ve önemsiz bir tapmağı ziyaret ettim; tapınakta, bu yumuşak, cinsiyetsiz insanlar arasında olduğunu düşleyemeyeceğim, tutkulu tabiatta bir tip, gerçek bir fanatik oturuyordu. Başlangıçta kuşkulu ve tedbirliydi; bana, Wotan'ın Mime'e ya da Gurnemanz'ın Parsifal'e soracağı basitlikte bir dizi soru yöneltti. Onlar gibi, önce ben de yanıt veremedim; karşınızdakini, görmezden gelinmenin

onur kırıklığına yuvarlamanın, zaten, açıkça belli olan şeyleri soruşturmaktan daha kesin bir yolu yoktur, çünkü ilk anda zavallı masum muhatabınız, açıkça görünenin ardında bazı uzak anlamlar olduğundan kuşkulanacaktır. Bu yöntem benim durumumda özellikle başarılı oldu, çünkü sorgulayıcımın zihinsel süreçlerine girme çabam içinde, onu yanıtlamayı bütünüyle unuttum. Ancak Budizm'den bihaber olmadığımı kanıtlamayı başardığımda, kendisi yüreğini bana açtı. Evet, o, tutkulu bir biçimde ve ciddiyetle gerçeğin kaynağını araştıran ve doğru doktrini yanlış biçimde kuranlara karşı öfke dolu bir fanatikti. Onlara karşı savaşmak istemiş miydi? Hayır, ne için? Aynı kişiler yeni kavramlar savunduğunda, bunun ne yararı olacaktı? Doğrudan onların ruhunu etkilemeyi hedeflememiş miydi? Evet, bunu yapmayı isterdi, ama bu şekilde çok şey kazanılabilir miydi? Öğretinin etkili olmasına hazırlıklı olmalıydınız ve kötü niyetli çağdaşlarının hazırlıklı olmadığı şey de buydu. Onların ruhu açıkça çok gençti. Bu dünyadan hataları silmenin yegane yolunun, gerçeği bilen her bireyin en yoğun enerjisini kişisel mükemmeliğine ulaşmak için seferber etmesi olduğuna inanıyordu. Bu da, herhangi bir kendi dinine çevirme isterisinden daha etkili bir örnek verecektir. Bu fanatiğin görünüşünü ifade etme yolu, her şeyden önce, kendi mükemmelliğine adadığı büyük yoğunlukta yatıyordu ve çevresinden bariz bir sıkıntı duyuyordu.

Tövbekarlık rengi olan sarı giysileri içindeki yarı çıplak adamla yaptığım bu tartışma bana çok şey öğretti. Tapınağın avlusunda, ağacın gölgesinde sohbet ettik. Işıltılı gözlü ve parlak renkli kaşkollarıyla bir grup esmer çocuk merakla ve gürültüyle çevremizi sararken, beyaz giysiler içindeki birkaç ağırbaşlı kadın zahit de bizi saygıyla dinledi.

Keşişlerin varlığına o kadar alıştım ki, artık onlarsız olmak istemiyorum. Görevlerini yerine getirme düzenlerinde, olağanüstü barışçıl bir yan var. Şimdi dilenci bohçalarıyla günlük yemeklerini getirmek üzere şehre gidiyorlar; sonra yıkanmaya ve meditasyon yapmaya gidecek, daha sonra kutsal kitap ve din dersleri verecekler – her şey, önceden kararlaştırılmış olan zamanında yapılıyor. Seylanlılar gibi ben de, bu insanları bir parçam olarak görmeye başlıyorum. Onlar için, ideallerinin cisimleşmiş halini, herkesin olması gerekenin yaşayan bir örneğini simgeliyorlar. İnsanın bu gibi sembolik imajlardan daha derinden bağlı olduğu bir şey yok; ona, Goethe'nin sözleriyle "sürekli utanç" getirdiklerinde bile. Ancak bu Bhikshu tasvirleri Seylanlıların zihninde hiçbir şekilde utançla bağlantılı değil; Buda'nın öğretileri, bilgelikleriyle, başından beri, tüm kinlenme olasılıklarını önlemiştir. Keşiş, yaşamların en iyisini sürse de, onun gerçeği hiçbir şekilde diğerlerininkini reddetmez; herkesin kendi yerinde olma hakkı vardır. Bu kadar anlayışlı ve cömert bir ideale hizmet etmek ne kadar da keyifli! Özellikle de ona ulaşmak için bu kadar az çaba gerekiyorken! Budizm'i karamsar bir felsefe olarak görmek oldukça yaygındır ve bir açıdan da, bu doğrudur. Mektup, özellikle de onunla tekrar tekrar karşılaştığımızda, tereddütsüz onu kaleme alanın zihniyetine ilişkin sonuçlar çıkarmamıza izin verdiğinden, Buda'nın kendisinin de zaman zaman, her halükarda, sözcükten bizim anladığımız anlamda karamsarlık yaşadığı olasılığı reddedilemez. Başka ne için sürekli acı çekmekten söz etmiş olabilir? Çünkü gerçekte, acı çekmeyi, öğretisinin temel taşı yapmıştır. Ancak modern Budizm tüm karamsarlık kuşkularından arınmıştır, tam aksine, huzurlu bir neşenin yumuşak cazibesiyle, yaşamı dönüştürür. Nirvana tropikal dünya insanlarına, Batılılara olduğu gibi ebedi saadeti ifade eder; bize Budizm'in karamsar bir felsefe olduğunu düşündüren hemen her şey, havarilerinin bilincinde, kutsanmış bir vahiy olarak simgelenmiştir. Fakat hepsi bu değil. Seylan Budisti'ne bu kadar mutlu ve huzur dolu bir varo-

luşu garantileyen, her şeyden önce, kurtuluşa ulaşmanın zor olmadığına duyulan güvendir. İzlenmesi gereken kurallar ne kadar da basit! Keşiş olarak sonunda kurtuluş yoluna girenlerin yaşamı bile ne kadar da yoruculuktan uzak! İnsandan, sahip olduğu araçların ötesinde ne pasiflik ne de ekstra çaba bekleniyor. Sonuç olarak, sarı giysiler içindeki adamlar sadece keyifli değil, çoğu düpedüz neşeli de. Bana öyle geliyor ki, Buda'nın öğretileri tropikal dünya insanları için, Luther'in Kuzeyliler için ele geçirdiği şeyi elde etmiştir: *bu dünyada* kutsanmış bir varoluş olasılığını. Buda, Luther gibi, Kilise'nin otoritesini reddetti ve insanı sorumlu ilan etti; her ikisi de insanlar arasında hiçbir farkın varolmadığı, vahiy gelen ölümlünün, Yaratıcısı'na en sıradan insandan daha yakın olmadığı bir doktrin öğrettiler. Her ikisi de günlük yaşama bir selam yolladılar. Elbette Buda'nın keşiş düzeninden kurtulmadığı doğrudur; ancak gerçekte, aksine, onları daha önce sahip olmadıkları bir noktaya çıkarmıştır. Fakat daha sonra Hindistan'da keşiş yaşamı, bize ifade ettiğinden daha farklı bir anlam taşımaya başladı. Orada keşişlik, anormal ve olağandışı bir olguyu temsil etmiyor, yalnızca herkesin normal olarak yaşadığı koşulları oluşturuyor. Seylan'da yeterince uzun kalsaydım, benim gibi bir süslü bile, sarı harmani giyme arzusu duyabilirdi.

Evet, bu keşişler pek hoş insanlar. Kendilerine özgü niteliklerini düşündüğümde, yine de onlarda *aurea mediocritas*'ın idealize edilmiş göründüğünü kabul etmek zorundayım, çünkü onlarda gerçekten saygı duyulacak hiçbir şey yok. Budist manastır hayatında çok kolaycı bir idealizmin dezavantajları belki başka yerlerde olduğundan daha çok öne çıkar. Başlangıçta vasatlığım bu şekilde idealleştirilmesi, aslında onu yüceltir; bu, derinlik gerektirir. Lutherci coşku ve Budist hoşgörüsü, ancak böyle bir idealleştirme aracılığıyla ulaşılabilecek olumlu koşulları simgeler; öte yandan, daha yüksek bir düzeye yaklaşımı önler, gevşemeye neden olur ve soylulara kin duymaya karşıdır. Bu elbette insanlığa,

ulaşılması olanaksız olmayan bir ideal sunulan her yerde aynıdır; çünkü yalnızca olanaksız olan, gerileme riski olmaksızın, şiddetle arzulanabilir. Bu dezavantajlar Budizm örneğinde, Luthercilik'te olduğu kadar ciddi değildir, çünkü idealizmin hiçbir yüce şekli tropik semalarında varlığını sürdüremez. Dezavantajlar, tüm bunlar nedeniyle söz konusudur. Yalnızca Bhikshu en yüce idealleri şeklinde ortaya çıkmasaydı, Seylanlılar arasında dahi, bugün olduğundan daha önemli tiplere rastlanabilirdi.

❖

Aslında Budizm ile Hıristiyanlık arasındaki gerçek fark, her iki sistemde de birçok yönden birbiriyle uyuşan kurallar ve düzenlemelerin bizde uyandırdığı izlenimden daha büyüktür. Bana, bu farkın temeli, Doğu ahlakını Batı'nınkinden, Doğulu öğreti emirleri için şunları sıralayarak ayıran Çinli devlet adamı tarafından atılmış gibi geliyor: Sana yapılmasını istemediğini, sen de başkalarına yapma; Batılı doktrin ise şöyle: Sana yapılmasını istediğini, sen de başkalarına yap. İlki özünde çekimser, ikincisi özünde saldırgan. Ve bu doğru. Budistlerin, çevrelerindekilere duydukları sevgi Hıristiyan tavrından en çok, *amor militans*'ı amaçlamamasıyla ayrılıyor. Bizim bakış açımızdan, böyle bir sevgi fazla gevşek ve soğuk ve tüm zihinsel derinliğine rağmen, büyük diye nitelenemeyecek kadar makuldür. Bu tamam, ancak aktif sevgi, bireyi, sevinçleri ve acılarıyla ciddiye almayan birine nasıl bir ideal olarak görünebilir? Hıristiyan örneğinde temel varsayım insan ruhunun paha biçilmez değeriyken, Budist örneğinde bireyin önemsizliği doğal kabul edilir. Genel Hint tarafsızlık ideali, tarihte kendini en fazla Budizm'de gerçekleştirmiştir.

Her hakiki bilge, kişisel olarak Hint idealini seçecektir ve bunda da haklıdır. Bilinç merkezi, olguların akışının ötesine demirlemiş olan hiç kimse, yüzeydeki ideallerini sürdürmeyi başaramaz.

Bağımsızlık böyle bir insanı soğuk ya da kayıtsız kılmaz, çünkü o yaşam merdivenlerinde öyle yükseklere tırmanmıştır ki, salt vermek artık onun için en yüce hazdır ve taraf tutması için artık bağımlı olması gerekmez. Bütün Hindistan'ın, bilgenin idealini kendinden saymasının nedeni, yaşam felsefesinin zaten bilgeler tarafından tasarlanmış ve icat edilmiş olmasıdır. Fakat Brahminlerin Hindistanı'nda tarafsızlık ideali, yalnızca bunlar en yüce insanlık tipi olarak kabul edildikleri sürece yaygındır ve bu tip diğerlerinden ayrılmalıdır. Daha düşük düzeyde yaşayanlara ise tersine kendilerini tutmaları gerektiği ve herhangi bir ilerleme umudunun, haz ile acı çekme arasındaki gidiş gelişlerin yarattığı şoka bağlı olduğu öğretilir. Budizm, bilgelerinin özel idealini, insanların geneline uygulanabilecek düzeye yükseltmiştir.

Buda'nın başarısı, onun Anatma teorisinin mantığa uygun sonucudur. Eğer Ben yoksam, eğer bilincin akışı ötesinde hiçbir şey yoksa, o zaman Brahminlerin yaklaşımına göre, görünümleri, bir süre için bile olsa değerli şeyler olarak kabul etmek anlamsızdır. Bu da, hatalı teorik varsayımların kaçınılmaz olarak zararlı pratik sonuçlara yol açacağını açıkça gösteriyor; bu, kendilerini gözlemekten kaçsalar ve etki alanları, farklı bir ruhtan kaynaklanan fikirler tarafından daraltılsa bile doğrudur. Budizm insanlar arasındaki farklar boyutunu atlamıştır: Bu, onların hepsini tek bir düzeye getirmiş ve ulvi hayırseverlik ideali de bunu önleyememiştir. Hıristiyanlarla karşılaştırıldığında, kitle halindeki Budistler renksiz ve belli bir karakterden yoksun görünebilirler. Tarafsızlık ideali, doğuştan bilge olmayanları yaşamsallığa taşıyan bir damper işlevi görür. Ortalama insan, ancak içinde hayat bulan her şeye rıza göstererek, bu yaşama derinlemesine dalarak kendini mükemmelliğe ulaştırabilir ve eğer önündeki engelleri, henüz olgunlaşmadan aşarsa, solar gider. Bu nedenle Seylan Budistleri sevecen, ruhsal olarak gelişmiş, iyi ve hatta zaman zaman bilge insanlardır, ancak asla tamamlanmış, bir nihai noktaya ulaşmış değillerdir.

Bu bağlamda Hıristiyanlık kuşkusuz Budizm'den üstün görünür. Hıristiyanlık da düzleştirici bir etki uygular, ancak eğer bir ideal herkes için geçerli olacaksa, o zaman Hıristiyan bağlılık ideali daha çok arzulanır olandır. Hıristiyan aşkı, bu dünyadan üstün olmak dışında her şey olabilir; kökleri, eylemleri, gerçekleştirilmesi, onunla iç içedir ve dünyayla olan bağını kabullendiğinden, yaşamın tüm ruhlarını uyandırır. Ve yardıma hazır olmaya, Tanrı'nın zaferi için çalışmaya ve dünyanın kurtuluşuna yönelik temel Hıristiyan emirleri insanları sürekli sabit bir gerilimde tutar. O zaman bu, Hıristiyan inancının dünyadaki yaşamın ilerlemesine ilişkin eşsiz etkisini açıklar. Etkili olmak her zaman metafizik hakikati içermez, ama bu örnekte söz konusu olan budur. Olgular ciddiyetle ele alındığında, o zaman bağlılık bilinci, tarafsızlık bilincine karşıt olarak, yalnızca pratik bilinci değil, daha derin bilinçlilik halini de simgeler. En büyük içtenlikle sevebilen kişi, serinkanlı bir kuşkucudan daha derindir. Yalnızca açıkça olumlu olanın mutlak bir değeri vardır. Elbette eşzamanlı olarak pozitif ve bağımsız olmak mümkündür, ancak bu, kayıtsız bir insana uyarlanamaz, çünkü o negatiftir. Varoluşun en üst düzeyinde özgürlüğü simgeleyen unsur kendini, daha düşük bir düzeyde, bağımlılık cesareti olarak; acı çekme, kurban edilme ve kaybetme cesareti olarak ifade eder. İşte bu yüzden, sevinci ve kederi neşeyle kabul eden ortalama Hıristiyan, ortalama Budist'ten daha iyi yoldadır.

Böylece Güney Budizmi –kısaca ifade etmek gerekirse– vasatlığın ideal dinini simgeler. Hiçbir hızlandırıcı motif içermez, hiçbir yüce idealizmi övmez; yükseltmez ya da derinleştirmez. Budizm'in tek yönlü ışığında, varlığın en yüce formu en düşük formundan daha değerli görülmez. Yaşamın bütün belirli formları kötüdür, yalnızca Nirvana kurtuluş sunar ve insani koşulun yükselme-

si hiçbir şekilde Nirvana'ya yaklaştırmaz. Dünyada böyle bir görüntü, Buda gibi büyük bir insana, eşsiz bir üstünlük verir. Hiçbir şey, herkesin gözünde en yüksek değeri cisimleştiren kişi açısından, yaşamdan duyulan memnuniyetten daha önemli değildir. Bu, küçük insanı daha büyük yapmaz. Öte yandan Hıristiyanlığın en alttakini kutsanmış ilan ederek ve onu, büyük bir adamdan da daha fazlası olduğuna ikna ederek yaptığı gibi, ona zarar da vermez. Asil bir ruh tarafından geliştirilmiş olan Budizm, her koşula geçerlilik şansı verir. Onun için bir prens Tanrı'nın önünde olduğu gibi insanların önünde de prens ve bir uşak da uşak kalır. Ampirik farklar onun için hiç önemli değildir. Prens, prens olarak Tanrı'ya, Mısırlıların düşündüğü gibi, köleden daha yakın değildir; köle de, Hıristiyanların inanmamızı istediği gibi, O'na daha altta olmasından dolayı daha yakın değildir. Hedef açısından bakıldığında, her koşul aynı değerde görülür. Böylece Budizm aşağılarda yer alan bireyin ruhuna bir tarafsızlık tohumu eker; ona, normalde yalnızca şanslı fanilerin başına gelecek bir üstünlük verir. Ne acı çeken Hıristiyanların durumunda, ne de Epiktetus'un Atarania'sında –ve ne de Diyojen'in kinizminde– olduğu gibi, ebedi ödül umuduyla güleryüzlü bir tahammül atmosferi yaratmaz, –her ikisi de gerçek özgürlük ifadeleri değil, akıl zırhıyla korunan ifadelerdir–; buna karşılık *grand seigneur*'un üstünlüğünü aşılar. Orta sınıf Budistler'de tekrar tekrar bu dünyanın yalnızca büyük insanlarında mümkün olduğunu düşündüğüm niteliklerle karşılaştım: Sakyans'ın oğlunun psikolojik dehasına yeterli kanıt. Bir sonraki gün, karşılaştırmak amacıyla, tüm Hıristiyanlık tarafından parıldayan bir ışık olarak görülen Thomas á Kempis'i yeniden okuduğumda, bir tiksinti hissettiğimi itiraf ediyorum. Kendini taklitle ifade eden ruhun durumu ne kadar da aşağılık! Tanrı önünde yapılan bu dalkavukluk, bu adi itaat, bir şeyleri kötü yapmaktan duyulan bu sürekli korku, ebedi saadet uğruna bu kendine işkence etme süreci, içinde açıkça ayaktakımına has bir şeyler taşıyor. Fakat yine de Thomas á Kempis kuş-

kusuz saf ve soylu bir akla sahipti. Görüntüsü, Tanrı ile dünya arasında, ampirik aşağılık olma hali, aşağılık olmasından dolayı bir metafizik değere sahipmişcesine absürd bir ilişki kuran geleneksel bir eğitim tarafından bozulmuştu. Hıristiyanlar arasında bazı özel bireylerde bu çok fazla zarara yol açmadı, çünkü onların yaşamlarını hiçbir zaman doğrudan kontrol etmiyor, onlarla uyum sağlamaya yönelik bir ilişki öngörüyordu; yaptığı, doğuştan zaten küçük olan adamın boyunu daha da kısaltmaktı. Tüm potansiyel üstünlükleri, insanları koşullarının üzerine çıkmamaya teşvik ederek, daha başından boğdu; bunun ötesinde onların ruhlarına, diğerlerinin bozgunundan duyulan bir tür metafizik ve habis bir memnuniyet ve pratik doruğu, böyle bir vasatlığın destek ve teselli hakkı olduğu varsayımı olan, ruhani bir gurur ekti ve olgunlaştırdı. Bugün, bu fikir eskatolojik kavramlardan çözülüp sosyal kavramlara bağlandığında, etkileri her zamankinden daha tiksindiricidir ve beni sıklıkla Batı kültürünün geleceğine ilişkin ciddi kaygılarla doldurmuştur.

Ruhani hakikatlerin psikolojik ve felsefi "bilginler" tarafından mı, yoksa "cahiller" tarafından mı açığa çıkarıldığı ve geliştirildiği, kuşkusuz çok önemli bir meseledir. İsa, Buda'dan daha az aydın değildi. Onun bilinci, derinlik açısından Hint bilgelerinin yalnızca pek azı tarafından aşıldı ve öğretilerinin anlamı daima insanlığın asla inkar edemeyeceği mutlak doğrular içerdi. Fakat o, analitik düşünce gücünden yoksundu, asla zihninde bilgisine uygun açık seçik kavramlar bulmadı ve verdiği vaazların metinlerine dayanan pek çok öğretisinin,bir şeyleri açığa çıkarmaktan çok, yanlış anlamaları barındırması şaşırtıcı değildir. Bu kadar bağlı olduğu, ne tür bir tevazudur? Yüzde yüz itaat ve haysiyet yoksunluğu değil, fakat en büyük derinliklerden yükselen etkilere karşı saf duyarlılık. Kişi komşusunu ne şekilde kendinden fazla sevmeli ve benliğini bu uğurda feda etmelidir? Diğer yaşamların kendi yaşamından daha değerli olduğu anlamında değil, en yüksek idealin, güneş gibi, almak değil sadece vermek olduğu anlamında. Aşağıda olma, ne za-

man büyüklüğe tercih edilmeli? Aşağıdakinin Tanrı'nın gözünde daha memnun edici olmasından değil, onun görünümlere daha az bağlı olmasından, vs. Hıristiyan öğretisinin hakiki ya da nesnel olarak doğru anlamı, Hıristiyanlık tarafından bugüne dek pek anlaşılmamıştır. Hıristiyanlık bu nedenle bize, iyilik hazineleri dışında zengin bir kötülük harmanı vermiş; Batılı'nın zihinsel düzeyini düşürmüştür. Günümüzün mide bulandıran materyalizmi, Ortaçağ'daki cennete gitme çabalarının soyundan gelir; kaba ayaktakımının görece incelikli ve zihinsel açıdan üstün unsurlar üzerinde diktatörlük kurma tehlikesi de, bin yıldan uzun süredir manevi açıdan yoksul olanların kutsanmış ilan edilmelerinin sonucudur. Onlar da sonunda, yalnız kendilerinin gerçek ve esaslı bir değere sahip olduklarına inanmışlardır ve şimdi de bu inançtan pratik sonuçlar çıkarıyorlar. Hindistan'ın dini liderleri, onların açıklamalarının anlamını biliyordu ve hatalı yorumları önlemek için çok özen gösterdiler. Bu türden hatalı yorumların, görünürde bütün manevi hakikatlerin temel çelişkisi olarak (dünya açısından) nasıl bir çürümeye neden olabileceğini çok iyi biliyorlardı. Ve bu nedenle, ortalama Budist, hataları ne olursa olsun, Batı'daki kardeşinden daha soylu bir ruhun çocuğu olarak ortaya çıkıyor.

Tropikal dünyada ne gibi deneyimler yaşadığını incelemek için bir kez daha bedenime dönmemin zamanı geldi; içinden geçmekte olduğu değişimin hiç de yabana atılır cinsten olmadığını görüyorum. Bu değişim, ruhumun deneyimlediğinden hiç de farklı değil: Bedenim de, sözcüğü biraz esnetmeme izin verilirse, budistleşti. Dış etkilere verdiğim fiziksel tepkiler şimdi daha farklı; farklı bir biçimde keyif alıyor ve farklı bir biçimde acı çekiyorum; gereksinimlerim değişti ve bu geliştirici metamorfoz beni Seylanlılara her gün biraz daha yaklaştırıyor. Kendimi hasta hissetsem, normalde

alacak olduklarımdan başka iyileştirici ilaçlar alacağımdan eminim. Her halükarda, Seylan'daki ev yapımı devalar benim için, bizim klinik karışımlarından daha yararlı olurdu. Bu arada, gerçek ağırlık merkezimde bir değişiklik söz konusu olmamıştı. Yeni koşullara uyum sağlama gücünün tümüyle, kişinin sahip olduğu hayalgücünün düzeyine bağlı olduğundan bu nedenle artık şüphe duyamıyorum. Sıcak ülkelerin sakinlerinin kuzey enlemlerinde daha iyi geliştiği ve bunun tersinin aynı oranda geçerli olmadığı gerçeği ve kuzeyden gelen hayvanlar tropikal dünyada nadiren uzun süre hayatta kalabilirken, çoğu tropikal hayvanın kuzey iklimine oldukça iyi bir biçimde dayanabilmesi –özel koşulları bir tarafa bırakırsak– konforlu koşullara, yalnızca doğuştan itibaren onlara alıştırılmış olanlarca dayanılabilirken, daha zorlu yaşam koşullarının kaçınılmaz biçimde yaşamsallığı kamçıladığı gerçeğiyle açıklanabilir. Hayvanların hayalgücü çok sınırlıdır; ona yeterince sahip olan insan, her iklimde yaşamayı başarabilmelidir ve doğal olarak yaşayabilir de. Yapması gereken tek şey, biyolojik dengeyi alt üst etmemek için, yaşam şeklini, çevresinin kendine özgü koşullarına uyarlamaktır ve hayalgücüne sahip olan herkes içgüdüsel olarak bu bilgiye sahiptir. Hayalgücünden yoksun olan ise, doğal olarak bu türden deneyler sürecinde elenir. Şimdiki varoluş biçimi yegane ifade aracı olan ve alışmadığı çevrelerde yok olup giden hayvan örneğinde olduğu gibi, eğer bu dönüşüm gücünden yoksunsa, hiçbir Kuzeyli de tropikal dünyada kendini gösteremez. Bu bağlamda İngilizlerin, tropikal dünya için tasavvur edilebilecek en sağlıksız biçimlerden biri olan İngiliz yaşam tarzını sürdürdükleri halde, burada gayet iyi şekilde geliştiklerini gözlemek oldukça ilginç. Bunun açıklaması ve aynı zamanda buna yeni bir kanıt, İngiliz'in, tüm Avrupalılar içinde, en konsantre hayalgücüne sahip olduğu gerçeğidir. Çünkü katılığın iki türü vardır: Biri, kapasitesizliğin sonucudur, diğeri ise büyük bir gerilim içerir. İkinci tür, Stoacılar örneğinden yeterince iyi bilinir: Bilge dengesini asla kaybetmez, çün-

kü kendi içinde bir bütündür. Aynı şeyin, değişmedikleri halde, hiçbir enlem ve boylamda bedenleri zarar görmeyen insanların durumunda da varsayılması gerektiği düşünülebilir. Fiziksel kültürünün geliştiği yüzyıllar sayesinde, İngiliz organizma, dış koşulların, o da eğer etkileyecekse, ancak yavaşça etkileyebildiği bir dünyaya dönüşmüştür. Ve bu nedenle, onun için, içinde yaşadığı iklimden çok, kişisel eğilimlerini dikkate almak, gerçekten de daha önemlidir. İngiliz'in bu kişilik özelliği pratik bir bakış açısından, diğer hiçbir şey için olmasa bile, içerdiği yaşam probleminin gözle görülür biçimde sadeleştirilmesi açısından en avantajlı özelliğidir. Fakat algı peşinde koşan, Yaratıcısı'na, hayalgücü henüz bir yapıştırıcı güç halini almadığı, bunun yerine kendini değişimde ifade ettiği için minnettar olabilir. Bu türden bir insan, varlığının plastik esnekliği sayesinde, dünyayla denge içindedir ve sahip olduğu bu denge güvenilirdir; hiçbir ciddi şok onda, genelde esnek olmayan katı bireyde görüldüğü gibi, felaketle sonuçlanmaz. Fakat her şeyin ötesinde, yalnızca esnek insan çevresindekilerin hakiki anlamını algılayabilir, çünkü yalnızca o, onlardan doğrudan etkilenir ve sonuçta onlarla duygudaş ilişkilere girme yeteneğine sahip olan odur.

Dün gün batımında, vadinin üzerinde büyük sürüler halinde uçan, kartal büyüklüğünde kuşlar gördüm ve sonra aniden, onların kuş olmadıklarını fark ettim – yarasaydılar. Onlar uçan köpeklerdi. Tropikal çevrenin ortasında, insanın beklenmedik şeylere bunca az şaşırması tuhaf! Görünüşe göre, zihinlerimiz burada en güçlü karşıtlıklara hazırlıklı, tıpkı aşırı aydınlık ve karanlığa bir kez alıştıktan sonra, en akıl almaz olguyu normal karşılayan bedenlerimiz gibi. Bu karışıklığın ortasında bir tanrıyla karşılaşsam, buna şaşırır mıydım? Pek güç; o bile her gün gözümün önünden geçen bunca tuhaf yaratıktan daha inanılmaz gelemezdi. Tropikal dünyada olasılıkların alanı o kadar geniş ki, insan şaşırmamayı ve dehşete düş-

memeyi öğreniyor. Şimdiye dek gözlediğim en güçlü karşıtlık, nesnel olmaya çalışırsam, Lavinia Dağı'ndaki hurma ağaçlarına hafif hafif vuran, dupduru ve masmavi denizle; sahilde dolaşan yüzlerce zırhlı, çirkin ve şeytani kara bakışlı yengeç arasındaki oldu. Hiçbir hayvan cehenneme daha çok yakışamazdı ve bunlardan birini kuzey sahillerinde görsem, ruhumda en korkunç imgeleri harekete geçireceklerinden hiç kuşkum yok. Oysa Seylan sahillerinde, görüntüleri bana keyif veriyor. Onları yüzlerce kez büyütülmüş olarak bile hayal etsem –kural olarak, korku nöbetine tutulmanın en garantili yoludur– o zaman bile, bana tüyler ürpertici görünmüyorlar. Böylece, bizim gözümüzden bakıldığında korku ve terör saçabilecek olan, tarih öncesine ait dev kertenkelelerin, kuşkusuz bugünün tropikal dünyasından bile daha büyük karşıtlıklar sergiliyor olması gereken doğal çevrelerinde, pekala hoş ve canayakın yaratıklar olarak görülmeleri oldukça muhtemeldir.

Yarın Seylan'ın içinde bir araba turuna çıkıyorum. Son birkaç günü, hakkında herhangi bir bilgi edinmeden cangıla dalmak istemediğim için, doğayı gözleyerek geçirdim. Tropikal ışıkta görmeye çalışmak bana olağanüstü zor geliyor. Aşırı ışık, renklerin gölge yapmasını o derece engelliyor ki, en parlak renkteki yaratık bile arkasındaki renkli fonun önünde nerdeyse seçilemiyor ve bu nedenle, buraya kadar gördüklerim içinde en cansız görünen ormanlar, Kandy çevresindekiler oldu.

Sonunda bugün, yüzlerce kayanın üstünde dört döndükten ve birçok ağaç kütüğünde delikler açtıktan sonra, tropikal dünyada yaşayan dev çıyanlardan birini yakalamayı başardım. Oldukça iğrenç yaratıklar. Görünüşlerindeki her şey insan doğasının olumlu eğilimlerine ters; sahip oldukları özelliklerden her biri, insanların dünyasına uyarlansa ya da aktarılsa, bizi birer canavara dönüştürebilir-

di; bostan korkuluğunu cehennemlerini süslemek için hayran olunacak biçimde kullanmış olan ilkel Budistlerin, bu canavarı fark etmemiş olmalarına şaşıyorum. Bu, gerçekten iğrenç bir hayvan. Ve yine de, insanlığın aşağılık türlerini gözümün önüne getirdiğimde aklıma gelen ilk şey olmasına rağmen, onun varolma hakkını sorgulamak benim için olanaksız; bu çıyanlar kendi çaplarında kusursuzlar. Bu yaratığın varolma hakkı kabul edildikten sonra, infazının hayranlık verici olabileceği de teslim edilmeli.

Çıyanın kusursuz olduğunu nereden biliyorum? Özel nedenler sıralayacak durumda değilim ama, kendini diğer varlıkların konumuna yerleştirme gücüne sahip herkes bunun kanıtlarını açıkça görebilir. Tüm kusursuzluklar için geçerli olan bu kanıtın, bir tek ona özgü bir yanı var, çünkü bu, belli sınırlar içinde, en nadir görülen cinse kadar son derece açık. Hiçbir örnek bu noktayı İngiliz örneğinden daha iyi kanıtlayamaz. Ne zaman bu milletin temsilcilerinden birine rastlasam, yeteneklerinin kıtlığı ve ufuklarının darlığı ile, her birinin benden ve diğer herkesten aldığı onayın ölçüsü arasındaki karşıtlıktan dolayı şok oluyorum. Daha seçkin İngilizler bile (gerçek seçkin, her yerde olduğu gibi, genelleme sınırlarının dışında kalır,) entelektüel olarak güçlükle ciddiye alınabilir. Üzerimde, bir dizi şaşmaz dürtüyle donanmış ve belli bir gerçeklik alanını mükemmel biçimde kontrol eden hayvanların uyandırdığı etkiyi uyandırıyorlar; çünkü geriye kalan alanda, kör ve yeteneksizler. Yaşamın kaynaklarına ne kadar yakın olurlarsa olsunlar, orijinallikten olağanüstü yoksunlar. Hepsi birbirine benzer biçimde duyar, düşünür ve hareket eder; hiçbirinin içsel yaşamında sürprizlere yer yoktur. Yine de İngiliz'i, hayvanları kabul ettiğim şekilde kabul etmeye zorlanıyorum; onlar, oldukları şekilde, olasılıklarının mükemmel biçimde gerçekleşmesini temsil ediyorlar; tümüyle, ne olmaları gerekiyorsa o şekildeler. Bu, diğerlerini ikna etme güçlerini, diğer Avrupa milletlerine karşı üstünlüklerini ve aynı zamanda kendilerine özgü niteliklerinin bulaşıcı doğasını

da açıklıyor. Tüm Avrupalılar içinde yalnızca onlar kendi çaplarında gerçekten kusursuzlar ve herkesin kusursuzluk karşısında boynu kıldan incedir. Alman'm görece sonsuz zenginlikteki doğası henüz tam formunu bulmuş değildir ve bu bakımdan, zorlayıcı bir neden olmadıkça hiçbir yerde kabul görmez. Kusursuzluğun onun için bile ulaşılabilir bir alanda yer aldığı gerçeği, şimdiye dek kusursuz olarak ifade edilmiş olan tek ve yegane Alman tipi tarafından kanıtlanır: Avusturyalı aristokrat. O çok etkili olmayabilir; sıklıkla inekler için geçerli olan şey onun için de geçerlidir: "Form" için üretilmesi, "kapasitesi"nde gerilemeye yol açmış olabilir. Her şeye rağmen o, kendi içinde kusursuzdur; bu nedenle her yerde kabul görür, pohpohlanır, taklit edilir, saygı duyulur ve kibirli İngiliz, onunla ilişkiye girmek isteyenler arasında en ön sıradadır.

9
DEMBULL

Ülke içinde yaptığım araba gezisinin bu ilk bölümünü unutacağımı sanmıyorum. Sessiz, eski çağlardan kalma ormanlar arasında, uzun bir yoldu; beni sarp bir yamaca, kayadan tapınakların oyulmuş olduğu çıplak dağa götürdü. Her yanım göz alabildiğine ormanla çevriliydi; Dembull Tapınağı'nın dış avlusuna kadar uzanan ağaçların uç noktaları ve dağların gri tepeleri tüm bu yeşillik ortasında sanki meydan okuyor gibi. Yine de üzerimde en fazla etkiyi bırakan, tapınağın iç kısmı oldu. Burada zemini, insan zihni sayesinde, olduğu gibi, cansız taşa aktarılmış, mucizevi bir bitki örtüsü kaplıyor. Parlak renkte yüzlerce Buda yan yana huzur içinde görünüyor; fakat ortalarında, düzenli bir çiçek tarhının ortasında yabani otlara rastlamamız gibi, bir Hindu tanrısıyla karşılaşıyoruz. Doğa kendini asla reddedemiyor. Hiçbir şey, dünyayı ele geçirmiş olan O'nun ruhuyla, önünde müminin dua için eğildiği aziz heykelcikleri denizinden daha az uyum içinde görünemez; Gautama onları muhtemelen kendisi yok ederdi. Ve yine de Seylanlıların hakkı var; onlar bu güzel bahçeyle Buda'nın merhametsiz vaızı arasında bir karşıtlık görmüyorlar. Bu çiçek bahçesi, varoluşun hiçliği öğretisini ifade ediyor; tropikal kuşağın dilinde ifade edilen de, işte bu öğretiden başka bir şey değil.

Kayadan oyulmuş, yatay durumdaki Buda insanda, bağımsız bir varlık etkisi uyandırıyor. Orada tek başına yatıyor; oturan suretleri-

nin ortasında, onlardan soyutlanmış. Yeşilliğin ortasında dağın çıplak tepesi ne kadar yalnızsa, o da onların arasında o kadar yalnız. Yine de benzersiz ya da diğerlerinden farklı bir malzemedenmiş gibi görünmüyor; yalnızca, kendine ait bir yaşama sahip gibi bir görünüm içinde. Gautama kendi kişiliğini büyük olasılıkla bu şekilde değerlendirirdi. O, havarilerine ne kadar benzersiz ve yalnız ve her şeye kadir görünmüş olursa olsun, diğerleriyle arasındaki farkın yalnızca yüzeyde olduğunu biliyordu; uzun süre, tüm çeşitlerin kendini gerçekleştirdiği ve teklikte çözüldüğü bu derinliklerin bilincinde yaşamıştı. ... Bu görüntünün önünde uzun süre hayale dalmışım. Ağaç tepeleri üzerinden kapıdan dışarı baktığımda, bir sarhoş gibi sessizce zikzaklar çizerek, akşam yemeği için avlanan maymun sürüleri gördüm.

10
HABARANE

Uygar insanın algı gücü ne kadar da zayıf! Ormanın bütün farklı bölgelerini ayırt etmeyi başaramıyorum –sadece en büyüklerini ve en açık seçik görünenleri– ve daha önce hiç gitmediği vahşi bir bölgede yolunu, bizim yolumuzu ancak bir işaret levhasını inceledikten sonra bulabilmemiz kadar kolaylıkla bulabilen fili kıskanıyorum. Ülkemde, avcının gözünün hassas gölgeleri gözlemeye alışık olduğu kuzey ormanlarında, yolumu gayet iyi bilirim; fakat burada daha baştan kayıp durumdayım. Ne bazı kuşların, niçin hiç de farklı görünmeyen başka bir yerde değil de, yalnızca burada görüldüğünü açıklayabiliyorum; ne de yüzlerce kelebeğin niçin bazı noktalarda, ve yalnızca oralarda görüldüğünü. Ben körüm, hepsi bu. Daha şanslı mahlûklar, benim de St. Petersburg örneğinde yapabileceğim gibi, yaşlı ormanın farklı bölgelerini ve oluşumlarını çıplak gözle algılayabilirler. Bu, okyanus için bile doğru. Zaten insanların en yüksek algıya sahip olanlarının, birörnekliğin muhteşemliğine daldığı durumlarda, gerçekte insanın önünde beliren şey, yaşlı ormandan daha birörnek olmayan, sonsuz zenginlikte bir dünya oluyor. Hint Okyanusu'nda yaptığım yolculuk boyunca, uçan balıkların sürüler halinde yalnızca belirli yerlerde havaya sıçradıklarını ve biz belirli sınırları geçtikten sonra tümüyle kaybolduklarını fark ettim. Ve yine, denizanalarının yüzlercesinin bulunduğu gruplar halinde suya orada, ve sadece orada, kırmızı bir renk yay-

dıklarını ve yunusların zarif oyunlarını yaparken ancak belirli noktalarda gözlenebildiklerini de fark ettim. Bu gerçeklerin, farklı oluşumların genel çizgileriyle bağlantılı olduğundan eminim. Ancak onları algılayamayacak kadar körüm.

Neleri görürüz? Yalnızca insani gereksinimlerimize uyanları. Şehirde, yolda ve tarlada, belki temel şeyleri algılıyoruz; Hollanda ya da Japonya gibi, temel karakterini insanlarına borçlu olan *bütün* ülkeleri doğru bir şekilde algılıyor olmamız da mümkün. Fakat bu gösterge, doğanın insanla ilişkisi olması gerekmeyen yerlerde tümüyle ortadan kalkıyor; oralarda, tüm planlarımız ve sistemlerimiz, doğa açısından, ahmaklıktan başka bir şey değildir. Örneğin, geceleri gökyüzünde görünen kırmızı renkli yazılar ne aptalcadır! Bugüne dek birçok gece yıldızlı gökyüzüne baktığım halde, Büyük Ayı'yı henüz keşfetmemiş olduğum gerçeğinden dolayı, daha çok, gurur duyuyorum. Biraz da maksatlı olarak, kimsenin bana onu göstermesine izin vermediğim, elbette doğru. Bir kere bana gösterilseler, kuşkusuz sözkonusu yıldızlar kendi formlarını benim bilincimde de oluşturmaya kalkacaklardı; tıpkı bazı kayaların Napolyon'a benzerliğine dikkati çekilen zavallının, dağda sonsuza dek onun hayalini görmeye mahkum edilmesi gibi. İnsanlar daima, insani bağlantıları insani olmayanlara dayatmaya çalışırlar. Fakat bu doğru ve hiç kimse onu benden alamaz: Büyük Ayı'yı kendim için keşfetmemeyi seçtim; bu da, henüz akhmın bağımsızlığını tümüyle kaybetmediğini kanıtlıyor.

11
MINNERI GÖLÜ

Kitaplardan nefret ettiğim ve bütün mutluluğu hayvanları gözlemek, avlamak ve evcilleştirmekte bulduğum çocukluk ve ilk gençlik günlerimde, bu yaşlı göl bana dünya üzerindeki bir cennet gibi görünebilirdi. Son zamanlarda kıyılarında uzun saatler geçirdim ve her seferinde yeni yaratıklar gözledim. Kum tepeleri üzerinde, kıyı koşarları tarafından korunan ağaç kütüklerini andıran timsahlar yatıyordu; balıkçıllar ve balaban kuşları sığırların arasında kendilerine yiyecek arıyorlardı; küçük yarımadalarda ve ağaç tepelerinde gri ve gümüşi renkte balıkçıllara rastlanıyordu. Su, pelikan sürüleri ile kaplıydı, çaylaklar ve kartallar havada salınıyordu; içlerinden, bana oldukça yabancı, gümüşi-beyaz renkte, koyu renk tüyleri olan bir tanesi, şimdiye dek gördüğüm en güzel av yaratıklarından biriydi. Yılan boyunlu balıkçı kuşları ise, bu tablonun anahtar mahluklarıydı ve gelenekselleşmiş formları ve soylu tavırları, etkinin bütününe mitsel bir renk katıyordu.

Nihayet beşinci günde yaratılmış olan bir dünyada bulunmak ne kadar hoş! Burada tüm güç hala bir bütün halinde, burada her şey eski ve hakiki. İnsanlar arasında bu, yalnızca çocuklar ve çok büyük ve pek nadir kişiler için geçerlidir; çoğunun görüntüsü bize, doğalarına ilişkin hiçbir şey söylemez. Hayvanlar ise daima kusursuzdur, ne olmaları gerekiyorsa daima tam olarak öyledirler; olasılıklarının kapsamlı ifadesidirler. Buna karşılık, onların çok sınırlı

oldukları söylenir. Elbette sınırlıdırlar, ama bu, değerlerinden bir şey kaybettirmez. Daha az sınırlı olduğumuz gerçeğinin bir avantaj olması anlamında değil, başka bir anlamda, (sınırsızlığın kendi başına bir ideal olmadığını akılda tutarak,) kusursuzluk için yalnızca bir tane değil, çeşitli olasılıklara sahip olduğumuz anlamında. İnsanlar örneğinde, kusursuzluk en yüksek olası başarı anlamına da gelir ve kusursuzluk sınırlara gereksinim duyar. Zorunluluktan, içsel bir yasa doğrultusunda hareket eden insanı, davranışları, geçici heveslerince yönlendirilmekte olandan daha yüksek bir düzeye yerleştirir; kesin olarak ifade edilenleri, en yüksek düşünceler olarak değerlendiririz. Ve aynı şey sanat için ve aslında, her türden yaşam ifadesi için de geçerlidir. Böylece ideal, insanın alanında bile, bağımsız değil, sınırlar içinde bulunur. Hayvanlardan ayrıldığımız yer, idealler değil, ideallerin gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılan unsurlardır. Eğer bu doğruysa, tek-sesli anlamlarında daima kusursuz olan hayvanların sınırlarının, niçin ne kadar sıkıcı olduklarına kanıt olarak öne sürüldüğünü bilmiyorum. Tersine, bence tam da bu nedenle ilginçtirler – kusursuz olmayan insanlardan çok daha ilginç. Minneri Gölü'nün yılan boyunlu balıkçı kuşlarının doğanın bir ürünü olarak durdukları düzeyde, bir kişilik olarak duran insana, bir yarı tanrı olarak bakardım. Hayvanlara, uzun süredir ilişkide olduğum çoğu insandan daha çok aydınlanma borçlu olduğumdan eminim. İnsanları incelemek çok kolaydır; onlarda, anlaşılmaları, mevcut kavramlarımızın genişletilmesini gerektiren örneklerin sayısı çok azken, en vasat hayvanın doğasını anlayabilmek, böyle bir genişleme gerektirir. Örneğin, ilkel deniz canlılarını anlamak isteyen biri, kendi içinde, belli uyaranlara verdiği her zamanki çok güçlü tepkiler ve alışılmadık fiziksel ve kimyasal imgelem güçleri, son sentezde, asla genel ve belirsiz bir duygunun ötesine götüremeyen, potansiyel bir mideninkine benzetilebilecek bir bilinç durumunu gerçekleştirmeyi öğrenmelidir. Bir ıstakoz bir değil, iki ya da üç varlığı temsil eder; bilinci bizim anladığımız an-

lamda merkezi değildir. Bir tilkinin ruhuna sızmak isteyen biri, koku alma güçlerini merkezi duyusu olarak yaşamayı ve maruz kaldığı tüm etkileri, insanda görme duyusuna bağlı olmaları gibi, koku alma duyusuyla ilişkilendirmeyi denemek zorundadır. Kuş örneğinde mesele biraz daha farklıdır, vb. Bu, muhtemelen, gerçekten en büyük zihinlerin niçin "doğa"yı insan toplumuna tercih etmiş olduklarını açıklar. İnsan toplumu sınırlar, doğa özgürleştirir ve insanlığın sınırları dışına çıkmamıza yardım eder. Ve böyle yaparak, şeylerin hakiki köklerine ilişkin bilincimizi yükseltir, çünkü kökeninde, tüm kainat birdir ve tüm evrim güçleri köklerinden kaynaklanır.

Akşam ne denli olağanüstü bir güzellikte! Göl, batı göğünün son ışıklarını yansıtıyor. Göl martılarının haykırışları ve kurbağaların çok-sesli vıraklaması, bulunduğum yere kadar ulaşıyor ve son pelikanlar gösterişli bir biçimde ormana doğru uçuyorlar. Şu anda yakınımda vahşi filler var; yürürken çıkardıkları sesleri duydum. Esmer tenli ev sahibim, gecenin ilerleyen saatlerinde yakınımıza gelmeleri durumunda beni uyandıracağına söz verdi.

Bir kez daha hayvanların oyun alanına doğru yürüdüm. Muhteşem görünüşlü bir kartalı gizlice takip ettim ve bir su kuşu sürüsünün benden korkarak havalanmasına yol açtım. Ve bataklıktan çıkıp ormana girdiğimde, ağaçların tepeleri, oradan oraya zıplayan ya da neredeyse havada uçan, uzun kuyruklu maymunlarla, sanki canlanmış gibiydi.

İnsanın, yaptığı gözlemlerden bu kadar çok şey elde etmesi, şaşılacak şey! Akıl açısından değerlendirildiğinde, gerçekliğin resimleriyle, hayalgücünün yaratıları aynı düzeydedir ve bu anlamda, deneyimlerle fikirler arasında temel bir fark yoktur. Açık bir zihinle gözlem yapan, aynı uzunlukta bir süre üretken olmaya devam eder;

her şeyi gözlemleme şansı olmuş insan, dünyayı kendi güçleriyle yeniden yaratabilir. Fakat sonra ruh, çiçek açmak ve gelişmek için zengin ve çeşitli besinlere gereksinim duyar ve hiçbir beyin kendi gereksinimlerini yeterli miktarda keşfedebilecek kadar yaratıcı değildir; bu nedenle, hiç kimsenin yalnızca kendi fikirlerine göre yaşamaya gücü yetmez. Akıl, salt kendi ürünleriyle çevrili olduğu sürece asla özgür olamayacağı için de, dış deneyim gereklidir. Kendilerini kendi dünyalarına kapatanların tümü, bu dünya ne kadar engin olursa olsun, solup gitmeye mahkumdur. Onların içsel yaşamları zenginleşmez, tam aksine cılızlaşır; giderek kendilerine özgü niteliklerinde kemikleşir kalırlar. Bunu kendim de deneyimledim. Büyük şehirlerde geçirdiğim yıllar boyunca şehirdeki faaliyetler ilgimi çekmediğinden, çevreme bakmaz olmuştum. Sonuç, fikirlerimin donmaya başlamasıydı; onlar tarafından hapsedilme tehlikesi altındaydım. Yedi ve yirmi yaşlarımda, kendi üretmiş olduğum bir sistemin içinde boğulmaya çok yaklaşmıştım. ... Neyse ki, çok geç olmadan, içinde bulunduğum tehlikenin farkına vardım. Şimdi kendimi, hiçbir eğilim duymasam dahi, gözlem yapmaya zorluyorum; koruyabilmiş olduğum küçük merak tohumunu özenle canlı tutuyor ve beynimde örülen ağları orasından burasından yırtan her yeni izlenime şükran duyuyorum.

Evet, insan görmeyi bilmeli. ... Bunu gerçekten yapabiliyor muyum? İstediğim anlamda ve ölçüde yapamadığımı itiraf ediyorum. Birçok kez, görmüş olduğum mucizelerden birini ya da ötekini anlatmaya niyetlendim ve her seferinde bunun beni aştığını kabul etmek zorunda kaldım. Bunun anlamı, onları gerçekten görmemiş olduğumdu. Elbette, duygunun ifade gücünü yarattığı doğru değil –yaratıcı güç ile deneyimleme gücü, farklı boyutlara aitler–, fakat diğer yandan, daha önce de söylemiş olduğum gibi, gözlem ile fikirler, akıl noktasından bakıldığında, aynı düzeydedirler; sonuçta biz yalnızca, ne keşfetmiş olmamız gerekiyorsa, mükemmel biçimde onun bilincine varırız. Benim durumumda, ben hiçbir zaman tek

tek olguları tersine çeviremedim ve bu yüzden de, onları hiçbir zaman kendi dışımda algılayamadım. Hayalgücüm her bireysel olguyu derhal içsel nedenine geri yolluyor ve bu bakış açısından, öz olarak, gerçekliği değil içerdiği olasılık beliriyor. Tavrımı bu şekilde yorumlamanın doğru olduğu, hafıza güçlerime uygulanabilen tam aksi bir test tarafından kanıtlanıyor. Zeki bir arkadaş yıllar önce, Kıyamet Günü'ne yanımda bir sekreter götürmem gerektiğini, olay hafızamın o kadar kötü olduğunu söylemişti. Gerçekten de tek tek olayları ya da hikayeleri hatırlamakta güçlük çekerim. Ancak buna karşılık, genel bir bağlantıyı unutma konusunda ise fazlasıyla yeteneksiz olduğum görülüyor; yalnızca üretken gerilim anlarındaki ayrıntılara yönelik bir hafızaya sahibim. Bu sınırlamaya karşı nasıl da mücadele ettim! Belli bir özneyle içsel bir ilişki kurmayı, tek bir insanın, tek bir tablonun ya da tek bir dönemin içine, tümüyle ve devamlı olarak girmeyi tekrar tekrar denedim; bende eksik olan bu niteliğe sahip zihinlerin etki gücüne kendimi tekrar tekrar teslim ettim – boşunaydı. Ve böylece, kişinin ampirik sınırlarını aşmaya çabalamasının bir hata olduğu sonucuyla yetinmek zorundaydım. Kişi bunun yerine, onların içinde ve onlardan yararlanarak ne kadar ilerleyebileceğini görmek zorunda.

Algı güçlerimizin farklı türleriyle ilgilenen psikologlarla estetisyenler arasında hala büyük bir belirsizlik söz konusu. Derinlik sıklıkla ressamlara atfedilir ve filozoflar da çoğunlukla pitoresk gözlem güçlerine sahip olmakla onurlandırılırlar. Bu türden yargılar genellikle yanlıştır. Nesnelerin görüntüsünü kusursuz biçimde sunan herhangi biri, ki büyük ressam ya da şairin yaptığı budur, gerçekte onların ruhani anlamını ifade eder –fakat ruhunun bundan haberi olmayabilir. İçsel anlamı kavrayabilen kişi de, görünümlerin de hakkını verir– fakat gerçekte onların farkında olması gerekmez. Buna en ilginç örnek, Leo Tolstoy'dur. İnsan hayatının, Tolstoy'un büyük Fransız savaşı üzerine yazdığı destandan daha derin bir sunumuna rastlamadım, fakat bu büyük yazarın, birey olarak, felsefi

derinlikten tümüyle yoksun olduğunu biliyorum. Ruslar'ın çoğu (ve tüm diğer genç ve farklılaşmamış ırklar) gibi Tolstoy da, derinliğin bir diğer tanımı olan, yoğun soyutlama gücü ve genelin içindeki özeli hızla algılama kapasitesinden yoksundu. Öte yandan o, bir vahşinin kartal gözüne sahipti. Şimdi biri, anlamaksızm yalnızca karşılaştığı görüntüleri sunar ve bunu da mükemmel biçimde yaparsa, düşünen okur kaçınılmaz olarak bu sunumu belli bir derinliğe sahipmiş gibi değerlendirecek – onda, daha az keskin bir bakışa sahip, ancak gerçekten daha derin şairlerde bulacağından daha büyük derinlikler keşfedecektir.

12
POLLONARUWA

Geçmiş bir zaferden artakalanlar üzerimde hiçbir zaman, Kral Parakrama'ya ait ikametgah kalıntılarının uyandırdığı etkiyi uyandırmamıştı. Bunun nedeni, sanatsal mükemmellik değil; onlar gerçekten güzel, fakat daha güzellerini de gördüm. Etkinin gücü, bugüne dek kalıntıların o kendilerine özgü güzelliklerini –sanatsal güzellikten tümüyle farklı yasalarca düzenlenmiş bir güzellik– bu kadar mükemmel biçimde ifade eden yapıları görme fırsatını asla bulamamış olmamdan geliyor. Kalıntılar üzerimizde, ne yalnızca, ruhlarımıza geçmişin imgesinde geçicilik fikrini anımsattıkları için, ne de zamanla çürümüş ve parçalanmış sanat eseri bizi, zihnimizi gerçekte eksik olan şeyi bulmaya yönlendirerek, tamamlanmamış sanat eserinin yaptığı gibi uyardığı için, büyük bir büyü etkisi yaratır: Kalıntıların esas büyüsü, insandaki yaratıcılık güçlerini, bir kişiliğin ya da bir çağın sınırlı altyapısının değil, sonsuz bir altyapıya sahip olan evren güçlerinin bir parçası olarak göstermelerinden kaynaklanır. Mermerden yapılmış, altınla ışıldayan bir tapmak, insani yaratım çabasının en yüksek ölçüsünü temsil edebilir. Ancak zaman yüzeye damgasını vurmuşsa, hatları, Doğa'nın ebedi uğraşının izlerini sergiliyorsa, o zaman böyle bir tapınak tümüyle onun bir parçası haline gelmiş demektir. Buda'nın, Seylan'ın mağara-tapınaklarında korunan görüntülerinden çoğu, Budist cemaatin ruhunu soylu bir biçimde ifade eder. Fakat Gal Vihare'deki, yüzeyleri

uzun zamandır çevrelerinin karakterini benimsemiş dev boyutlu heykeller, bunun da ötesinde bir anlam taşır. Onlar, binlerce yıl süresince dev akıntılar tarafından içi oyulmuş kanyonlar; buzullar tarafından oluşturulmuş vadiler gibi doğal formlardır; ve insan aklının yaratıcı gücü, yıldızların yörüngelerini kontrol eden güçler tarafından kenara konulmuş da olsa, daha silik değil tersine daha kudretli görünür. Pollonaruwa kalıntıları, bugüne dek gördüklerimden daha muhteşem, çünkü Seylan'ın doğası yaratıcı coşkusu açısından eşsiz ve yarattığı etkiyi güçlendirmek için elinden gelen her şeyi yapmış gibi. Ormanda oraya buraya dağılmış sütunlar ve tapınaktan artakalanlar, kendiliğinden, ormanın bir parçası haline gelmişler. Bitkiler, çürümüş dibeğin yerini almış; ağaçlar kırılan kümbetleri tamamlamış. Korunabilmiş olan dev yapılar yeni bir doğanın temelini oluşturmuşlar. İnsan burada, canlı bir etin içindeki bir iskelet gibi, ebediyen genç kalacak bir yaşamın içine sızmış ölü bir geçmiş görüyor.

Düşüncelerim karşı konulmaz biçimde, uzak Yunan kıyılarında dolaşıyor. Yunan doğa görüntüleri, tropikal dünyanınkilerle karşılaştırma kaldırmayacağından, Yunan kalıntıları Seylan'dakilerin sahip olduğu etkiye yaklaşamıyor bile. Kuşkusuz Helen tapınakları kendi zamanlarının bile mükemmel insani yaratıları olarak, bugün doğanın görünümleri olarak algılandıklarından daha büyüktüler. Fakat bu ikincilerin zaman içinde yapmayı ihmal ettiği şeyi, Yunan ruhu çok daha önce yapmayı başarmıştı. Her Yunan tapınağı esasında, doğanın parçası olarak ve çevresiyle gerekli bağlantılar içinde planlanmıştı. Sonuç olarak, bugüne kalan çok az şey de o kadar etkili biçimde doğal manzaranın bir parçası olarak görünüyor ki, etkinin bütünü, Pollonaruwa'da yaratılandan, yalnızca kalıntıların doğanın canlı kısmına değil, dağlar ve gökyüzünün de ait olduğu ölü kısmına ait olmalarıyla ayrılıyor. Canlı unsurlar benim tabiatıma her türden ölü mükemmellikten daha çok uyduğu için, yaşlı orman bana Akropolis'den daha çok şey ifade

ediyor. Öte yandan, Yunan dehasının gücü bilincimi hiçbir zaman, Gautama'nın şaşılacak kadar güzel imgesine tümüyle uyum sağlamayı başarmış bir doğal çevrenin ortasında olduğumdan daha canlı bir biçimde etkilememişti.

13
ANURADHAPURA

Seylan'ın dev anıtlarını diken eski krallar ne harikulade adamlar olmalılar! Bu yapılar ne hantal zenginlikleri, ne de kontroldışı bir hayalgücünün maymun iştahlı yaratılarını çağrıştırıyor. Onlar tropikal lüks içinde neredeyse doğa dışı görünen ciddi ve sade bir büyüklüğe can veriyorlar. Sigiri'deki, baba katili Kassyapa'nın oluşturduğu kayadan kalenin yanında Avrupa şatoları çocuk oyuncağı gibi kalır; bu eşkiyanın yalnızca banyosu, Mısır'ın soylu türbelerinin boyutlarında. Bu yapılar doğadaki dağlara benziyor ve onun hatlarına karakterini veren en yüksek anlamında bir 'zihin'e sahipmiş gibi görünüyor. Fakat Seylan'daki en harika şey, Budizm'in önemli havarilerinden Kral Asoka'nın oğlu Mahinda'nın günlerini geçirdiği ve yaşamının sona erdiği Mihintale kayalığı. Bu yapı –dağın en yüksek tepesinde, bir sanatçı elinin kayalardan oyduğu dar bir teras– şimdiye dek gördüğüm her şeyden daha görkemli. Buraya, önündeki vadiye doğru aniden alçalan dimdik yarlar gölge yapıyor. Yanında, kutsal sessizliği yalnızca fil homurtularıyla bölünen, sonsuz yaşlı orman yayılıyor. Yerleşmek için böyle bir kartal yuvasını kendine, ancak bir kral seçebilirdi. Burada en kısa süreyi bile, içsel olarak gelişmeden geçirmek olanaksız. Mahinda benim hayalimde, onu taştan yapmaya alıştıkları dev oranlarda, düşüncelere dalmış bir Buda'nın tipik tavrında ortaya çıkıyor. Yani hareketsiz ve nazik, bütün güç elindeyken her şeyden el etek çekmiş bir adam gibi, vadide çiçek

açan yaşamı izlemiş olmalı.

Efsane bu hükümdarları kaplanlar ve fillerle karşılaştırırken, sözcüklerini ne kadar da isabetli seçmiş! Onların olduğu şey tam olarak buydu. Bu bölgenin kavurucu havası kural olarak, gelişmeleri için elverişli olmadığı büyük bireyler çıkarmaz. Cangıl, orman değil çalılık ve içerdiği yaşam, tek tek bitkileri açısından önemli olmaktan çok, genelde zengin ve konforlu. Her an, bir ağacın, dallarının ucuyla gökyüzüne değdiği görülüyor, fakat daha yakından baktığınızda bu devin tekil bir varlık olmadığını algılıyorsunuz; kökleri dallarından aşağı sarkıyor ve gözün, bir kişilikle karşı karşıya olduğunu hayal ettiği her yerde, gerçekte, bir soyla karşı karşıyasınız. Buna klasik örnek, Anuradhapura'nın, Kral Asoka'nın Buda-gaya'dan getirdiği bir dal parçasından büyümüş olan kutsal Bodhi ağacında vücut buluyor. Tarihin bu en yaşlı ağacı kendini, genç ve narin bir delikanlı olarak sunuyor: Gözlerimin önünde yaşayan ve gelişen şey, köklerini yeniden dünyaya salan orijinal ağacın en son dölleri. Seylan'da büyüme, başdöndürücü bir hızda meydana geliyor. Burada gördüğüm on iki aylık sürgünler, Orta Avrupa'daki on beş yıllık büyümeye tekabül ediyor. Burada ağaçlar çayırlar gibi boy atıyor. Ve buna karşılık, aynı hızla da ölüyorlar: Burada gerçekten yaşayan tek şey, gençlik. Aynı şey hayvanlar ve insanlar için de geçerli. Tip açısından, sonsuz derecede toylar; korkunç bir hızla korkunç sayılarda çoğalıyorlar ve bir nesil aynı hızla diğerinin yerini alıyor. Ancak Seylan'da, kural olarak, bireysellikler yaratmaya ne zamanı ne de eğilimi olan doğa, rastgele türler meydana getiriyor. Tıpkı dönen bir tekerleğe rastgele fren yaptırılması gibi. Temel enerjilerin önüne konan bu türden bir engel, canlılarda, başka hiçbir iklimin üretemeyeceği kadar büyük çaplı, o denli güçlü bir biçimde sonuç veriyor. Sonuç: fil, gergedan, kaplan. Ve insanın alanı içinde bile bu büyüme akışı bir iki kez kayda değer kişilikler çıkaracak kadar birikmiştir; onlar filli efsanelerdekilerle karşılaştırılabilecek gibi, dev boyutlu insanlardı.

Gezegenimizin, hurmalıkların henüz iki kutbu da taçlandırmaya devam ettiği ilk zamanlarında, iskeletleri bizi büyük şaşkınlığa sürükleyen o dev mahlukların nasıl yaratılabildiğini ve varlıklarını sürdürebildiklerini şimdi anlıyorum. Mahinda, Parakrama Bahu, Dutthagamini gibi krallar, Doğu'nun büyük imparatorlarından oldukça farklıydılar. İmparatorlar büyük yaptırım ve irade gücüne sahip kişilikler ortaya koyuyordu, o kadar ki, büyüklükleri dış koşullardan bağımsız görünüyordu; gereksinim duydukları koşulları kendileri yaratıyorlardı. Tropikal dünyanın büyük kralları daha küçük çaplı insanlar değillerdi; belki daha da kudretliydiler. Fakat varlık sebepleri, kendilerinden çok, bir parçası oldukları doğada yatıyordu; onların özelliklerine sahip mahluklar ancak tropikal bolluk içinde var olabilirdi. Onlar, kendileri hiç çaba harcamadan onlara sunulacak bol yiyeceğe, en düşük düzeyde maddi dirence ve istekleri doğrultusunda kolayca ve anında kontrol altına alınacak çevrelere ihtiyaç duyuyorlardı. Başka koşullar altında var olamazlardı. Aynı şey, bir zamanlar kertenkeleler için de geçerli olmalı. Bu dev yaratıklar da çevreleri tarafından şekillendirilmişti; ancak bugünün tropikal ortamından dahi daha zengin bir doğa ortasında yaşama gelebilir ve gelişebilirlerdi. O günlerde yaratılan her şey hızla büyümüş ve ölmüş olmalı – izleri çoktan kaybolup gitmiş. Sonuçta çağın, bu değişimin ortasında varlığını sürdürmeye mahkum edilen nadir türleri, orantısal olarak daha büyük boyutlara ulaştılar.

Bu türden büyüklüklerin devri geride kaldı. Günümüzde doğa, böyle dev ölçeklerdeki yaşamı destekleyemeyecek kadar güçsüz. Bugün küçük oranlar bizim koşullarımıza daha çok uyuyora benziyor ve insanlık söz konusu olduğunda, oluşturduğu çalılık, aradaki tek bir dev ağacın özgürce gelişmesine izin vermeyecek kadar özbilinç geliştirmiş görünüyor. Bunun iyi bir yol olduğu söylenebilir; hangisinin, *per se*, daha çok arzu edilir olduğunu bilmiyorum – Büyük ve önemli bireylerin gelişmesine izin veren alelade bir ayaktakımı mı, yoksa yalnızca çok sınırlı alanlarda kendi

düzeyini aşmaya çalışan bireylerini baskı altında tutan ve dev ırkın bütün döllerini boğan, daha yüksek bir genel standart mı? Yüksek bir genel standartla, tarih öncesi dünyasındaki anlamda dev yaratıkların, eşzamanlı olarak varolabilmesini dilerdim. Ancak ne yazık ki, doğanın özel yasaları bu türden bir umuda karşı gibi görünüyor. Hangi tavrı benimsersek benimseyelim, iki kötüden birini seçmeye zorlanıyoruz ve ben kendi adıma, bir dev yaratık düşüncesinin bana bir kez daha dördüncü zamana ait varoluşun önemsizliğini unutturmaya yetebilmesi için, tüm bir tavşan ırkını gönül rahatlığıyla feda edebileceğimi itiraf ediyorum.

Bugün kalıntılar arasında dolaşırken kazara, orada yüzlerce yılanın ortasında yaşayan genç bir İngiliz'in kulübesine rastladım. Yalnızca İngiltere'den çıkabilecek, eksantrik bir mahluk. Birçok yılan oynatıcısı, yılan avcısı ve yılan dostu vardır ve ben kendimi de bu son gruptan sayabilirim, çünkü bu yaratıkların kusursuz kıvrımlarından daima özel bir keyif almışımdır. Fakat sürüngenlerle daha yakın bir ilişki, doğal olarak insanlar için normal olmayan özel bir tavır gerektirir ve bu tavır, her bir Hintli yılan oynatıcısında gözlenebilir. Ancak bu İngiliz, evini paylaştığı yaratıklarla, sanki başka türlüsü mümkün değilmiş ve böyle bir topluluk son derece doğalmış gibi yaşıyor. Yaratıklar onun için olağandışı bir şey temsil etmiyor: Ne onlara hayranlık duyuyor, ne onlarla bir iş yapıyor, ne de onlarla bilimsel açıdan ilgileniyor; bu kımıl kımıl yaratıklar onun doğal ortamını meydana getiriyorlar. Orada dev pitonlar ve korkunç görünüşlü, kukuletalı yılanlar vardı. Hepsini kendi yakalamış; gözümün önünde, ben kendimi çok rahatsız hissetmeye başlayıncaya dek onlarla oynadı. Yerliler onun, tılsımlı güçlere sahip olduğunu açıklıyorlar, oysa kendisi bana soğukkanlılıkla, belli bir becerinin ve özelliklerine biraz olsun aşina olmanın kobraları zararsız

hale getirdiğini anlattı. Yılanların zehirlerine karşı etkili panzehirlerden söz ettiğimde, konu onu ilgilendirmiş göründü; kendisi bunları hiç duymamış ve düşünmemişti. Serumun hazırlandığı kurumun adresini not etti, fakat onu kullanacağından kuşkum var.

Bu yılanlar-evinin enteresan özelliği, nadir rastlanır sahibinin zihniyetinin, yılanların zararsız hale getirildiği bir ortam yaratmış olmasında yatıyor – tıpkı iyi yönetilen bir tımarhanede delilerin hemşireler ve ziyaretçiler için tehlike oluşturmaması gibi. Aklı karışmış kişiler hiçbir zaman gerçekten zararsız değildir, fakat tımarhanelerde özgürce dolaşmalarına izin verilir ve orada, aslını ararsanız, herhangi bir zarar da vermezler. Aynı şekilde kobralar hiçbir zaman gerçekten evcil olamazlar – onlar zekadan ve dostluktan anlamayan, ruhsuz, duyarsız ve kudurmuş yaratıklardır ve öyle kalacaklardır. Yine de bu İngiliz, içlerinden en vahşi olanı bile herhangi bir zarar görmeden elinde tutuyor ve öfkeden titreyen yılanları bile, elini yumuşak bir hareketle başlarına koyarak ve başlarını yavaşça aşağıya doğru bastırarak nasıl sakinleştireceğini biliyordu. Aslında onun yanında ben bile bu yılanların arasında en alt düzeyde bir tehlike içinde dolaşabildim. Bunun, şimdiye dek yaşadığım en önemli deneyimlerden biri olduğunu söyleyebilirim. Normal erkek ve kadın gibi zeki yaratıklar ve görece yüksek hayvan türleri örneğinde, muamele yöntemleri ve çevre tarafından uygulanan büyük etki çok dikkat çekmez, çünkü onların durumunda, nesnel gerçeklik kadar bilincinde oldukları ruhsal sınırlamalar maddi engellerden daha az şey ifade etmemektedir. Özgürce seçim gücüne sahip herkes iyiye ve kötüye, genelde, koşullara en iyi uyacak biçimde tepki verir. Yalnızca kalınkafalı hayvanlar ve aynı derecede kalınkafalı insanlar bu anlamda etkilenme yeteneğinden yoksundurlar. Fakat tımarhaneler ve bugün ziyaret ettiğim bu yılanlar-evi, ruhsal engeller sorununun ortaya çıkmadığı noktada belli düzeyde bir etkinin hala mümkün olduğunu kanıtlıyor. Burada etki tümüyle nesnel, burada işin bir davranış değişikliğiyle sonuçlanıp sonuçlan-

mayacağı, tümüyle etkinin yoğunluğuna bağlı. Böylece bir kobranın bile, içinde zararsız hale gelebileceği ortamlar düşünmek mümkün. Şimdi, aklı bulanmış kişiler, kendileri gibi hareket ettikleri tımarhanede, dışarıya göre çok daha mutludurlar. Bu da bana, ahlaki üstünlüğün bir şekilde nesnel çıkarlara karşılık gelmesi gerektiğini düşündürüyor ve bu konuda getirebildiğim yegane yorum, ahlaki davranışın (davranıştan söz ediyorum, niyetten değil!), uyum yeteneğinin doğal ifadesinden başka bir şey olmadığı. Suçlular, kural olarak, kendi aralarında gayet namuslu ve saygındırlar ve mükemmel bir insan sarrafı, en güvenilmez kişiler arasında gerçekten sadık olanları bulabilir. Halinden memnun bir kişi nadiren kötüdür, ki bu da çıkar koşullarının ahlaki davranışı belirlediğini kanıtlar. Bu durumu içsel ilişkilere tercüme edersem ya da onları içsel bir bakış açısıyla ele alırsam, on sekizinci yüzyılda kendisine atfedilen anlamda, "ahlaki güdünün", ruhsal mutluluğun dış çıkarlara bağlı olduğu ölçüde varolduğunu ve herkesin mutluluk peşinde koştuğu sonucunu çıkarabilirim. Böylesi bir "ahlaki güdü" elbette ki, hiçbir şekilde etik bir nitelik değildir; yılanın karakteri yoktur; o sadece, doğanın itkilerinin etiğe tabi olabileceği biçimde, ruh gelişmişliği açısından belli bir düzeyin üzerine çıkmıştır. (Çünkü psikolojik açıdan normal olmayan yaratıkları "sorumsuz" olarak değerlendiririz.) Sonuçta, etik özlem yalnızca, yılanda zaten varolan eğilimlerin ruhanileştirilmesini ifade eder. Bunun içinde cennet algısı hakikati de kök salmıştır. Kötülüğün varolmadığı, herhangi bir eylemin temelinde şeytani bir niyetin bulunmadığı bir dünya kuşkusuz hayal edilebilir. Biz Avrupalılar, herkese gösterdiğimiz tüm hayırsever duygulara karşın, hiçbir zaman bir cennet yaratamayacağız, çünkü bizim hayvani güdülerimiz fazla güçlü. Hintli Budist dünyası birçok biçimde cennet izlenimi uyandırıyor, çünkü onların inancı bir hayvana zarar vermelerini yasaklıyor ve dolayısıyla insanlarla da düşmanca ilişkiler kurmuyorlar. İnsanın varoluşunu, bir cinsin diğerini hoşgörmesi gibi, herkes için yer olduğunu akılda tutarak hoşgörü-

yorlar. Hindistan'da insanlar bir kaplandan, Avrupa'da çiftleşme zamanı bir geyikten korktuklarından daha az korkuyorlar ve bunda da haklılar. – Burada biz aynı zamanda, tüm Hıristiyan mistiklerin aşina olduğu, fakat ilahi aşkın herkesin içinde yaşadığına ve kendini gösterip göstermeyeceğinin dış etkenlere bağlı olduğuna ilişkin teorisi Persliler tarafından geliştirilip mükemmel hale getirilmiş Platon'a kadar giden hakikatin dibindeyiz. Bu dış etkenler; bir kadına duyulan eğilim, uygun çevrelerin etkileri ya da ruhu değişmeye iten zorlu bir kader olabilir – sorun daima, enstrümanın, yani "insan"ın, Tanrı'nın çalabileceği şekilde akortlu olması gerektiğidir. Elbette bu böyledir.

❖

Bir kez daha dev kalıntılar kentinde ve sarayın büyük su yolları ve muazzam göleti civarında dolaşıyorum. Akşam saatleri. Dindar hacılar Ruangweli-daghoba'nın önünde müzik yapıyorlar. Ayin, bir keşiş tarafından, iyi ayarlanmış, kulağa hoş gelen bir sesle söyleniyor ve diğerleri ritme katılıyor. Sunak, çiçek açmış dallarla kaplı. Tapınağın çevresine mumlar sıralanmış ve şimdi onlar yakılıyor ve akşam vakti geceye dönüyor; onlar taştan fonun önünde, gökyüzündeki yıldızlar gibi duruyorlar. Geçmişin kalıntılarına verilen bu hizmette ne kadar derin bir şiir saklı! Burada, daha da dindar bir hükümdar tarafından yönlendirilen dindar bir halk büyük zahmetlerle geçen yıllar içinde bir dağı kutsadı, böylece dağ hiçbir biçimde zarar görmeyecek. Kalıntılar her halükarda gerçekten Buda'dan gelmiyor – ne önemi var? Önemli olan, ibadete hoşluk katacak olmaları. Aşık, sıklıkla değersiz bir anıtı değerli olana yeğler, çünkü değersiz olan, en saf ve en katıksız haliyle, onun için taşıdığı anlamı ifade eder.

Kalıntılara olan bu tapınmanın, geçici olan her şeye en alt düzeyde önem atfeden bir inanç tarafından bu kadar geliştirilmiş ol-

ması kaydadeğer. Bir mülkiyet ne kadar geçiciyse, insanlar için de o kadar değerli oluyor: Bu şekilde Buda'nın, ölümünden sonra her anlamda varolmaya son vereceğine ilişkin verdiği güvence, onun amaçladığının tam aksi yöne hizmet etmiştir: Onu izleyenler, ondan kalanlara daha sıkı sarıldılar. Yalnızca sözleri, tüm öğretileri ve yaşamına ilişkin efsaneler özenle saklanmakla kalmadı, ardında bıraktığı dünyevi nesneler birer kült nesneye ve kendisi de bir tanrıya dönüştürüldü. Sade halk Nirvana doktrinini, aydın önderlerinin, anlaşılmasını istediği biçimde anlayamıyor. Onlar için Kusursuz Olanın Nirvanası, zamanın egemenlik alanının ötesine geçmiş de olsa, O'nun sonsuza dek varolmaya devam edeceği anlamına geliyor. Fakat, elbette ki, keşişler her gün kendilerine tam tersini bellettiğinden, bundan kesin olarak emin olamıyorlar. Dua bu nedenle, bu kutsal mekanlarda, Mass karakterinin parçalanmış ruhlar için söylediklerini varsayıyor. Ayinin içinden tatlı bir melankoli geçiyor; tıpkı çok sevdiğimiz, daha iyi bir dünyaya göçmüş birine dua ettiğimiz atmosfer gibi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
HİNDİSTAN

14
RAMESHVARAM

Gece inerken, Brahmanlar bana tapınağa girmemi işaret etti. Ne yapmam gerektiğini bilemeden onları izledim. Orada sayısız hacı, rahipler ve tapınak görevlileri, ikonalar gibi özenle süslenmiş yuvarlak filler ve fenerlerin ışığında altınları parlayan araçlar ve taşıyıcılar gördüm. Bir resm-i geçite hazırlanıyorlardı. Ve nerede olduğumu anlayamadan, kendimi bu güruhun başında buldum. Önümde, geleneğin en güvenilir taşıyıcıları olan filler, vakur adımlarla yürüdüler. Değerli bir tahtırevan üzerinde tanrıça, ulvi tahtında beni izledi. Böylece, davulların çıkardığı gürültü ve boruların kulak tırmalayıcı sesleri arasında, gece geç saatlere kadar süren merasimde, dünyanın en muhteşem manastırlarını arşınladık. Duvarlara, ancak aniden fenerlerle aydınlatıldığında görülebilen, saygı dolu bir reveransla eğilmiş müminler sıralanmıştı.

Hint ülkesine ne fevkalade bir giriş! Yarımadanın güney ucundaki Rameshvaram Tapınağı, orada, denizle çevrili bir hurma korusu içinde yapayalnız duruyor. Bizim Ortaçağ'ın en büyük manastırlarından bile daha ihtişamlı bir yapı; geçitleriyle, hem güzellikleri hem de renkleri açısından dünya üzerindeki başka hiçbir yapı yarışamaz. Bu tapınağın Rama tarafından, Sita'yı Ravana'dan aldıktan sonra kurulmuş olduğu söyleniyor ve Hindistan'ın en kutsal ikinci mekanı olduğu da ekleniyor. Olanağı olan herkes Benares'e gittikten sonra burayı ziyaret ediyor. Ve gerçekte, Hindistan'ın

bütününün burada temsil edildiği görülüyor. Esmer tenli Tamillerden Kaşmir'in beyaz tenli insanlarına kadar, her rengi, her kıyafeti, her tipi görebiliyorum; bir tarafta mağrur Rajputları, diğer tarafta ise saçları keçeleşmiş Sanyassileri buluyorum. Havada sayısız dil ve şive çınlıyor, yüz farklı gelenek farklı yüzlerden yansıyor; kast kastla, önyargı önyargıyla haşır neşir. Bugüne dek insanlar arasında bunca çeşitlilik görmemiştim.

Bu görüntüde beni çarpan, hacıların, aralarındaki olağanüstü farklılıklara karşın bir şekilde, tek bir zihniyetin ifadeleri olmaları. Ne anlamda? İman anlamında mı? Belki bu doğru, ama kastettiğim bu değil; ben daha önce hiç görmediğim bir şeyden söz ediyorum. Dışarıdaki her şeyin bir şekilde içsel olarak birbirine ait olduğu yönündeki metafizik bilinci kastetmiyorum, çünkü birinci sınıf Hintliler için ne kadar karakteristik olursa olsun, burada toplanmış olanlar içinde –çoğunlukla spekülasyon kapasitesi olmayan basit, mütevazı halk kesimi– bu nitelik muhtemelen ancak çok küçük bir oranda gelişmiş olmalı. Beni bu kadar çok etkileyen, onların ortalama Batılı'yı fazlasıyla aşan gerçeklikleri algılamalarına izin veren bir bilinç hali. Belli ki bu hacılar sembollerin anlamını kavrıyorlar. Ve onların durumunda, ne eğitimsiz Katoliğin mezhebiyle olan ilişkisini ifade eden çocukça inancı taşımak, ne de düşünsel algısından *a posteriori* bir idrak fışkıran kültürlü bireyin doğrudan anlayışı söz konusu. Bu hacılar sembollerin anlamını doğrudan kavramış görünüyor; ruhları kutsal sözcüklerden (mantralar) doğrudan etkileniyor. Bu da, ortalama Avrupalı'nınkinden maddesel olarak ayrılan bir bilinç halini şart koşuyor. Ben buna pek uzak sayılmam. Bilincinin hareketini, maddesel nesneler alanından zihinsel imgeler dünyasına aktarabilen, öyle ki bunları maddesel olgulardan daha ciddiye alan ve onlarda gerçek özü gören kişi, bu süreçte yeni deneyim olanakları elde ettiğini keşfedecektir. Olayların normal akışında, kavramsal ilişkiler yalnızca dışsal doğayla bağlantıları içinde anlam kazanırken, o şimdi onların, bütün dışsal şeylerden tümüyle ba-

ğımsız gerçek anlamını kavrar. Ve bu da, kavramların çift taraflı bir anlama sahip olabileceklerini gösterir: nesnel gerçekliklerin görüntüleri ya da imgeleri halindeki bildik anlam ya da kökeninde onlara ait olan bir anlamın doğrudan gösterilmesi şeklindeki bir başka anlam. Dinsel merasimlere açık bir zihinle gitmiş olan herkes, etkilerinin çok çeşitli olduğunu deneyimleyecektir; bazıları bize hiç ulaşmayabilir, diğerleri ise bize ulaşır ve şiddetle sarsar. Orada, doğanın formları ya da yasaları olduğu gibi, içsel deneyimin ilerlemesi için normal formlar da var gibi görünür. Bazı ses ve kavram gruplarının, bazı ruhsal anlamlarla, olağanüstü uyuştuğu görülür. Kuşkusuz bu altta yatan yasaların algılanabilmeleri için, bilincimiz belli bir düzeye gelmelidir; ruhu ortalama bir düzeyde bulunan modern Avrupalı, bunu tam olarak hissetmez. Kendi bakış açısından onları reddetmekte hakkı vardır, çünkü kendisi için geçerli değildirler; tıpkı müzikal uyum yasalarının müzikten hiç anlamayan bir kişi için tümüyle geçersiz olması gibi ve aynı anlamda. Kural olarak o, seslerle ruhsal gerçeklikler arasındaki özel bağlantının, ancak müzik ve daha nadiren de şiir örneğinde bilincine varacaktır, çünkü bu örneklerde kendini özgürce zihinsel imgelerin ritmine ve dizimine teslim eder ve böylece, deneyimleme gücünün ötesinde neler olabileceğini idrak eder; ancak bu şekilde, ciddi bir şok zaman içinde bilinç merkezinin yerini değiştirmişse, ilahi hizmetler onu harekete geçirecektir. Yine de eski gelenekle uyum içinde icra edilen sembolik eylemlerde, anlamla görünüm arasında daima rastlantısal bir birlik olmadığını, o bile bilebilir. Fakat bilmekle deneyimlemek iki farklı şeydir. Çoğu Avrupalı'nın teoride kabul ettiği şey, Rameshvaram'da dindarlıkla bir araya gelmiş olan hacıların deneyimlerinden bildikleri, açık bir gerçektir. Yüzleri, katıldıkları merasimin anlamını hiç hatasız kavradıklarını belli ediyor. Onlara belli bir mantranın Devata olduğu (belli bir sesler topluluğunun, tanrının hakiki varlığını temsil ettiği), belli şeyleri belli bir sıralamayla hayal etmenin amaçlanan gerçekliğe ulaştıracağı, duaların

gerçekten bir güce sahip olduğu, ruhsal egzersizlerin ruhu eğittiği anlatıldığında, sonuçta yalnızca inanmıyorlar, aynı zamanda anlıyorlar da; amaçlananı anlıyorlar. Ben de anlıyorum. Ruhsal olguların maddesel olanlar kadar nesnel olduğunu; zihinsel imgelerin, somut varlıklar gibi, metafizik gerçekliklerin canlı timsali kadar kesin olabileceklerini biliyorum ve prensipte her yerde zihin aracılığıyla olayları etkilemenin mümkün olduğunu anlıyorum. Ancak benim anladıklarım ve bildiklerimin çok da önemi yok. Önemli olan, bu basit insanların bu bilgiye sahip olmaları. Onlar, işi anlamak olan düşünürler değiller; bir gerçeği zihinlerinde öngörme kapasitesinden yoksunlar; deneyimlerini, yemek yiyip uyudukları gibi yaşıyor olmalılar; kısaca söylemek gerekirse, Batılıların fiziksel gerçekliklerle aralarında olan ilişkinin aynısını onlar, ruhsal gerçekliklerle kurmuş görünüyorlar.

Bugün bu gözlemleri sürdürmek niyetinde değilim ve hayalgücümle deneyimleri öngörmek de istemiyorum. Ancak şunu ifade etmek zorunda hissediyorum: Eğer dindar Hindu'nun bilincinin normal hali gerçekten de bugün bana göründüğü gibiyse, o halde tören felsefelerinin (Tantra) iddialı savları doğru demektir. Formaliteler, merasimler ve büyüler, anlamlarıyla tam bir uyum içinde kabul ediliyorsa, o halde "mucizeleri" devreye sokabilmeleri de oldukça mümkündürr. Bu durumda, gerçekten de, bazı aşırı örneklerde ulaşabildikleri sonuçlara, yine ulaşabiliyor olmalılar. Ve kişisel olarak benim, bazı varsayımların doğru olduğundan kuşkum yok. Çevremi saran hacılara bakıyorum: Hepsi de hayalcilerin gözüne sahip, hepsi dünyaya tuhaf bir dikkatsizlikle bakıyor. Öte yandan, keskin bir doğa gözlemcisinin bile gözden kaçırmış olabileceği durumlara, son derece özenli ve dikkatli yaklaştıkları görülüyor. Bir başka dünyaya ait gibiler. Bu gerçek mi? Bu soruyu yanıtlamak kolay değil, çünkü yanıtlamak için kullanacağımız ölçüt, şu an uygulanabilir görünmüyor. Ruhsal olgular temel alındığında ve zihinsel imgeler gerçekliğin en yoğun biçimi olarak kabul edildiğinde, o zaman

rüyalarla deneyimler eşit değerdedir ve icatla keşif eşit derecede gerçektir. O zaman, yalanla doğru arasında pek bir fark da kalmaz. Bizim bakış açımızdan, Hintlilerin gerçekdışında yaşadıkları sonucuna ulaşmamız gerekirdi ve gerçekten de onlar genellikle bu dünyada başarısız olmaktalar. Fakat bu, sorunumuzu çözmeyecektir. Bilincin her şekli doğanın farklı bir katmanını açığa çıkarır. Hindu'nun dünyasında yaşayan kişi, çeşitli etkilere maruz kalır ve diğerlerince bilinmeyen deneyimlere sahiptir. Onun durumunda, başka koşullarda gösterilemeyecek bir dizi sebep söz konusudur. Ve yaşamakta olduğu düzeyden, düşüncede nihai ve en derin kendini gerçekleştirmeye giden yolun, bizim düzeyimizden aynı yere giden yolla karşılaştırıldığında, daha kısa ve daha kolay olması yüzde yüz mümkündür. Böylece, Hintlilerin dünyada dışarıdan nasıl göründükleri sorununun anahtar unsurunu bulduğumu söylemeye cüret ediyorum: Hintli ruhsal olguları temel alıyor; bu olgular onun için fiziksel olanlardan daha gerçek. Mutlak açısından değerlendirildiğinde, bu vurgu farklılığı onun durumunu, yalnızca fiziksel olguların gerçek olduğuna inanarak tam ters bakış açısını benimsemiş olanlarınki kadar hatalı kılıyor. Fakat ona çok yüksek değer verdiğinden, maddenin doğasını derinlemesine anlamış olan Batılı gibi, Hintli de ruhsal dünyaya başka herkesten daha derinlemesine dalmıştır, çünkü o şimdiye dek hiçbir şeyi ruhsal olgulardan daha fazla ciddiye almamıştır.

15
MADURA

Gece vakti Madura Tapınağı ruhumda dehşet dalgalarının yükselmesine neden oluyor. Yarasa orduları üzerimde kanat çırpar, havada daireler çizer ve ince ve keskin çığlıklar atarken, yağ lambalarıyla kötü aydınlatılmış loş koridorda yürüyüp, dua edenlerin alışılmadık performanslarından yansıyan tuhaf gölge oyunlarına baktığımda; yapay ışıkta gün ışığından çok daha ürkütücü görünen çok-kollu tanrıları gördüğümde, Fenikelilerin, Flaubert tarafından bunca etkileyici biçimde tanımlanmış olan ayinlerini hatırlıyorum. Olup bitenin aslında hiç de ürkütücü olmadığının pekala farkındayım. Güney Hindistan'ın kutsal mabetlerinde uygulandığı biçimiyle Hinduizm, yumuşak ve nazik; fakat geleneksel biçimleriyle, yaratılmış oldukları çok daha vahşi zamanlardan şaşmaz işaretler taşıyor. Kali, insanın kurban edilmesini talep etti ve bunu talep etmeye gerçekten devam ediyor. Ve Kali, Madura Tapınağı'nın adına yaptırıldığı Shiva'nın eşi ve Shiva'nın kendisi, birçok açıdan yeterince ürkütücü. Elimde değil: Bu gecenin izlenimlerinden aklımda kalan tüm görüntüler çok ürkütücü. Fakat dehşet beni heyecanlandırıyor. Şimdi, tapınmanın eski biçimlerinin niçin ürkütücü olduğunu ve niçin böyle olması gerektiğini gayet iyi anlayabiliyorum. Dostoyevski'nin, kardeşler arasında en ilkeli olan Dimitri Karamazof'a söylettiği sözleri hatırlıyorum: "Zekaya utanç verici ve onur kırıcı gelen, yüreğe saf güzellik olarak görünür –yani güzellik

Sodom'da mı saklı?– Bana inan; o, Sodom'da erkeklerin çoğu için yaşıyor. Güzelliğin yalnızca korkunç bir şey olmayıp, aynı zamanda gizemli olması müthiş. Orada şeytan Tanrı'yı yenmeye çalışıyor – ve savaş meydanı da insan yüreği." Yani, insanın, yaşam bilincini güçlendiren şeyleri güzel bulduğu söylenebilir. Bu sonuç, ilkel canlılarda, yalnızca etin coşkusu şeklinde ortaya çıkıyor. Yalnızca sarhoşluk, şehvet ya da zulüm süreçlerinde, bu türden insanlar kendilerini aşıyorlar; onlar gelişmiş insanın dingin Tanrı düşüncesinde yaşadıklarını, ancak bu şekilde deneyimliyorlar. Bu nedenle, en dindar kişilerin ibadeti, ilk gelişim aşamalarında özellikle karakter açısından zalimce oluyor; bu evrede dinsel bilinçleri, bu haliyle, tutkularını tüketiyor. Sonra, şehvet ve zulmün şenliği yaşanıyor, insanlar çılgınca keyif alıyor ve acı çekiyor, yaşam vahşi bir karmaşa içinde yaratılıyor ve yok ediliyor. Ve böyle de olmak zorunda. İlkel insanlar yalnızca içgüdülerinde derindirler; yalnızca şehvet coşkusu onları maddi boyutlarına bağlar; ancak içgüdüsel hareketlerde, en derin olanı deneyimleyebilir ve ifade edebilirler. Ve bu yalnızca gelişmemiş bir insan için mi geçerli? O halde, Avrupa'da bir erkeğin bir kadına duyduğu aşktan tekrar tekrar oluşmuş olan ve hiç de seyrek olmamak üzere en zalim biçimlerde ifadesini bulan mezhebin anlamı ne? – Ya dünyadaki fazla entelektüelleşmiş görüntüye karşı bir tepkiden başka bir şey değilse? Hala kaç kişi kendi düzeylerine yükselmek için "ruhani" içeceklere, dünyevi heyecanlara, vahşi duyumsamalara ihtiyaç duyuyor! Onlar hala, her halükarda varlıklarının bir yanıyla, sefahat alemleri ve kurbanların, dinsel duygunun yeterli ifadesi anlamına geleceği düzeydeler. Hindular yakıp yıkma şehvetini tatmin etmek üzere kurbanlara ihtiyaç duymazlar – onlar fazlaca dişi ve naziktir. Fakat ibadetlerinin bütününe hayvani çiftleşme ruhu sızmıştır. Burada, hayatımda ilk kez, cinsel eylem gösterisi izliyorum; bu gösteriye, kirli bir şey olarak değil, kutsal, doğadaki ilahiliği simgeleyen bir şey olarak bakılıyor. Rameshvaram şenliğinde, kuklalarla canlandı-

rılan Shiva ile Shakti'nin birleşmesini izleyen müminlerin kafasında müstehcenlik çağrışımları yoktu. Bu gece kadınların hiçbiri tavır olarak, Masum Birleşme idealine dua eden İspanyol rahibeden farklı görünmüyordu. Hindu zahitler, duyusal aşkı ilahi yaratıcı gücün imgesi olarak kutsuyor ve onu, sofuca kurban etme düşüncelerinin aracı olarak kullanıyor. Shastralar, erkekle karısının birbirlerine asla, böylece içlerinde Brahma'nın harekete geçtiğini düşünmeden, yaklaşmamaları gerektiğini öğretiyor. Onlara, birbirlerini severken, birbirlerini ilahilikle onurlandırmaları öğretiliyor – dünyevi zevk ruhuyla değil, Yaşam içinde Tanrı'ya benzer biçimde akma anlamında. Böylece hayvani içgüdüler, ilahiliğin ifadesi olarak kutsanıyor.

Şimdiye dek, tapınakta, tanrılarının tasvirleri çevresindeki merasimli yürüyüşleri sırasında dans eden kızların hareketleri kadar, doğurganlık ruhuna uygun ifadeler görmedim. Ve bakışlarımı kızlardan, şaşırtıcı biçimde abartılı stillerdeki tasvirlere çevirdiğimde aniden, her iki görüntüde de varolan özdeş ruhun bilincine vardım. Bu tasvirler, temel güdülerimizin cisimleşmiş şekilleri ve olabilecek en iyi cisimleşme örnekleri. Ruhsal bütünlüğe –ki buna ben, ya da ruh diyoruz– gönderme yapmaksızın, içgüdülerimiz ve tutkularımız nedir ki? Onlar kendi başlarına hakiki şeytanlardır; insan formu onlara pek uygun düşmez. Kudurmuşlarla ya da şehvet düşkünleriyle, şehvetin ya da yakıp yıkma hiddetinin cisimleşmiş biçimleriyle karşılaşmış olan herkes, kendi deneyimlerinden, ne demek istediğimi anlayacaktır: Böyle yaratıklar insan değildir; kendilerini insan formunda sunarken yalan söylemektedirler; onlar doğanın temel güçlerinin kişilik kazanmış halleridir. Fakat bu, yalnızca bu görüntüler için değil, tek bir tutku tarafından bütünüyle ele geçirilmiş olan herkes için geçerlidir. Annelik içgüdülerinden başka bir şey düşünemeyen anneler için; sevgililerinden başka bir şey görmeyen gelinler için geçerlidir; kalpleri dünyayı, vermenin ilahi coşkusuyla kucaklayan mübarek erkekler ve kadınlar için geçerlidir. Her iç-

güdüsel duygu insanın yüzüne, onun tüm karakterini değiştiren yeni bir ifade verir: Bazen insanı bir hayvana dönüştürür, başka bir zaman onu güzelleştirir, bazen onu şeytana çevirir ya da onu, bir değişim sürecinden söz etmemizi haklı çıkaracak derecede asilleştirir. Fiziksel doğanın sahip olduğu ifade araçları çoğunlukla, bunları ifade etmeye yetmez. Dindar kişi, görünümün ardındaki, insanı zaman zaman etkisi altına alan özel bir ruhtan kuşkulanır; sanatçı, kendi varlığını kusursuzca ifade eden özel bir varlık yaratmaya zorlanmış hisseder; bu şekilde dünyanın her yerinde pek çok ilahi tasvir şekillendirilmiş olur. Bunların çoğu, olmaları gerektiği gibi değildir. Ne Afrodit aşkın kişileştirilmiş şeklidir, ne de Bakire Meryem kişileştirilmiş annelik. Her iki tanrıça da, temel güçlerin bağımsız biçimde cisimleşmiş halleri değil, yalnızca insanların yarattığı imgelerdir. Batı'nın zihinsel görüntüsü, akıl dışı güçleri mükemmel biçimde ifade edebilmek için Ortaçağ'da bile fazla bilimseldi. Fakat bu, tam da Hindu'nun yapmayı başardığı şeydir. Hint Panteonu'ndaki figürler, temel güçleri cisimleştirdikleri sürece, o kadar ikna ediciler ki, bana bir zamanlar, onların ilahi gerçekliğin hakiki görüntüleri olduklarını söylemiş olan kahine inanasım geliyor.

Her halükarda, yalnızca, henüz entelektüel kişiliklerde donduruImamış olan bu insanlar, benzer bir yaratıcı eylem kapasitesine sahiptirler. Onlar, çeşitli duygular arasında gidip gelen, birleştirici bağın açık seçik bilincinden yoksun biçimde, birçok farklı içgüdünün kontrolüne giren insanlar olmalılar. Bu gibi varlıklar, Atman'ın bakış açısından yüzeyseldirler, çünkü gerçek benliklerine ilişkin hiçbir şey bilmezler. Fakat tam da bu nedenle, içlerindeki en derin şeyler, ruhanileştirilmeye karşı koyan bir tavırda, yüzeye ruh verebilir. Bazı temel güdüler o zaman öyle bir yoğunlaşır ve bu türden ürkütücü bir güce ait varlıklara dönüşür ki, eğer içimizden bir çoğu bugün hala özde derin olduklarına inanıyorlarsa, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bu anlamda Hint Panteonu, yüzeysel bir ürün de ol-

sa, yine de belli bir derinliğe sahiptir; insanda ve doğadaki yüzeyselliği o kadar yoğun ve tüketici bir biçimde ifade eder ki, asla daha derin bir grup insan tarafından keşfedilmiş olamazdı.

Avrupalı ziyaretçilerin Drawidi sanatına hakkını vermekte zorlanmaları beni hiç şaşırtmıyor, çünkü bildik ölçütlerin hiçbiri bu örneğe uygun düşmüyor. Bu tapınakta insanın salt aklıyla anlayabileceği belki de hiçbir şey yok. Yapısını belirlemiş olan bütünlüklü bir plan yok; hiçbir genel eğilim inşasını ve dekorasyonunu kontrol etmemiş ve belli zihinsel kavramların ifadesi de değil. Heybeti, anıtsal doğası, sembolik anlamdan yoksun; o, zengin araçların rastlantısal bir ürünü. Kuleleri bir mercanın kolları gibi gelişigüzel uzanıyor ve süslemeleri de doğada kendiliğinden oluşmuş gibi görünüyor. Düşünebildiğim en iyi karşılaştırma, bu tapınağı, birbirlerini büyüten ve birbirlerine sürtünerek gelişen dev bir tomurcuk yığınına benzetmek oluyor ve ancak güçlükle ayırt edilebilen genel görünüm bizi, doğanın şaşırtıcı bir görüntüsü olarak, dağcıların Tyrol'deki Dolomitler'de karşılaştıkları "Gotik katedraller"le aynı şekilde etkiliyor.

Fakat bu sanatta, onun temel eğilimini anlamış olanlar için derin bir anlam saklı. O, fiziksel imgelemin en yüksek ifadesi. Dün çeşitli Hint ilahlarının anlamından söz ettim, temel güdülerin onlarda başka hiçkimsenin rekabet edemeyeceği biçimde maddeleşmiş olduğunu söyledim ve bu tür yaratıların, hala özünde birden çok parçadan oluşan ve henüz zihinsel bütünlüğe erişmemiş bir ruh hali tarafından ortaya konabileceğini ekledim. Hinduların plastik sanatları genel olarak, yaşamın entelektüel olmayan bütün güçlerinin imgelemde yeniden doğuşunu simgeler. Yaşamda çok az şey, kendiliğinden akla bağlı olup, akılcı bir nedenle açıklanabilir. Arzular, duygular, duyumsamalar, ani etkilenmeler, özlemler, büyüme ve

genişleme arzusu ve yaşamdan el etek çekme, özünde akıl dışı olgulardır ve onları akla uydurmaya çalışırsak, doğalarından koparmış oluruz. Doğalarının bu kendine özgü niteliği, Hint sanatında, tek bir hakikat derecesiyle ifade edilir. Madura Tapınağı, tıpkı ilkel bir organizmanın, plansız, hedefsiz, kendini kontrol etmeksizin, her etkiyi körlemesine takip ederek, bir evreden diğerine ani geçişler yapar ve kader tarafından sınırlarına hapsedilmiş olarak büyümesini andırır biçimde yaratılmışa benzer. Bu nedenle, ruh hallerinin her birini daha iyi ifade eder; el etek çekme ya da önyargı hakkında hiçbir şey bilmez ve orada, tamamen açmış bir çiçek gibi, sağlıklı ve rengarenk durur. Bütünün etkisi ister istemez mükemmellikten uzak, fakat ayrıntılar genel olarak güzeldir. Burada, Hindu'nun, büyük yapısal kavramlardaki yetersizliğine karşın, ayrıntılardaki ustalığının en derin açıklaması ve kaynağı gözlenebilir.

Seylan'dayken, gözlem sürecimin büyük bir bölümünde dikkatimi, tropikal dünyadaki zihinsel yaratımların bitkisel karakterine yönelterek geçirdim ve Hinduizm'in de, sınırsız zenginliği içinde, bitkisel bir süreç olarak anlaşılması gerektiği varsayımını ifade ettim. Prensipte haklıydım, fakat o zaman ruhunda ne muhteşem potansiyel güçler yattığını bilmiyordum. Tropikal insanlara sahip olduğu orada bile, yaşamının tüm olumlu evrelerinde, büyük ölçüde, bir kontrol gücünü korudu. Budizm için kesinlikle doğru olan bu gerçek, Hinduizm için, yalnızca yapısının temelini oluşturduğu sürece doğru. Fakat elbette ki, bu durumda da özgür zihinsel yaratımdan çok, hayvani bir gelişme söz konusu. Onun süreçleri doğaya, gözlediğimiz bitkisel süreçler kadar yakın, sadece onlar daha aktif, özbilinçleri daha yüksek ve belli bir hedefe daha çok bağlılar. Gelişiminin temelinde, yaratılarına, Budistlerinkinde eksik olan bir güç ve gerilim veren, enerjik bir ruh yatıyor. Tüm Hint mitolojisinin ayırt edici özelliği olan ve müthiş boyutlara varan abartıyı düşünüyorum. Bir örnekte bir bilge okyanusu içip bitiriyor; bir başkasında bir prens zifaf gecesini on bin bakireyle geçiriyor; Gautama

Buda olmadan önce birçok kez reenkarnasyondan geçmiş oluyor ve Krishna milyonlarca kolunu ayrı ayrı savuruyor. Hint Panteonu'nu oluşturan tanrıların bolluğunu, Tantra töreninin sonsuz çeşitlilikteki kurallarını, Hint düşüncesinin araçları olan çok sayıda sözcük ve kavramı düşünüyorum – onların hepsi birer uç örnek, onlar bitkisel, fakat altlarında o kadar üretken bir imgelem yatıyor ve onlar da kendi içlerinde o kadar canlı ki, karşılaştırma yaptığımızda en bol bulunan bitkilerden çok hayvan bedenlerini düşünüyoruz. Hint formlarının egemen olduğu alana baktığımda, bana onları tenin imgelemi yaratmış; büyük bir şairin hayalgücü vücudun hücrelerine sızmış ve böylelikle hücreler şimdi, şair ruhsal alanda ne kadar yaratıcıysa o kadar yaratıcı olmuşlar, gibi görünüyor. Sınırsız bir hayalgücü tümüyle tene bağlansa ne olurdu? – Sonuç Hint mitolojisinin karakteristik özellikleri gibi oluşumlar olurdu. Annelik kavramı, tam da Madura Tapınağı'nın ana Gopuram bölümündeki gibi, süt dolu göğüslerden oluşan sonsuz sayıdaki büstlerde; her şeye kadir olma kavramı binlerce organda, vb. ifade edilirdi. Böylece varlık, eğer şiir yeteneği varsa, yaratacaktı. Böylece Hinduların ruhu gerçekten de gücünün doruğunda yarattı. Onun sanatı, bütünüyle entelektüellikten, bütünlükten ve bütünlük gereksiniminden uzaktır; fakat tam da bu nedenle, akıl dışını ifade etmeye çalıştığında, başka bir şeyden ya da başka birinden daha dışavurumcudur. Yalnızca Hindu sanatı belki, görünür dünyada görünmez şeyleri göstermeyi başarmıştır. Hinduizm'de genellikle maddi organların oluşumunda kendi kendilerini tüketen karanlık yaratıcı güçler, ortaya büyük sanat koymuşlardır. Dans eden tek bir Shiva, ilahiliğin özünü, bütün bir Olimposlu ordusundan daha çok cisimleştirir.

Çoktanrıcılığın ruhu, her şeyi içine almaya hazır meraklı ruhumu giderek ele geçiriyor. Zaten içimdeki ve dışımdaki tüm güçle-

rin maddi varlıklar olduğunu kabul ediyorum ve tapınağım bir saatten diğerine zenginleşiyor; deneyimlerim renkleniyor. Her özel gösteride özel bir varlık olduğunu algıladığımdan bu yana, bu gösterileri eskisine oranla daha yoğun biçimde fark ediyorum ve bilincimin niteliği yükseliyor. İçinde bulunduğumuz evren bana, her biri ayırt edici özelliklere sahip, ancak hiçbirinde diğerininin izine rastlanmayan ve hiçbiri özdeş fikirlerce yönetilmeyen, sonsuz sayıda birimden oluşmuş çok renkli bir kaos gibi görünüyor. Ancak öte yandan hiçbiri bir diğeriyle çelişmiyor da. Doğal olarak, belki bu kavram bana artık bir şey ifade etmediğinden, artık muhtemel bir çelişme de algılamıyorum. Nitelikler zincirinden başka bir şey olmayan bir dünyada kişi, bütünlük, bağlantı ve sonuçlarla ne yapmalıdır? Nitelikler için genel bir sınıf yoktur. Ve bu nedenle, Tanrı'yı arayan kişi için son derece önemli olan bu problemler, beni artık ilgilendirmiyor: Kötülük problemleri ve iyiyle yaptığı uzlaşma, erdemli bir yaşamda sıklıkla görülen kayıplar ve diğer benzeri değerlendirmeler. Ortada bariz bir biçimde iyi ve kötü, ahlaki ve ahlak dışı güçler var. Ne güç, aşkla; ne de bilgi, iyi niyetlerle bağlantılı olmak zorundadır. İnsanın bireysel kaderi ve dünyanın genel kaderi çok fazla bireysel değişken faktörün birbiriyle ilişkisine bağlıdır; öyle ki, Brahma bile, matematikçi kapasitesiyle, olayları genel bir formülün ışığında anlamakta zorluk çekmiştir. Önemli olan, olabildiğince fazla sayıda olguyu gözleyebilmek, olumlu etkileri kolaylaştırmak ve teşvik etmek ve olumsuz olanların etkisini elden geldiğince azaltmak için, gözlerini açık tutmaktır. Ve bütün tanrılara şükür ki, bu amaca hizmet eden kurallar vardır. Bize tekrar tekrar, şunu ya da bunu etkileyen dualar ve törenler öğrettiler, tekrar tekrar çeşitli koşullarda neyi yapmamız ve neyi yapmamamız gerektiğine ilişkin talimatlar verdiler. Ve kişi Shastralar ve Tantraların emirlerine sadakatle itaat ettiği ve yalnızca bilge Brahminlere yaşamın tüm karar anlarında danışmayı ihmal etmediği sürece, yaşamın kendisi, her tür ruhun içine sızmış olduğu bir dünyada, doğa ötesi

güçlere inanmayan insana göründüğünden daha tehlikeli görünmez. Böyle bir yaşamın daha ilginç olduğu kuşkusuzdur. Her an bir şeyler olmaktadır, gözlenecek, üzerinde düşünülecek bir şeyler vardır, bu da en anlamsız olaya geçici bir anlam katar. Her yerde, her halükarda tuhaf güçler oyun oynamaktadır. Ve böylece, tanrılara inanan bir kişi olarak, içimde, her zamankinden daha fazla zevk duyuyorum. Deneyim ve algı güçlerim açısından daha zengin ve daha yetenekliyim. Büyük sanatçıların yalnızca çoktanrıcı sistemde (çünkü Katolik Kilisesi çoktanrılı bir sistemdir ve Goethe gibi çoğu büyük şairler, her nasılsa sanatçı olarak, çoktanrılılığı kabul etmiştir) gelişmesi artık beni şaşırtmıyor. Sanat ancak, belli olgulara varolma hakkı tanınan, hayalgücünün, bu olguları azaltmak yerine onları yüceltmeye ve güçlendirmeye çalıştığı koşullarda, büyük şeyler yaratabilir. Buna karşılık her sanatçı doğa kendi tipinde, çoktanrıcı insanları tanımlayan bir özelliği açığa çıkarır: ruhlarının bütünleşmemiş doğasını. Eğer Shakespeare kendini, derinlere kök salmış entelektüel bir kişilikte yoğunlaştırmış olsaydı, asla bu kadar çok insana ruh veremezdi. Tektanrıcılık, başka güçler bu sürece özellikle karşı koymadığı takdirde, er geç çoktanrıcılığın içerdiği daha zengin inancın yerini alır. Ruh bir kez bütünleştikten, tekil bir benlik-bilinci çoğul güdülerin yerini aldıktan sonra, bugüne dek birçok parçaya bölünmüş olan tanrıların varlıkları bile, o zaman, tek bir ilahi varlığa doğru yoğunlaşır. Ve böylece düzen, yasa ve uyum, baştaki karmaşanın yerini alır. Ancak eşzamanlı olarak evren, çelişkili bir hal de alır; her şeyin uyumlu olması gereken günümüzde, gerçekte uyumun ne kadar küçük olduğunu kabul edebiliriz. Dahası, dünya bu süreçte yoksullaşır, çünkü şimdi tek bir ideal tüm kainatın üzerinde dolaşmaktadır, bu idealle olumlu bir ilişkide olmayan güçler reddedilir, görmezden gelinir ya da onlara karşı çıkılır. Ve bu tür güçler çok sayıda olduğundan, doğa sınırsız büyüme sürecinde engelle karşılaşmış olur. Dünya durağanlaşmış ve ahlak alanına demirlemiştir; her yerde tektanrıcıların karakterle-

ri daha güçlü, prensipleri daha sıkı, yaşam biçimleri daha saf; öte yandan ruhları daha renksiz, daha katı ve daha sterildir. Önceleri Don Juan'ların en şanslılarından olan bir arkadaşım, zaman içinde örnek bir kocaya dönüşmüştü. Kendisine bunun neye benzediğini sordum. İçini çekerek cevapladı: "Erdem için çok şey söylenebilir, fakat doğamın atıllaştığını hissediyorum; birçok yanı, kullanılmamanın sıkıntısını çekiyor; korkarım, yalnızca tek bir kadın için yaşamak erkeklere iyi gelmiyor."

Çoktanrıcılıkla tektanrıcılık iki karşıt şey. Ancak Tanrı bilinci genelde hatalı bir biçimde panteizm olarak adlandırılan mistik, çoktanrıcılığa karşı çıkmaz: tam aksine mistisizmin en çok gelişmiş olduğu zihinsel atmosfer de budur; örneğin, Avrupa'da Katolik Kilisesi içinde olduğu gibi. Mistiğin, ilahi birliği yaşadığını iddia etmek, yalnızca kısmen doğru; yaşadığı deneyim, tüm tanımlamaların ötesindedir. Birlikten söz ettiğinde, hem ne birliğe ne de çoğulculuğa sahip olan, hem de eşzamanlı olarak her ikisine de sahip olan bir şeyi kasteder. Onu birlik olarak adlandırır, çünkü dünya üzerinde bu terim muhtemelen bu kavramların her ikisini de içerir. Ancak her halükarda, birçok mistik bu tektanrıcı gruplardan geldiği halde, o elbette, Yahudi, Püriten ya da İslami anlamda tektanrıcı değildir. Bir mistik, yaşamı bütünüyle kendi içinden kaynaklanan, şeylerin özünde ve yalnızca bu öz için yaşayan, bilincinin kökleri Atman'da olan ve tümüyle doğru sözlü ve içsel varlığını hiçbir yasak tanımadan ortaya koyan, düşünmeye dayalı bir insandır. Böyle bir insan, yaşamın herhangi bir ifade biçimini reddedemez; onların hepsinde ilahi gücün etkilerini algılar, yaşamın her tür ifadesine saygı duyar ve nasıl ifade edilirse edilsin her türlü naiflik onun için, dışsal bir form ya da önyargı tarafından sınırlanmış herhangi bir olgudan daha kutsaldır. Mistik açıdan diğerlerinden daha canlı olan Hint bilincine göre, hayvani Hinduizm'le Rishi'nin açık seçik bilgeliği arasında herhangi bir karşıtlık olmaması bu nedenle aşikardır. Ona göre, her ikisi de aynı şeyin farklı düzeylerdeki ifa-

deleridir. Tarafsız ve doğru sözlü bir ilkel, kendini içgüdülerinin toplamı olarak değerlendirir; önyargısız bilge kişi ise tüm görüntülerin üstünde olduğunun farkındadır. Ve her ikisinin deneyimi de aynı anlamı taşır. Elbette, (Hint skolastik öğretisinin göstermek istediği gibi) çeşitlenmiş görüntülerin, kökeninde tek bir gücün sembolü olduğuna inanmak hatalı olacaktır. Aslında hepsi bir tomurcuk kitlesi gibi büyüdü; aslında Hint Panteonu'nun temelinde herhangi türden bir birlik yatmaz; öte yandan çoğulluğu, daha ileri aşamalardaki birlik bilinciyle aynı şeyi simgeler. Bu nedenle, rahipler, Tanrı'ya olan tüm inançların ortodoks ve Vedalar ve Upanishadlara uygun olduğunu ilan etmekte metafizik açıdan haklıdırlar. Ampirik bir bakış açısından, onların bu yorumuna karşı pek çok şey söylenebilir. Tanrı efsanelerinin büyük bir bölümü, Brahmin geleneğinin dışından kaynaklanır ve Brahminizm'e sonraları dahil edilmiş ve kuşkusuz başlangıçta sahip olmadıkları bir önem elde etmiş, Ari olmayan yerlilerin folkloruna aittir. Bu gerçekler muhtemelen Sir Alfred Lyall tarafından algılanmış ve doğru biçimde açıklanmıştır. Ancak Brahminler'in uyguladığı tahrif, metafizik olarak haklı çıkmıştır. Tanrılar gerçekten de Brahminlerin iddia ettiği gibidir ve onu ifade ederler. Onlar, küçük bir kabilenin yerel tanrısının gerçekte bir Vishnu-Avatar ve tek ve biricik Brahma'nın bir parçası olduğunu öğrettiklerinde, mitolojik bir biçimde bir metafizik doğruyu ifade etmektedirler. Her itkide ilahi boyut vardır, her yüzey ruhunu derinlerden çıkarır ve böylece onun ifadesi olarak kabul edilebilir. Ve bu şekilde kabul edildiğinde, derinleşir. Folklor, bilge kişi aracılığıyla elde ettiği yorum sayesinde derinlik kazanır, bunun sonucunda, başlangıçta yalnızca sembolik olarak hakikat olan, ampirik olarak da hakikat haline gelir ve bu noktada, en yüce bilginin ifadesini oluşturur.

Tek bir Hint bilgesi, hatta Buda bile, tanrılara olan popüler inanca karşı çıkmamıştır. Çoğu, radikal tektanrıcılığın kurucusu Shankara'nın üzerinde, bu inancı kendileri kabul etmiştir. Onlar bir yan-

dan ilahiliğin ifade edilemezliğinin, diğer yandan ise olası görünümlerin sonsuz sayıda olduğunun öylesine bilincindeydiler ki, genelde çoklu ifadeyi basit olana yeğlediler. Mahadevi'ye (Tshandi'nin 5. Matamya'sından) yazılmış, tanrıçanın, en yüce varlık Ishvara, sonra Ganga, sonra Saraswati ve yeniden Lakshmi olarak kutsandığı ve bir mısrada, onun, dünyanın tüm varlıklarının içinde, barış, güç, akıl, bellek, mesleki başarı, bolluk, merhamet, tevazu, açlık, uyku, inanç, güzellik ve bilinç biçimlerinde yaşadığını açıkladıktan sonra, her canlıda aynı zamanda *hata* formunda da yaşadığını ekleyen meşhur ilahiyi hatırladım. Bana, bağlantılı biçiminde bu çoğulculuk, dindar Hintli'nin kastettiği şeyin, ne kadar derin olursa olsun, her türlü tekil formülün sahip olabileceğinden daha iyi bir ifadesi gibi geliyor.

❖

Bizim açık seçik kavramlarımız nasıl oldu da, Hint zihniyetinin akıl dışı hayvan oluşumuna hakkını verebildi? Sanskritçe'de, felsefi ve dini düşünceyi tanımlamak için, Yunanca, Latince ve Almanca'dakilerin bir araya getirilmiş halinden daha fazla sözcük olması, belki de rastlantı değil. Bu açıdan şanslı olan ilkellerin dili somut olguları tanımlamada, görece gelişmiş halklarınkinden daha zengindir, çünkü ilkel insanlar soyutlama yapamazlar ve bu nedenle, gelişmiş ırkların birkaç genel ifadeyle başardığı durumlarda onlar birçok özel ifadeye gereksinim duyarlar. Bu nedenle eski Hintlilerin kelime hazinesi (doğal bir soyutlama yeteneğine sahip oldukları halde!) bu denli zengindi ve her nesille daha da zenginleşiyordu, çünkü en doğru sezgilerle seçilen genel ifadeler aracılığıyla bile, onların sahip olduğu aşırı düşünce zenginliğiyle başa çıkmak olanaksızdı. Genel kavramlar yalnızca, söz konusu nesnenin akla uygun olduğu ya da akla uygun hale getirilmeye uygun olduğu durumlarda kullanılabilir ve bu, Hint dünyası için asla geçerli

olmamıştır. Bu şaşırtıcı ülkede, canlı olan her şey, olabildiğince gelişigüzel, sorumsuz ve bir hedeften ya da belirli bir amaçtan yoksun büyümüştür. Tapınaklarda temel bir plan bulamamakla kalmaz, inanç biçimlerinde bütünlüklü ve yönlendirici bir fikre de rastlamayız; Hindistan'da insanlarda aynı zamanda ne bir ulus, ne bir ırk ruhu, ne de insanlarında ulus bilinci vardır; yani Almanlar ya da İngilizlerin varolduğu anlamda Hindular mevcut değildir. Bu türden sentezler ancak, sezilmesi ne kadar güç olursa olsun, genellemeye doğru doğal bir eğilimin ve birliğe ulaşmak için belli bir çabanın olduğu ve aklın, düşüncenin büyümesini sallantıya soktuğu durumlarda varolabilir; Hindistan, işte tüm bu koşullardan yoksundur. Burada en sıradışı görünümler, amaçsızca ve birbirleriyle çelişerek gelişir; keskin ayrımlarla ve sürekli bir biçimde bölündükleri zamanlar dışında, birbirleriyle en olasılık dışı ilişkilere girerler. Her formun, olduğu gibi varolma hakkı vardır ve kendine özgü özelliklerini törpülemek ya da silmek için hiçbir girişimde bulunulmaz; dünyada, her şeye yer vardır. Brahmanizm'in, bu sonsuz çeşitliliğin temelindeki yegane harekete geçirici ruh olduğu sanılmamalıdır. Bir kere, Brahmanizm'in kendisi tekil bir ruh değildir; ikincisi, tüm görünümlere hayat vermez ve üçüncü olarak, onlara hayat verdiğinde, bu o kadar belirsiz bir biçimde olur ki, belirli görünümler arasında hiçbir somut ilişki kurulamaz. Brahmanizm'in tüm görünümlere, Budizm ruhunun Seylan'daki yaşama yaptığı anlamda ve ölçüde hayat verdiği açıktır.

Hint yaşamındaki, ruhuma günden güne daha çok zevk veren renklerin eşsiz ihtişamı, Hintlilerin tüm uyum ve birörneklik meselelerine kayıtsız kalmalarından kaynaklanıyor. Hindistan'da çok fazla yolculuk yapmadım, ama bu kısa sürede, insanlar arasında, başka her yerdekinden daha fazla çeşitlilik gördüm. Burada salt akıl hiçbir yerde ve hiçbir zaman, uçarı gelişmeleri engellememiş. Hindular genellikle diyalektikleri, mantık güçleri ve bütünlüklü sistemleriyle tanınırken, aslında dikkati daha çok hak eden yönleri işte

budur. Şiir sanatından trafiğe, Tanrı'ya götüren yaşam tarzından zifaf gecesinin nasıl geçirilmesi gerektiğine kadar her şey için bir yöntem ve bir sistem bulmuşlardır. Bununla, akıldışılıkları arasında nasıl bir uyum sağlanabilir? Sistemlere duydukları tutku, diğerleri gibi akıldışı bir içgüdü olduğu ve diğer her türlü akıldışı içgüdü gibi, kendi yolunu izlediği ve sorumsuz bir biçimde geliştiği sürece bu uyum sağlanır. Zihinsel imgelerin kendileri gibi, yorumları da gelişigüzel bollaşır ve tanrıların ve ruhların kendileri gibi, felsefe sistemleri de çoğalır. Hindistan'da mantık, asla nihai geçerlilikte bağlantılar kurmuş gibi yapmamış, kendi sınırlarını son derece bilgece kabul etmiş ve bu sorunu mistik sezgilere bırakmıştır. Onun tüm yaptığı, mevcut verileri sistemleştirmek ya da mevcut verilerden yola çıkarak cömert tahminlerde bulunmak ya da sahip olduğu verileri kılı kırk yararcasına analiz etmek olmuştur. Ulaşılan nokta, genelde skolastik işler için tipik bir başarıdır ve kural olarak, her türlü bilimsel değerden yoksundur. Hint imgeleminin hiçbir görüntüsü az memnun edici değildir. Yine de Hintlilerin hiçbir zaman yüce amaçlar peşinde koşmadığını söylemek ya da onları, asla bir Parmenides ya da bir Hegel çıkarmamış olmakla suçlamak haksızlık olurdu. Mantıksal keskinlikte Hindular Avrupalıların gerisinde değildir; bu nedenle benzer sistemler icat etmiş olmak onlar için hiç de zor olmazdı. Bunu yapmadılar, çünkü metafizikçi olarak çok fazla derindiler; çünkü mantıksal kavrayışın bu derinliklere ulaşamadığını biliyorlardı. Onlar asla rasyonalist olmadılar. Hint halkının insanlığa verdiği en büyük örneklerden biri budur: Armağan edilmiş zeka, her zaman akılcılığı doğurmaz ve en yüksek derecede mantıksal keskinlik her zaman tarafsız bir görüntüye zarar vermez. Hindistan'da Vedanta-Sutras'ın üç temel yorumu da eşit derecede ortodoks bulunuyor: tektanrıcı (monist), ikici (dualist) ve tanrıcı (theist) yorum. Bu üçlüden, birbirine az ya da çok karşıt yüzlerce sistem çıkıyor. Bunun anlamı ne? Bunun anlamı, Hintlilerin, aklın tüm ürünlerinin sahip olduğu olasılıkların derinlemesine bi-

lincinde oldukları ve aklın, ne kadar çabalarsa çabalasın, metafizik gerçekliğin doğru bir resmini sunmasının olanaksız olduğunu ve bunların hepsinin yalnızca bir *á peu près* ifade ettiğini bildikleridir. Avrupalılar, benzer bir şeyin bilincine vardıklarında, derhal akla karşı savaş ilan ederler. Bu açıdan da daha bilge olan Hintliler ise, akla daha büyük özgürlük tanıyorlar. Bu ülkede hiçbir görüntü metafizik açıdan ciddiye alınmıyor, fakat ampirik olarak her biri varolma hakkına sahip. Ve böylece, eğer kendisini mutlu ediyorsa, kişi yaratım üstüne yaratımda bulunabiliyor. Hayalgücü bunu yapmaktan zevk aldığı sürece, zaten tanrılarla tıka basa dolu gökyüzünün kalabalığını daha da artırabiliyor ve bu arada, akıl da gelişmek için özgür kalıyor.

❖

Tapınağın iç kısmındaki göletlerden birinin yanında oturmuş, Ramayana'dan bir bölüm okuyan bir Brahmin'i dinliyorum. Yardımcısı, Sanskritçe yapılan okumayı, popüler dilde yaptığı açıklamalarla tekrar tekrar kesiyor. Topluluk kutsal ayini, parıldayan gözler ve transa varan bir yoğunlaşmayla dinlemekte. İki büyük destan, Ramayana ve Mahabharatam Hindulara, Krallar Kitabı'nın Yahudilere ifade ettiğine yakın şeyler ifade ediyor: dünya üzerinde kudretli oldukları ve aynı zamanda öbür dünyayla sürekli bir ilişki içinde bulundukları zamanları. İnsani bakış açısından bu nedenle onlara, tüm Shastralardan daha çok şey ifade ediyorlar. Ne sıradan bir Hindu, ne de bilginlerinden çoğu, onların tarihi doğruluklarından şüphe ediyor. Bilimsel kanıt için Mahabharatam'dan bölümlere gönderme yapmaktan hoşlanıyorlar; burada, dünyevi olayları açıklamak için göksel olaylara başvurulmasına da sıklıkla rastlanıyor. Hintliler tarih adına hiçbir şey bilmiyorlar ve tarihi gerçeklere ulaşmak için herhangi bir kurumları da yok. Mitoloji ile gerçeklik, onların gözünde aynı şey. Ve böylece efsane, gerçeklik olarak değer-

lendiriliyor ve gerçeklik de, efsaneye dönüşüyor ve bu her zaman büyük bir doğallıkla oluyor. Yalnızca ölü olanla, mevcut olmayan, birbirinin yerine kullanılmakla kalmıyor, yaşayan ve mevcut olan bireyler de Avatar kabul ediliyor ve tanrı olarak kutsanıyor. Bunun dışında yaşam normal akışında devam ediyor. Bir tanrının dünya üzerinde görünmesi Hindulara, Olimposluların Troya Savaşı'nda ortaya çıkmalarının Homeros'un kahramanlarına göründüğünden daha olağanüstü görünmüyor. Her şeye inanmaya eşit derecede hazırlar; muhtemel olanı da, muhtemel olmayanı kabul ettikleri gibi kabul ediyorlar ve hiçbir şeyi, yalnızca tarihi açıdan doğru diye ciddiye almıyorlar.

Bu gerçekleri ancak burada anlamayı başarabilirim. Hindu bilinç tarzının bana somut olarak açık seçik göründüğü şu anda, bazı yetersizlikleri de ortada: Hindular kurguyla doğru, rüyayla gerçeklik, hayalle hakikat arasında kesin bir ayrım yapmıyorlar ve bu nedenle de onların saptamalarına güvenmek olanaksız. Bilimleri kesinlikten uzak ve gözlemleri açıklıktan yoksun. Fakat her bilinç tarzının olumlu bir unsuru vardır ve buradaki unsur beni giderek daha çok etkiliyor. Rameshvaram'da vurgunun, hedeflenen dışsal nesneye değil de zihinsel imgeye yapıldığı tavrını fark ettiğimde, gerçekliğin normalde gözden kaçabilecek çeşitli yönleri açığa çıkıyor. Aynı şey, sayesinde gerçeklikle mitolojinin birbirine karıştığı tavır için de geçerli. Mitoloji gerçekliği nasıl değiştiriyor? Duyarsızca ya da bazı fikirlere göre mi? Değişim daima anlam doludur; gerçeklikteki anlamlı unsur mitsel dönüşüm sürecinde yükseltiliyor. Bu süreçte işin özü giderek daha gerçek oluyor – mutlaka nesnenin özü değil, şaire ya da özneye işin özü olarak ne görünürse onlar. Modern batı mitolojisi bu değişime neredeyse bilimsel kesinlikle etki ediyor; Hintli genellikle yalnızca kahramanın insanlar için olan anlamını büyütmüşken, her yeni metamorfoz Goethe'yi kendi metafizik benliğine daha yaklaşmış gösteriyor. Bu gerçekleri Hint bilincindeki olumlu unsurlarla bağlantılı olarak düşünürsem, prob-

lem hemen hemen çözülmüş oluyor: Hint bilinci bunun gibi anlamlı unsurları doğrudan kabul eder; onun her şeyle arasında, dindar bir müminin dinsel bir gizemle arasında olan bağa benzer bir bağ vardır ya da bir başka ve daha anlamlı bir karşılaştırma yapmak gerekirse, o, Goethe'nin çağdaşlarının, onun ebedi anlamını bizim kadar açık seçik biçimde algılayabilmek için deneyimlemiş olmaları gereken şeye benzer bir deneyim yaşar. Ve hangisi değerlidir, işin özü hangisidir – anlam mı, yoksa gerçekler mi? Yalnızca anlam; gerçekler aslında tümüyle yersizdir. Böylece, mitler üretme eğilimiyle Hindistan, yaşam açısından bakıldığında, hassas ve titiz Avrupa'nın karşısında yer alarak daha üstün olan tarafı seçmiştir.

Tanrıların insanların yanında hazır bulunduğunun görülebildiği Kurukshitra Savaşı'nın, Sedan Savaşı kadar gerçek göründüğü bir bilinç halindeyim. Böylece bana açılan dünya – araştırma öğrencisininkinden daha gerçek değil mi? Hatta çok daha yüce bir anlamda gerçek değil mi? Hint bilgeliğinin öğretileri karşı konulmaz biçimde zihnimi ele geçiriyor; bu pek de şaşırtıcı değil. Anlam birincil, sonsuz ve hakikaten gerçek güç; gerçek denen şey, sahip olduğu imgeden başka bir şey değil; Maya tarafından üretilmiş her şey gibi güvenilmez; görünümün önemi ancak, kendi anlamını ne kadar ifade ettiğiyle ölçülebilir. Bu nedenle, göksel dünya fiziksel dünyadan daha gerçek ve fikirlerin alanı da göksel dünyadan daha gerçektir, çünkü her bir sonraki alanda gerçek anlam giderek daha saf bir biçimde ortaya konur. Burada, onları yalanlayacak gibi görünen olaylardan çok, ilham edilmiş düşünceye daha yüce bir gerçeklik atfetmeliyiz, çünkü bu dünya gelip geçer, ancak anlamı sonsuza dek kalır ve efsaneler tüm bir tarihten daha somuttur, çünkü onlarda anlam kendini, birçok Kalpa'nın ardından yaşamaya devam edecek ebedi semboller biçiminde sunar. Krishna gerçekten yaşadı mı, gerçekten Arjuna'yla girdiği mücadele öncesinde, bugün Bagavat-Gita'da okunabilen konuşmasını yaptı mı? Buna inandığınız sürece, kesinlikle. Daha üst düzey alanlarda anlam kendi başına herhan-

gi bir forma girmeksizin varolur; tıpkı ruh gibi, o da aklımızla algılanamaz. O, ancak sen arzularsan ifade bulur; inandığın, istediğin ya da düşündüğünde görünür olur – tanrı ya da tanrıça olarak, bir felsefi sistem olarak, tarih öncesinden kalma bir imge olarak, efsane olarak. Tümüyle sana kalmış. Fakat özüne girmek için ne kadar çabalarsan, sana görünen imgeler o kadar soyluluk kazanır. – Bu bilgeliğin ruhuyla konuşuyorum. Bana, nezaketle ve yumuşaklıkla, doğru yolu gösteren büyük bir öğretmen olan, Mahaguru olarak görünüyor. Senin Batı biliminin tanrıçası, şeytan Maya'nın seni kandırmasına izin verme! Onun en büyük marifeti, yaptığı her şeyin aklın eleştirisine karşı bir kanıt oluşturmasıdır. Fakat kanıtlanabilen şey asla işin özü değildir: Kanıtlanabilen her şey ortadan kaybolur ve kendini, yeniden kanıtlanabilecek başka bir şeye dönüştürür ve her iki biçiminde de, henüz işin başında olanı, özüyle ilgili olarak aynı başarıyla kandırır. Elbette hayal ettiğimiz her şey bir yanıyla Maya'dır da, yalnızca onlar fiziksel dünyanın karşısında, kendilerine özgü niteliklerini daha dürüstçe sergileme ve anlama, daha esnek bir ortam sunma avantajına sahiptirler. Senin bilginlerin gerçeğin ruhunu ne kadar da yanlış değerlendirdiler! Onların, belki de hiçbir Hintli'de bulunmayan beyinleri vardır, fakat onu anlamı aramak için kullanmak yerine, insani varoluşları içinde çok değerli bir zamanı önemsiz gerçekdışılıkları inceleyerek boşa harcarlar ve eğer sonuçları nesnelse, Allah bilir neler başardıklarını düşünürler! Elbette nesneldirler, fakat aynı zamanda geçicidirler de. Ve karşılaştırmak üzere benim Hindularıma bakın. Kesin araştırma diye bir şey bilmiyorlar; Maya'yı anlamıyorlar; bu dünyada çoğunlukla başarısız oluyorlar. Öte yandan ruhları, ebedi anlamın tüm olası etkilerine sonuna dek açık ve hep birlikte özgürleşme yolunda ilerliyorlar. Tapınak muhafızı bana sesleniyor: Atrium'dan çıkma zamanı. Gerçekten de yüzenlerin hepsi gitmiş. Ramayana üzerine ders de bitmiş. Yalnızca birkaç çıplak Yogi hareketisiz meditasyona devam ediyor.

16
TANJORE

Bugün birkaç saatimi, tapınakta dansçıları izleyerek geçirdim. Önümde, kutsal merasimlerde daima çalan tuhaf orkestraya eşlik ederek, yarı karanlıkta hareket ettiler ve dansları uzadıkça da, beni daha çok büyülediler. Hikaye Nana Sahib'in, İngiliz esirlerin katledilmesini emrettikten sonra, dört Hintli rakkase getirtmesi ve bütün gece boyunca hiç kımıldamadan onların havada uçuşan hareketlerini izlemesini konu ediniyor. Böyle bir gevşeme ve rahatlama seçeneğinin ve böylesi uzun süreli bir keyfin tadına varabilmenin, özel bir tabiat gerektirdiğini düşünürdüm. Fakat bugün, salt anlamanın yeterli olduğunu biliyorum; ben de bu kızların yanında tüm zaman bilincimi yitirdim ve mutluluğu buldum. Bu dansların ardında yatan düşüncenin, bizimkinin ardında yatanla pek ortak bir yanı yok. Bir kere, tüm büyük, kalın çizgilerden yoksun; bir başı ve sonu olduğu söylenebilecek tüm kompozisyonlardan uzak. Hareketler asla, duru bir su üstündeki geçici bir dalgacıktan daha fazla bir şey ifade etmiyor. Birçoğu, ellerle başlayıp bitiyor; diğerleri arkaya, sakin, yumuşak bedenlere doğru yavaşça akıyor ve şans eseri mükemmel bir kompozisyona ulaşıldığında, bu, öyle hızla kayboluyor ki, yalnızca bir an için dikkat çekiyor ve devamlı bir gerilime neden olmuyor. Pırıltılı giysiler kasların hareketli oyununu örtüyor ve yumuşatıyor; her yuvarlak form, mücevherlerinin yıldızlar gibi parladığı altın dalgacıklara dönüşüyor. Bir sanat

olarak, ne kadar hareketli olursa olsun, bu dans hızlandırıcı bir itkiye sahip değil; bu nedenle insan onu aralıksız, uzun süre izleyebiliyor. Bizim dansımız ise, zaman içinde başlayıp biten, belirli ve sonlu bir oluşumu ifade eder; izleyici çizgilerin oyununa girer ve bunu yaparken kendini zorlar, kendini onun anlamıyla bütünleştirir ve gösteri tamamlandığında da yorgun argın kendisine geri döner, çünkü hiçkimse kendi dışında uzun süre yaşayamaz. Batı'nın en kusursuz hareket gösterilerini bile sürekli izlemek olanaksızdır. Hintli rakkaselerde ise durum farklı. Onların gösterileri, izleyiciyi kendi ötesinde yabancı bir alana taşımıyor, tam aksine onun, kendi yaşamının bilincine varmasına izin veriyor; bir saatin, kollarını hareket ettirerek yaptığı gibi, yaşamının akışına eşlik ediyor ve bundan kimse yorgun düşmüyor. Her hareket, gösterilir gösterilmez hızla, sakince akan yaşam nehrinin dipsiz derinliklerine geri dönüyor ve bu bize, onun akışına ilişkin doğrudan bir deneyim yaşatıyor. Çünkü aslında yaşamın akışı bizim tarafımızdan doğrudan hissedilmiyor; örneğin, kan dolaşımımızı da fark etmiyoruz; devamlılığımızın ancak, tekrar tekrar su yüzüne çıkarak, varlığımızın daha alt tabakalarını da yumuşaklıkla harekete geçiren küçük olaylar aracılığıyla bilincine varıyoruz. Hint dansındaki hareketlerin amaçladığı ve başardığı şey de tam olarak bu; onlar sanki, insanın kendi bilincine varması ve kendi canlılığını hissetmesini kolaylaştırmak için tasarlanmışlar.

Hint dansının anlamı bu; yani tüm Hint gösterilerinin ardında yatanla aynı anlam; yalnızca rakkase bunu olağanüstü aşikar kılıyor. Plastik sanatlarda, bu form zenginliği o kadar kafa karıştırıcıdır ki, gözlemci kolaylıkla altta yatan nedeni kaçırabilir. Her iki örnekte de bu neden, yaşamın, tek başına bir formdan yoksun, ulaşılamaz ve anlaşılamaz, karanlık arka planıdır. Bu, rasyonel bir prensip ya da fikir değil olan, tümüyle ikinci dereceden, tali bir şeydir. Bu noktadan bakıldığında, nesnel olan her şey rastlantısal, anlamsız, uyumsuz, kuralsız ve

bir hedeften yoksun görünür. Elbette o da, bir görünüm olarak gerçek olabilir. Fakat kim anlamını soruşturmaya kalkarsa, Hintliler tarafından, gerçeklik düzleminden kovularak, Varlığın, tüm oluşumları hava kabarcıkları gibi yüzeye yollayan, meçhul derinliklerine gönderilecektir.

17
CONJEEVARAM

Hizmetkarımın, benim ziyaret etmeme izin verilen bütün o tapınaklara girmesi yasak. O bir Hıristiyan ve bu nedenle de bir parya; herkes bunu ilk bakışta anlıyor. Hintliler, bir birey onları ne kadar akıllıca aldatmaya çalışırsa çalışsın, kastını bir kerede algılamalarını sağlayan özel bir organa sahip gibiler.

Bu kez, bana Conjeevaram tapınaklarında rehberlik eden genç bir rahip doğrudan, kast dışı bir kimsenin hizmet etmesine izin vermemin nasıl mümkün olabildiğini sordu. İffetimin lekelenmesinden korkmuyor muydum? Onu nasıl yanıtlayacağımı bilemedim, çünkü Hint yaşam görüşünü şimdi çok iyi anlıyorum. Eğer ruhsal faktörler birincil önemdeyse, eğer kavramlar ortaya konabilir somut olgulardan daha gerçekse, eğer nesneler dünyasını hayalgücü belirliyorsa, o halde önyargıların, maddesel doğada bir cinsi diğerinden ayıran hemcinsleri kadar açık seçik sınırları işaret etmesi de normal karşılanmalı. Farklı kastlara ait olanlar kuşkusuz, farklı cinsten varlıklardır; bu açıdan, insanın kiminle olduğu, kiminle yemek yediği sonsuz önemde görünebilir ve dikkatsiz davranışlar, kişinin tifo basiliyle temas etmesi kadar tehlikeli bir enfeksiyonla sonuçlanabilir. Ve bu tamamen ve hatta daha da fazlasıyla doğrudur. Ruhlarımız doğaları gereği enfeksiyonlara açıktır; bütün etkiler onların içine sızar ve bu da orijinal durumu bozabilir. Ondan sonra, eğer belli bir ruhsal denge –tıpkı sağlığın hastalık karşısında yega-

ne olası durum olması gibi– yegane olası koşul olarak ortaya çıkarsa, o zaman, onu ortadan kaldırma eğilimi gösterebilecek tüm etkilere karşı direnmek üzere en enerjik araçlar devreye sokulmalıdır. Bir okul ya da bir ordunun ruhunu korumak söz konusu olduğunda, tüm eğitilmiş insanlık bunu yapar. Hindistan'da ise bu, en büyük ölçeklerde meydana gelir, çünkü orada yaşamın bütünü bu türden "ruhlar" tarafından kontrol edilir. Bu ruhlar, onları ele almayı fazlasıyla güçleştiren iki özelliğe sahiptir: Bir yandan, sınırsızca farklılaşmaya eğilim gösterir, diğer yandan, en küçük hastalık atağına dayanamazlar. Değinilen ilk özellik zaman içinde, Hint kast sisteminin öyle bir karışmasıyla sonuçlanmıştır ki, Hindu için, utanmayı gerektirmeyen bir varoluş neredeyse olanaksız hale gelmiş, her dönemeçte önüne bazı önyargılar çıkar olmuştur. Diğeri, *qui vive*'nin değişmez atmosferi ve ancak şiddetli bir veba salgını karşısında alacağımız türden katı tedbirleri gözlemenin gerekliliğinden kaynaklanır. Bir deneyim, bir algı Hindu için çok fazla şey ifade eder ve o, bunun için yaratılmıştır. Bu şekilde, bin yıldan fazladır Avrupa yaşamına renk verenlerin çoğu, yüz yıldan kısa bir sürede elenmiştir. Şimdi Hindistan'da, Ruh'un egemen olduğu bu ülkede, gerçeklik hayalgücü tarafından belirlenmekte. Önyargı birdenbire ortadan kalkacak olsa, kast sistemi, tüm Hint yaşamının muteber iskeleti de beraberinde çökerdi. Ve bu önyargılar çoğunlukla o kadar nazik ve hassaslar ki, yalnızca sera kıvamında bir sıcakta yaşayabilirler. Son zamanlara dek her Brahmin, Hindistan'ı bir gemide terk ettiğinde, ait olduğu kastı kaybetti ve bu anlaşılır bir şeydi, çünkü Brahmin'i tanımlayan kavramlar olan hayalgücü ve önyargılar ağı, o, miras aldığı geleneğin çerçevesinden dışarı adım atar atmaz dağılmak zorundaydı. Ve bu nedenle, ait olduğu kast da varlığını sürdüremezdi.

Hintli'yi, kastın prangalarının ötesine taşıyacak yalnızca tek bir yol vardır: algı yolu. Brahma'yla özdeşliğini idrak etmiş olan herkes, görüntüler alanının ötesine geçmiştir. En yüce bilgiyi elde etmek için dünyayı reddeden kişinin, artık dünyayla uğraşmaya ge-

reksinimi kalmaz. Sanyassi, Yogi, Rishi'nin kast önyargıları yoktur. Bu öğretide ne büyük bir bilgelik var! Algı tüm doğal zincirleri eritir; bilen kişi artık hiçbir şeyle bağlanmış değildir. Fakat ancak bir bilge, kendine önyargıyı küçümseme lüksünü tanıyabilir. Önyargılarını üzerinden atan sıradan bir kişi ise, özgürlüğünü vaktinden önce kazanmaz, tam aksine ona giden yolu kendine yasaklamış olur. İçinde yaşadığımız dönem bu gerçeği korkunç bir açıklıkla sergiliyor. Modern insanlık, atalarımızı derin kılmış olan biçimi yıkıp, eskisinin yerini alacak yeni bir biçim de icat etmediğinden, insanlar yıldan yıla daha yüzeyselleşmekte ve kötüleşmekte. İnsanlığın ilan ettiği büyük özgürlük düşüncesi, içsel olarak anlaşılmadığından, kurtuluş yerine yıkım getirmekte. *Quod licet Fovi licet bovi.* Yaşam açısından, herhangi bir koşulun ideal olarak mı yoksa teorik olarak mı değerli olduğu, tümüyle anlamsızdır. Tüm bunlar, belli bir ruha uymasıyla ya da uymamasıyla ilgilidir. Kendisi bazı gerçeklere ulaştıktan sonra, yalnızca onu kardeşlerine açıklamaktan kaçınmakla kalmayıp, bu tür bir girişimde bulunduğundan dolayı bağışlanması için de yalvarmış olan Arap Hacı İbn Yokhdan, bizim insanlarımızı özgürleştirecek olan benzerlerinden ne kadar da bilgeydi. "Onlara bağışlanmak için yalvardı," diye bildiriyor İbn Tufail, "onlara sarf etmiş olduğu sözler için; ve onlara, onlarla tümüyle aynı görüşte olduğuna ilişkin güvence verdi ve bildik fikirlerden ayrılmamalarını öğütledi. Kendilerini tüm yabancı etkilerden arındırmalı, saygıdeğer atalarının verdiği örneği izlemeli ve herhangi bir yeni icada izin vermemeliydiler. Zayıf olanlar ve bilgeliği öğrenmemiş olanlar için kurtuluş yolu yoktu. Kendilerini gelenekten kurtarıp özgürleştiklerinde, durumları ancak daha kötü olabilirdi; tüm içsel güvenliklerini yitirecekler, o ya da bu kasttan biri olacaklar ve muhtemelen kötü bir sona ulaşacaklardı." – Ancak Batı yine, daha derin bir yaşam kavrayışına dönmekte gibi görünüyor. Sonuçta, pragmatizm, Hacı İbn Yokhdan'ın bilgeliğinin, bu çağa uyarlanmış bir çeşitlemesinden başka bir şey değil.

18
MAHABALIPURAM
(YEDİ PAGODA)

Ve böylece Güney Hindistan tapınakları arasında süren yolculuğum, en ideal sonuca ulaştı. Bu çıplak ve boş kum adacığında, herbir kaya, hemen her bir taş parçası, bir sanat eseri gibi yeniden yaratılmış. Bazen büyük bloklardan fillerin ve boğaların koca gövdeleri oyulmuş, sonra yine narin Mandagramlar. Tek taşlı tapınaklar yüksek tepeleri taçlandırıyor ve bütün tepeleri kaplıyor ve deniz yükseldiğinde, dalgalar latif basamaklar ve eşiklerin üzerine tırmanıyor ve yukarıda pinekleyen tanrılara doğru usulca yükseliyor; onların önüne geldiğinde ise aniden kırılıp geri çekiliyor. Bu dünyaya şekil veren insanlar kimdi? Kum, onlardan kalan izleri çoktan yok etmiş. Bir zamanlar Mahabalipuram, muhtemelen bir racanın geçici kaprisi sayesinde, içinde binlerce elin çekiç salladığı, sıkıldığı, ter döktüğü, geliştiği ve nadiren mükemmelleştiği yegane atölye olmalı. Elbette yalnızca kuşkulanılan bu, fakat aslında bu konuda hiçbir şey bilmiyoruz. Bugün burada yalnızca birkaç yoksul balıkçı ve bir avuç Brahmin yaşıyor; ve koyun sürüleri, yiyecek bulabilme umuduyla kalıntılar arasında dolaşıyor.

Gece geç saatlere kadar, başta ülkenin ortasında yer alan, fakat bugün üç tarafı, açgözlü deniz tarafından çevrilmiş olan Vishnu Tapınağı'nın girişinde oturdum ve oradan, ancak yükselen sular ayaklarımı ıslatmaya başladığında ayrıldım. Şimdiye dek beş tapınağın

deniz tarafından yıkıldığını ve bunun günlerinin de sayılı olduğunu söylüyorlar. Hayalgücüm zamanın önüne geçiyor. Yaşlı gezegenimizi, parçalanmış kıtalarla kaplı, soğuk ve ölü, uzayda yuvarlanırken görüyorum. Ve bu düşünce beni üzmüyor. Fanilik, ebediyetin garantisidir. Eğer insanlar ve verdikleri ürünler biricik, yeri doldurulamaz ve telafi edilemez olmasalardı, varlıklarının hiçbir anlamı olmayacaktı. Hiçbir şeyin sona ermesi beni asla yürekten incitmemiştir; buna karşın, uzun zaman önce gömülmüş olması gereken koşulları yeniden keşfederek ne kadar da sık acı çektim! İnsanlar, varoluş süresi, idrak için gereken zaman kesitini aştığında, daha fazla yaşamanın artık yalnızca ölümü erteleme anlamına geldiğini asla anlamayacaklar mı? Geçmişe tutunmanın, dine yapılan bir saygısızlık olduğunu asla görmeyecekler mi? Ve böyle yaparak, ebedi olanın yaşamını tehdit ettiklerini? ... Büyük Hint sanatından geriye yalnızca küçük kırıntılar kalmış. Yıkıcı güçleri hesaba katmayan Hintli sanatçılar, en çok ahşapla çalışmışlar. Onlar, varoluş süresinin hiç önemli olmadığını çok iyi biliyorlardı. Ve onların, Bhagavat-Gita'nın büyük doktrininin ruhuyla yaşadıklarını düşünmek hoşuma gidiyor: Gece gündüz çalış, fakat öncelikle, çalışmanın sonuçlarını kurban et.

19
ADYAR

Bayan Annie Besant'ın davetlisi olarak bir süre için, Teosofi Topluluğu'nun muhteşem bir konuma sahip merkezi olan Adyar'a yerleştim. Teosofi hareketine hangi tavırla yaklaşırsak yaklaşalım, Doğu'nun bilgeliğini açığa çıkarma konusunda katettikleri yol görmezden gelinemez. Bu bilgeliği, kendine özgü doğasını ondan çalan bir tavırda aktarmış oldukları doğrudur. Batı tarzı ve özellikle de Anglo-Sakson tabiatı ile uyum içinde, teosofide aynı öğreti, Hintlilere ifade ettiği anlama tam ters biçimde ortaya çıkacak şekilde, çoğunlukla Doğu için önem taşımayan şeyleri vurgulamışlardır. Bu şekilde, örneğin, ebedi reenkarnasyon umudu teosofistler için korkunç bir şey değil, daha çok, kutsanmış bir mesajdır, çünkü pek az istisna dışında onların, görünüm dünyasından kaçmak gibi bir dertleri yoktur. Yaşamı pratik ve ampirik anlamda onaylar, yaşam basamaklarını, bu dünyada ilerlediğimiz tempoda çıkmak isterler. Karşılaştığım teosofistlerin tümü, Hintlilerin tam aksine, bireyselliğe sımsıkı sarılmıştı. Bu tavır değişikliğinin –görünüşe göre, varoluşu onaylamak ya da reddetmek bir tabiat meselesi olduğundan, bu tavır kendini yeterince temize çıkarır– doktrinleri üzerinde elbette dönüştürücü bir etkisi vardır ve felsefi bir bakış açısından da onun aleyhinedir – öncelikle Hint ruhaniliği bu sayede Anglo-Sakson materyalizmi yönünde dikkat çekici bir metamorfoz geçirmiş olduğu için. Teosofik ders kitaplarında ruhun göründüğü (elbette

maddesel) biçimlere o kadar ağırlık verilir ki, çoğu inançlı öğrenci bu görüntülerin aldığı biçimlerin işin temeli olduğu düşüncesine varır; bu türden bir görüş ise, bir materyalisti tanımlar. Dahası, aşama aşama geliştirilmiş olan, bireyin temel bağımsızlığına ilişkin Hint doktrini, teosofistlerin elinde, diğerlerine göre o kadar gerilemiştir ki, teosofik dini cemaat, karşı yöndeki tüm iddialara rağmen, giderek, otoriteye inançlı, hizmete hazır ve itaatkar olmanın başlıca erdemler sayıldığı Katolik Kilisesi'nin bir türüne dönüşmeye başlamıştır. Fakat muhtemelen bu, böyle de olmalıydı. Hint bilgeliği kuşkusuz, belli yanlış anlamalar olmaksızın Batılılar arasında popüler olamazdı. Katolikliğe olan eğilim günümüzün karakteristik özelliğidir. Ve sonuçta, tesofistlerin amacı, Hint doktrininin devamlılığını sağlamak değildir: Onlar, kendi kişisel inançlarının zaferini hedeflerler. Onlar yeni bir dinin havarileridir. Bilimsel hatalarını göstermek, onlara karşı hiçbir şey kanıtlamak anlamına gelmez.

Teosofistler, filozof ve metafizikçi olarak, Hint bilgeliği konusunda, ne kadar yetersiz olurlarsa olsunlar, tek bir yönde kuşkusuz onun gerçek havarileridirler: okültistler* olarak. Bu durum, onları benim için son derece enteresan kılıyor. Yıllar boyu, ilk çağların gizli doktriniyle ilgilendim. Ancak okült topluluklarına üye olanların ulaşabilecekleri tüm önemli dökümanları okudum ve iddia ettikleri gerçeklerin, içlerinde birçok hakikat taşıdıklarına ilişkin bir felsefi sonuca ulaştım. Kişi, "yüksek" düzlemlerden bildirilen her şeyi insanların kat etmiş olabileceklerini iddia ettiğinde, bu, insanın hayalgücüne biraz fazla değer atfetmeyi içerecek ve ilk çağların en eski zamanlarından günümüze kadar tüm insanların ve tüm zamanların gizli geleneklerinin olağandışı ahengini görmezden gelsek bile, eleştirinin tüm kurallarına da karşı çıkmış olacaktır. Eğer herhangi bir haklılık belirtisi olmadan, günlük yaşamında dürüstlüğüyle tanınan insanlara sahtekarlık etiketi yapıştırırsak, bu da, sorunun

* ç.n. sihirbazlık, medyumluk, kahinlik gibi alanlarla uğraşanlar

adaletsizce basitleştirilmesi anlamına gelir. Bu okült öğretilerinde hatalı, hayali ve fanteziye ait birçok şey olması, oldukça muhtemel, hatta aslında kesindir. Fakat benim gibi, onları cidiyetle inceleme endişesi taşıyan bir kişi, tümünün de hayali olmadığı; çoğunun olasılığının kesin ve gerçekliğinin muhtemel olduğu sonucuna varacaktır.

Birçok tuhaf olgunun, son zamanlara dek olanaksız olduğu düşünülen gerçekliği, bugün kanıtlanmış durumdadır. *Telesthesia*'nın, uzaktan kumandanın, maddeye çevirmenin varlığından yalnızca cahiller kuşku duyabilir. Onlar daha kanıtlanmadan önce ben bundan oldukça emindim; prensipte mümkün olduklarını biliyordum ve hayalgücünden nasibini almamış bunca insanın, varlıkları bir gerçek üzerinde temellenmediği halde, dikkat çekici biçimde çakışan olağanüstü deneyimlerden geçebilecek olmalarını olasılıkdışı buluyordum. Bedenle zihin, maddeyle yaşam prensibi arasındaki etkileşim hakkında ciddiyetle düşünen herkes, kendi elini hareket ettirmekle uzaktaki bir nesneyi hareket ettirmek arasında prensipte fark olmadığını kabul edecektir. Yakın çevrenizi etkilemekle, uzaktaki bir nesneyi etkilemek arasında da gerçek bir fark yoktur. Eğer düşüncelerimi sözcükler, ifadeler, bir bakış ya da, sözcüğün içerdiği teknik anlamda, onunla ruhsal bir iletişime girerek –gerçekte hepsi aynıdır– bitişik komşuma aktarabiliyorsam, o halde aynı şey, prensipte, onları dünyanın öteki ucundaki birine aktarmam için de geçerli olmalıdır, çünkü anlaşılması güç olan, zihnin maddeyi etkileme gücüdür. Eğer bu herhangi bir yerde geçerliyse, zihnin etkileyebileceği şeylerin sınırları ayırt edilemez, çünkü evrenin tüm noktalarını birbirine bağlayan ve onlara nüfuz eden güçler vardır. Hala nesnel kanıt bekleyen birçok şeyden, aynı anlamda eminim. Bu şekilde, teosofinin göksel ve zihinsel düzlemlerine karşılık gelen gerçeklik düzeylerinin varlığından da eminim. Kuşkusuz, düşünme ve hissetme süreçleri, belirli bir bakış açısından, fiziksel olarak kanıtlanamamaları anlamında madde olmamalarına karşın, yine de maddi ol-

gular olarak kabul edilmeleri gereken biçimlerin ve titreşimlerin oluşumu ve ışıması anlamına gelir. Görünen her şey *ipso facto* maddidir; yani madde ve güç kategorileriyle uyumlu bir biçimde anlaşılmalıdır; bu, bir fikir için, kimyasal bir maddeden daha az geçerli değildir. Çünkü bir fikrin ifadesi –anlamı doğru olsun ya da olmasın– her koşulda olgular dünyasına aittir ve ona somutluluk kazandıran, onu gerçek ve aktarılır kılan da ifadesidir. Yazılı ya da sözlü iletişim örneğinde, zihinsel oluşumun bu maddi yanı açıktır; fakat öznel zihinsel imgeler için bile, bunlar şu ana dek gözle görülür dünyada varolmamış bir şeyin görüntüleri olduklarından, tasavvur edildikleri sürece aynı şey geçerlidir; onlar bu nedenle, aktarılabileceği kanıtlanmış bir şeyin gerçek maddeselleşmeleridir ve bu yüzden de, nesnel gerçekliğe sahiptirler. Şimdi, duygu ve düşünce sürecinde yaratılan ve sonra da kaybolan maddi oluşumları doğrudan algılamanın mümkün olduğunu varsayalım: Böylece, okültizmin daha yüksek alanlarına ulaşmış olurduk. Böyle bir olasılığın pratikte varolduğu, henüz bilimsel olarak kanıtlanmış değildir. Bu yalnızca prensipte mevcuttur ve örneğin C. W. Leadbeater'in bize bu alanlara ilişkin söylemiş olduklarını okuyan bir kişi, yazarın bu kavramlara karşı hiç yabancılık çekmediğinden emin olacaktır, çünkü kontrol edebildiğimiz tüm ifadeler, bizim yaşam alanımızdaki olaylarla doğrudan bağlantılı oldukları sürece, kendi içlerinde o kadar muhtemeldirler ve ruhsal olguların bilinen doğasıyla o kadar mükemmel biçimde uyuşurlar ki, Leadbeater yanılmış olsa, bu, çok daha şaşırtıcı olabilirdi. Ancak her şeyden önce, okültistlerin iddiasını epistemolojik değerlendirmeler nedeniyle olası kabul etme eğilimindeyim. Normalde deneyimlediğimiz gerçekliğin, tüm bir gerçeklik alanının yalnızca, niteliği bizim psiko-fiziksel organizmamız tarafından belirlenen sınırlı bir bölümü olduğuna kuşku yok. (Kant'ın öğretisinin gerçek anlamına gönderme: "Benim dünyam temsili alandır.") Ve bu kesinlik, bir sonuca daha varmamızı mümkün kılar: Eğer farklı bir organizasyon kurmayı

başarsaydık, o zaman insani engeller ve biçimler geçerliliğini kaybedecekti. Duyularımız ve zekamızla algıladığımız haliyle doğa, Uexküll'ün deyişiyle[1], yalnızca bizim "Merkwelt"imizdir.* Kant ve onu izleyenler tarafından kanıtlanmış olan algı biçimleri, yalnızca özel ruhların yapısal planıyla ilgilidir.[2]

Bu nedenle eğer sınırları kaldırılabilirse, yalnızca genişlemek değil, fakat Kant tarafından konmuş olan sınırlamaları da aşmak mümkün olacaktır. Bunun *de facto* mümkün olduğu henüz bilimsel olarak doğrulanmış olmamakla birlikte, bana, okültistlerin iddialarının baştan sona, eleştirinin koştuğu şartlarla uyum içinde olması çok anlamlı görünüyor: Onların hepsi de; deneyimleri artırma ve farklı şekilde deneyimleme gücünün yeni organların oluşumuna bağlı olduğunu, kehanet gücü kazanmanın tam olarak, kör bir adamın görme yeteneği kazanmasına benzediğini ve gerçekliğin "daha yüksek" düzlemlerine sıçramanın, Kantçı deneyim çerçevesinin dışına çıkmaktan başka bir şey olmadığını öğretiyorlar. Her halükarda, tüm filozoflar, psikologlar ve biyologlar, okült literatürle ciddi olarak ilgilenseler iyi olur. Söz konusu yazarlar arasından, kendi grubunda bile takdir edilmekten hoşlanmadığı halde, Leadbeater'dan söz etmeyi seçtim: Böyle yaptım, çünkü onun yazılarını, bolca içerdikleri çocuksu yanlara karşın, kendi türündeki diğer örneklerden daha öğretici buluyorum. Bildiklerim arasında, gözlem gücü az çok bir bilimadamı düzeyinde ve tanımlamaları açık ve basit olan yegane kişi o. Sözcüğün genel anlamında, ne görmüş olduğunu söylediği şeyleri icat edebilecek kadar yetenekli, ne de Rudolph Steiner gibi, malzemesi üzerinde, gerçekten algıladıklarıyla bunların üstüne eklediklerini ayırt etmenin olanaksız hale geleceği şekilde çalışma kapasitesine sahip; çalışmalarından

---

* ç.n. farkında olduğumuz dünya

[1] Uexküll'ün *Innenwelt und Umwelt der Tiere* (Berlin, 1909, J. Springer) adlı eseriyle karşılaştırın.

[2] *Prolegomena zur Naturphilosophie* adlı eserimle karşılaştırın.

çıkan sonuçlar kadar entelektüel de sayılmaz. Yine de tekrar tekrar, bir yandan muhtemel olan, diğer yandan felsefi hakikatlere karşılık gelen iddialarıyla karşılaşıyorum. Kendi tarzının ardında (çoğunlukla da bir şey anlamaksızın) gördükleri, en yüksek dereceden anlam dolu. O, bu nedenle, her halükarda, gerçekten varolan bir şey gördü.

Yukarıdakileri yazarken ne, bugün varoldukları biçimleriyle, teosofistlerin sistemini, ne de diğer geleneksel okült öğretilerini savunmayı amaçlıyorum. Bu sistemler tarafından, gözlenen gerçeklere iliştirilen yorumların çoğunun doğruluğundan çok ciddi şüphelerim var ve sistemlerin kendileri söz konusu olduğunda, bilincin normal süreçleriyle bağlantılı olmayan her şeyi test etme şansım da yok. Her düzlemin kendi yaşam ortamına sahip olup olmadığını bilmiyorum ve ruhların, doğaya ait unsurların ya da tanrıların olup olmadığını ve varolmaları halinde de bu yaratıkların, kahinlerin kendilerine hoşgörülebilir bir ağızbirliğiyle atfettikleri niteliklere sahip olup olmadıklarını bilmiyorum. Olabilir; doğanın bizim sınırlı bilincimize görünenden çok daha zengin olduğu kesindir ve göksel varlıkları algılayabildiğini iddia eden dürüst bir insan, her koşulda, böyle bir deneyim olasılığını ampirik ya da rasyonel açıdan reddeden muhaliflerinin topundan daha dikkate değerdir. En uç olasılıklara değinmeden geçmeyelim: Vecde dalmış hayalperestlerin de, tıp bilimi tarafından anlaşılamadığı kesindir. Bu türden insanlar, normalde hiçbir "normal" varlığın duyumsayamayacağı şeyleri deneyimler ve deneyimlerinin yalnızca fantezi ürünü olmadığını, "tanrıgörücüler"in daima çoğu kişiden daha yüksek bir ruhani düzeye ulaşmış olmaları kanıtlar ve tarih onların, yalnızca en güçlüleri değil, aynı zamanda en yararlı güçleri de cisimleştirmiş olduklarını göstermiştir. Bu Tanrı görüşlerine karşı en belirgin karşı çıkışa, Gazali kendi yanıtını vermiştir. Gazali, "kör ya da sağır doğmuş insanlar vardır," diye yazmıştır, "Körlerin ışık ve renk hakkında hiçbir fikri yoktur ve onlara bunu öğretmek

olanaksızdır; sağırlar da ses diye bir şey bilmezler. İşte aynı şekilde, entelektüellerde de sezgi kapısı kapalıdır: Bu, onların onu reddetmelerini haklı çıkarıyor mu? Ona sahip olanlar, tüm evrensel tasarımı zihin gözüyle görürler. Elbette onlara şu söylenebilir: Gördüklerini bize anlat. Ancak görme yeteneğine sahip bir insana, hiç görmediği bir yeri anlatmam ne getirir? Anlatımım ne kadar canlı olursa olsun, karşımdaki, hiçbir zaman o yer hakkında doğru bir fikir edinemeyecektir ve hele doğuştan kör olan bir insan bunu hiç yapamayacaktır." Tüm okültistlerin uzlaştığı nokta, doğaüstü olayları deneyimleyebilmek için önce bilinç durumumuzda bir değişimin şart olduğudur; okült deneyimleri mevcut bilinç düzlemimizde kalarak test etmek, bu nedenle, *a priori* olanaksız görünür. Eğer iki şey kanıtlanabilseydi, kötenci biçimde şüpheci olmaya hak kazanırdık: öncelikle, yeni deneyim olasılıklarına açık bir bilinç durumuna geçişin prensipte kabul edilemez olduğu ve ikincisi, kişiyi buna götürecek araçların mevcut olmadığı. Bu varsayımlardan ikisi de doğru değildir. Farklı bilinç düzlemlerinin varlığı, farklı deneyim olasılıklarını içerir ve bir gerçektir. Örneğin, bir ateşböceğinin gözlemi bir denizyıldızının gözleminden farklıdır ve insanların dünyası ahtapotunkinden çok daha zengindir. Farklı özelliklerle donatılmış insanların deneyim olasılıkları arasındaki farklar elbette ki bu kadar büyük değildir. Doğuştan metafizikçi olanlar, başkalarının, varoldukları sonucuna ancak çıkarımla varabildikleri zihinsel gerçeklikleri doğrudan algılarlar ve tüm metafizikçiler bu türden şeyler yaşarlar. Zeki bir insan bir aptaldan daha çok ve daha farklı biçimde deneyimler, çünkü "anlamak" fiili, belirli gerçekliklerin "görmek" kadar doğrudan algılanmasını ifade eder ve aptal birey anlamakta güçlük çeker. Son olarak, herkesin bildiği gibi, insanlar hipnotik bir durumda, normal, uyanık durumlarında hiç ortaya çıkmayan yetenekler sergilerler. Kısacası, farklı bilinç durumları olduğundan kuşku duyulamaz. Okült deneyimlere ulaşabilmek için izlememiz gereken yol, bize, arzu edilecek hiçbir

şey bırakmayan bir katiyetle ulaştırılmıştır, üstelik, bu gelenek okültistlerin bütün cemaatleri tarafından düşmanca olmayan bir tavırla doğrulanmıştır. Bu nedenle ikinci temel itiraz da ortadan kalkmıştır. Okültistlerin iddialarını test etmek isteyen bir kişi, kehanet organlarını geliştirdiği söylenen eğitimden geçmek zorundadır. Yalnızca, onların kurallarına göre eğitilmiş olan kişi, sistemlerinin sağlamlığını tartışma ve hiçbir şey göremediğini ilan etme hakkına sahiptir. İçimizden biri onların ifadelerine karşı çıktığında, bu onun, bir astronomun teleskopuyla yaptığı gözlemleri çıplak gözle test etmek istemesi kadar gülünçtür.

Hintliler, bilinci genişleme ve derinleşmeye götüren eğitim yöntemini mükemmelleştirmek için herkesten çok uğraşmışlardır. Ve teosofik hareketin liderleri, okült güçlerini Hint Yogası'na borçlu olduklarını açıkça itiraf ederler. Bu meseleleri gerek Bayan Besant'la gerekse Leadbeater'la ayrıntılı biçimde tartıştım. Her ikisinin de dürüst ve içten olduklarına kuşku yok ve ikisi de, bazıları normal olmayan koşullar altında bilinen, çoğu ise hiç bilinmeyen deneyim olasılıklarına sahip olduklarını iddia ediyorlar ve bu güçleri, belli bir pratik süreci içinde elde ettiklerini açıklıyorlar. Örneğin Leadbeater, başlangıçta hiçbir "ruhsal" yeteneğe sahip değilmiş. Annie Besant'a ilişkin ise emin olduğum tek bir şey var: Bu kadın varlığını, bildiğim kadarıyla, yalnızca çok az sayıda kişinin ulaşmış olduğu bir merkezden kontrol ediyor. Özel yeteneklere sahip, fakat hiçbir biçimde, yaşamında ortaya koyduğu şeylerin yarattığı izlenimden yola çıkılarak sanıldığı kadar değil. Onun önemi, varlığının, yeteneklerini kontrol ettiği derinliklerinden geliyor. Kusurlu bir enstrümanla usta işi işler çıkarabilen biri, beceriksiz bir diğer kişinin daha üstün araçlarla yapabildiğinden daha iyi sonuçlara ulaşır. Bayan Besant kendini –güçlerini, düşüncelerini, duygularını, seçimlerini– o kadar mükemmel biçimde kontrol ediyor ki, daha büyük yeteneklere sahip insanlardan bile daha çok yol alma kapasitesine sahip görünüyor. O, bunu Yoga'ya

borçlu. Eğer Yoga bu kadarını yapabiliyorsa, daha fazlasını da yapabilir ve böylece, mükemmelliğe götüren yollar içinde, en güvenilir olanlardan biri haline gelir.

Yoga'ya ilişkin bilgimi artırmak üzere, Adyar kütüphanesinin sunduğu zengin fırsatlardan yararlanıyorum. Bu konuda Hint metinlerinin içerdiği her şeyi, klasik İlkçağ'da Mısırlılar, Çinliler, Hıristiyan Kilisesi ve modern bilimin Yoga uygulamalarıyla birlikte özetlersem –ki, bu pekala mümkün–, olanakları hazırlanmış, ancak hiç gerçekleştirilmemiş her yaratıcı süreç gibi, hala karanlıkta esrarını korumakta olan ve muhtemelen böyle de kalacak olan yeni ruhsal organların yaratılarını görmezden gelerek, şu temel noktalara ulaştım: İlk olarak ve her şeyden önce, konsantrasyon gücü geliştirilmeli; ikinci olarak, zihnin istemsiz faaliyetine son verilmeli; üçüncüsü, ruhun, insana iyi gelen süreçleri canlandırılmalı. Bu sistemlerin ulaşmak istediği hedefler elbette değişiyor; bazen sihir güçleri amaçlanıyor, bazen Tanrı'yla bütünleşme, Mutlak'la özdeşleşme ya da dünyevi mutluluk; saydığım bu farklı bakış açıları, bu anlamda yalnızca, Yoga'nın yaşamı yükselttiği ve güçlendirdiği iddiasında uzlaşıyorlar. Tekniği açısından, vurgu bazen fiziksel, bazen de ruhsal uygulamalar üzerinde ve bunlardan bazen biri, bazen de diğeri tercih ediliyor. Anlamlarının uzandığı yere kadar, hepsi de tümüyle uyum içinde görünüyor.

Bu anlamın içsel doğruluğu o kadar açık ki, Yoga uygulamasının uzun süre önce tüm eğitim kurumlarının müfredatına alınmamış olması beni şaşırtıyor. Yaşamın bütün güçlerinin yoğunlaştırılmasının, onların yükseltilmiş konsantrasyonlarının bir sonucu olduğuna şüphe yok ve konsantrasyon kuşkusuz, ilerlemenin teknik temelini ifade ediyor. Aşkta, "mucizeleri harekete geçiren" bütün tutkularda, ruhsal güçlerin konsantre olduğu

görülür. Güçlü bir kişilik, zayıf olana göre daha yoğun bir yapıdadır. Algıda tüm ilerleme, dikkatin artmasına bağlıdır; bir karakterin ilerlemesi, çeşitli yeteneklerin bir ideal merkez çevresinde toplanmasına bağlıdır ve ruhani ilerleme, ruhsal yapının en derindeki benlik aracılığıyla ruhanileştirilmesiyle sağlanır, bu da, ancak daha çok içsellik, yani daha çok konsantrasyon aracılığıyla gerçekleşebilir. Konsantrasyon, kuşkusuz, mükemmelliğe giden yoldur. Eğer Yoga felsefesinin iddialarına benzer biçimde, bu kapasiteleri daha yükseklere çıkarmak için başka araçlar varsa, o halde uygulanmaları kesinlikle tavsiye edilebilir. Yoga eğitiminin ikinci hedéfinin değeri, yani istemsiz ruhsal faaliyetlerin susturulması da, aynı derecede inandırıcıdır. Her gereksiz faaliyet, kişinin sahip olduğu gücün boşa harcanmasına yol açar. Elimizde o kadar sınırlı bir enerji vardır ki, ne kadar azını gereksiz işlere harcarsak, akıllıca uygulamalara o kadar çoğu kalmış olur. Sıradan insan otomatik ruhsal süreçlerin karşılıklı etkilerine, sorumsuzca, çok fazla güç harcar; onun bilincinde, amaçsızca ve inanılmaz bir hızla, bir içerik bir diğerinin yerini alır. Bu türden bir faaliyeti engellemek mümkün olduğunda, aksi halde çöpe atılmış olacak enerji tasarruf edilmiş olur; bu enerji birikir ve eğer kişi –tıpkı herkesin, çocuklukta yerinde duramayan bedenini, gerçekten ihtiyaç duyacağı ana dek durgun ve sakin bir biçimde tutmayı öğrenmesi gibi– düşüncelerin bu karşılıklı etkileşimini zaptetmeyi öğrenirse, biriken güç organizmada muhtemelen, yeni kapasiteler elde etmesine olanak sağlayacak bir değişime yol açar. Durgunluğu öğrenmenin ve kontrol etmenin değerinden kuşku duyulamaz. Bütün güçlü zihinler, yerinde duramayan bir top gibi zıp zıp zıplamamaları, istekleri doğrultusunda gevşeyebilmeleri ya da toplanabilmeleri ve dikkatlerini bir probleme, güçsüz zihinlerden daha uzun süre verebilmeleri ile öne çıkarlar. Onlar, otomatik hareketlerin hizmetkarları değil, bilinçlerinin efendileridirler; kontrollerinde olan enerjiyi durmaksızın çevreye yayarak dağıtmak yerine, gereksindikleri ana dek birik-

mesine izin verirler. Yoga uygulamalarının çoğu, mistiklerin dilini kullanmak gerekirse, ruhu sakinleştirme amacına hizmet eder. Bütün meditasyon, bilinci, onu hareketsiz bir konumda tutacak şekilde kontrol etmekten ibarettir – bu amaç için bir dışsal nesneye mi, bir fikre, bir kavrama ya da hiçliğe mi odaklanıldığının önemi yoktur. Bir yandan bu, bir konsantrasyon uygulama meselesiyken, daha çok da, saf durgunluğu uygulama meselesidir ve kendi deneyimimden hareketle, bu aptalca ve sıklıkla dalga geçilen uygulamanın, ikisi içinde daha önemlisi olduğunu söyleyebilirim. Kişinin, düşünce akışını kontrol edebilmek için başlangıçta az konsantrasyon gerektirmemesinin dışında, yalnızca mutlak durgunluğun sağladığı güç birikimi bile kişinin konsantrasyon gücünde bir artış yaratır. İçsel büyümemiz açısından, düzenli biçimde uygulanmaları koşuluyla, en kısa meditasyon sürelerinin bile önemi inanılmazdır. Her sabah birkaç dakikalık bir bilinç soyutlaması, dikkatin çalışmayla en ağır şekilde eğitilmesinden daha etkilidir. Ve bu da, diğerlerinin yanında, duanın güçlendirici etkisini açıklıyor.

Tüm Yoga uygulamalarının üçüncü önemli boyutu, arzulanan kavramların canlandırılmasına işaret eder. Bu boyutun anlamı çok açıktır, çünkü herkesin bildiği gibi eğitim, nihai anlamda, önerme gücüne bağlıdır[1].

Yalnızca Yoga felsefesi, önermenin, bilimin kanıtlamış olduğundan çok daha fazlasına muktedir olduğunu iddia eder; kişinin başlangıçtaki ruhsal dengelerini değiştirmekle kalmayıp, ona yeni unsurlar da eklediğini savunur. Eğer bugüne dek sahip olamadığınız, fakat arzu ettiğiniz bir niteliğe sahip olduğunuzu yalnızca hayal ederseniz, ona sahip olmanız gerektiğine ilişkin arzunuzun gücü onu er geç yaratacaktır; eğer sıradan insanlarda bulunmayan belirli organların sizin ruhani dünyanızda geliştiğini yeterince uzun süre hayal ederseniz, o zaman onlar da kendini gös-

[1] Önermenin eğitsel yanını *Schöpferische Erkentnisse* (Darmstadt, 1922) adlı kitabımda ayrıntılarıyla ele almıştım.

terecektir. Ruhsal dünyada, arzu gerçekten de tüm gerçekliği yaratır. – Prensipte, bu kuşkusuz doğrudur ve Yogiler iddialarında haklı olabilirler. Beni, onların savlarını kabul etmeye iten, Loyola'nın St. Ignatius'una ait ruhani egzersizleri istekli bir biçimde uygulayan insanlarda meydana gelen çok büyük ve inanılması güç değişimler oldu. Birinci sınıf bir psikolog tarafından bulunmuş olan bu uygulamalar, özellikle hayalgücüyle ilgilidir. Bunlara göre havari hayalinde, hedefine ulaşması halinde neler yaşayacağını canlandırmalıdır. Ve gerçekten de o, hayal ettiği idealle uyum içinde dönüşmeye başlar. Aslında, bu meditasyon uygulamalarıyla eğitilmiş olan insanların tümü (ve bunlar yalnızca Cizvitler değildir,) büyük ölçüde, arzu ettikleri nitelikleri elde ederler. Şimdi bu ruhani egzersizleri, alışılmadık konsantrasyon ve durgunluk güçlerini elde etmek amacıyla, demir gibi bir iradeyle uygulayan kişi kaçınılmaz olarak, daima Cizvit Düzeni üyelerine özgü olduğu düşünülmüş ve haklı olarak da laiklerin Cizvitleri tekinsiz olarak değerlendirmelerine yol açmış olan kapasitelere sahip bir insana dönüşür: Yani onlar, birer irade gücü virtüözü, yetenek akrobatı, insan sarrafı ve güç kaynağı haline gelirler. Onlar Yogilerdir; bedenlerinin efendisi haline gelmiş atletler gibi, onlar da ruhlarının efendisi olmuşlardır ve aynı derecede güçlüdürler. Cizvit tipinin cisimleşmiş en yüksek biçimleri –ki varlıkları kanıtlanabilir–, Yoga uygulamasının değerinin sarsılmaz bir kanıtını oluşturur.

❖

Cizvitler üzerine düşünmek beni, Yoga uygulamasının en çok yanlış anlaşılmış yönlerinden birine götürüyor. Bu, yaşam güçlerinin artırılması ve dönüştürülmesinin, bir şekilde, mutlaka ahlaki ve ruhani ilerlemeyi içerdiği inancıdır. Yoga uygulaması aslında, jimnastiğin herhangi bir formu gibi, tümüyle teknik bir şeydir; herkese yarar getirebilir ve hiçbir bakış açısıyla çelişmez. Ahlaki dav-

ranış ve çalışmanın, tek başına, "okült" güçlere ulaşmanın gerekli koşulları oldukları doğru değildir: Onlar, tümüyle farklı bir şey olan ruhanileşmenin gerekli koşullarıdır. Genel olarak baktığımızda, büyücüyü, sihir güçleri elde etmek için tüm insanlıktan vazgeçmiş olan, ruhen sakat bir bön olarak gören popüler kanı çok daha doğrudur. Varlığın yükseltilmesine ve yeni ruhsal güçleri uyandırmaya yönelik bir bakış açısıyla ve ciddiyetle uygulanan Yoga, ruhu genişleten çoğu şeyden o derece el etek çekmeyi talep eder ki, Yoga'yla uğraşmak muhtemelen, kendini bu eğitime adamış olanların çoğunda ruhî bozukluklar yaratmıştır. Her şey Yoga'nın; hangi ruhta, ne şekilde ve hangi nedenle uygulandığına bağlıdır. Örneğin, Cizvitler, en büyük Hint Yogilerinden aşağı kalmayan bu en iyi Yogiler kendilerini, Kiliseleri için mümkün olan en iyi araç kılabilmek amacıyla, varsayılan bir dogmanın ruhunda, yapay olarak oluşturulan ruh halleri aracılığıyla, koşulsuz bir itaat ve kendi yargılarını işe karıştırmaktan kurtulma konusunda eğitirler. Sonuçta, herhangi bir bağımsız algıya ulaşmamakla kalmazlar, metafizik hakikatin suçlanıp mahkum edilmesi meselesi giderek daha az kendini gösterir ve zaman içinde, itaat yemini ettikleri şeyin benliksiz organlarına, inanılmaz bir dereceye kadar, onlara dağıtılmış olan rolü oynamak için yetiştirilmiş organlara dönüşürler. Kendini, önceden kabul edilmiş bir inanç doğrultusunda eğiten bir kişi, giderek körü körüne inanan bir mümine dönüşecektir; yine, eğer bu eğitim bencilce niyetlerle yönlendiriliyorsa, buna uygun olarak egoizmi de büyüyecektir. Yoga uygulamaları, havarilerinin onayladığı tüm eğilimleri, diğerlerinin yanında soylu ve ulvi olanları da yükseltir. Hiç önyargısı olmaksızın algının peşinde koşan kişi, Yoga yardımıyla hakikate ve dolayısıyla da ahlaki mükemmelliğe, azizliğe ve kendini idrake yaklaşır. Fakat o zaman, en yüce ideallerle uğraşan kişi, bu yolda ilerlerken nadiren bir büyücüye dönüşür. Bu güçler farklı bir yönde bulunur ve büyük azizler tarafından daima istenmeyen şeyler olarak görülmüşlerdir. Onlar,

ruhaniliğin amaçlandığı yerde alt edilmesi gereken o çok özel "doğa"ya aittirler. Ve bu doğanın, normalde insanın yetki alanında olmayan kontrolü, her türlü dünyevi ilgiden daha da yüksek düzeyde bir dikkat gerektirir; kehanet yolunda ilerleme ve benzeri başarıların çoğunlukla insani gerilemeyle el ele gitmesi, en azından şaşırtıcı değildir. Leadbeater ya da Rudolph Steiner'ın yazdıklarını okumalı ve bir "havari"nin ruhunu kötülükten korumak için ne yapması gerektiğini görmelisiniz. Bu öğretileri izleyen ve büyü tarafından ele geçirilmiş olmayan bir kişi, daha önce bencil değilse bile şimdi bencilleşmek zorundadır. Bu aslında bir eleştiri içermiyor; sanatçı, şair, düşünür, v.b. eğer önemli bir şey elde etmek üzereyse, kendini ve ruh haline neyin iyi neyin kötü geleceğini düşünmeye başlamak zorunda kalır; kişiliğine, çaldığı bir enstrüman gibi bakan herkes, bu şekilde davranmak zorundadır. Fakat sanatçı, şair ve düşünür, "ruhani" öğrencinin yaptığı gibi, mesleklerinin gerekliliklerivle uyum içinde yaşayarak ruhanileştiklerini iddia etmezler. Ve bu nedenle, daha yüce dünyalara ilişkin bilgi sahibi olmakla ruhanileşmenin mutlaka bağlantılı olması gerekmediği vurgulanmalıdır. Aksine okültist, genellikle, popüler söylemin iddia ettiği gibi, daha aşağı düzeyde bir insandır.

Yoga'nın metafizik ilgisi, insanı derinleştirmenin –olanakların artışı daima eşzamanlı olarak derinliği de etkiler– onu aynı zamanda giderek daha evrensel hale de getirdiği gerçeğine bağlıdır. Uzlaşmalar yüzeyin ürünleridir; eğer o, içleştirme nedeniyle ruhunu kaybederse, o zaman tüm güçler temel duygularda toplanır ve radikal bir karakter taşırlar. İleri bir Yogi, ya aşıktır ya da nefret eder; ya "algılayan" ya da inanan; ya aşırı bencil ya da aşırı benliksizdir. Bu, ak ve kara büyü okullarına olan eski inancı, Ormuzd ve Ahriman'a olan inancı ve mutlak İyi ve mutlak Kötü düşüncelerindeki hakikatin içeriğini açıklar. Aslında, derinliğin belirli bir noktasında ruh, eşdeğer görünen iki alternatifle karşılaşır: Ruh aynı temel gücü, ya pozitif ya da negatif biçimde yayacaktır. Tüm uzlaş-

malar olanaksız görünür. Ancak bu durum, en aşırısı değildir. İrade açısından en aşırıdır, çünkü iradenin gözü kördür, fakat algı bu bakış açısının ötesine geçer. Bilge kişi, iyiyle kötü arasındaki farkın temelde, yaşamla ölüm arasındaki farkla özdeş olduğunu, yaşamın yalnızca pozitif aktif güçlerin arkasında olduğunu ve yalnızca onların ebedi bir irade tarafından sürekli desteklendiğini idrak eder. Herhangi bir şeyi gerçekten anlamış olan kişi, ona uygun kararlar verecek ve hareket edecektir; Guyau'nun dediği gibi: "*Celui qui n'agit pas comme il pense, pense imparfaitement.*"* Eylemlerimiz ister istemez pozitiftir. Ve böylece, Hintlilerin kurtuluşu algıda bulmak konusunda ne denli haklı olduklarını, birden üzerine ışık tutulmuşcasına kavrar ve bu noktada, insanlığın mutlak değerlere olan sarsılmaz inancının içsel nedenini belli belirsiz idrak ederiz. Bu değerlerin daima pozitif olduğu varsayılır, çünkü negatif mutlak değerler tasavvur edilemez. Şu açıktır: Onlar, zihnin temelde ve nihai olarak arzuladığı bilinç örneklerini simgelerler ve zihin, nihai olarak, yaşamayı, yani özünü tümüyle içinden geldiği gibi boşaltmayı arzular. Biraz daha yüksek bir düzeyde –iradenin aslında *primus movens* olarak ortaya çıktığı düzey– orijinal itki, iki karşıt eğilime bölünmüştür; bunlar da, sıra kendilerine geldiğinde, birçok dala ayrılırlar; yüzeye ne kadar yaklaşırlarsa, aralarındaki ilişki o kadar karmaşık bir hal alır, karakter ve kökenlerini bütünüyle göz ardı ederek birbirlerine karışırlar; sonunda dokuları o denli karışmış ve karmaşıklaşmıştır ki, onları ayırt etmek hemen hemen olanaksız görünür. Bu durumda, tüm yüzeysel oluşumlara pozitif bir yorum da negatif bir yorum da getirilebilir ve belli bir eylemin "kötü" mü yoksa "iyi" mi olduğuna ilişkin kesin bir yargı yalnızca nadiren mümkündür. Böylece, bilinen tüm yaşam ölüme mahkum edilir. Fakat yaşamın kendisi ne kötülüğü ne de ölümü bilir.

---

* ç.n. Düşündüğü gibi hareket etmeyen kişi, kusurlu düşünüyor demektir

Yukarıdaki gözlemleri yazarken, teosofistlerin zihinlerini, bazı yanlış anlamaların nereye kadar kontrol ettiği, kafamda yeterince açıklık kazanmış değildi. Bu süre içinde çoğunun, sahip olmayı ruhani gelişmenin bir işareti saydıkları "yüce" güçlere ulaşmakla ne kadar ilgili olduklarını fark ettim. Onlar böylece, tam da fikirlerinin tümüyle Hintli olduğuna inandıkları noktada, tavırlarının kesinlikle Batılı olduğunu kanıtlamaktadırlar. Onlar, yayılmayı arzulayan, zenginlikler ve dışsal başarının peşinden koşmayı seven hakiki Batılı ruhu tarafından ele geçirilmişlerdir, çünkü Sidalara ilişkin kavga, bundan başka bir şey ifade etmez.

Daha yüce bir dünyaya yükselmek isteyen teosofistlerle Amerikalı altın arayıcıları arasında, onlarla eski Hint Rishileri arasında olduğundan daha az fark olduğu, gerçekten de doğrudur. Bilincin, genişlemesi, tümüyle biyolojik bir süreci içerir, onun ötesinde bir şeyi değil. Organları, fiziküstü alanları görmesine izin veren okültist, sıradan insana göre biyolojik açıdan, tam olarak, modern teknikle eğitilmiş mühendisin, ilkel tarım işçisi atasından biyolojik açıdan ileride olması anlamında ileridedir; böyle bir ilerlemenin arzulanır bir şey olduğu tartışılmaz, ancak bu, ruhani açıdan anlamsızdır. Teosofistler çabalarını dünyevi kabul edecek olurlarsa, buna karşı söylenecek hiçbir şey yoktur. Ben Kişisel olarak, hepsine sempati duyuyorum, çünkü bence, varsayımları ne kadar hatalı olursa olsun, hatırı sayılır sayıda insanın okült çalışmalarını sistematik olarak izlemeleri fazlasıyla sevindirici. Öte yandan, gerçekte dünyevi ilerleme peşinde koşmaktayken, azizliğe giden yolu izledikleri yönündeki, oldukça basit kaçan inançlarının onları biraz gülünç duruma düşürdüğü de inkar edilemez.

Buda ve Hıristiyanlık'tan bu yana hiçbir büyük dini yol göstericinin, onları bu karışıklığa karşı uyarmayı ihmal etmemiş olmasına karşın, insanların ilerleme ile ruhanileşmenin farklı boyutlara ait olduğunu henüz idrak edememiş olmaları oldukça şaşırtıcı. Onların hakiki ilişkilerini açık seçik sözcüklerle değerlendirmeye

çalışacağım. Ruhanileşme, kendini idrak etmeyi ifade eder; görünümlerin nihai anlamının kendini göstermesini; bunların, Atman, Weltseele*, Tanrı, yaşam prensibi ya da her ne olarak adlandırılırsa adlandırılsın, yaşayan en uzak derinliklerin ruhuna bürünmesini ifade eder. Bu tanım, aslında hiçbir biyolojik sürecin, götüreceği düzey ne denli yüksek olursa olsun, niçin ruhanileşme düzeyine ulaşamadığını açıkça gösteriyor. İlerleme, ruh tarafından aktarılabilen alanı genişletir; bu aktarımın gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediği ise, başka bir meseledir. Çoğunlukla, ilerleme sürdükçe, bu gerçekleşmez; genişleme ile derinleşme, prensipte birbirlerine bağımlı görünmese de, pratikte genellikle bu böyledir, çünkü hiç kimse, çok istisnai bir yaşamsallık tarafından istila edilmedikçe, eşzamanlı olarak iki farklı boyutta gelişemez. (Bu, ilerlemeyle bunca başı dönmüş Batılı'nın, niçin dünyadaki en anti-ruhani varlık olduğunu açıklıyor.) Fakat ilerlemenin en ani ve şiddetli dönemi geçtikten, istikrar arzusu evrim itkisinin yerini aldıktan sonra bile, ruhanileşme bir süre daha gerçekleşmez. Doğal olarak: Yeni yaratılmış olan varlık, ruhun ifade edilmesi için uygun bir araç değildir, çünkü ruh onu derhal aktarmayı başaramaz. İnsan yüzeysel kalır, çünkü kendindeki keşfedilmemiş ve bilinmeyen bölgeler aracılığıyla, varlığının yaşayan derinliklerine nasıl sızabileceğini bilemez. Bu, aynı zamanda, niçin bu kadar çok peygamberin, ruhen basit ve zayıf olanları ve insanların daha gelişmiş türlerine karşı körü körüne inananları kutsadığını açıklar. Bu türden bir tutumun adil olduğu söylenemez, çünkü her koşulda, yetenekli ve kültürlü bireyler aptalların ilerisindedir. Öte yandan, yetenekli ve kültürlü olanın işi, görece zengin ve karmaşık yapısı nedeniyle, derinliklerine giden yolu bulmakta onu alıkoyacak ve engelleyecek çok az şeye sahip olan kişiye göre, daha zordur. Bunun sonucunda, ruhanileşmiş varlıklara bönler arasında, yetenekli insanlar arasında olduğundan daha sık rastlandığı bir gerçektir. Bu kesin gerçek,

* ç.n. Dünyanın Ruhu

Hıristiyanların görece mutlu insanlara karşı, bıkkın ve yükünün altında ezilmiş olanları kutsanmış ilan etmesine yol açan gerçeğin temelinde yatar. Aslında bu yargı da hatalıdır, çünkü bütün büyük şeyler mutluluk ve neşeden çıkar ve ruhunda yaşayan kişi, saf bir keyifle doludur. Fakat dışsal koşullarını onaylamak için çok az nedeni olan mutsuz varlık, ruhunun içsel derinliklerine giden yolu, dışsal koşullar tarafından her an baştan çıkarılan daha şanslı faniden çok daha kolay bulur. Bu nedenle, acı ile hüzün, Tanrı'ya götüren en güvenilir rehberler olduklarını kanıtlamışlardır.

O halde, ilerlemenin ileri bir aşaması söz konusu olmadığına göre, ruhanilik timsali olarak neyi kabul etmemiz gerekir? Mükemmelliği. Ruhaniliğin ölçüsü, mükemmellik derecesi ve yalnızca odur. Eğer bu, görünümlere aşırı anlamlarının sızmasını ifade ediyorsa, o zaman aynı zamanda, olasılıklarının en üst düzeyde idraki anlamına da gelir. Gereksindiğimiz yegane şeyin mükemmellik olduğunun farkına varan ilk kişi ben değilim; Buda kendine Mükemmel Kişi der, Çinli "bilge" ve "soylu" kişiler mükemmellikleri ölçüsünde değerlendirilmişlerdir ve bu fikir, ilk aşamada, Hıristiyan kurtuluş mücadelesinin ideali de olmuştur. Bu fikir gerçekten her şeyi içerir; kişinin Tanrı'yı kendi içinde idrak etmesi bile, kişinin kendi olasılıklarını tümüyle idrak etmesinin ötesinde bir şey ifade etmez. Böylece, ilerleme ve ruhanileşme çabalarının niçin pratikte birbirlerini engellediği açığa çıkar: İlerlemek isteyen kişi yeni olasılıklar arar; Tanrı'yı arayan ise, zaten varolanları sonuna kadar kullanmaya çalışır. Eğer idealimiz idrak etmek ise, o zaman teorik olarak tüm olasılıklar eşit değerdedir. Ve bir de, mükemmelliğin hakiki ruhani ideal olduğunu kanıtlayan, tümüyle eleştirel bir değerlendirme daha vardır. Tüm ruhani değerler –güzellik, doğruluk, iyilik– mutlak nitelikleriyle ayırt edilirler ve kuşkuculuğun hiçbir formu buna karşı çıkamaz. Bu ne anlama gelir? Rasyonel açıdan, Mutlak kavramının nesnelliğinden kuşkulanmak mümkündür; *petitio principii*'ye göre ya vardır ya da yoktur, öyle ki, bir

sanat eserinin güzelliğini, örneğin, mutlak güzellik düşüncesine yaptığı katkıya bağlarken, algı konusunda çok az şey söylenmiş olur. Bir varlık ya da bir nesne, olasılıklarına üst düzeyde gerçekleşme ve mükemmelleşme şansı verildiğinde, mutlak değeri cisimleştirir. Ve "üst düzey" sözcüğünde başka bir *petitio principii*'nin saklı olduğu öne sürülmemelidir; "üst düzey gerçekleşme"den söz etmek kesinlikle olasıdır, çünkü tüm somut olasılıklar sınırlıdır; çünkü her varlık için bir uç sınır ya da kendini gerçekleştirme derecesi söz konusudur. Buna bir kez ulaşıldıktan sonra, o zaman, büyü yapılmış gibi, mutlak değerler kendini gösterir. Eğer fiziksel olasılıklar sonuna kadar gerçekleştirilirse, güzellikle karşılaşırız; eğer gerçekleştirilen olasılıklar zihinsel ve entelektüel boyuttaysa, hakikat idrak edilmiştir; bunlar eğer insani ya da etik boyutta iseler, o zaman ilahi bir insan yaratılmıştır. Mükemmellik, ruhani idealdir.

Şimdi, ruhani idrakin amaçlandığı noktada, herhangi bir ilerleme girişiminin ne denli hatalı olduğu, açıklıkla ortaya çıkıyor. Mükemmellik, ruhaniliğin belirtisi olduğundan, birinin derecesi diğerinin derecesini ifade ettiğinden, mükemmel fakat aşağılarda yer alan bir konum Tanrı'ya, kusurlu fakat yüksek bir konuma göre daha yakındır. Mükemmel fiziksel güzellik, kusurlu bir felsefeden daha yüksek ruhani değerdedir; kusursuz bir hayvan, kusurlu bir okültistten daha ruhanidir. Atman, kusursuz olduğu sürece, en alttaki formda bile tümüyle ifadesini bulur. Dışsal engeller işçsel olarak sınırlamaz, çünkü ruhanilik, yayılma için gerekli unsur olarak sayabileceğim unsurlardan yoksun bir prensiptir. Bir amip, dünyanın prensibini, Brahma'nın muhtelif kişilikleri kadar eksiksiz ifade edebilir. Bu prensip, tüm yaratıların ve çöküntülerin ötesinde, tek başına ayakta kalan esas ve ebedi unsurdur. Somut olarak fikirlerinin hatalı olduğu kanıtlanmış olduğu halde, niçin eski bilgelerin bu kadar çok söylemini, daha sonra ileri sürülmüş olanlardan daha derin buluyoruz? Çünkü onlar, araçları ne kadar kusurlu olursa ol-

sun, aktarmak istedikleri şeyin prensibini kusursuz bir biçimde ifade ederler. Yüzeyde hatalı olsa da, söylemleri özünde doğrudur; bu nedenle, kavramsal algıda ne kadar ilerleme kaydedilmiş olursa olsun, asla tartışma konusu edilmeyeceklerdir. Böylece ruhanileşme ölüme dek zaferi kazanır. Düşünce tarihi sürecinde görüntü üstüne görüntü ve onunla birlikte de görüntülerinin içerdiği varlıkların ruhu ortadan kaybolmuştur. Fakat bu sonuncuyu yalnızca daha derin bir anlamı ifade etmek için kullanmış olan birkaç kişi, bu anlamı kusursuz biçimde cisimleştirmiş olan birkaç kişi, onlar yaşamaya devam ediyor ve zaman onları öldüremiyor. Ve bazen kişisel insanın da bu anlamda ölümsüzlüğe ulaşabileceğini bildiğime inanıyorum. Kuşkusuz, onun bedeni ölüme mahkum; ruhunun nihai bozulmaya uğrayacağı ise kesindir. Ancak prensip, yok edilemezdir; o, bir yaşamdan diğerine mezarın her iki yanında, bilinmeyen bir anlamda, varolmaya devam eder. Bu prensibin taşıyıcıları değişir ve özlerinin ebedi olduğunu ya hiç düşünemezler ya da sadece belli belirsiz düşünürler. Bilincini gerçek Varlık'a demirlemeyi başaran nadir insan, ölümsüz olduğunu bilir ve ölüm artık ona bir son ifade etmez.

Biyolojik anlamda ilerleme, ruhanilikten tümüyle bağımsız mı gerçekleşir? Teosofistlerin onlarda okült güçler geliştirme girişimi, onlara göre, köklü bir hata mıdır? Onların aralarında bir bağlantı vardır, fakat teosofistlerin sandığından daha farklı bir bağlantı. Biyolojik açıdan her görece yüksek düzey, zihne ve ruha görece zengin bir ifade aracı sunar. Mutlak anlamda değil, çünkü doğanın içinde her yerde bir kazancın bedeli, küçük ya da büyük kayıplarla ödenir. İnsan, hayvanlara özgü pek çok kapasiteye sahip değildir ve bilge kişi çoğunlukla, bu dünyanın çocuğunun başarılı olduğu birçok alanda beceriksizdir. Fakat ruhun kendini daha yüksek her biyolojik düzlemde daha serbestçe ifade ettiği doğrudur ve buraya kadar, insani standartlarla ölçüldüğünde, her bir sonraki düzeyde kendini daha iyi gösterebilir. Bu nedenle, ampirik varlıklar olarak,

kainat merdiveninde yükselmeye hem ruhani hem de dünyevi bir ilgimiz vardır. Güzellik anlamında kusursuz biçimde ruhanileşmiş görünüyorsak, bu bize hiçbir şey ifade etmez, çünkü yalnızca bilincinde olduklarımız bizi kişisel olarak ilgilendirir ve bizim için yalnızca öznel olarak deneyimlediklerimiz ve anladıklarımız vardır. Şimdi, deneyimleme olasılıklarımız, ruhsal gelişme tarafından, tartışmasız biçimde genişletilmiş ve yükseltilmiştir. Fakat bu noktada kendimize şu soruyu sormalıyız: Sonuçta önemli olan nedir – görmek mi, yoksa olmak mı? Görünüşe göre, olmak. Algı önceliklidir ve ruhani anlam kazanabilmesi için yaşamın içinde dönüştürülmelidir. Ve bu nedenle, ruhsal kusursuzluğun arzulanabilirliği yalnızca, belli türdeki varlıklar için bir yoldan sapma gereksinimi içerir; bu mutlaka kestirme bir yol değildir. Üstelik deneyimler, hedeflerine yollarını değiştirerek varanların sayısının, bunu yapmaksızın varanlardan daha az olduğunu gösterir. Bu, bir kez daha, basit olana atfedilen ruhani avantajı ve psikolojik açıdan en yetenekli varlıkların ayırt edici özellikleri olan, ruhanilikten gözle görülür biçimde yoksunluklarını açıklar. – O halde, ne yapmamız gerekir? Eski Hint doktrini bize şöyle yol gösteriyor: "Ne kadar mütevazı olursa olsun, kendi dharmanızı izlemek, ne kadar parlak olursa olsun bir başkasının dharmasını izlemekten daha iyidir." Hangi yönde olursa olsun, her varlık yalnızca kendi kusursuzluğu peşinde koşmalıdır. Kendini eyleme adamış olan kişi, kendini bir eylem adamı olarak kusursuzlaştırmalıdır; sanatsal yeteneklere sahip olan kişi, sanatsal kusursuzluğu amaçlamalıdır; yalnızca azizliğe yönlendirilmiş olan, onun peşinden koşmalıdır ve her şeyden önce, yalnızca doğuştan kahin olan, okült formlarında kusursuzluğu aramalıdır. İçsel olasılıklarına karşılık gelmeyen bir kusursuzluk formunu amaç edinen kişi, zamanını boşa harcar ve hedefine ulaşamaz. Öte yandan, kendi dharmasını izleyen insanın, günün birinde amacına ulaşacağı kuşkusuzdur. Ve bu, yalnızca ruhani kusursuzluğuyla ilişkili olarak değil, biyoljik anlamda da doğrudur.

Tüketilmiş olan her olasılık, anka kuşu misali, küllerinden yeni olasılıklarla doğar. Tıpkı gençliğin tüm ataklığının, insanın sahip olduğu tüm kapasiteleri uyandırması gibi, her kusursuz yaşam ifadesi de, ardında yatan prensip canlı kaldığı sürece, yeni olasılıklara kapı açar. İsa'nın, gizemli tavrıyla söylemiş olduğu şey, doğruluğunu ebediyete kadar koruyacaktır: "Önce Tanrı'nın krallığını ara; geri kalan kendiliğinden seni bulacaktır." Eğer yalnızca kusursuzluk peşinde koşarsanız, biyolojik ilerleme de onunla uyumlu biçimde kendiliğinden gelir. İlerleme ile ruhanilik arzusunu birbirine bağlayabilecek yegane araç budur. Öncelikle ilerlemeyi arayan, kusursuzluğa asla ulaşamayacaktır. Ruhların birbirine geçişine ilişkin mit, bu ilişkinin doğruluğunu mükemmel biçimde ifade eder: Dharmasını sadakatle izleyen alt düzeyden bir insan, bir daha sefere yaşama daha yüksek bir düzeyde gelecektir; azizlik yoluna giren kişi, daha sonraki yaşamlarında daha avantajlı koşullar elde edecektir. Gerçekte, bencillikten uzak biçimde ruhaniliği arayan kişi, bir yaşamdaki tüm aşamalardan geçmenin ötesinde, ölümlü varlığında nihai özgürleşmeyi de bulabilir (yani bir Jivanmukta olabilir). Bunu elbette yapabilir, çünkü bu özgürleşme, yaşam ya da ölümün rastgeleliğinden bağımsız olarak, bilincin biricikliğinde, yaşam uğrunda oluşur.

Başka dünyalarda neler olup bittiği ve bu dünyaların neye benzediğine ilişkin birçok şey anlatılıyor. Beni bu konularda bilgilendirenlerin çoğu yalnızca inanıyor, fakat bazıları kendilerini, bildiklerine inandırmışlar ve bir bilimadamının, son keşfi üzerine uzun uzadıya konuşacağı soğukkanlılık ve profesyonellikte, onlar da duyulmamış deneyimlerden söz ediyorlar. Kendimi fazlasıyla özel bir konumda buluyorum; iddialarından ne kadarının nesnel olarak doğru olduğunu bilmiyorum ve bunu test de edemiyorum; yine de

savlarını olanaksız diyerek reddedemiyorum, hatta, başka alanlarda neler olabileceğine ilişkin her türlü ölçüm aracından yoksun olduğumdan, inandıkları şeyin hiç de muhtemel olmadığını, belli bir güvenle iddia bile edemiyorum. Ayrıca savlarına karşı çıkma eğilimi de taşımıyorum, çünkü içsel olasılıklarından etkilendiğim şeyler hakkında tekrar tekrar bilgilendiriliyorum ve kendime tekrar tekrar içtenlikle şöyle diyorum: Evet, elbette, başka türlü olamaz ve bunu kendim de gerçekten biliyorum. Fakat insan ruhundan kaynaklanan peri masalları insanlara daima muhtemel görünmüş olduğundan, bu türden bir görüşü ciddiye almaya cesaret edemiyorum; aslında onlar insan doğası dışında meydana gelen olaylardan daha da muhtemel görünüyorlar, çünkü yaşayan her zihin mucizeleri arzular. Kendimi içsel olarak ikna edebilmek üzere, içimdeki bilim insanını bir süreliğine dışlıyor ve kendimi çocukça bir açıklıkla üzerimdeki bu yeni etkilere bırakıyorum. Her öykünün varlığına girmesine izin veriyor, her fikri sorgusuz sualsiz buyur ediyor ve falcıların ellerimi, frenologların başımın şeklini ve astrologların da doğumuma ilişkin verileri incelemelerine izin vermekten hoşlanıyorum.

Teosofinin varlıklarını onayladığı bu farklı görüşlere inananların yaşamı ne kadar da zengin olmalı! Bayağı bir biçimde hurafelere eğilimli insanlar bile sıklıkla içimde samimi bir kıskançlık uyandırmıştır; yaşam gizemli ilişkilerin algılanması sayesinde inanılmaz renklere büründüğünden, bir süre kendimi o anki çevremin hurafelerini kabullenmek için eğitmiştim. Teosofi sistemi, yalnızca düşgücünü değil, aynı zamanda zekayı da memnun etme ek avantajına sahip. Eğer gerçekle uyumlu olması gerekseydi, o zaman bu varoluş akıl tarafından büyük ölçüde doğrulanabilirdi. Kişisel olarak, beni tereddüte düşüren, elbette, teosofik dünya görüşünün aşırı akılcılığı. Akıl, her şeyin kalbine çoğunlukla o denli az miktarda sızıyor ve bütün temel şeyler çoğunlukla o denli akıldışı ki, teoriler genellikle bu temel şeyleri ele alırken, kendi-

lerinin yetersiz kaldığını kanıtlıyorlar – böyle basit bir taslağın, gerçekliğin anlamının hakkını vermesi gerçekten mümkün müdür? Eğer öyle olsaydı, şahsen ben bundan üzüntü duyardım. Ancak bu konuda bir karara varmak olanaksız. Benim felsefi kuruntularıma karşın, teosofinin haklı olması da pekala mümkün. Bu dünyada her şey birbiriyle uyum içinde değil. Ancak ben, teosofi teorilerinin kaba alegorilerin ötesinde bir şey olmadıklarını umma özgürlüğüne sahibim.

Bunun dışında, istediği zaman bir varoluş düzleminden diğerine geçen kişilerin yerinde olmaya hayır demezdim; onların yaşamları çeşitlilik açısından inanılmaz zengin olmalı. Hep aynı bedende yaşamak zorunda olduğum gerçeğinde beni rahatsız eden, dünyayla daima aynı dışsal organizma üzerinden ilişkiye girmek! Bedenlerinden kaçmayı ve doğanın resimlerini farklı algılarla, farklı bir biçimde özümsemeyi öğrenmiş olanların durumu ne kadar iyi; onlar asla varoluşlarından sıkılamazlar. Ancak ne yazık ki, varoluş biçimlerini değiştirme yetenekleriyle övünenler, tüm uzmanların sahip olduğu rahatsızlıktan muzdariptirler: Onlar, becerilerinin değerini abartırlar; Atman'a, yalnızca konumlarını değiştirme yoluyla daha yakın olduklarına inanırlar ve ulaşmış oldukları her yeni düzlemin, gerçekliğin "daha yüksek" bir derecesi olduğunu iddia ederler. Bu nedenle, İsa'nın, birincinin başka bir noktada sonuncu olabileceği savının, her alanın kendine özgü ifade araçları sunması anlamında doğru olup olamayacağı şeklindeki soruma hakkım verme şansları yoktur – ki bu sava göre, dünyada en büyük başarıları kazanmış kişi, dünyevi anlamda yarışdışı kalanların büyük ölçüde mutluluğa kavuşacakları göksel dünyada, aciz duruma düşecektir. Elbette, aslında bilmediğim bir şeyin, yani göksel dünyanın varolduğunu varsayarak, bunun böyle olduğu inancına kuvvetle eğilimliyim. Fakat gerçekte kendilerini dünya dışında başka bir yere ait hisseden kişilerin, salt bu nedenle daha değerli olduğuna, bana kanıtlanmadığı sürece asla inanmayacağım. Ya bir

yetenek bir diğeri kadar değerlidir ya da insanın değer düzeyini dünya üzerindeki ifade gücü belirler. Kişisel olarak ben, tüm temel kararların dünyada alındığı ve ölümden sonraki yaşamın daha bütünlüklü olduğuna inananların kesinlikle yanıldığı kanısındayım. Bu konuda kendi deneyimlerimden yola çıkamayacağım için, iddialı bir yargıda bulunma şansım yok, fakat başkalarının anlattıklarını dikkatle incelediğimde, hepsinin de benim görüşümü desteklediğini gördüm. Dünyadaki zavallı yaşamımız, yalnızca ciddi bir direnç gösterme avantajına sahip. Esaslı ve sağlam oluşumlar ancak dirençli ortamlarda yaratılmış olabilir ve ilerleme, ancak direncin olduğu yerde görülebilir. Bu bağlamda, dünyevi yaşamımız en zengin fırsatları sunuyor. Bu nedenle, Hintlilerin kutsal metinleri, insan yaşamı içine doğmanın diğerleri içinde en avantajlısı olduğunu öğretir, o kadar ki, tanrılar bile, ilahiliğin ötesine geçmek istiyorlarsa, bir de insan olarak dünyaya gelmelidirler; o şekilden şekle giren, son derece akışkan dünyalarında her ne iseler, ebediyen öyle kalacaklardır. Öte yandan, konuyu yeterince ciddiye alan bir insan, doğrudan Nirvana'ya ulaşabilir. Başka dünyalarda, kendini, burada olduğundan daha çok evinde hissedebilecek insanlar olduğunu pekala hayal edebiliyorum, fakat onlar güçsüz ve zayıf olanlardır. Kendini açıklıkla ifade edebilen insan, mutlak anlamda, yalnızca tahminlerde bulunan ve kekeleyen insanın ötesinde bir varoluş oluşturur. Hayal kurmak, tahminlerde bulunmak ve çeşitli duygulara ve ruh hallerine kapılmak zor değil. Sözler ancak ete kemiğe büründüğünde, mükemmellik gerçekleşmiş olur ve bu gerçekleşme en iyi biçimde, dünya üzerinde başarılır. Bunlara ilgi duyduğum süre içinde, ne kadar çok başka yaşam olasılıklarından haberim olduysa, o kadar kararlı bir biçimde bu dünyadan yararlanmanın yanında oduğumu bu nedenle itiraf ediyorum. Orada ulaşılabilecek olan o kadar önemlidir ki, dünya üzerinde kendini rahatlıkla ifade edebilen kişinin başka alanlarda başarısız olmasının fazla önemi yoktur. Odysseus, Achilles'in ağlayan gölgesine,

ölümden sonra daha iyi bir yaşam elde etmek uğruna, kahramanca geçen yaşamında yapmış olduğu her şeyden vazgeçip vazgeçmeyeceğini sormuş olsaydı, Achilles kuşkusuz küçümseyerek, derhal ona sırt çevirirdi.

Çoğu teosofist bu türden spekülatif düşüncelere aldırmaz; onlar inanırlar ve herkesin de inanmasını isterler ve dogmalarını eleştirme girişimlerini, başka dini cemaatlerden daha az düşmanca karşılamazlar. Bu da, insanın temel doğasının, inancın en geniş uygulanış biçimiyle bile ne denli az değiştirilebildiğini gösterir! Çoğu teosofist kendi din biçimlerinin, diğerlerinin arasında, yalnızca görece geçerlilik iddiasında bulunabileceğini kabul etmez. (Çünkü teosofi, toplumlarının tüm yasal düzenlemelerine rağmen özel bir dindir ve eğer yaşamayı sürdürmek istiyorsa da, böyle olmalıdır.) İnsanlar asla, belli bir inancın tek başına kendilerini kurtarabileceği düşüncesinin ötesine geçemeyecekler mi? Korkarım bunu yapabileceklerinden kuşkuluyum, çünkü bu çok kışkırtıcı ve göründüğü kadarıyla doğruluğu çok da aşikar. Yalnızca inananın kurtuluş yolunu bulabileceği teorisi, ölümsüzlüğünün bilincinde olmadıkça ve gerçekte kendi içinde ilahi kıvılcımı yakmış olmadıkça hiç kimse bilinçli olarak ölümden sonra yaşamayı umamayacağından, muhtemelen gerçeğe karşılık gelir. Ve her dinin kurucusu, kendi deneyimlerinden, bu ışığı yakmak için yalnızca tek bir yöntem biliyor olduğundan, şunu ilan ettiğinde kimse onu suçlayamaz: Bana inanmayan kişi, kaybolmuş demektir.

İnsanlığın en eski hataları, birçok örnekte görüldüğü gibi, teosofik inançlarca silinmedikleri gibi, yeniden ve yeniden doğmaktadırlar. Bugün özellikle, zamanın hastalıklı koşulların lehine işlediğini ve onlara hak ettiklerinin üzerinde değer verildiğini düşünüyorum. Onları, Teosofi Topluluğu'na üye, psikolojik ve nörolojik açıdan anormal birçok kişinin bakış açısından değerlendirmek durumunda kaldım. Bu hak ettiğinin üzerinde değer verme durumu aslında yabancılaştırıcı değil, çünkü hastalıklı olmak kuşkusuz pozitif bir durum; dengede olduğu sürece, birçok nedenle normal durumun karşısında üstünlüğe sahip yeni bir biçimden daha az negatif değer taşıyor. Kısa bir süre önce, (sağlam nedenlerle) vebaya yakalandığımı sandığımda ve yalnızca bu düşünce, benim durumumda oldukça sık görüldüğü gibi, beni, neredeyse ölmeye başladığımı düşünmeme yol açacak kadar hasta ettiğinde, bunu açıklıkla anladım. Kendimi merkez alan tüm ilgilerim kayboldu, kendimi yüzde yüz özgür buldum ve ruhumun bütün güçleri sınırsız alanlara yayıldı, sonuçta gerçeklik bilincim normalde deneyimlemediğim bir yoğunluğa ulaştı. Normal bilinç denen şey, onun en zengin hali değildir, çünkü o özellikle bedenin bilincini temsil eder. Yaşam enerjimiz onu tümüyle canlandırırsa, o zaman ruhsal güçler tek bir nokta –kuşkusuz biyolojik açıdan en iyi nokta– çevresinde toplanır, böylece ruh yalnızca, fiziksel organizmamızın isteklerine uygun şeyleri yapar, arzular ve algılar. Fakat ne zaman beden, hangi nedenle olursa olsun, artık yaşamın aracı olmaktan çıkar ya da böyle bir durum bilerek yaratılırsa, bilinç, genişleme kapasitesine sahip olan herkeste genişler. O zaman ruh, fiziksel engellerle zincire vurulmaksızın, tümüyle kendi dünyasında yaşar. İşte ölmekte olan ya da umutsuz hastalığa yakalanmış birçok kişinin muhteşem sükunetinin nedeni. İşte sıklıkla karşılaşılan, güçlü bir zihinle güçsüz bir beden birlikteliğinin nedeni. Ve nefse eza düşüncesi, bedenin oruç tutma, yortu öncesi aç kalma ve kendini cezalandırma yoluyla yapay biçimde güçten düşürülmesi. Bu türden

şiddet içeren araçların bilinci artırıp güçlendirebildiğine şüphe yok. Gerçekte, sahip oldukları olasılıklar, bildiğim kadarıyla, zahitlerce uygulananlardan çok daha fazla. İçgözleme eğilimi olan tabiatlarda, kör olmak kişiyi çok tatmin edici sonuçlara götürür ve böyle bir süreç, bildiğim kadarıyla hiçbir zaman, bu amaç için uygulanmış değildir. Gözlerimden geçirdiğim bir operasyon sonrası bir süre için kör olmuştum ve bunun, yaşamımın en zengin deneyimleriyle dolu dönemlerinden biri olduğunu söylemek zorundayım; o kadar zengindi ki, görme yeteneğime yeniden kavuştuğumda hissettiğim, apaçık bir yoksullaşma duygusu oldu. Körlük sürecimde zihinsel yaşamıma, dışarıdan ya da dışsal herhangi bir şey tarafından müdahale edilmedi ve bu sayede ben de, onun hiç kesintiye uğramayan etkinliklerinin tadına varabildim. Etkinliklerinin her zamankinden daha yoğun biçimde bilincindeydim, çünkü kural olarak formüle edilmesi çok zor olan düşüncelerim, sırayla, karşısında hoş bir plastiklikte belirdikleri karanlık bir ekrana yansıtılmış gibiydi. Dahası, önemli bir organdan yoksun olmak, geri kalanları keskinleştirmekle kalmıyor, onlara yeni problemler de yüklüyor ve bu da, uzun vadede, bir şey kaybetmiş olma bilincinden kurtulmamıza yol açacak biçimde, tüm konumumuzu değiştiriyordu; böylece sahip olduğum yegane duygu, dünyaya, doğuştan kör hayvanlarınkine benzetilebilecek, yeni ve çok daha ilginç bir yoldan bağlı olduğum duygusuydu.

Gerçeklere bakılırsa, hastalıklı bir duruma daha yüce bir konum atfeden tavır yeterince haklıdır; her halükarda, özellikle normaldışı ruhsal güçler elde etmeyi bir ideal olarak gören teosofistlere öyle görünmelidir, çünkü bu güçler en çok patolojik tabiattakiler tarafından sergilenirler. Yine de bu, temelde hatalı bir tavırdır. Normaldışı koşullarda daha yüksek yeteneklere sahip olmanın hiçbir anlamı yoktur ve bu, en küçük bir içsel ilerlemenin kanıtı da değildir. Anormal niteliklerin bedeli, normallerinin kaybı ya da değişimi ile ödeniyormuş gibi görünecektir ve bu bedelin,

çoğunlukla söz konusu olduğu gibi, çok aşırı olmadığı hallerde, herhangi bir kazanç getirmeksizin her halükarda elde edilmişlerdir. Dindar ruhlar saygı duyulan bir "aziz"in dönüştürülemez ahlaki kusurları tarafından sıklıkla yabancılaştırılır; böylelerinin sıradışı yetenekleri çoğunlukla daha yüksek bir varoluş düzeyinin normal ifadeleri değil, ortalama bir ruhsal dengenin hastalıklı aktarımının rastlantısal ürünleridir. Böyle "azizler"le, büyük çoğunluğu insani açıdan değersiz olan sıradan medyumlar arasında yalnızca, ikisini birleştirecek küçücük bir adım vardır. Hastalıklı bir durumda dingin, tarafsız, aşırı duyarlı ya da hatta kahin olmak için büyük beceriler gerekmez; kişinin yalnızca böyle daha yüksek varlıkları iyileştirmeye gereksinimi vardır ve onlar kendilerini kısa sürede ortalama insanlar olarak göstereceklerdir, çünkü özünde oldukları şey budur; Tanrı'nın önünde oldukları şey budur. Elbette, büyüyü meslek olarak icra eden kişiye karşı söylenecek hiçbir şey yoktur, çünkü o, kendini, güçlerinin bağlı olduğu koşulda nasıl tutacağını görmek zorundadır. Özünde aşağı olma durumu tek başına, psikopatolojik tiplerin performansı aleyhinde hiçbir şey söylemez; inci, midyenin içindeki bir çeşit hastalığın ürünüdür. Öte yandan, hastalıklı özellikleri patolojik olgular olarak göstererek çevresindekileri aldatan, normaldışı yeteneklere sahip her birey de damgalanmamalıdır. Muhammed ve St. Francis histeri atakları yaşadıysa, benzer bir şey Napolyon ve Sezar için de söylenebilir; yüksek basınç altında çalışan çok karmaşık mekanizmalar kolaylıkla bozulabilir, fakat bu bozulma hiçbir şey ifade etmez. Sezar aslında saralı değildi, fakat içinde yaşadığı korkunç zihinsel gerilim ondaki normal ifadesini bu yolda buldu ve aynı şey çoğu büyük ruhani kahramanın sahip olduğu *mutatis mutandis* için de söylenebilir. Öte yandan, hastalıklı aşırı heyecanlarla elde edilen mucizevi yeteneklerin, sahiplerini daha yüksek varlıklara dönüştürdüklerine ilişkin hurafe de ciddiye alınmamalıdır. Elbette ki, bilincin genişlemiş halinde ve onun etki alanında, bu biyolojik ilerlemeyle sonuçlanacaktır – fakat

yeni güçler eskilerinin yerini aldığında değil, ancak yenileri eskilere eklendiğinde. Her hastalıklı koşul birer mutlak kötüdür; yalnızca, başka koşullarda normal bir insandan daha azı olmayan Siddha, daha yüksek bir varlık olarak geçebilir ve yalnızca o, bir örnek olarak dikkate alınabilir.

Burada söylediklerim muhtemelen, çoğu Avrupalı eşdeğerlerinden farklı olarak, tüm eğitimli Hintliler için yeterince bildik şeylerdir. Bu ilişkileri daima ne kadar doğru değerlendirmiş oldukları, oldukça şaşırtıcı. İlkçağ öğretmenleri, bir öğrenciyi derslerine kabul etmenin temel koşulu olarak, mükemmel bir sağlığa, kusursuz bir sinir sistemine ve güçlü bir ahlaki tabiata sahip olmasını şart koşmaktaydılar. Onlar hayalet görme yeteneğini, zihinsel bir hastalık belirtisi saydılar – ortada hayalet olmadığı için değil, onların görünürlüğünün, dikkatli ve profesyonel bir eğitimle meydana getirilmeleri dışında, bir bilinç genişlemesi değil, yalnızca normal bilincin patolojik biçimde yer değiştirmesi anlamına gelmesi nedeniyle. Onlar yalnızca mükemmel bir sağlığa sahip olanları eğittiler ve geleneğe göre, içlerinden yalnızca birkaçı hedefine ulaştı, çünkü çoğu öğrencinin sinirleri bu gerginliğe dayanamadığından eğitimlerini yarıda kesmeyi istemeye başladılar. Her halükarda Hint Yogası'ndan esinlenen hiçbir modern hareket temel Hint kurallarını kendinden kabul etmemezlik edemez: Yogi özünde sağlıklıdır; sinirlerinin tartışmasız efendisidir; daima dengede ve her koşulda normaldir. Üstelik –bu anlamda kuşkusuz sıradan birinin ötesine geçmiş olan– Hint Yogisi'nin, şiddetli eleştiri ve cezalandırmalara düşman olduğu gerçeğini asla göz ardı etmezler. Zahitlik uygulamalarına kapılırsa, bu sadece deneyimlerine göre ruhani gelişmeye en yararlı yaşamı sürdüğü anlamındadır, ama asla bedenine ezada bulunmaz; oruç tutma ya da açlık çekme ya da herhangi bir dini gereklilik gibi aşırılıklara kaçmaz; tabiatını zayıflatacak gibi değil, güçlendirecek gibi görünen diyetleri izler ve bunun dışında iyimser, neşeli ve pozitif bir tutum benimser. – Son olarak,

bir şey asla unutulmamalıdır: Bir insan yalnızca görünüşte değil, gerçekten de gelişmenin yüksek biyolojik düzeylerindeyse, mutlaka daha yüce bir varlık olması gerekmez. İnsan biyolojik olarak hayvanlardan daha gelişmiştir, fakat aramızda yeterince aptal ve sahtekar vardır ve aşağı düzeylerde bir insan da çoğunlukla maymunun epeyce altında yer alır. Böylece, normaldışı güçler geliştirmiş olanların çoğu doğanın daha yüksek bir düzeninin temsilcileriyken, onlar alt düzeyin temsilcileridirler. Onları tanrılar olarak yüceltmek doğru değildir. Eğer kişi onların varlığını doğru değerlendirirse, onların hakkını daha iyi bir biçimde vermiş olur; körü körüne bir taklitle kendi ruhunu incitme tehlikesinden kaçar ve kabul edilen zayıflıklar uğruna pozitif yanları inkar ya da reddetmenin kışkırtıcılığına kapılmaz. Yalnızca Buda ve İsa'nın değil, Muhammed, Walt Whitman, Swedenborg, William Blake ve daha önemsiz insanların da, biyolojik olarak bizlerden çok daha gelişmiş olduklarına şüphe yoktur. Ancak onlar ne mükemmeldiler, ne her şeyi bilen, ne de birçok ciddi hatadan arınmışlardı. Onlar daha yüksek bir türün ortalama temsilcileriydiler.

Teosofistler kitlesini daha yakından inceleyen bir kişi, geleceğin medeniyetini yaratacak olan yeni "ırk"ın tohumlarını kendilerinin oluşturduğuna ilişkin savları karşısında, yüzünde beliren gülümsemeyi bastırmakta zorlanacaktır. Onların büyük çoğunluğu hurafelere eğilim duyan ve zihinsel açıdan ortalamanın altında insanlardır; nöropatolojiktirler ve kendini özel olarak seçilmiş olarak görenlerin ayırt edici özelliği olan, kişisel kurtuluş arzusundan kaynaklanan bir egoizme sahiptirler. Yine de tarihin onların varsayımını haklı çıkarması olanaksız değildir. Her halükarda, diğer dini cemaatlerin yanısıra Teosofi Topluluğu tarafından da uygulanan öğretilerin özü, kısa sürede milyonların inancı haline

gelecektir. (Onu izleyenlerden yüzde kaçının evli olduğunu unutmamak gerekir!) Bu inancın resmi girişini (eğer bu gerçekleşirse) hangi bayrak altında yapacağı, ölçülemez ve kestirilemez faktörlere bağlıdır; bu pekala da Teosofi Topluluğu'nunki olabilir. Hangi dini cemaat başlangıçta oldukça önemsiz insanlardan oluşmamıştı? Ne St. Paul, ne St. Augustine, ne Calvin, ne de geç Hıristiyanlığın parlayan güneşlerinden herhangi bir başkasının, yaşamları süresince İsa ile ilgisi olmuştu. Seçkin bireyler asla havari olamazlar; bu onlar için psikolojik açıdan olanaksızdır. Bir ideale, bir kuruma ya da nesnel bir ruha kendilerini adamakta ne denli usta olurlarsa olsunlar, gururları ve yalnızca gururları değil, her şeyden önce içsel doğrulukları onları, yaşayan bir insanı, herkesçe kabul edilen bir temsilci olarak değil, bir insan olarak izlemekten alıkoyacaktır. Karşılarında yalnızca insani hatalara ve zayıflıklara maruz kalan bir insanı görürlerken, ilahiliğe inanamazlar. Hindistan'da, bu *par excellence* inanç ülkesinde bile, şimdiye dek duyduğum hiçbir din kurucusu, yaşamı boyunca zihinsel açıdan önemli havarilere sahip olmamıştır. Bir inancın yeni merkezi çevresinde ilk toplaşan kişiler, istisnasız, ruhani açıdan zayıf ve hurafecidirler, çünkü onlar her şeyden önce yönetilmek isterler. Sonra pratik yaşamdan, genellikle kadınlar tarafından getirilmiş değerli insanlar gelir ve ancak tarih mitolojiye dönüştüğünde (bu, elbette Doğu'da olağanüstü bir hızla gerçekleşebilir,) gerçekler idealize etme sürecine artık bir engel oluşturmadığında, işte o zaman ilk seçkin zihinler genel gidişata katılır. Ve böylece, bugünün Teosofi Topluluğu üyelerinin, eğer şans yüzlerine gülerse, tarihe öncü olarak geçmeleri mümkün olur.

Dinsel tarihin mekaniğine girebilmiş olan bir kişi, herhangi bir olayın mümkün olmadığını savlarken çok dikkatli olmaya çalışacaktır. Bu örnekte, aklın oluşturabilmek üzere şart koşması gereken bu bağlantıların hiçbiri söz konusu değildir. Müminin öneminden, inancına yönelik herhangi bir sonuç çıkarmanın olanaksızlığına daha önce değinmiştim. Tam da aynı biçimde, bir

yaratıcının önemini, düşüncelerinin öneminden çıkarmamız da mümkün değildir. İnsani büyüklükle zihinsel büyüklüğün ne kadar nadir çakıştığı gayet iyi bilinir. Yalnızca önemsiz biri değil, son derece şüpheli bir birey de, dünyayı yerinden oynatmaya muktedir fikirler üretebilir. Bu ilişkinin doğruluğu, bir dereceye kadar, çoğu dinin kurucularının durumunda bile kanıtlanmıştır. Tümüyle dayanılmaz kişiliklerini efsaneler ne denli cömertçe överse övsün – yaşamları boyunca genel olarak yalnızca alt düzey bir izleyici kitlesi kazanabilmiş oldukları kesindir ve bu da, esnek bir kesinlikle, normal anlamda, böyle zorunlu bir algı için yeterince güçlü kişilikler olmadıklarını kanıtlar. Bir fikrin *entelechia*'sı ile onun doğmasına neden olanınki arasındaki ilişki o kadar küçük olabilir ki, çeşitli dinlerin kurucuları örneğinde, onların yaşamış olup olmadıkları dahi kesin değildir. Daha sonraki mitler daima tarihi bir kişiliği merkez almıştır, fakat bu kişiliğin onların düşüncelerinin gerçek yaratıcısı olup olmadığının yanıtı tartışmalıdır. Güney Budizmi kuşkusuz Buda'dan çıkar, fakat Kuzey Budizmi'nin altında yatan Mahayana doktrini ancak İsa'dan sonra birinci yüzyıla kadar gider; Hindistan'la Orta Asya arasındaki, Yunan ve Brahman düşüncelerinin birbirine karıştığı sınır bölgesinde gelişmiştir ve doktrinleri Sakya'nın oğlunun dininden çok, o denli Hıristiyanlığa yakındır ki, bu öğretilerin gerçekten Budist öğretileri olup olmadığından kuşkuya düşmekte haksız sayılmayız. İsa'nın orijinal öğretileri, dünyayı ele geçirmiş olan Hıristiyanlığın yalnızca bir unsurudur. Onun adı, sonsuz derinliklerde Batı'nın kaderini kontrol etmiş olan sayısız eğilimin sembolü ve odağı olmuştur; böylece onun tarihi açıdan büyük önemi, hiçbir biçimde azalmamış ve fikirleri bugüne dek gerçekleştirilmeye devam etmiştir. Ve aynı şey her yerde görülebilir. Nietzschecilik birçok anlamda Nietzsche'nin tam karşıtıdır; sonra binlerce kişi Bergson'u göklere çıkarır, oysa gerçek öğretisi, eğer anlayabilselerdi, kendisini izleyenleri dehşete düşürebilirdi. Bir kişi hiç yaşamadan ya da

kendi tarihi önemini belirleyen şeyleri öğretmeden, gerçekte hiçbir şey öğretmeden, hiç önemli olmadan, vs. kendini tarihi anlamda büyüklüğün doruklarında bulabilir. Bize, Tanrı'nın yollarının sırrına erilemeyeceği söylenir. Tarihin yollarının, en zorlu sınava bile zeka sayesinde dayandığı kesindir. Anti-Semitizm dünyada ne denli aptalca görünürse görünsün, ona hak veren herkes için gerçekti, çünkü Yahudiler bütün dünya tarafından eşit oranda –hatta Doğu'da, Batı'da olduğundan daha da fazla– aşağılanmışlardır ve aşağılanmaya da devam etmektedirler. Ve yine de, birilerinin kendilerini "seçilmiş" olarak görme hakkı varsa, bu Yahudilere uyar. Hıristiyanlığın ve İslam'ın ardında onların inançları yatar ve bu yolla, dolaylı da olsa dünyayı yönetirler. Tüm bastırma ve aşağılamalara karşın, Yahudi ırkı karakterini asla kaybetmemiştir ve bugünün entelektüel Avrupası'ndaki liderlerin çoğu bu ırka aittir. Böylece, Teosofi Topluluğu, birçok liderinin sorunsal karakterine karşın, birçok öğretisinin tatmin edici olmamasına karşın ve bugünkü üyelerinin çoğunun alt seviyelerde yer alan konumuna karşın, hala muhteşem bir gelecek potansiyeline sahip olabilir.

Daha önce, ayrıntılı bir incelemeyi hak eden bir noktaya değinmiştim: sonradan zorlama kişiliklerle onurlandırılmış olan çoğu kişinin, çağdaşlarını doğrudan etkileme konusundaki aşikar kapasite yoksunluğu (istisnalar kaideyi bozmaz). Tüm peygamberlerle alay edilmiştir. Bu da, daha önce de yazdığım gibi, onların büyük kişilikler gibi hareket etme gücüne sahip olmadıklarını kanıtlar, çünkü onlar yaşamları boyunca, sürekli saldırılara maruz kaldıkları halde, daima büyük kişilikler olarak algılanmışlardır. Daha yakından bakıldığında, yetersizlikleri özellikle dikkat çekmez. Bu türden zihinlerin gücü, dünyevi anlamda büyük zihinlerden daha farklı bir alanda kendini gösterir ve onun alanını tanımayanları etkileyemez. Soyut bir zekanın gücünün, ancak benzeri düşünce kapasitesi olan bir başkası tarafından hissedilebilmesi

gibi, dehanın ancak deha tarafından kabul edilmesi gibi, ruhani açıdan bir dev de, ruhanilikten nasibini almamış bir insanla karşılaştığında çaresiz kalır. Elbette bu arada, dünyevi anlamda da güçlü olabilir –bu büyük ölçüde, St. Augustine, Savonarola, Luther ve bazıları için daha geçerliydi– fakat genellikle durum böyle değildir, çünkü ruhanilik bir yandan zayıflık talep eder, diğer yandan, kendisi yükseldikçe bunu üretir. Dünyevi dehalar, inancın deneyimi izleyeceğini bilerek bunu çok nadir yaparken, ruhani dehalar başlangıçta istisnasız inanç talep eder – niçin? Çünkü ruhani olanlar kendileriyle uyumlu olmayan ruhları ancak onlara yarı yolda rastlarlarsa etkileyebilirler; bu nedenle alışılmış anlamda tipik olarak zayıftırlar. Ancak güçleri gerçekten tartışılmaz. Bu, her şeyden önce, o an ulaşmış oldukları dönüşümde kanıtlanır – dönüşümlerinin nesneleri nadiren ciddiye alınmalıdır; güçleri, eylemlere anlam ve yön verdiklerinde sürekli ifade edilir. Önceleri, ne yapmakta olduklarını, Kurtarıcı'yı çarmıha gerenlerden daha iyi bilmeyen, alt basamaktakiler tarafından kabul edilen Hıristiyanlık fikirleri, tarih ilerledikçe yaşamın tüm alanlarına giderek daha çok sızmıştır. Bu öyle bir dereceye kadar olmuştur ki, Batı'da canlı olan her şeyin izi, İsa'nın ruhuna kadar sürülebilir. Aynı şey Buda ve Muhammed için de söylenebilir. Uzun vadede ruhani güçler kendilerinin her yerde en güçlü olduğunu kanıtlamışlardır. Kendilerini esrarengiz yollarla gösterirler: nadiren, doktrinlerini geleceğe taşıyan aydın öğretmenlerin otantik sözlerinde. Hemen hiçbir zaman orijinal metinler değildirler ve onlarla ilişkili geleneklerin çoğu da fabllardan oluşur. Ustadan kaynaklanan, binlerce zihinden, binlerce değişimden, yoğunlaşmadan, yanlış anlamalardan geçen soyut güçler gibi hareket ederler ve yine de büyü güçlerini korur ve ebediyen yaşama yön verirler. Belki Teosofi böyle bir güce günümüzde de sahiptir? Kim bilir? Bunu yalnızca zaman kanıtlayabilir. Teosofi, insan türünün, kaderini belli bir noktadan idare eden "ustalar", herşeyi bilen üst-insanlar

tarafından esinlendiğini iddia eder. Ustalar'a olan bu inanca çoğunlukla gülünüp geçilir. Onlar niçin kendilerini gizlerler? Niçin doğrudan eylemde bulunmazlar? Niçin insan ruhunun büyük eylemlerinin ardından benzer efendiler çıkmaz? Niçin, amaçlarının gerçekleşmesi için böyle açıkça kifayetsiz organları devreye sokarlar? Böyle ustaların varolup olmadığını bilmiyorum, fakat onların tanımlandığı biçimdeki varlıklar teorik olarak kesinlikle mümkündür. Eğer ruhani anlamda üst-insanlar iseler, ruhani açıdan önemli tüm insanlar için doğru olan, onlar için de aşırı boyutlarda geçerli olabilir: Onlar tüm alt basamaklarda güçsüz görünürler, oralarda doğrudan hareket edemezler ve bu nedenle, niçin saklanmak istediklerine ilişkin iyi bir gerekçe ortaya çıkar. Yükselmenin bedelinin doğanın içinde her yerde ödenmesi gerekir: Narin mahluklar vahşi olanlar karşısında, ruhani varlıklar kabadayı ruhlular karşısında yenilgiye uğrar; bilge kişi dünya insanının başardığı şeyleri yapma yeteneğinde değildir, vs. Ancak öte yandan, eğer ustalar varsa, o zaman teosofistlerin iddia ettiği şey doğru olamaz; onlar her şeyi yapabileceklerini ve yapmadıkları şeyi ise, onun yapılmasını istemedikleri için yapmadıklarını iddia ederler. Bizim yapabildiklerimizi onların yapamadıkları kesin gibidir. Tanrı da bizim yapabildiklerimizi yapamaz, aksi halde bize bunca özgür alan bırakmazdı. Varoluşun her düzeyinde kendine özgü engeller vardır ve bu engeller ortalama insanın bakış açısından, bir varlık ne denli ruhaniyse, o denli dikkat çekici görünür.

Reenkarnasyon doktrininin bir yorum değil, kanıtlanabilir bir gerçeğin doğrudan ifadesi olduğu tekrar tekrar öne sürülür. Bu iddiayı test edemem ve bu nedenle de bir yargıda bulunmaktan kaçınıyorum. Buna karşın, bu öğreti bir teoridir ve teoriler gerçek değildir. Reenkarnasyona inanan hiç kimsenin, inancının pratikte

tam zıddı olan, yaşamın her koşulunun –örneğin Konfüçyanizm ve Lutherci Hıristiyanlığın şart koştuğu gibi– ilahi gücü takdir ettiği "*Einfürallemaligkeit*"ına* olan inançla aynı kapıya çıktığını fark etmemesi beni şaşırtıyor, çünkü reenkarnasyona inananlar bile aynı kişinin bir yaşamdan diğerine (havarilerinin büyük bir çoğunluğu için çok açık olmasa da, çoğu bu inancı kendini koruma içgüdüsüyle kabul etmiştir,) ilerlediğini iddia etmiyor, onlar yalnızca içeriden gelen, yaşamın çeşitli biçimleri ve görünüşleri arasında nesnel bir bağlantı olduğunu öne sürüyorlar. Bu da, tam olarak Lutherciliğin iddia ettiği şeydir; yalnızca onun doktrini birleştirici bağlantıyı farklı bir biçimde yorumlar. Bu nedenle, eleştirel bir filozof olarak, birbirine engel oluşturan bu teorilerde, aynı derecede hakikat payı olduğunu varsaymaya eğilim duyuyorum; yani bir teori aynı gerçekleri kinetik olarak, diğeri statik olarak ifade ediyor.

Yaşam süreçlerine kinetik bakış kuşkusuz çok büyük avantajlara sahiptir. Varoluşu, başka her şeyden önce akıl bakış açısından doğrular; yaşamı umutsuz karakterinden sıyırır ve bize güven ve umut verir. Bu görüş er geç Batı'da egemen olmazsa, bu beni gerçekten çok şaşırtacak. Yine de şimdi reenkarnasyona inananlarla kişisel temasım olduğu kadarıyla, Batı insanlığının bu inancı binlerce yıldır mümkün görmemiş olmasının, onun en büyük şansı olduğu kanısındayım: Reenkarnasyona inananların çoğu tembeldir. Şaşırmayın: İlerlemek için önlerinde binlerce yıl olduğundan ve dünyanın gidişatı onları otomatik olarak ilerlettiğinden (çünkü yaşamın nesnel anlamı, onlara göre ilerleme yönünü işaret eder,) acele etmek için bir neden görmezler. Kendilerini yaşamaktansa, yaşamak için kendilerini rahat bırakırlar; bugün yapılması gerekenleri yarına kadar asla yapmazlar; yalnızca her şeyin üstesinden gelen zamana güvenirler. Diğer yandan ise, önünde yalnızca tek bir yaşam, nasıl kullanılacağının, onun kurtarılacak mı, yoksa sonsuza dek paslanmaya mı terk edilecek olduğunu geri dönüşsüz biçimde

* ç.n.: Bir defaya mahsusluk.

belirleyeceği kısa ve sınırlı bir süre olan Hıristiyan'ın, ulaşılabilecek her şeye bir an önce ulaşmak için elindeki tüm gücü seferber etmesi için geçerli nedeni vardır, çünkü ikinci saniye çok geç olabilir. Dünyada geçen sürece ilişkin düşünceleri korkunçtur, kesinlikle – fakat bu onu katılaştırır! Tüm duygusallığı nasıl da paramparça eder! Yaşamın ruhsal yanını nasıl da canlandırır! Gelişmeyi nasıl da hızlandırır! Ve varoluşa nasıl bir dokunaklılık katar! Batılı'nın sahip olduğu bütün yoğunlaşmış etki, irade ve karakterinin bütün gücü, bütün küstah cesareti ve yiğit gururu, inancının onu, en büyük sorumluluğu kabul etmek ve hiç tereddütsüz kararlar almak için eğitmiş olmasından kaynaklanır. Avrupalı (ve Müslüman) da, Hintli'nin aksine, yaşamın daha güçlendirilmiş bir birliğini temsil eder; gerilimi daha büyük, yaşamsallığı daha üstündür. Bu gerçeği büyük ölçüde Kıyamet Günü'nde geri dönecek babasına olan inancına borçludur. Ben, bu inancın üstüne düşeni yerine getirdiği ve şimdi daha bilge bir prensibe yol verebileceği kanısındayım. Şu andan itibaren Hıristiyanlık, reenkarnasyon doktrinine dönüşebilir, çünkü eski inancın gün ışığına çıkardığı nitelikleri şimdi kalıtımsal olarak öyle derinlerde köklenmiş durumdadır ki, dışsal destek olmaksızın devam etmeyi başaracaklardır. Yine de, düşüncelerde bu türden bir değişimin hiç kayıpsız gerçekleşmesi olası değildir. Her yaşamın tekil ve belirleyici bir karaktere sahip olduğuna ilişkin inançtan kaynaklanan dokunaklılık kaybolmuştur.

Fakat ruhların beden değiştirdiğine ilişkin öğreti, gelecek için büyük olasılıklara sahip olsa bile, bugün teosofistlerin bilincinde oynadığı role hiçbir zaman sahip olmayacağı düşünülebilir. Hintlilerin yaptığını yapmak, yani olayların varsayılan hallerini kabul etmek ve bunun dışında başka şeylerle ilgilenmek yerine, onlar sürekli geçmiş ve geleceğin olasılıklarıyla ilgilenirler. Kendi okült şecerelerini sıklıkla iğrençleşen bir benlik davasıyla incelerler ve okült söz konusu olduğu sürece, merakları onları görüntüler

alanında uygunsuz aşırılıklara sürükler. Ruhların beden değiştirdiğine inananlardan biri olan Platon'u düşünmeliyim; büyük problemleri ele alırken gülümseyen, centilmence tutumu, teosofistlerin dünyevi ve kaba saba yöntemine göre, ne kadar da incelikliydi! Platon şöyle demişti: "Elbette ki ruh tekrar doğacaktır – fakat bu belki de böyle değildir. Kim bilir? Ben kendim, kendimin ne bildiğini bilmiyorum; bu muhtemelen yalnızca bir konuşma tavrı; bu teoriye ya da bir başka çarpıcı peri masalına inanmak ya da inanmamak kişinin ruh haline bağlı. "

Adyar atmosferinde beni en çok büyüleyen şey, onun Mesih beklentisi oluyor. Orada yaşayanlar arasında, Kutsal Ruh'un günün birinde, aracı olarak kullanacağı söylenen genç bir Hintli var. Bunu Ustalar'ın açığa çıkardığı söyleniyor. Bu genç Hintli, gelecek çağın Kurtarıcısı olmaya aday. Bu inancı birkaç gün, mümkünse, içerdiği her şeyi yaşamak üzere kabul etmiştim; ona teslim olduğum için pişmanlık duyduğumu itiraf ediyorum, çünkü böyle bir varsayımla yaşamak oldukça eğlenceli. En önemsiz varoluşa ne büyük bir altyapı sağlıyor! Özbilinci nasıl da yükseltiyor! Bütün güçlere ne tür bir gerilim ve coşku katıyor! Yalnızca bu inancı tüm varlığımla ifade edebilseydim, on kat daha verimli olacağıma ve ne kadar yetersiz bir temele sahip olursa olsun, içsel hedefime on kat daha hızlı yaklaşacağıma inanıyorum. Böyle bir inanç ne anlama geliyor? Bir ideali nesnel kılıyor. Kurtarıcı asla kurtarmıyor; bunu yapan, onun cisimleştirdiği müminin ideali. Haç figürünün ya da bir aziz imgesinin dikkati ilahide toplamayı kolaylaştırması ve güçlendirmesi gibi, ideal de yalnızca biraz daha yüksek bir derecede ete kemiğe bürünüyor. Herkes bunu az ya da çok yaşamıştır. Yukarı bakmak, yükseltir. Kime saygı ve hayranlık duyarsak duyalım, bu duygularımızda ciddi olduğumuz sürece, yanlış anlama bile iler-

lememize yol açar. Yücelttiğimiz nesne aslında ne olursa olsun, önemli olan, bize ifade ettikleridir. Ve bu, erişilemeyen ideallerin –yalnızca aşkın oldukları için değil, taşıyıcıları uzakta ya da ölü oldukları için erişilemeyen– uzun vadede en iyi olduklarını nasıl kanıtladıklarını da açıklıyor; çünkü onların etkileri ampirik hatalarla azalmaz. Bu ayrıca, dinsel bir bakış açısından, ilahi bir insanın yaşamış olup olmadığına niçin bu kadar kayıtsız kalındığını da açıklıyor. İnanç dini anlamda; bir şeyin doğruluğuna inanmak anlamına değil, zihnin güçlerini belli bir ideale yoğunlaştırarak kendini idrak etmeyi arzulamak anlamına geliyor. Ve yaşayan ilahi kişilerin karşılaştırılamaz etkisi, kendi ideallerini, kendilerini izleyenler için karşılaştırılamaz biçimde açık hale getirmelerinden kaynaklanıyor ve etki bu şekilde yapıcı gücünü inanılmaz bir düzeye çıkarıyor. Buraya kadar Mesih'deki teosofik inanç kuşkusuz üretken bir nitelik içeriyor. Daha sonra ne olacağı ise, başka bir tartışma konusu. Yukarıda değindiğim gencin, eğer yaşar ve başına bir kaza gelmezse, bir dinin kurucusu olacağından şüphem yok; aynı derecede güçlü bir iddianın özneleri olan diğer birçokları da aynı şeyi yapmaya adaydırlar. Fakat eğer çapının, herhangi bir eleştiriye dayanamayacak kadar küçük olduğu anlaşılırsa, olay felaketle de sonuçlanabilir. Dünyada kurtarıcıların, gündelik değilse de, hiç de nadir konuklardan olmadığı eski zamanlarda, insanlarda inancın gücü o kadar etkiliydi ki, hiçbir sapma ve hiçbir düşkırıklığı onların ruhlarına zarar veremezdi; zaten düşkırıklığına uğrama konusunda da son derece yeteneksiz gibiydiler – onlar her şeye rağmen ve her şey sayesinde inanıyorlardı. Bu onların şansıydı: İnanç; *a priori* bir nitelik, kendi kendini kendi üzerinden doğrulayan, bağımsız bir yaratıcı güçtür. Modern insan böyle bir inanç tanımaz. Onun inancı, aldığı en ufak yarada kendini bırakacak, narin bir bitkidir ve acı çeken tüm insanlar içinde, düşkırıklığına uğramış olan en kötü durumdadır, çünkü inanç kaybı gerçekten insanın yaşamsallığını elinden alır. İnanç olmadan

yüzde yüz özbilinç mümkün değildir. İnançtan yoksun olduklarından, bunca insan bugün yeni bir din peşinde koşuyor; içsel güçlerini bir bütünde toplayabilmek için dışsal bir odağa ihtiyaç duyuyorlar, çünkü içlerinden çok azı, dışsal bir yardım olmaksızın düşkırıklığına uğramalarını olanaksız kılacak bir içsel bağımsızlık derecesine ulaşmış durumda. Hıristiyan doktrininin, cennetin krallığının içimizde olduğu öğretisi çevresinde toplanan en son ve en derin yorumunun kökleri, genelde, daha derin bir özbilinçte değil, bunun yerine yaşamla girdiği yarışı kazanmakta olan aklın algılanmasında bulunabilir. Ve buraya kadar, dini liderlerin, Avrupa'da bile, katkıda bulunabileceği zamanlar henüz geçmiş değildir. Fakat daha önce de söylenmiş olduğu gibi, bugün inancın gücü fazlasıyla zayıflamıştır; olgunluğa ulaşmış belli bir inanç yıkıldığında, inanma yeteneğini de yerle bir edecek, bu da kişiyi kaçınılmaz olarak nihilizme ve yıkıma sürükleyecektir. Ben bu nedenle, yaşama ciddi bir korku salmaksızın, hızlandırıcı bir katkıda bulunan herhangi biri kadar sempatimi kazanacağından emin olması gereken yeni dünya kurtarıcısının kaderini izliyorum.

Ortodoks teosofistler, elbette ki, bir kurtarıcının ampirik gerçekliğinin onun için önemli olan şeylerden biri olmadığına inanmayı, Hıristiyanlardan daha çok istemezler; hakları da vardır, çünkü kişinin inancını bağladığı kişinin kim olduğu kuşkusuz önemli bir meseledir. Aydın bir zihin hala karanlık varoluşları aydınlatabilir, esinledikleri inanç ne kadar güçlü olursa olsun birçok kişi bunu başaramazken, sevginin ruhu en katılaşmış kalpleri bile yumuşatabilir. Ancak bu, iddiamın doğruluğuna ilişkin bir şey değiştirmez. Hiçbir öğretmen mevcut olmayan bir şeyi veremez; yalnızca uykuda olanı uyandırabilir, hapsedilmiş olanı salıverebilir ve karanlığa gizlenmiş olanı ışığa çıkarabilir. Bu, insanların ona şimdiye kadar vermiş oldukları rütbeyi güvenceye almak için yeterlidir, çünkü bir bireyin dışsal yardım almaksızın kendi bilincine varmasına çok sık rastlanmaz. O olmadan, mevcut güçler kendilerini ancak istisnai

olarak gösterirler. Fakat bu asla, öğretmenlerin bizim sahip olmadığımız şeyleri verebilecekleri şeklinde yorumlanmamalıdır; onlar asla bir şey vermezler, yalnızca içimizde olan şeyi açığa çıkarırlar. Ve mevcut bir şey ışığa, prensipte, bin farklı yoldan çıkarılabilir. İnsanlar, dünya dönmeye başladığından bu yana birçok yoldan kendilerini aramış ve bulmuşlardır. En güçlüsü bunu, dışsal yardım almaksızın başarmıştır; daha az güçlü bireyler biraz, zayıf olanlar büyük miktarda dışsal yardıma gerek duymuştur ve bunun sonucunda, zahitlerin muazzam sadelikten aşırı karmaşıklığa kadar değişen sistemleri ve otorite ya da kendi kaderini belirleme ilkesi üzerine kurulmuş, aracıları içeren ya da içermeyen din sistemleri oluşmuştur. Amaç ve anlam, bütün dünyada daima aynı şeydir. Kitleler hiçbir zaman bağımsız olmadıklarından, herkesin hayaleti olmayı arzulayan bütün dinler, aracılığı vurgulamıştır; modern Hinduizm'de Sri Krishna ve kuzey Budizmi'nde Amida Buda, Hıristiyanlık'ta İsa'nınkiyle tam olarak aynı rolü oynarlar. Benzer gereksinimler, benzer tedaviler gerektirir. Fakat kurtarıcıların, belirli insanlar olarak, kurtarıcı olduğuna inanmak da hurafeden başka bir şey değildir. Belli kişilikler olarak, onlar yalnızca belli niteliklerin açığa çıkaranlarıdır. Çoğu durumda, belki de hepsinde, bu bile doğru değildir, çünkü onların gerçek etkileri ancak ölümlerinden çok sonra başlamıştır: İdeallerinin en saf haliyle gerçekleşmesi oranında etkili olmuşlardır. Bu, o zaman beni bir kez daha, ulaşılamayacak ideallerin ulaşılabilir olanlar karşısında sahip oldukları avantajlara geri getiriyor. Düşgücü tarafından, bir karşıt görüş olmaksızın idealize edilebilecek olan planlar, en güvenilir olanlardır. Doğu'da, naif bir yaratık tüm zayıflığına karşın, inancının gücüyle Avatar olarak yüceltilebilir; bu, oldukça yakın bir zamanda Dakshineswar'ın zahit azizi Ramakrishna Paramahamsa'nın başına gelmişti. Fakat bunun modern Avrupalılar, hatta teosofistler arasında bile olabileceği çok kuşkuludur. Ramakrishna bile yaşam süresinde küçük bir çevrede

ilahi bir insan olarak onurlandırıldı ve ancak şimdi, ölümünden otuz yıldan da uzun bir süre sonra, bir Katolik azizine dönüşmeye başlıyor.

Kendimizi, kendimizden daha yüce bir başka şeye verme arzusu, bu daha yüce Varlığı görme fırsatı bulduğumuzda duyduğumuz mutluluk ve bunun beraberinde getirdiği muhteşem içsel gelişim, nihai ve metafizik olarak neye bağlıdır? – Bu, insanın kendi üstündekinde, kendinin, kendi sunabildiğinden daha doğru bir ifadesini gördüğü gerçeğine bağlıdır. Herkes görüntüsünde hakiki varlığını, ne denli kusurlu bir biçimde gerçekleştirdiğini çok güçlü bir biçimde hisseder. Benliğiyle uyum içinde hareket etmez, niyetlendiği gibi düşünmez; ta içinde kendisi olduğunu hissettiği şeyden farklıdır. Her bireyde, çok az istisnayla, elindeki tüm güçlerle ve ruhuyla tümünü aktarmayı başaramadığı bu türden yetenekler bulunur. Böylece güzel bireyler genellikle aptaldır ve büyük eylem adamları kavrayış konusunda nadiren yeteneklidir; böylece zihinsel açıdan üretken tabiatlar, yalnızca istisnai olarak, insani açıdan da kusursuzluğa ulaşabilirler. Fakat herkes aslında, ifade edebildiğinden daha fazlası olduğunu bilir ve bu nedenle kendini, kendi kusurlu formundan çok, bir başkasının mükemmelliğinde algılar. Aynı şekilde, bazen kendi kendimize asla ulaşamayacağımız bir hakikati algılar ve şöyle deriz: "Kastettiğim, tam da buydu." Bu nedenle de, kusursuz güzellik karşısında kendimizi yükselmiş ve genişlemiş hissederiz, çünkü varlığımız kendini ifade etmek için yeterli aracı ancak mükemmel biçimde bulur. Bu şekilde, güçsüz insanlar bir başkasının muhteşem güçteki ruhunu gördüklerinde mutlu olurlar, kendi tabiatları sonunda yeterince ifade edilmiş, sanki aynada yansır gibi olmuştur. Büyük bir insanla karşılaşmış olan biri, kendi kendine muhtemelen şöyle demiştir: "Onu her zaman tanıyor gibiydim. Elbette tanıyordu. O halde, böyle bir adamın salt varlığının yaydığı müthiş etkinin nihai açıklaması budur. O, insanlara herkesin ne olabileceğini, herkesin

en dipte, ruhunda ve hakikatte ne olduğunu gösterir. Ve bilincimizin beyhude ve el yordamı araştırmalarının, bizi yalnızca mutlu etmekle kalmayan, ilerlememizi de hızlandıran açık ifadesi gibi, büyük bir adamın bizim için ifade ettiği kendi ifademiz hepimize daha hızlı bir kendini idrak konusunda yardımcı olur. Bu bizi bir azizin salt varlığının, dünyanın bütün iyi şeylerinden daha değerli olduğu algısının kökenine getirir; dahası, bir kurtarıcının nihai anlamını açıklar. Kurtarıcı, insanlığa bir örnek sunar; İsa'nın hedeflediği de budur. Ve böyle yaparak, bir varlığın diğerine verebileceği en mükemmel hizmeti vermiş olur. O, insanlara bir aynada en derin benliklerini gösterir; kendi ideallerini açıklıkla görmelerini sağlar. Onu görünür kılar, cisimleştirir ve böylece, herkesi cennete yönlendiren yaratıcı güçlere, arzulanan amacı ve örneği verir. İnsanlar şimdi nereye gitmeleri gerektiğini bilmektedirler, şimdi olasılıklarının menzilini bilmektedirler. Ve böylece, kişisel olarak dışsal yaşamda bir şey hedeflememiş olan bir büyük adamın salt varlığı, herkesin yaşamına yeni bir yön verebilir.

Ve yine, ve de – insanlık hala bir kurtarıcıya gereksinim duyuyor mu? Kurtarıcı, ona eskiden beri ifade ettiği şeyi, hala ifade ediyor olabilir mi? Sorunun nihai yanıtı, Ivan Karamazoff'un, hortlatılan İsa ve büyük sorguca ilişkin görüşünde gizli değil mi? Bugüne dek ortada homojen bir insanlık olmadığından, muhtemelen değil; insanların büyük çoğunluğu hala, onları çok uygun bir kurtarıcının kabulüne iten bir gelişim aşamasındalar. Ve bu türden bireyler, yalnızca Doğu'da değil, dünyamızın orta bölgelerinde de hala tekrar tekrar ortaya çıkıyor ve kendilerini izlemeye hazır kişileri de derhal buluyorlar. Bugüne dek hiçbiri büyük bir insanüstü kariyer yapmadı (birçok şey başarmış olduğu halde, bir dünya kurtarıcısının düzeyine zorlukla çıkabilecek olan yegane

istisna Bayan Baker Eddy olmak üzere), ancak olasılıkların menzili hesaplanamaz; hiçbir Romalı'nın aklı, Diocletian'ın döneminde bile, bütün Batı'nın bir gün Hıristiyanlığı benimseyeceğini almazdı. Yine de ancak tarihsel hareketlerin taşıyıcıları oldukları sürece önemsenen çevrelerin, yeni bir Mesih'e ihtiyaç duymadıklarından eminim. Ve buradan da, –Roma İmparatorluğu'nun çökmesinden sonra olduğu gibi, barbarlık bizi ele geçirmezse– hiçbir din kurucusunun gelecekte, görülebildiği kadarıyla, bir dünya kurtarıcısı konumuna yükselmeyeceği çıkarımına gidebiliriz.

Bu türden bir kariyeri engelleyen teknik güçlüklere; bilimsel eleştirelliğin prestijine, özgürleşme hareketinin giderek büyümesine, inanç gücünün zayıflamasına ve kamuoyundaki açıklığa değinmek istemiyorum; bunların üstesinden gelinebilirdi. Gerçekte yeni bir Mesih'in ayağının altından zemini çeken şey, tüm gelişmiş insanların kendi kendilerinin kurtarıcıları olma eğilimlerinin artmasıdır. Protestanlık ruhunun zaferi kazanmakta olduğu inkar edilemez. En son gelişme sürecinde İsa'nın başına gelenler, son derece enteresan ve karakteristiktir: Tarihi İsa geçmişine dönüyor; artık nesnel kurtuluştan söz edilmiyor ve Ortaçağ'ın din görüşü tümüyle görmezden geliniyor. Geriye, İsa'nın içinde yaşama çağırdığı ilk kişi olan ve herkesin kendi içinde kendi kişisel stilinde üstün kılması gereken içerideki İsa kalıyor. İsa'yı bir birey olarak görmezden gelen kişi, yeni bir kurtarıcıyı da kabul etmekte zorlanacaktır. Geleceğin bu bağımsız ruhlara ait olacağından kuşku duyulamaz. Olayı istediğiniz gibi değerlendirebilirsiniz – Ben kişisel olarak, aşırı Protestanlığın içerdiği dezavantajlara karşı kör değilim: 'Nesnel ruh'un karşı konulmaz biçimde, bireyin içsel doğasını ve kaderini ilgilendiren her şeye ilişkin kişisel ve doğrudan karar vermek istediği bir duruma eğilim gösterdiğine hiç şüphe yok. Bu sonuç Reform günlerinden beri öngörülebilirdi; o sıra başlatılan şey, eninde sonunda gerçekleştirilecektir. Bu olunca ya dek, bu yeni durumun niçin bu denli değerli olduğu nesnel bir

biçimde kanıtlanıncaya dek, diğer eğilimlerin tarihi anlam kazanması umudu yoktur.

Teosofistlerin dünyaya yeni bir kurtarıcının gelmesine ilişkin düşlerinin gerçekleşme şansı bu nedenle oldukça zayıftır. Ancak onların Mesih'leri bir kastın kurtarıcısı olabilir ve bu pekala yeterli olabilir. Bir "dünya dini" düşüncesi, somuttaki tüm genelleme girişimleri gibi, bir kez ve herkes için gündemden düşürülürse, düşüncenin ilkel fazlarından da kurtulabilirdik. Dünya dinleri olabilirdi – insanlığın güçlü bir biçimde bireyselleşmediği ve aynı zamanda geniş, fakat kesinlikle kapalı toplulukların varolduğu bugün bile, birkaç tane var. Fakat insanlık günden güne giderek daha çok bireyselleşiyor; insanlar bireyselliklerinin bilincine varıyorlar ve kişisel anlamda hissettikleri gurur artıyor. O halde, tüm içsel sorulardaki evrensellik düşüncesi önemini ve bununla birlikte gücünü kaybediyor ve genel formüller giderek yetersizliklerini kanıtlıyorlar. 'Anlam' bireye giderek daha özel bir biçimde açılıyor ve bu doğru, çünkü, Adele Kamm'ın ifadesiyle, süreç içinde Tanrı güçleniyor. Teosofi Topluluğu evrensellik fikrini kurtarma ve tüm dinleri kendi içinde barındırma yoluyla, amaçları için daha kullanılır kılma girişiminde bulunmuştur. Oysa güçlendirmek bir yana, bu teosofiyi zayıflatmaktadır. Temel bu kadar geniş olunca, bir birim olarak ortaya çıkamıyor; hiç kimseye, dinin gerçek hedefi olan, içsel bir form veremiyor. Teosofinin bir inanç uygulaması olmayı hedeflemediği doğru, fakat o bu kararı kendi iradesi karşısında serbest bırakıyor; hareket devam etmek durumundaysa, birlik olmak zorunda, çünkü salt bilimsel bir organizasyon olarak güçsüz kalacaktır. Beklenen Mesih gelirse, günümüz Teosofi Topluluğu'nun bir bölümü kuşkusuz onun çevresinde toplanacak; o arada Annie Besant, Cathrine Tingley, Rudolph Steiner ve diğerlerini izleyenler farklı kastlara bölünecektir. Böyle olması da iyidir. Ancak bu formda teosofi somut bir görünüm olarak bir gelecek umabilir. Elbette bugünün liderleri. Madame Blavatsky'nin en

büyük düşünün sürekli bir gerçekliğe ulaşma kapasitesine sahip olduğunun doğrulanmasını istemiyorlar. Bu fikre sımsıkı sarılmalarının önemi yok, çünkü bu, onların çalışmalarına genişlik katıyor. Fakat er geç Katoliklik peşinde koşmanın hatalı olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklar ve niyetlerini gerçekleştirmelerine izin vermediği için doğaya şükredecekler. Teosofi Topluluğu aslında, düşünüldüğü biçimiyle, gerçek halinde yapabildiği ya da yapabileceğine yakın büyüklükte etki gösterememiş ve bir anlam ifade edememiştir.

Elbette ki kişi, Adyar'daki üyelerince ifade edildiği gibi fikirlerini Mesih beklentisiyle ilişkilendirerek teosofiye hakkını veremez. Aynı zamanda, korkarım ki, teosofi için bir dünya misyonunun olanaksızlığına ilişkin söylediklerimde her koşulda haklıyım. Sistemlerinin, olayların gerçek durumuna benim algılayabildiğimden daha yüksek oranda karşılık gelmesi pekala mümkün olabilir; günün birinde (yazılı metninin olmasa da) ruhunun insanların çoğunluğu tarafından kabul edilmesi oldukça muhtemeldir, çünkü bir dizi farklı isim altında bu şimdiden gerçekleşmiştir. Theo- ve Anthropo-sophy, Yeni Düşünce, Hıristiyan Bilimi, Yeni Gnosis, Vivekananda'nın Vedantizmi, Yeni Acem ve Hint-İslam Ezoterizmi, Hindular ve Budistlerinkilere değinmeyeceksek Bahai sistemi, çeşitli ruhani ve okült çevrelerince uygulanan inançlar ve hatta serbest masonlar, hepsi de özünde aynı temelden yola çıkarlar ve hareketlerinin resmi Hıristiyanlık'tan daha büyük bir geleceğe sahip olacağı kesin gibidir. Ancak bu, teosofiyi, yaşayan bir birim olarak güvenceye almaz. Teosofiye bu konumu veren ve bugün teosofiyi teosofi yapan, temelleri, teosofist olarak değerlendirilmeyi her koşulda reddecek olan milyonlar tarafından kabul edilen teorik yapısı değil, onun kendine özgü tavrı,

yorumu ve pratik uygulamalarıdır. Bugün teosofi sözcüğü, belli bir dini düzenin özel uygulamasını ifade ediyor ve bunun, içinde bir dünya misyonu barındırdığından kuşkuluyum. Bir din olarak teosofi varlığını sürdürecek, birçok bireye mutluluk ve bazı kastlara memnuniyet verecek, fakat yaşamda tarihi bir hareket olarak asla önemli bir rol üstlenmeyecektir. Bu türden bir olasılığa karşı duran en önemli prensipleri özetlemek istiyorum.[1]

Yaşayan bir güç olarak teosofiye ilk itiraz, okültizme eğilimine ilişkindir. Okült güçlerin, mevcut oldukları kadarıyla, mümkün olduğunca ayrıntılı ve bütünlüklü incelenmesi gerektiğini ne kadar arzulanır bir şey olarak görürsem göreyim – oradan kaynaklanacak avantaj bilime yarayacaktır, dinsel yaşama değil. Doğaüstü algılar artık ruhani olarak maddesel algılardan daha anlamlı değildir ve çoğu teosofistin gördüğü gibi bir din ya da ona götüren bir yol olarak "okült bilimi", kırmızı bir tekliği Wilhelm Ostwald'ın "Energism"inden daha çok hak etmez. Üstelik okült araştırmasına ilişkin olası sonuçların yaşam üzerindeki doğrudan etkileri, destekçilerinin sandığından çok daha az olacaktır. Onlar telepatinin, tüm dışsal iletişim araçlarının yerini alacağı ve irade gücünün tüm fiziksel enerjiyi gereksiz kılacağı bir ortamın düşünü kuruyorlar; bu düşler sadece birçok aptalca Ütopya'yı temsil ediyor. Ruh fiziksel olguları hangi dereceye kadar etkileyebilirse etkilesin, bedeni fiziksel araçlarla ele almak hem daha ucuz, hem de bu noktada, yüzyılların amacına daha uygun olacaktır. Yaşamdaki normal işlerin yürütülmesi için onun normal güçleri yalnızca daima yeterli olmakla kalmayacak, değerlendirmeyi daima tekelleştirecektir – sonsuza dek değilse bile, insanlar varlıklarını kökten değiştirmedikleri sürece. Gerçekliğin, deneyim alanımızın içine ruhsal organlarımızın eğitilmesi sayesinde girmeleri beklenen gizli kalmış

---

[1] "*Philosophie als Kunst*" (Sanat Olarak Felsefe), (Darmstadt, 1922) adlı kitabımdaki "*Für und Wieder die Theosophie*" (Yeniden Teosofi) adlı makalem, yukardakilere ek olarak incelenebilir.

alanları, burada bizi ilgilendirmiyor; onlarla ne kadar az ilgilenirsek, o kadar iyi. Ortaçağ'daki durumumuzdan daha ilerideyiz, çünkü mistik ilişkilere olan inancımızı yitirdik; bu da, onların algısının ilerletici olmadığını kanıtlıyor. Bu algı bizi ileri götüremez, çünkü, bu alanın normal güçlerinin yanında önemsiz kalan etkilerle yola çıkmaktan başka bir şey ifade etmez ve başlangıçta henüz yaşanmadıkları ve onları bizim algı alanımız içine getirebilmek için her şeyin kurban edildiği noktada, bu bize gerçekten zarar verir. Bunu amaç edinen insan, kafasını sağlığına takmış insan gibi, içsel varlığında kaçınılmaz olarak geriler; sonunda da tüm özgürlüğünü yitirir. Olabildiğince açık, cesur, şeffaf, uzakta ve dışta olanları mümkün olduğunca içeri sokmamaya çalışarak yaşamalıyız; bunu ne kadar çok yaparsak, o kadar güçlenir, o kadar saflığa yaklaşırız. Bir insan yabancı güçlere ne kadar az güvenirse, kendi omuzlarına o kadar yük alır, doğa da onun yüzüne o kadar güler. İdeal olan, her koşulu dikkate almamak ve kendi içine, dış koşullara kayıtsız kalabilecek kadar sıkı sıkı demirlemektir. Okültist sürekli yana, öne ve arkaya şaşı gözlerle bakar, hiçbir zaman içi gerçekten rahat değildir. Bu nedenle, bir araç olarak çok yararlı olduğunu kanıtlasa da, yaşamda asla lider olamaz. Ruhsal gelişimin kavgasını vermek, daha önce açıklanmış olduğu gibi, ruhanileşmeye yararlı olmayıp, onunla çeliştiğinden, teosofinin, yaşam için taşıdığı olası anlam açısından, okültizme eğilimine dikkat çekerken yanılmış olmam çok zayıf ihtimaldir.

Yukarıdakilerle bağlantılı ve teosofiye karşı olan ikinci bir değerlendirme de, dini güdünün bu süreç içinde ve bu süreç yüzünden kaçınılmaz olarak yaşadığı dışlanmadır. Teosofinin, ruhların hiyerarşisi, tanrılar, yarı-tanrılar, ustalar ve insan ırkının liderliğine ilişkin öğrettiği her şeyin doğru olduğunu varsayalım – kişinin bunlarla fazla uğraşması kuşkusuz iyi bir şey değildir. Dini inancın yalnızca tek bir anlamı vardır; insanı kendini idrake götürmeyi ve varlığın düşsel açıklamasını, varlığın merkezinin bi-

lincimizdeki yansısını ifade eder. Gelişmemiş kişiler dışsal bir şeye inanmak zorundadırlar, çünkü güçlerini odaklamak, onları dinamik bir bütünde yoğunlaştırmak için ellerinde başka bir araç yoktur. Gelişmiş birey kendine –içindeki Tanrı'ya– inanır ya da hiçbir şeye inanmaz, o sadece, varoluş bilincinin sonuna dek gelişmiş olduğu, varlıkla bilincin çakıştığı yerdedir. Bir insanın inandığı dışsal varlıkların doğası uygunsuzdur; fakat onlar amaç değil de yalnızca araç olduklarından; dini inançla bir şeyin doğruluğuna inanmanın teorik olarak birbirleriyle ilgisi bulunmadığından ve bir inanç ve gerçeklik nesnesinin varolup olmamasının önemsenmemesi gerektiğinden, bu nesnenin olabildiğince kanıtlanmamış olması daha iyidir. *Credo quia absurdum*'u ilan eden Tertullian'a kadar geri gitmeye gerek yok, fakat tanrıların varolup olmadığına ilişkin sorunun olabildiğince az ortaya sürülmesi, dinin lehine olacaktır. Hinduizm'de bu soru bilinçli bir biçimde öne çıkarılmaz; ilahi varlıklar resmi olarak en yüce bir Birliğin görünümleri olarak algılanır – bunun dışında, ampirik anlamda gerçek olabilirler de, olmayabilirler de. Ancak teosofistler insanüstü varlıkları, liderlerince bilimsel olarak kanıtlanmış gibi sunarlar. Tanrı'ya inanırlarsa, dışsal varlıklara eğilim gösterirler; itaat ederler, inandıklarının doğruluğuna inanırlar ve putperest anlamda dua ederler ve tüm gerçek dinsellik bunun sıkıntısını çeker. Bu, gerçekten hurafelere yer açar, çünkü kişinin içinde kendisi olmadığı her inanç, *propria persona*'daki mutlak gerçeği somutlaştırsa bile, hurafedir. Buradan, teosofinin İlkçağ çoktanrıcılığını hortlatarak ne denli ölümcül bir hata yaptığı ortaya çıkar. Teosofistlerin amaçları yeni bir dinin kurulması ya da varolanlara derinlik kazandırmaksa, tanrıların gerçekten varolduğuna ilişkin keşiflerinden, (olabildiğince nesnel bir biçimde) tam aksi sonucu çıkarmaları ve varlığını bilimsel olarak kanıtladıkları her tanrıyı, dinsel açıdan anlamsız olduğundan, derhal Pantheonları'ndan atmaları gerekirdi. Orada ne kadar çok sayıda tanrı ya da yüce varlık olursa olsun, güçleri ne

kadar büyük olursa olsun –bizler ruhani ilerlemeyle meşgul ruhani yaratıklar olduğumuz sürece– bizi ilgilendirmezler. Ve böylece Yeni Düşünce –bu sözcük cemaatin sınıflandırılması için değil, kökü Amerikan Yeni Düşüncesi'nde olan tüm ruhani hareketleri ifade etmek üzere seçilmişti– kuşkusuz İlkçağ mistisizminin öğretilerini Teosofi'den daha iyi biçimde geliştirmiştir. Yeni Düşünce, aracı olarak yalnızca öncü adımları kabul eder; tüm okült bilgisini reddeder; okült gelişimini ve bunun ötesinde, bizi dünyaya zincirleyen mücadeleyi inkar eder ve yalnızca bu yaşamdaki bireysel kendini idrakin altını çizer. Bu, gerçekte, gereksindiğimiz yegane şeydir. Ne denli bilimsel kabul elde ederse etsin – okültizme son zamanlarda yönelen ilgi, zamanımızın dinsel yaşamı için, doğrudan bir tehlikeyi, muhtemelen en ciddi olanı ifade eder, çünkü materyalizmin yol açtığından da daha öldürücü olabilecek (karşı gelmek daha zor olduğundan,) bir yabancılaşma tehdidi taşımaktadır. Bir gerçek olmakla onurlandırılmış, varlığı kanıtlanmış bir Tanrı, bütün putlardan daha şeytani bir put olurdu. Doğanın gizli güçlerini daha çok keşfettikçe, yalnızca kendini idrakin önemli olduğunu anlamak daha da önem kazanıyor; ruhani anlamda yalnızca kahin mi yoksa kör mü olduğumuz değil, aynı zamanda tanrıların varolup olmadığı sorusu da oldukça yersizdir. Bugün Buda ve İsa'nın, mucize işçilerine söyledikleri sözleri değerlendirmek, her zamankinden daha önemlidir: Her ikisi de ruhsal gelişmeyle değil, farklı bir boyuta ait başka bir şeyle ilgilendiğimizi tekrar tekrar vurgulamışlardır. Doğaüstüne tüm şaşı bakmalar aşağılayıcıdır. Yalnızca önyargılardan uzak olanlar ilerleyebilir. Ve teosofistler yalnızca önyargısız olmamakla kalmayıp – daha önce de ifade edildiği gibi, böyle olmak onlar için olanaksızdır; önderlerince, Ustalarını nasıl memnun edecekleri, okült güçlerle en doğru biçimde nasıl uğraşmak gerektiği ve kötü etkilerden nasıl kaçmak gerektiği gibi konularda fazlasıyla yüreklendirilmişlerdir. Bu nedenle, ortalama teosofist, hakikate ne denli

yakın olursa olsun, genelde ruhani olarak, dinine bağlı bir Hıristiyan'ın altındadır. Yeni Düşünce'de, özellikle de Adela Curtis'in[1] ona verdiği biçimde, zamanımızın, büyük çoğunluk için avantajlı olduğunu kanıtlayacak olan mistisizm üzerinde temellenmiş yegane dinsel hareketini görüyorum.

Yalnızca bu girişimde, içsellik ve ruhanileşmeye yönelik hem zekice hem de sistemli bir çaba vardır; yalnızca onda, özdeki değerler kabul edilir; yalnızca onda, bildiğim kadarıyla, psikolojik hatalara rastlanmaz. Yeni Düşünce'nin Lutherci eşdeğeri olan ve Johannes Müller'den kaynaklanan hareket, felsefi feraset açısından, kuşkusuz Yeni Düşünce'den daha üstün, fakat ruhani ilerlemenin başlatılması gerektiğinde her şeyin bağlı olduğu hızlandırıcı motiflerden yoksundur; algının yaşama nasıl çevrileceğine ilişkin doğrudan bir yol göstermez. Yeni Düşünce, Batı'nın bakış açısından, teosofi üzerinde bir avantaja –ampirik ve rastlantısal bir avantaj– daha sahiptir, fakat tam da bu nedenle, her şeyi belirleyecek olan oy hakkını, onun dünyadaki başarısı lehine kullanacak gibidir: O, Hıristiyanlığın mantıksal açıdan olası bir evrimini ifade eder ve ilham kaynağı da budur; Doğu'nun bilgeliği üzerinde yükselse de, ruhen tümüyle Hıristiyan'dır ve hiç, ya da neredeyse hiç yabancı kavram kullanmaz. Kendini idrak, ancak aşina olunan kavramların sınırları içinde mümkündür; kullanılan araca çok fazla dikkat vermek gerekmesi dışında, kendini yabancı bir dilde mükemmel biçimde ifade etmek olanaksızdır. (Bu nedenle, ne Buda ne de İsa yıkmayı değil, yalnızca mevcut yasayı "uygulamayı" istemişlerdir.) Hint kavramları biz Batılılara yabancıdır; çoğu kişi –bunu kanıtlayanlar da teosofistlerdir– onlarla içsel bir ilişki kurmayı başaramaz. Dahası, bilincimiz bunu ister kabul etsin ister etmesin, fizyolojik olarak hepimiz Hıristiyanız. Böylece,

[1] Ayrıntılı inceleme için Curtis'in metinleri: *Yeni Mistisizm, Meditasyon ve Sağlık, Sessizliğin Yolu* (School of Silence, 10 Scarsdale Villas, Kensington, Londra)

Hıristiyan ruhunda varlığını sürdüren her doktrinin, içsel varlığımızı tümüyle ele geçirmek için, yabancı kökenli en derin doktrinden daha çok şansı vardır. Şahsen ben, Hıristiyanlığın günün birinde öleceğine inanmıyorum; bence Batı'da varolmayı, belki yeni yorumlar ve yeni yaşamlarda, Kıyamet Günü'ne dek sürdürecektir. Yeni bir dinin gerekliliğine ve olasılığına da inanmıyorum. Prensipte biz, metafizik formları ciddiyetle kabul edebildiğimiz eşiğin ötesine geçmiş bulunuyoruz ve bu, yeni bir form egemen olur olmaz kendini gösterecektir. İçimizdeki en iyiler, artık dönüşüm yeteneğine sahip değil. Öte yandan, çoğumuz ve özellikle de en uzakgörüşlü olanlarımız, geleneksel zihinsel imgeleri ifade aracı olarak kullanmayı sürdürecekler, çünkü onlar kendilerini idrak etmelerini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde yeni bir din için atılan çığlıkları ciddiye almak kolay değil; bu, genel olarak kendini algılama eksikliğine karşılık geliyor. En gelişmiş olanlar, kendilerine inanç uygulamaları olmaksızın nasıl yardım edeceklerini giderek daha iyi öğrenecekler ve buna gereksinim duyanlar da, daha önce olduğu gibi, en iyi araçlarını eski uygulamada bulacaklardır. Yeni inanç formlarını en büyük yaygaralarla talep edenler de, görebildiğim kadarıyla, aslında din-siz-ler. Daha olgunlaştıklarında, yeni bir inançla ilgilenmediklerini, ilgilendikleri şeyin, varlığın yeni bir oluşumu olduğunu; bu türden bir mücadelenin mutlaka dinsel kavga anlamına gelmediğini ve varlıklarını görüntüler dünyasında Tanrı'ya yan bakmadan ifade etmeye çalışmaları halinde, kendilerini bulma süreçlerinin çok daha hızlanacağını, onlar bile kabul edeceklerdir. Günümüzde birçok şeye din deniyor; kişisel önem kazanmak isteyen bir kişi, bunu düşlüyor, dini duygular sergilemesinin nedeni bu oluyor. Dini diye adlandırılabilecek, yegane kendini idrak mücadelesi, görüntünün ruhani dönüşümünü amaçlar. Enerjisini yalnızca yaratmak için kullanmak isteyen insan, güçlü biridir, düzenleyicidir, belki bir şairdir, fakat özünde çok farklı değildir ve bunun ötesinde bir şey de değildir.

Batı'da teosofinin taşıyacağı olası bir dünya misyonuna karşı çıkan üçüncü ve en önemli görüş de, tarihi bir bakış açısından artık geçerli olmayan ideallere kendini adamasıdır. Yeni kurtarıcı, "Merhamet Lordu" olarak kutsanıyor; tevazu, itaat, hizmete hazır olma, merhamet ve şefkatli sevgi erdemleri, üstün nitelikler olarak sunuluyor. Onlar belki üstün dişi erdemleridir, fakat tarihi bir gelecek erkeksi erdemlerin gelmesini beklemektedir. Artık çoktan merhamet duygusu; başkalarını mutlu etmenin kendi içinde övgüye değer bir meziyet olduğu; özverinin bir değer taşıdığı; bağlılığın ruhaniliğin bir işareti olduğu ve uzun süre acı çekmenin koşulları değiştirme kararı vermekten daha iyi olduğuna ilişkin ölümcül safsataların üstesinden gelme noktasındayız – bu fikirlerin yerine, yalnızca üretken çabanın etik olarak haklı olduğu şeklindeki genel kabulü koyma noktasındayız: Başkalarının acı çekmesine neden olmanın diğerleriyle acı çekmekten daha iyi olduğu, yükselttiği sürece, diğerlerinin duygularıyla ilgilenmemenin, aptalca olmaları halinde onlarla ilgilenmekten daha iyi olduğu, vb. Ve bu, duygu yoksunluğundan değil, duygusal koşullarca etkilenme halini aşma yönünde olgunlaşmaya başladığımızdandır, çünkü artık kendimizi ampirik tabiatımızla özdeşleştirmeye son veriyor ve mutlak değer olarak, belli bir bireyi memnun eden neyse onu değil, ne kadar acı verirse versin, ona kendi ötesinde yardımcı olanı kabul ediyoruz. Ve bu da, teosofinin aşırı biçimlerinde sunduğu dişi, korumaya yönelik ideallerin tersine, insanlığın erkeksi, üretken formudur. Ancak, erkeksi ve dişi nitelikler kendilerini bir çırpıda güncelleştiremezler. Batı insanı yaklaşık iki bin yıldır dişi ideallere bağlılığını resmi olarak itiraf etmiştir ve bu süreç mükemmeldir, çünkü ancak kadın egemenliğindeki bu eğitim sayesinde az çok evcilleştirilmiştir. Biz Kuzeyliler bugünkü ahlaki uygarlık düzeyimizi belki de her şeyden önce, Bakire Meryem'e olan Ortaçağ tapınmasına –Tanrı'nın Annesi'ni bir ilahe olarak kendi üzerine aşılamış olan, Hıristiyanlığın bu harika şiirsel çeşitliliğine–

borçluyuzdur. Meryem o günlerde ne annelik prensibiyle, ne de ebedi dişiliğiyle, fakat saray adetlerine karşı herhangi bir hata ya da hakarete izin vermemiş olan bir kraliçe, önemli bir hanımefendi, bir Grande Dame olarak yüceltilmekteydi. Özellikle on üçüncü yüzyılda dişi idealler o kadar egemen olmaya başladı ki, bu yüzyılın olayları konusunda değil de fikirleri konusunda bilgi sahibi olan herhangi biri, bu dönemi 'efemine' bir dönem olarak tanımlamak için her türlü gerekçeye sahiptir. O günlerde Batı insanı, bilinçsiz bir algıda, kendisi için onu soylulaştırma hesapları en iyi biçimde yapılmış görüntüyü seçmişti. Bugün gerçek karakterini, Odysseus kızların arasında kendisini ararken Achilles'in yaptığı gibi, algılamıştır; zaten dişi formunda düşünmeye devam etmesi onun için onur kırıcı olurdu ve şimdi, erkeksi yolu tutmakta ne kadar kararlı olursa, kendi mükemmelliğine o kadar hızlı ulaşacaktır.

Ve böylece, teosofinin arka planına yaptığım projeksiyonla, Batılı niteliklerimizin anlamı ve yarı küremizin kaderi bana, her zamankinden daha açık görünüyor. İlerleme kapasitemiz, insanlık tarihinde ilk kez erkeksi prensiplerin kontrolü tüm saflıkları içinde tek başına ele almış olmasına bağlıdır. Biz ilerici olduğumuzdan, zaman içinde bu dünyanın efendileri olabiliriz: Gelenekle ilerlemenin rakip olduğu yerde, ilerleme zaferi kazanmak zorundadır, çünkü onun prensibi ampirik rastlantıdan daha üstündür. Düşüncede Roma Katolikliği'nin tarihsel üstünlüğü, Protestanlığın çıplak ruhu doğduğu an mağlup olmuştu. Bundan sonra da olayları, hangi biçimde olursa olsun bu ruh, iyiye ya da kötüye doğru tek başına yönlendirecektir. Bu kadere karşı koymak işe yaramaz ve yol açtığı dezavantajları kabul etmek de bunu değiştirmez. Mutlak otonomi fikri dünyada, kendisine karşı koyan her şeyden daha kudretli ve tüm engellere karşın etkili olacak bir güç yarattı. Bu güç, teosofik itaat (her şeyi bilen Ustalara itaat) idealini taçlandırmazsa, Katolikliğin etkilerine son vermiş olduğu gibi, onun

da etki gücünü zayıflatacaktır. (Tüm Katolik ülkelerde en önemli ruhların ruhban sınıfına fanatikçe karşı olması anlamlıdır.) Biz Batılılar bu gücün taşıyıcılarıyız. Kendimizi onun dalgalanmalarına bırakmalıyız. Özünde insan olduğumuzu ve yalnızca insan olmayı istediğimizi algılamalıyız. Dişi, duygusal ideallere sahip olan modern Batılı dini liderler (eğer kendileri kadın değilse,) insana tanımlanamayacak kadar zavallı yaratıklar oldukları izlenimini ve bu başka türlü de olamazdı: Dişice hissettikleri sürece onlar aşağı düzeylere aittirler. Batı'dan son zamanlarda çıkmış olan her iyi şey erkeksi ruhun işaretini taşır. Gelecekte büyüklük ve iyiliğe, bu ruhla ve yalnızca bu ruhla ulaşacağız.

Modern tarihi hareketin taşıyıcıları olan tüm ruhani güçlerin açık seçik erkeksi doğasının aksine, teosofinin dişi karakterini işaret ederken, Doğu'nun bilgeliğinin Batı için ne ifade edip edemeyeceği şeklindeki problemin özüne değinmiş olduk. Teosofi'nin bizde tarihi bir rol oynayabileceğini varsaymak temel bir yanılgıdır: Teosofi, hızlandırıcı hiçbir motif içermez; her şeye kadir bir şekilde insanlığın kaderini yönlendirmekte olan, kendisinden daha yüce güçlere karşı edilgen ve beklenti dolu bir tavırdadır ve bunlar bağımsız eyleme karar verdiklerinde, beklentilere rağmen, olaylar birdenbire tepetaklak olur. Batı'nın ruhu, bir dönemden diğerine, giderek daha erkeksi, daha erkekçe olmaktadır. Batılı, değiştirilemez unsurları giderek daha az kabul eder; gönüllü olarak daha çok sorumluluk üstlenir ve yazgı düşüncesi giderek gerçekliğini yitirir. Teosofi ise tüm yeni yaratımları reddeder: Geleceğin, ebediyette önceden yazılmış olduğu söylenir; her yeni görünümün daha önceki Karma tarafından belirlenmiş olduğu varsayılır; bütün olaylar önceden hazırlanmış bir plana göre yönlendirilir. Buna karşın Batı'nın ruhu, yaratıcı iradeyi hiçbir planın bağlamadığını ve

her özgür eylemin yeni bir yaratımı içerdiğini giderek daha çok kabul etmektedir. Bu iki görüş, Atman'ın bakış açısından değerlendirildiğinde belki çelişkili görünmez, belki yalnızca, mutlakta varolan ilişkinin farklı yönlerini temsil ederler ve aynı şeyi ifade ederler. Fakat görünümler alanında ve düşüncelerimiz açısından, akla gelebilecek en köklü farklılıkları simgelemektedirler: Bizim dünyamızda Tanrı, bireyin lehine, özgür iradesiyle saltanatından tümüyle vazgeçmiştir. Mitler sık sık gerçekliğin, bilimsel verilerden daha doğru bir sunumunu sağlar: Buna göre, Tanrı'nın daima, yalnızca başka hiçbir seçeneği kalmadığında, örneğin başka hiç kimse sorumluluğu üstlenmek istemediğinde kişisel olarak müdahale ettiği söylenebilir ve Batı dünyasının sorumluluktan bu kadar uzaklaşmış olduğu bugün, O işten tümüyle elini çekmiştir. Bugün insan Tanrı olarak, aynı olağanüstü haklarla hareket ediyor ve olayların gidişatı, bu konumun gayri meşru yollardan ele geçirilmediğini kanıtlamakta. İnsanın egemenliğini kazandığı o yerde, bağımlılık ruhundan doğmuş olan idealler giderek önemlerini ve güçlerini kaybediyorlar. Bir egemen, ne barış ne de acıma, ne konfor ne de merhamet arzular, çünkü karar verici konumdaki odur; yenildiğinde, yalnızca kendini suçlu kabul eder ve bunun sonuçlarını sakin bir gururla taşır. Bu, erkekçe yoldur. Kadınlar bekler, acı çeker, umut eder ve kabul eder. Bunun sonucunda, merhamet, acıma ve barışı arzularlar. Bu nedenle Kader'in üstün gücüne inanmakta da hakları vardır. Fakat bir erkeğin Tanrı ya da Şeytan için endişelenmeye gereksinimi yoktur, çünkü onun inisiyatifi kendisini onların gücünün ötesine taşır. İki kişiden birinin inisiyatif sahibi ve diğerinin bundan yoksun olduğu noktada, ikinci kişi yarışta kaçınılmaz olarak geride kalacaktır. Bu nedenle, dinin tüm dişi biçimleri, erkeksi ruh uyandığından bu yana, tarihi açıdan etkili unsurlar rolünde oyundışı kalmışlardır.

Bu, Batı'nın Doğu karşısında daha büyük bir etkiye sahip olmasının nihai ve temel nedenidir. Batı ruhu şimdi hiçbir dirençle

karşılaşmaksızın, kendi yolunda dosdoğru yürüyor; özbilinci günden güne gelişiyor ve erkeksiliğe olan inancını sürekli kararlılıkla tazeliyor. Bu ruhun geleneksel dişi idealleri reddetme cüreti göstermesi, oldukça uzun zaman aldı. Kısa bir süre, kendisi için, bu ruhun dürüstçe kendi olabildiği ve aynı zamanda bu dişi ideallerin önünde dürüstçe eğildiği bir biçim yarattı: Bu, Bakire'ye ve ilahi söyleyenlere tapınma zamanıydı. Ancak bu biçim kısa sürede ruhunu kaybetti. Batı ruhu yüzyıllar boyu kendisiyle birlikte, samimi istekleri ve faaliyetleriyle çelişki içinde olan kanıları sürüklemiştir. Bugün bile kendi kendisine, ne barışla ne de bu gözyaşı vadisinden kurtulmakla ilgilenmediğini, merhamette ve aşkta çok yüce nitelikler görmediğini ve önceden belirlenmiş eyleme –yazgıya–, her türlü koşulu kabullenmek ve bunun acısını çekmeyi göze almaktan daha yüksek bir değer verdiğini itiraf edenler belki çok değildir. Fakat gerçekte bu böyledir ve Batılı, gerçek varlığının giderek daha fazla –sıklıkla kramp benzeri krizlerden sonra– bilincine varmaktadır. En ciddi kramp, Friedrich Nietzsche tarafından ifade edilmişti. O, sonuncu olabilir, gelişme bundan sonra herhangi bir gerilemeye uğramadan yoluna devam edebilir. Fakat bu kesin değildir. Zamanımızın içsel fermentasyonunu gözlediğim her sefer, insanların gerçek varlık ve iradelerine ilişkin bunca belirsizlik taşıdığını görmek beni şaşırtmıştır. El yordamı yeni inanç kavramları ve yeni biçimler ararlar ve yeni idealler peşinde yaygara koparırlar. Gerçek ise, onların kendilerinin, aktif bireyler olarak, tüm olası idealleri denemiş olmalarıdır: dışsal örneklerin zamanının geçmiş olması, elips odaklarının birbiri içinde eriyerek bir dairenin merkez noktasına dönüşmeye başlaması, inançla varlığın bir olması ve kendi kaderini belirleme hakkını mutlak biçimde ciddiye alma zamanının gelmiş olması. Eğer bilinçsiz bir biçimde çoktan kendi kaderimizi belirlemiş olmasaydık, ideallerimizi nafile yere kendi dışımızda aramazdık. İçinde bulunduğumuz dönemde, Hegel'in sözleriyle, "mutsuz bir bilinçlilik" halindeyiz. Fakat dürüstlük, karar alma

cesareti ve sorumluluğu ciddiye aldığımızda, o zaman er geç bu durum kendi ritminde, "daha mutlu" bir başka duruma yol verecektir. Bu gerçekleştiğinde, Nietzsche'nin korktuğunun aksine, eski ideallerimizden hiçbirini inkar etmemiz gerekmediği, hatta onların hakkını eskisine göre çok daha iyi bir biçimde verebileceğimiz ortaya çıkacaktır. Dişi sempati, dişi aşk ve merhametin pekçok eşdeğeri vardır. Bu nedenle, kültürümüzün erkeksiliğe doğru bilinçli bir yön değiştirmeden sıkıntı çekeceğine ilişkin herhangi bir endişeye şimdilik gerek yoktur.

Fakat elbette, tarihi yapan ve tarihi dönemler söz konusu olduğunda tek başına gündeme gelen erkekler, insanlığın yalnızca bir parçasıdır. Zamanın eğilimi giderek erkeksiliğe doğru olduğundan, dişi unsurun tümüyle elendiğini düşünmek hatalıdır: Bu, Doğu dinlerinin bize uyguladığı dev çekim gücü tarafından yeterince açık bir biçimde kanıtlanır. Birçokları onlara, erkeklerin kadınlara çekilmesi gibi çekilir; bense çoğunun, yalnızca bir kadının anlayışlı bir başka kadına çekilmesi gibi çekildiğini düşünüyorum. Çağın ruhu daha erkeksi bir hal aldıkça, insanlığın dişi yarısı da zihinsel özelliklerinin o denli bilincine varmaktadır ve böyle olması da iyidir, çünkü böylece o dişi yönde derinleşmektedir. Dişi tabiat, anlamak için daha elverişlidir ve sözcüğün gerçek anlamında daha derindir. Anlama işi Kıyamet Günü'ne dek en iyi biçimde, insanlığın dişi bölümü tarafından yapılacaktır. Tarihte tek başına dimdik duran algılama mücadelemiz, bizim doğuştan bilge olduğumuz gerçeğinden değil, bilge olmadığımız gerçeğinden kaynaklanır; bilginin bulunduğu yerde, bilim patlama yapmaz; adeta eylem adamlarının körlüğünden ışık elde etmek istiyor gibiyiz. Bu nedenle, her şeye rağmen, teosofi ruhunun Batı'da giderek daha geniş çevrelere sızmakta olması memnuniyet verici bir belirtidir. Bu türden bir süreç, algı lehine işleyecektir: Doktrinleri teosofi tarafından temsil edilen Hint bilgeliği, varlığın teorik bir öğretisi olarak, ne kadar yanlış yorumlanırsa yorumlansın, erkek ve kadın

karşıtlığının ötesindedir; hiç kuşkusuz buraya dek ulaşılan maksimum metafizik algıyı ifade eder ve Batı ilerledikçe, bunun giderek daha çok farkına varacaktır; dişi diye tanımladıklarım aslında yalnızca bu bilgelik değil, Hintliler ve teosofistlerin pratik yaşamında ondan çıkardıkları sonuçlardır. Bunlar, erkeklerin kendilerine mal edemeyecekleri ve buna ihtiyaç da duymadıkları sonuçlardır. Bunlar, insanların ne kendilerinin kılabildiği, ne de buna gerek duydukları sonuçlardır; gerekli ya da bağlayıcı değildirler. Fakat kadınlar onları algılayabilirler. Kısacası dişi ideallerin bir daha egemenlik elde etmeleri tehlikesi büyük değildir.

Erkek ve Kadın Bu fırsatı, bu iki cinsin ilişkilerinin nihai gerçekliğini açıklamak için kullansam, belki de iyi olurdu. Ancak bunların karşıtlıkları kavramına saplanıp kalmamalıyız: Böyle yaptığımız anda, bunun gerçekliği bir bulut gibi dağılır gider – tüm düşüncelerin, yalnızca belli bir mesafeden ve sınırlı bir süre için doğru görünmesi gibi.

Cinsiyetlerin kutuplaşması mutlak doğru gibi görünür. Daha yakından ve daha derinliğine incelendiğinde ise, bunun varsayılan anlamı ve hatta gerçekler su sızdırmaz. Empedokles'den Schelling'e kadar ve onun ötesinde görüldüğü gibi, kutuplaşmış koordinatlarda mutlak olgular görmek gerekmez. Gerçekte, erkeğinkiler karşısında kökten dişi nitelikler nasıl tanımlanabilir? Dişi nitelikler, ancak önce kavradıktan sonra yaratabilir. Fakat eğer bu böyleyse, o zaman yalnızca tüm sanatçılar değil, (uyarıcı gereksinimi duydukları sürece) tüm düşünürler ve filozoflar ve hatta erkeklerin en erkek olanları ve dahi eylemciler de kadın olurdu, çünkü deha ürünleri daima, daha önce ulaşmış olan bir düşünceye canlı bir biçim vermekten oluşmuştur. Bu sava, dahilerin hiçbir düşünceyi dışarıdan almayıp, onları kendilerinden yarattıkları şeklinde karşı çıkılmamalıdır: Öncelikle, bu son derece nadiren söz konusu olmuştur, çünkü tarihi açıdan önemli olan hemen hemen tüm bireyler mevcut eğilimlerin taşıyıcıları

olmuşlardır ve o zaman düşünce gerçekten kendilerine ait olduğunda, yaratım söz konusu değildir ve bu daha çok bir *parthenogenesis* örneğidir, çünkü erkeksi tohum evrim eğilimi taşımaz. Tanrı, önceden tasarlamadan yarattığı sürece, kavramsal olarak tümüyle erkeksi olarak düşünülebilirdi. Fakat O, cinsel karşıtlığın ötesindedir ve O'nun yaratımını anlamaya çalışırken, her ne pahasına olursa olsun O'na kadınsı nitelikler atfetmeyi reddedersek, önceden varolma konusu ve tüm analık güçlerine ihbar etmek zorunda kalırız.

Zaten cinsel kutuplaşma mutlak bir şey değildir; içinde yaratıcı faaliyetin harekette olduğu resmi bir şemayı ifade eder. Değişen prensibi erkeksi, olduğu gibi korunanı ise dişi diye niteleriz; uyarıcı prensip erkeksi, yapıcı olan dişidir: Eylemde bulunmak erkeksi, edilgen anlayışa sahip olmak dişidir. Erkek, görünüme şekil verir; kadın, nedeni cisimleştirir. Bu kutuplar çeşitli şekillerde görünür hale gelir ve her bireysellik birçok yönden ikisini birden içerir. Her insan, erkeksilik ve dişilikten oluşan bir sentezdir ve koşullara göre, erkek olarak da kadın olarak da görünebilir. Bu, hiçbir yerde, kimyasal maddelerin erkeklik prensibinin yerini tuttuğu deniz kestaneleri ya da hava değişimlerine göre cinsiyet değiştiren Copepoda ve Daphnia örneklerindeki kadar açıkça görülemez; değişim gücü burada, insanda olduğu gibi, ruhsal alanla sınırlandırılmıştır; ancak bu alanda kendini olabildiğince açık biçimde gösterir. Bir sanatçı, bir yaratıcı ve anlayışlı bir varlık olarak, en erkeksi insan dişidir. Bu nedenle, ne zaman dünya tarihinde bir prensip, bugün olduğu gibi, üstünlük kazanıyor gibi görünse, bununla ilgileniriz: Kültürümüz ne denli erkeksiliğe kaymış olursa olsun, ebedi dişinin sesi onun alanı içinde duyulmaya devam edecektir.

Not: Teosofi Derneği, 1875 yılında Londra'da kurulmuş olan gizemci bir örgüt. Bu dernek, yazarımızın Hindistan'ı da kapsayan doğu seyahatine çıktığı yıl olan 1911'de, Krishnamurti adlı bir Hintli'yi henüz 14 yaşındayken çocuk Mesih olarak lanse edip, İngiltere'ye getirtmişti.

20
ELLORA

Salt Güney Hindistan'ın nemli ve bayıltıcı sıcaklıktaki dümdüz topraklarından dağların net yükseltilerine ulaşmış olduğum gerçeği bile, içimde mutluluk duyguları uyandırıyor. Fakat burada beni harika bir biçimde uyaran, görülmeye değer mucizeler var. Gençlik günlerime ait ruh halleri, Ellora'nın kayalık tapınaklarında yeniden yankılanıyor. Bir kez daha, bir jeolog olarak, yaşamın anlamını çözümlemek üzere, cansız taşları incelemeye girişiyorum.

Bu kaskatı donmuş taşların her biri aslında ne kadar da konuşkan! – Ellora'nın kutsal mağaralarında, dinselliğin yaşayan ruhu soluk alıp vermiyor. Bir zamanlar burada yapılan ilahi tapınmaların yankısı kaybolalı uzun zaman olmuş ve hacılar da bu civara ancak nadiren ve uzun aralıklarla giriyor; buraları daha çok çobanları fırtınalara ya da tahripkar güneş ışınlarına karşı koruyan bir sığınak ya da bazen de bir kervansaray olarak kullanılıyor. Ve bazen, Müslüman civar nüfus koyun pazarlarını burada kuruyor. – Fakat ölmüş olan şeyler, taşta yaşamaya devam ediyor. Bu dağları oymuş, kayalardan katedraller yontmuş olan İnanç ruhu, yaratısında ölümsüz bir vücut bulmuş. Ve dağların derinliklerinde olduğu varsayılan muhteşem sadelik, doğasının en derin özelliklerini eşsiz bir güçle sergiliyor.

Üç büyük din, ruhlarını kayalara yan yana oymuşlar: Hinduizm, Budizm ve Buda'nın dininin haşin kardeşi Jainizm. Brahman

heykelleri, Hindistan'ın etkileyici destanı Mahabharatam'ın ruhunu ifade ediyor. Üçünden de aynı şaşırtıcı güç, aynı sınırsız icat zenginliği, ilahi bolluğun sahip olduğu aynı yaratıcı güdü yayılıyor. Tanrı'nın; bilgeyi, güzeli ve çirkini, cennetlik olanla şeytani olanı, yaratısında tek bir mutlak birimde birleştirmiş olması gibi, hilkat garibesi ile latif, tiksinç ile çekici, anlamlı ile anlamsız, grotesk ile ulvi, Brahman biçimler dünyasında birbirlerini talep ederek, yan yana varoluyorlar. Bu yaratı o denli her şeyi kapsayıcı ki, eksikler yalnızca gizleniyor ve kökleri, gözlemcinin, anlamasa dahi, anlama araçlarının ötesinde bir şeyle karşı karşıya olduğunu çok iyi bilerek duyduğu hayranlık ve saygıda çok derinlere uzanıyor. – Ve onun yanında Protestan inancının, Jainizm ve Budizm'in ruhu! Ne denli kifayetsiz, ne denli zavallı görünüyorlar! Baştaki güç hala onun Jainistik oluşumunda gizlenmiş olabilir. Hissediyorsunuz: Burada bolluk ruhu kendini, tanrı Shiva'nın, yani Dansçı'nın, zaman zaman kendini bir zahitte yoğunlaştırması gibi, sadelikte yoğunlaştırıyor. Böylece yoksulluk hala sınırlı zenginlikleri ifade ediyor ve sade çizgiler gücü yansıtıyor. Fakat Brahman'ın yaratısıyla karşılaştırıldığında, gösterdikleri güç nasıl da sonsuz küçük kalıyor! Bütün bir dünyayı bir bölgenin daracık sınırlarına sıkıştırmak mümkün değil. Jainizm yalnızca, dev Hinduizm ağacındaki, güçlü olduğu halde sıskası çıkmış birini ifade ediyor. – Ve Budizm'e gelince! Şaşırtıcı karmaşıklığıyla tek bir kayadan yontulmuş bir katedral olan Kailas Tapınağı'ndan Sakya'nın oğluna tapınak olarak hizmet eden çıplak kayalara geçtiğimde, ürpermeye başladım. Ruh nereye gizlenmiş olabilir? Sonunda dikkatimi, bu dünyanın daha önce görmüş olduklarımla bağlantısını kavramakta ve onun köklerinin de orijinal Hint ruhunda olduğunu algılamakta toplamayı başardım. Fakat burada, bu aşırı cisimleşmede sunuluşu ne denli bezgin, ne denli hastalıklı! Bugün, bir zamanlar dünyayı ele geçirme şansı olan Budizm'in, niçin Hindistan'da güçlenmeyi başaramadığını, niçin gördüğüm

tüm Hintlilerin Budizm'den aşağılayarak söz ettiklerini ilk kez anlıyorum. Bugün, Gautama'nın, başka hiç kimseye yapılmadığı denli yüceltilmeye yazgılı, bu eşsiz büyüklükteki adamın, Hint ülkesinin bu en büyük evladının niçin halkına kurtuluş getirmediğini ve bu nedenle, kendisinden çok daha küçük insanlara göre daha az itibar gördüğünü, ilk kez açıklıkla görebiliyorum: Budizm, ne denli büyük olursa olsun, aslında Hint ruhunun dejenerasyonunu temsil etmektedir.

İnkar edilemez: Budizm'de felsefi ulus *par excellence* felsefe yapma eğiliminden vazgeçmiştir, dünyada yaratılmış olan biçimlerden en hoşnut halk birörneklik idealinden önce teslim olmuşlardır, gelmiş geçmiş en spekülatif ırk kurtuluşu deneysellikte bulmuştur. Bu sürecin sonu iyi olamazdı. Doğa alaya alınmayı, saldırıya uğramayı reddeder; iyi işler yapması engellendiğinde, yıkıcı bir güç olarak patlar. Hintliler felsefe yapmamazlık edemiyorlar: Böylece felsefeden el etek çekme yalnızca, Budizm'in, nihilizm, yüzeysel şüphecilik ya da hantal materyalizme eğilim gösteren Hindistan'ın tümünde zihinsel güçleri kendisinde toplayan bir merkez haline gelmesini sağlamış ve bunlar da Budist cemaatini sürekli merkezden kenara doğru itmiştir. Hintliler her şeyi bir arada götürmeyi beceremiyorlar. Bu yapıldığında, içlerindeki en iyi unsur, onlardan çalınmış oluyor; Budizm onları adileştirmiştir. Hintliler kesinliklerden çok, düşgücü açısından zengindir: Kendilerini salt deneyime dayanan bir görüntüye adasalar, bu yalnızca, mitlerin oluşumunu sağlayan yaratıcı eylemin *terre a terre*'den dışarı çıkması ve kendi mekanı olan ruh alanından, kötü kokular yayarak madde alanına inmek zorunda kalması sonucuna yol açardı. Buda, algı teorisini acı çekme olgusu üzerinde temellendirdi ve bunun üzerine de kurtuluş doktrinini inşa etti: Bu türden bir felsefe kendini, ampirikler arasında ne kadar temize çıkarırsa çıkarsın, spekülatif zihinlere zarar verir, çünkü bu, onların acı çekmeyi madde katma yükseltmelerini önlemiş olma-

yacaktır. Buda'nın psikolojisi, bildiğim en kesin psikoloji: Hintlilerin zihninde o, onu metafizik bir varlık teorisi olarak yorumlama doğal eğilimlerinden kaçınamıyorlarmış gibi, bir hayale dönüşmüş. Buda'nın ahlak kurallarının, açıklanmaya çalışılmayıp, yalnızca uygulandıklarında yarattıkları etki muazzamdır; Hintliler için başından beri geçerli olan bu şey yapıldığında, o zaman yalnızca felsefeden uzak ruhları ortaya çıkar ve onları çok derinliğine anlamak isteyenlerin düşünce ve ahlaki mücadelelerinin değerini düşürür. Böylece Budizm kendisinin, Hint ruhani ağacında meydana gelmiş oldukça anormal ve zararlı bir büyüme olduğunu kanıtlar ve bu ruhun payına düşebilecek en mutlu rastlantı, bu hastalığını yaşatması olmuştur. Budist kralların onu yapay araçlarla gücünün doruklarına çıkarmasından yalnızca birkaç yüzyıl sonra, orijinal Budizm Hindistan'da sahneden çekildi. Hindistan'da daha sonra hala Budizm olarak adlandırılan şey, gerçekte tüm tipik Budist karşıtı özellikleriyle –spekülatif ruhu, törenselliği, metafizik derinliği ve dış görünümünün çok-taraflılığı– Brahmanizm'dir. Fakat bu Brahmanlaşmış Budizm bile yalnızca Hindistan sınırları içinde yaşamayı sürdürebildi. Ülkenin geri kalanı Hindu dini tarafından geri kazanıldı. Tüm içerdiklerine ve sahip olduğu değere hakkını verdiğinden, yalnızca Hindu dini Hint dinselliğinin gerçek ve kapsayıcı ifadesidir ve Ellora'daki mağara-tapınakların büyük anıtsal yazıtlarında açığa çıkardıkları da budur.

Dini, bir ırkın karakterine bağlayan bağın yapısı bana hiçbir zaman bugünkü kadar anlaşılır gelmemişti. Onu uygulayacak olan ruha ait özelliklerin göz önünde bulundurulmaması halinde, somut bir dinin değerine ilişkin geçerli bir yargı oluşturabilmek olanaksızdır. Bir inancın ruhani gücü çoğunluk tarafından o kadar büyük algılanır ki, ırk, karakteristik milli özellikler, insanların orijinal ruhu gibi tüm diğer faktörler, onunla karşılaştırıldığında önemsiz bulunabilir. Hindistan örneği, bu türden bir görüşün doğru

olmadığını öğretir. Budizm harika bir din, mevcutlar arasında birçok açıdan en yukarılarda yer alanıdır; ancak Hindistan onun uygulanışından bir şey kazanmamıştır: O, Hintlileri ilerletme yeteneğine sahip değildi. Aynı şekilde, Hint yaşam görüşünün uygulanışı, derinlik konusunda yarışamasa da, Hıristiyanlığın en uygun dini temsil ettiği, felsefeden uzak Batılılara asla uymayacaktır. Tüm yerel dinler, ithal olanlar karşısında mutlak bir avantaja sahiptirler, çünkü milli karaktere karşılık gelirler ve bu noktada, en iyi ve en ideal unsurların zekice ifade edilebildiği bir ortamı temsil ederler. Elbette ki, "yerel" kavramı mutlak anlamında alınmamalıdır; bunu belki "ikamet eden" diye tanımlamak daha iyi olabilir, çünkü uzun süre ikamet etmiş olan, bu sayede oraya olan ya orijinal ya da nihai uygunluğunu kanıtlar, çünkü uygun olmayan elenir ve geride bırakılır. Hıristiyanlık ve Budizm'in zafer kokan ilerleyişleri, söylediklerimin tam aksini kanıtlamak için bana karşı kullanılabilir mi? Onlar sadece, belli sınırlar içinde, bir halkın karakteriyle inanç uygulamaları arasında olması gereken bağın varlığına tanıklık edenlerdir. Başlangıçta, elbette, Hıristiyanlığın Avrupa halklarının ruhuyla hiçbir ilgisi yoktu; fakat onların ruhuna uymak üzere olağanüstü bir hızla değişim geçirdi. Ortaçağ'ın başlarında bile, gerçek (resmi değil) Hıristiyanlığın orijinal Doğulu ruhu, Batı'da pek iz bırakmadı ve her ileri aşamada biraz daha Batılılaştı. Doğu ile Batı arasındaki itizal bile, temelde milli ruh farklılıklarına bağlıydı; bu son unsur Protestanlık ile Katoliklik arasındaki toprak paylaşımında özellikle egemen oldu. Cermen kanı döküldükçe, Protestan duyarlılığı da o kadar vurgulandı. Ve Budizm'e gelince... Budizm Hindistan'da varlığını sürdüremedi, çünkü onun milli karakterine denk düşmüyordu. Kendini orijinal formunda yalnızca, Sakya Munis'in öğretilerinin harfi harfine anlaşıldığı tropik bölgede, Seylan, Burma ve Siyam'da korudu ve tembel ve uyuşuk bir kitleye olası en iyi yaşam çerçevesini sundu. Kuzeyli barbarlar arasında Budizm tümüyle idole tapmaya

dönüştü. Brahman Budizmi (Mahayana doktrini) gerçekte Çin'i istila etti, fakat hiçbir zaman yapıcı güç olamadı, çünkü fazlasıyla spekülatif yapısı Çinlilerin gerçekçi ruhuna yabancı kaldı; yalnızca sanatçılara çok anlamlı geldi ve zaman içinde bir güç olarak ortadan kayboldu. Lafta, aynı Budizm bugün Japonya'da hüküm sürüyor. Fakat hangi formda? Orada Brahmanizm'den çok daha fazla Hıristiyanlığa benziyor, çünkü Japon halkının pratik, dünyevi duyarlılığı, yabancı öğretiyi kendi gereksinimlerine uyarlamış durumda. Hayır, bir dini değerlendirirken milli karakteri görmezden gelmek olanaksız. Diğer her türlü koşuldan daha güçlü olduğunu kanıtlamış gibi görünen yegane öğreti, İslam'a aittir. Bu istisna niye? Bilmiyorum. Ancak bunun gerçekte bir istisna olmadığından kuşkulanıyorum, çünkü zihinsel açıdan aktif bir halka sahip tek İslami ülke olan İran'da, ırkın orijinal eğilimi, iddialarını Sufilik ve Bahailik biçiminde sürdürmektedir.

21
UDAIPUR

Ortaçağ'da, Hindistan'da prenslerin sarayında, bir gösteri başlamadan önce, başroldeki oyuncu boş sahneye çıkar ve izleyicisine, zihin gözüyle çevresinde gördüklerini anlatırdı; onun sözleri o zaman izleyicilerin bilincinde uygun imgeleri canlandırır ve oyunun dekorasyonu ve kostümü olarak hizmet ederlerdi. Halka, gerçekliğin her zaman hazır ve nazır çerçevesi olarak zihninde tutabileceği bu kadar düş sunularak değer verilmiş olurdu. – Udaipur bana, benzer çağrışımlarla yaratılmış ve aynı anlamda gerçekmiş gibi görünüyor. Udaipur güzelliğiyle o denli olanak dışı görünüyor ki, tam ortasında duruyor, ona bakıyor ve bir düşteymişim gibi keyfini çıkarıyorum – ve yaşadığım bu deneyimi yine de pek değerlendiremiyorum.

Şatafatlı kale, tanrıların muhteşem ve heybetli değerleriyle birlikte arka planda yükseliyor. İnsanlar, teraslar halinde yukarıya doğru uzanan kenti doldurmuş. Bazıları gururla at üstünde dolaşıyor, dişi bir güzelliğe sahip delikanlılar tüfekçi dükkanına dayanmış şakalaşıyorlar ve bir filin koyu renk kütlesi, pırıltılı insan karmaşasını tekrar tekrar bölüyor. Nadir görülen çiçeklerin açtığı ve mermer çeşmelerin günün en sıcak saatlerinde taze bir serinlik sunduğu bahçelerde, mücevher güzelliğinde efsane kuşları ortalıkta uçuşuyor. Udaipur'u yansıtan göl; insanlarla dostluk kuran kelaynaklar, balıkçıllar ve murabutlarla dolmuş; kıyılarda geyikler ve

ceylanlar aradıkları otlara rastlayacak kadar şanslı olduklarından emin bir şekilde dolaşıyorlar. Adalar, insanı gizli zevklere davet eden çekici pavyonlarla donanmış. Şarkıların ve çalgıların yankılarının ulaştığı altın renkli gondollar, suların üzerinde adeta kayar gibi gidiyor. Ve akşam inip de, güneş, mermer saraylar üzerinde battığında ve göl önce kırmızıdan mora dönüp, sonra da karanlığa gömüldüğünde, gümüşi çanlar bu peri şehrini dinlenmeye çağırıyor.

Burada yalnızca dinlenebilir, yalnızca keyif alabilir, yalnızca sevebilir ve mutluluk içinde kalabilirdim; burada başka türlü yaşamayı istemek gülünç olurdu. Muhtemelen bir Hint *Cour d'Amour*'un atmosferi de böyleydi. Burayı görünceye dek, Hint saraylarının aşk dolu yaşamını, Ortaçağ'daki şiirlerde kendilerini sundukları haliyle kendi kendime düşlemekte zorlanırdım. Aşkları; pasif arzuları, güçsüz ama müsrif halleriyle, güvenliğin ortasındaki huzursuzluklarıyla, ne denli gerçekdışı görünürdü. Bu "gerçekdışılık", bu olanakdışı dünyanın gerçeğiydi; burada, aşırı gelişmiş bir kültür, doğanın çerçevesinin dışına çıkmıştı. Aşk, gerçek bir sanat olarak, Batı'da hiçbir zaman bilinmemiştir. Orada "aşk sanatı" diye tanımlanan, sanat değil diplomasidir. Hint aşk söyleminde ise diplomasi hiç gerekli olmamıştı, çünkü orada amaca daha en başta ulaşılırdı; orada kişi başlangıçta arzu ettiği şeye sahip olurdu ve bilinmeyene karşı bir arzu doğurabilecek teşvik ve fırsatlardan yoksundu. Bu tür bir hoşnutluk çoğunlukla melekeleri köreltir. Ancak, Güzelliğin kendi içinde bir amaç olarak çok önemli olduğu bu en fazla olgunlaşmış duyarlı çevrelerde, bu, aşkı, müzik ve şiirden oluşan bir yapıta, gerçek bir sanata dönüştürdü. Bu türden bir aşkta tüm dramatik unsurlar, düşgücünün alanına girer. Düşgücü; engeller, korku ve umut yüzünden acı da çekerek, kendisinden efsane ve eylem üretmek zorundaydı; çünkü bütün gerçek altyapı eksikti; burada duygular canlandırılmış ve bir müzisyenin lavtasında improvizasyon yapması gibi, birbirine

karıştırılmıştı. Ve bu mucize mümkündü, gerçek oldu, çünkü bu harika dönemin insanları mucizevi biçimde yüzeye değil, kendi derinliklerine daha yakınlardı.

Bu kültür, uzun zaman önce kapanmış bir döneme ait. Fakat dekorunu bir zamanlar oluşturmuş olan parıldayan odaların, pavyonların ve hala hüküm süren bahçelerin içinden geçerken, onun ruhunun bilincine vardım ve yüreğimi acı bir arzu kapladı. Modern toplumun tüm sanatsal değerlerden yoksun olması ne denli üzücü! Erotik altyapıdan yoksun olması değil – erotizm, nötral kanaviçe, düşgücü ile zevkin üzerine hoş modeller ördüğü yapısal ağ olmalıdır ve bu modeller bugün, varoldukları yerde, tehditkar ve kötüdürler. Kuzey ülkelerinde ise hiçbir zaman iyi olmamışlardı. Orada bir erkeğin bir kadın tarafından büyütülmesi ve şekillendirilmesine çok ender rastlanır; eğitim verilmediğinden erotik yetenekleri gelişmez ve kadın, erkeğin doğrudan taleplerinden fazlasını yalnızca istisnai olarak yerine getirdiğinden, hiçbir ilerleme yaşanmaz. Alman erkekleri, aşk konularında, genel olarak yalnızca iki şey bilirler: günah ve evlilik. Her ikisi de, erotik kültüre götüren yolu tıkayan, eşit derecede kötü araçlardır. Her ikisi de, ihmalkarlığı teşvik eder; yaşamsallığı yok eder. Eğer erkek, duyarlığının yüksek düzeylerinde kalacaksa asla sona ermemesi gereken erotik gerilim, ancak teorik olarak gerçekleştirilmesi daima mümkün ve pratikte de daima sorgulanabilir bir cinsel birleşme türü sayesinde geliştirilebilir ve yükseltilebilir ve böyle bir birleşme ne resmi eşler ne de fahişeler tarafından sunulur. Bugün Doğu'da ve klasik İlkçağ'da Batı'da, buna karşılık gelen dişi tipi yalnızca fahişeler arasında bulunabiliyordu. Rönesans'tan bu yana bu tip belirli bir kasta dönüşerek kendini diğerlerinden ayırdı ve on sekizinci yüzyıldan bu yana da büyük dünyanın ideal hanımefendi tipiyle çakışmakta. İlkçağ fahişesi ile modern Grande Dame, gerçekte tek bir ruh, tek bir varlık; yalnızca ikincisi daha yüksek bir düzeyde duruyor, çünkü daha evrensel. Erkekler bu tür-

den bir kadınla cinsel birleşmeye neleri borçlu değiller! Kadın latif ellerini onu oluşturmanın hizmetine verse, ona kavuşmak ne denli kolay olurdu! Eğitimli Latinlerin Cermenlere göre çok daha büyük cazibesi (gerek fiziksel, gerekse zihinsel ve duygusal olarak), Latinlerin genelde, Cermenlerin aksine, bu türden bir eğitime katılmış olmalarına bağlanabilir. Tüm ülkelere ve tüm zamanlara ait Püritenliğin yapmış olduğu gibi, erotizmi yasaklamak ve yaşamdan dışlamak delilik, hatta Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş bir suçtur: Gerçekte erotizm, insan doğasının manivelasını simgeler. Eros sayesinde, insanın varlığının her noktası harekete geçirilebilir ve en derin yansımalar genelde ondan çıkmıştır. Kadın, elbette kendi görevini anlamak zorundadır; Eros'u kanaviçe olarak nasıl işleyeceğini ve ortaya hoş bir model çıkıncaya dek iplikleri ileri geri nasıl atması gerektiğini; erkeği nakış işlemeye, sürekli yeni süslemeler, hoş gölgeler ve tonlar icat etmeye nasıl zorlayabileceğini bilmek zorundadır. Ve o, mükemmelliğe ulaştığında, bir diplomatı sanatçıya dönüştürmeyi, hayvani arzuyu güzelliğe duyulan arzuya çevirmeyi bile başarabilecektir. Latin kültürünün parlak dönemlerindeki yetenekli hanımefendilerin yaptığı tam da budur; işte bu kültürün varlığını sürdürme nedeni. Öte yandan, bugün, nakış için hissedilenler, Fransa'da bile, gerilerde kalmıştır. Artık her şeyden önce, doğal arzu vurgulanıyor, tekrar tekrar altı çizilip abartılıyor; erkeklerin, kadınların eşliğinde parlaklıkları artacağına, aksine kabalaşıyorlar. Ve bu kaçınılmaz da; çünkü kadınların kendileri nakıştan giderek daha az tad alıyor ve boş kanaviçeyi, desenli bir kilime tercih ediyorlar. Bütün bunlar Ortaçağ Hindistanı'nda ne denli farklı yaşandı! Burası, belirsizliğin tüm cazibesinden yoksundu, erkekler istedikleri kadınlara sahipti. Dışsal koşullar göçmenliğe, evlilik koşullarından daha uygun değildi. Fakat her zaman düşgücü, ataletine galip gelen kocalar vardır, böylece bu dönemin harika erkekleri dışsal araçlardan yararlanmaksızın, neredeyse kendi içlerinden, İtalya ve Fransa'nın en iyi

dönemlerinde yayılmış olan erotik kültürün aynısını nasıl yaratacaklarını anladılar.

İyi bir fahişeyle Grande Dame'yi özdeş bir tip olarak tanımladığım için, kimse kendini hakarete uğramış hisseder mi? – Gerçekleri değiştiremem. Yalnızca çok-eşlilik eğiliminde olan ve geniş bir duygusal ufka, çeşitli eğilimler ve çok-taraflılığa sahip kadınlar, kraliçe, şiir perisi ve kahin konumuna yazgılıdırlar. Ev kadınının erdemleri, etkisinin geniş ve büyük bir kısmını törpüler; bu ölçeğe talip olan kadın bu arada anneliğe uygun bir tipte olmadığını kanıtlar. "Ahlaki" niteliklerin, insanlığın ideal özlemlerini genel bir başlık altında toplamasının mümkün olmadığı kabul edilmelidir; başka hiçbir şeyin yerini tutamayacağı bazı en yüce değerler ancak ahlakın temel çizgilerine karşı gelerek gerçekleştirilme şansına sahiptir. Büyük dünyanın, bugün bir Aspasia tipine yaklaşmakta olan birkaç hanımefendisinden biri, bir keresinde bana, onu inançsız bulup bulmadığımı sormuştu. 'Kesinlikle değil,' diye yanıtladım onu, çünkü onun durumunda, inançlılık meselesi söz konusu dahi olmamıştı. Çevresinde yalnızca kendisinin ifade edebildiği olağanüstü nitelikleri birçoklarına aktarabilmek üzere, bireyi kesin anlamda gözden çıkarması gerekmişti ve bence en yüce yeteneklerini ahlaki endişelere kurban etmiş olsaydı, eni konu günah işlemiş olacaktı. Tüm olası içerikleri cisimleştirecek, soyut bir kavram seçilmedikçe, ahlaki niteliklerin insanlığın ideal özlemleri için genel bir payda üretemediğini kabul etmek gerekir. Böylece tüm özlemlerin kökü mükemmellik mücadelesinde bulunabilir, çünkü bu, gerçekte onların hepsinin anlamıdır. Fakat kim, olası mükemmelliklerin sayısız formunun bulunduğunu ve bu nedenle görünürdeki tekleşmenin sadece problemin yeni bir çeşitlemesi anlamına geldiğini kavrayamamaktadır? Zaten mükemmelliğin bir türü, ancak diğeri pahasına gelişip olgunlaşabilir. Yunan sanatının mucizeleri, alttakiler görmezden gelinmeksizin ve onlara karşı saldırgan olunmaksızın yaratılamazdı; en yüksek

kültür ancak ayrıksı bir aristokrat toplulukta mümkün olabilir. Estetik mükemmellik, ahlaki mükemmellikten farklı bir boyuta aittir ve onunla dik açı oluşturduğu zamanlar hiç de ender değildir; demokrasi ideali, her şeyi kapsayan aşkın erkeksi erdemleri dışladığı, kültürün bir parçasıdır, v.b. Şimdi, diğer tüm ideallerin, ahlaki iyiliğin yanında önemsiz kaldığı iddiasında bulunulabilir – ki bu iddiayla sık sık karşılaşırız; fakat bu basitleştirilmiş önermeye maruz kalmış da olsa, her şeyi kapsayan somut bir ideal düşünülemez; kastettiğim, insanlıkta bulunan ahlaki açıdan her iyi şeyi mükemmelliğe ulaştıracak bir koşuldur. Bu, ahlaki idealin en yüzeysel biçimde gerçekleştirildiği örnekte, erkeklerin her yere yetişen aşkının biçiminde açıkça görülür, çünkü bu koşullarda birey etik açıdan solar; sürekli başkaları için çalıştığından, kendisi için derinlik kazanmaz; bu cisimleşme bu nedenle asla hiçbir derin insanı tatmin etmemiştir. Fakat en yüksek biçimler bile daha az sınırlandırılmış gösterimler değildir ve iyiye, ancak diğer olasılıklar pahasına ulaşabilirler. Keşiş, derinliğine etik aile güdülerini öldürmeli, arkadaşlıktan vazgeçmeli ve dünyevi mükemmelliğe kayıtsız kalmalıdır; oysa dünya sınırları içinde, kavramsal olarak, manastır idealinin sınırlarını algılayan Protestanlık tarafından yaratılmış olan zahitliğin bu örneğinde, dinsel ilerlemenin en ulvi amacını oluşturan bu içsel özgürlük asla üretilmemiştir. İnsanlığın sahip olduğu tüm iyi şeyleri mükemmel biçimde ifade edebilecek belli bir durum ya da biçim düşünmek gerçekten mümkün değildir ve kendi içinde, ideal olarak adlandırdığımız her şeyi barındıracak bir biçim hayal etmek de yine çok mümkün değildir. İdealler, tıpkı organizmalar gibi, birbirleri pahasına yaşarlar. Tıpkı gelişmiş ve gelişmemiş hayvanlar gibi, görece yüksek ve alçak idealler vardır, fakat onları birleştiren gizemli bağ, birinin, diğeri uğruna sökülüp atılmasını yasaklar: Daha değersiz görünen şeyle savaşa girersek, daha değerli unsurun altından zemini çekmiş oluruz. Ve o zaman "aşağıdaki" bu tanımı asla tam

olarak hak etmez: O daima, daha yüksek biçimlerde bulunmayan pozitif olasılıkları içerir. Aynı şey, erotizm için de geçerlidir. O, görece yüksek bir güdü ve insani değerler arasında diğer niteliklerle yapılacak bir karşılaştırmaya dayanabilecek bir şeyin daha yüksek bir gösterimi değildir. Yine de onun gösterimleri, ortadan kalkmaları halinde, dünyanın yoksullaşacak olduğunu işaret eden bir güzellikte olmanın yanında: Onlar, diğer daha yüksek niteliklere öyle yakındırlar, öyle hiçbir şeyin yerini tutamayacağı ilişkiler içindedirler ki, varolmaları mutlak biçimde onlara bağlı görünür; örneğin, sanatsal kültür ancak erotik kültürün arka planında büyüyüp gelişebilir. Püriten ruh, Katolik ruhla karşılaştırıldığında ılımlı görünür; ahlak fanatikleri daima, dini derinlik kapasitesinden yoksun, sakat, duyarsız tabiattadırlar. Bana gelince, ben gerçeklerin keşfiyle yetiniyorum ve insanlar ne derse desin gerçekte varolan çelişkiyi soyutta çözümleme arzusundan vazgeçmeye hazırım; bu dünyanın kendine özgü karakterini, şüpheli seslerin rasyonel değerlendirmeleriyle açıklamayı cahilce buluyorum. Ve bence en yararlı olan, görünenin yalnızca pozitif unsurlarını öne çıkarmaktır. Bir anlamda her eğilim iyiye götürür; bu anlamın ayrıntılarıyla algılanması yaşama sanatının temel problemi; onu genel ilişkisi içinde kavramak da insani bilgeliğin nihai amacıdır.

22
CHITOR

Mewar için stratejik bir anahtar olarak, Rajasthan'ın en önemli kalesi olarak Chitor, İngilizler gelmeden önce, bir yıl gibi bir süreyi bile nadiren katliamsız yaşadı. Gururlu Rajputların en çok gurur duydukları anıları Chitor'la bağlantılı ve bu, belki de dünya üzerinde hiçbir yerin, kahramanlığa, şövalyeliğe ya da ölmeye böylesi soylu bir hazır oluşa sahne olmadığı anlamına gelmektedir. Burada, Deolia Pratapgarh'ın başı Badh Singh savaşta Guzeratlı Bahadır Şah'a karşı savaşmaya başladı; Alaaddin Kılıcı'nin, uğruna kaleyi zaptettiği güzel kraliçe Padmani'nin, tüm zafer umudunun tükendiği ve Bhimi Singh'in, tüm kabilesiyle duvar diplerinde öldüğü sırada, diğer Rajput'lu kadınlarla birlikte kurtuluşu alevlerin içinde bulduğu yer burasıydı. Burada, Bednor'lu Jaimall'in gelini, büyük Akbar'ın lejyonlarına karşı, kocasıyla omuz omuza savaşmıştı. Hindistan'da, tarihi öze sahip bir atmosferi solumak ne denli farklı! Şu ana dek karşılaştığım Hindular, tarihi olaylara ilişkin hiçbir şey bilmiyor; yaşam bir Hindu için bir mitten farklı değil. Ve yaşamı "Einmaligkeit" (bir kerelik olmak) hüznünden çalan, ruhların beden değiştirdiğine olan inancı, tarihin anlamını da elinden alıyor. Ve Chitor zihnimde ve ruhumda derin bir izlenim üretse bile bu, tarihi olanı tarihi olmayana dönüştüren sapa bir zihinsel yoldan gerçekleşiyor. Resm-i geçit yapan zihinsel imgeleri bu dünya üzerindeki tüm eylemlerin altyapısını şekil-

lendiren tanrılar, "gerçek" olaylara dönüşüp dönüşmeyecekleri meselesine büyük önem atfetmezler. Onlar dikkatlerini yalnızca, ideal unsurların, en yüksek gerçekleşme biçimlerini deneyimledikleri dünyamıza yöneltirler. Bir zamanlar Kuru ve Pandu'nun oğulları arasındaki büyük savaşta bu şekilde rol oynamışlardı. İşte Chitor beni aynı şekilde büyülüyor: Fikirsel alanda hiçbir zaman, burada güncel olduğundan daha fazla önyargıda bulunulmamıştır.

Hint şövalyeliğinin parlak dönemlerinin geçtiği söyleniyor. Olabilir: Fakat şövalye ruhu hala canlı. Rajputlara baktığımda, kendi kendime şöyle diyorum: Fırsat verilse, kahramanlıkları bir kez daha kanıtlanacaktır. Akıllarının ve ruhlarının bugün bulunduğu yer, tam olarak, Chanson de Roland'ın herkesin dilinde olduğu on birinci yüzyılda atalarımızın bulunduğu yerdir. Onlar tepeden tırnağa şövalyeler; yalansız dolansız, korkusuz ve lekesiz, günümüzde ancak atların olabileceği kadar soylu ve safkan şövalyelerdir. Tarih, yaşayan ve varolan her şeyi kaydetmez, yalnızca maddi olaylara karışan kısmı bilir; böylece bir dönemin bir öncekinin yerini aldığı kurgusuna ulaşır. Tıpkı bireydeki hiçbir halin tümüyle yok olmaması, sadece eylem sahnesinden çekilmesi gibi, tarihi koşullar da, artık dünyanın dönmesini etkileyemeseler de varlıklarını sürdürür. On sekizinci yüzyılın hala devam ettiği çevreler, bugün bile Reform dönemi ruhunun hüküm sürdüğü bölgeler biliyorum. Hala bir yerlerde Keldaniler, Sümerliler, Fenikelilerin olduğundan eminim; yalnızca, onları keşfetmek o kadar kolay değil. Bu dünya tıka basa hayaletlerle dolu. Ve onlar en fazla gürültüyü, varlıklarının en kesin olarak reddedildiği yerde çıkarıyorlar. Tarihsel düşünen modern insanın tatminsizliği, kendi dünyasına düşmanlığı nereden kaynaklanıyor? Modern insan, olduğundan farklı olmak istiyor; kendini entelektüel bir yapıya zorla uydurmak istiyor; tarihsel bir varlık olarak kendisine olan abartılı inançla, içindeki, kendi çağıyla uyuşmayan sessizliğe ulaşmaya çabalıyor. Şimdiye dek bastırılmış olan hayalet-

lerin, alarm zillerini çalması şaşırtıcı mı? Onlar, varoluştan, ümit veren bir ruh çıkarıp bunu da herkese haykırdılar. Ancak uzun zaman önce devirleri geçmiş olan Rajputlar, endüstri yüzyılının bu Homeros kahramanları, muhteşem varlıklarını fütursuzca sürdürmekteler.

Fil, beni kayalık kaleden aşağı vadiye doğru ağır sessiz adımlarla taşırken, gece çoktan inmişti. Yumuşacık bir satıh üstündeydim, dünya altımda neredeyse görünmez olmuş, bakışlarım yıldızların arasında kaybolmuştu. Herhangi bir belirli varoluş bilincinden yoksundum: Kimdim, neredeydim, ne yapıyordum – fikrim yoktu. Artık bir filin üstünde bulunduğumun da farkında değildim: Kendimi bu adımların ritmine alıştırdığımdan beri, benim için artık fil yoktu. Araba sürüyor değildim; at üstünde olmadığımı, uçmadığımı ve kesinlikle yürümediğimi de biliyordum. Bulunduğum yerden, dünyaya ait hiçbir şey görünmüyordu. Çevremi yalnızca ilahi varlıklar sarmıştı. Ve bir hayalperestin mutlak güveni içinde, uzayın uçsuz bucaksız boşluğu içinde kayarak ilerledim. Bana, artık uzayın bildik sınırlarına mahkum değilmişim gibi geldi. Yoğun bir varoluş bilincinin, gerçekliğin uçuculuğuyla el ele gittiği noktada, yalnızca ölümün sınırlarında hissetmiş olduğum tuhaf bir yabancılaşma haliydi. Kişinin, hala yaşamaya devam ettiğini kesin olarak iddia etmesi olanaksız; insan çevresindeki dünyayla birlikte kaybolup gidiyor. Ve yine de, böyle bir anda, kendi varlığından her zamankinden daha çok emin oluyor.

Aşağı inmem ve göz kamaştıran fener ışığında, kendimi emanet etmiş olduğum Ejderha'yla ilk kez karşılıyormuş gibi yüzleşmem gerektiğinde, içimden bir ürpertinin geçtiğini hissettim. Dünyanın bir kaplumbağanın üstünde durduğu, pekala da doğru olabilirdi, çünkü altımdaki canavarı, bir canlının üstünde yukarılara kaldırılmaları halinde dünya insanlarının hissedebileceklerinden daha çok algılamamıştım.

23
JAIPUR

Bilinçaltım Avrupalı önyargılardan hala ne denli küçük adımlarla uzaklaşmış durumda! Hindistan'da Rajputlar gibi insanlar olması beni rahatsız ediyor – bunu başka türlü tanımlayamıyorum. Hintlilere hala inanıyorum ve bu tipi Brahminlerden, kadınca yetenekleri olan bu entelektüellerden soyutladım ve bu nedenle, kendimi, kendi uluslarını oluşturan kitlelerden çok daha fazla Ortaçağ Fransız baronlarına benzeyen Hintliler arasında bulmam bana bir "çelişki" gibi görünüyor. Ve gerçekten de ulus, ırk, halk, vb. gibi genel Avrupalı kavramlarını Hintlilere uygulamamayı uzun zaman önce öğrenmiş olmam gerekirdi. Rameshvaram'da –ve burada– herkes sadece tek bir inancın takipçisiydi! Hindistan kabileleri üzerine ilk genel izlenimimi edindiğimde, İlyada'yı; Mirmidonların Homeros için Spartalılar ve Fenikelilere, nasıl Troyalılardan daha yakın olmadığını; onun için, dil topluluğuna rağmen, nasıl "Yunanlılar" diye bir şeyin olmadığını düşünmem gerekti. Hindistan'ın bazı kabileleri bir değil, yüz dil konuşuyorlar. O zamandan beri yaşadıklarım, Hint "halkı" diye bir şeye olan inancımı benden çalmalıydı; küçük bir günlük gezi, bana insanlığın çeşitli yönlerini, aniden İzlanda'dan alınıp Sicilya'ya götürülmüşüm gibi, gösterdi. Hangi genel kavram bir şekilde Hindistan halklarına uygulanabilir? Hindular tarafından popüler biçimde uygulandığı şekliyle, "kast" kavramı. Bu kavram, sınırlı ya

da kesin olarak tanımlanmış bir şey ima etmez; herhangi bir anlamda ayrıksı görünen her topluluğa kast denir. Kast, bazen kanı temel alır – Moğolların çocukları Hindularınkinden farklı bir kasta aittir; bazen ise inancı – Sihlerde olduğu gibi; bir yerde coğrafi ayrıma bağlıdır, başka bir durumda ortak ya da benzer uğraşlara. Tam olarak bilimsel anlamda Hintliler hiç varolmamışlardır. Kana dayalı toplulukların keskin sınırları uyum olasılığıyla tekrar tekrar silikleşmiş; dinsel bir topluluk başka bir inancın takipçilerini tekrar tekrar içinde eritmiştir. Hindular, yalnızca sanatçı olarak öne çıkmışlardır. Oradan çok daha ustalıkla gözlem yapmışlar ve gözlemlerine dayanarak, bir başka halktan çok daha kapsamlı sonuçlara varmışlardır. Her grubun kendine özgü niteliklerini, hayranlık verici bir cömertlikle kabul etmişlerdir. Belli bir inancın egemen olduğu topraklarda yeni bir cemaat, bir inanca karşı yeni bir mezhep doğduğunda bu, yeni bir tip üretebilecek kadar iyi bulunduğu sürece, yeni bir kast olarak kabul edilir. Böylece, öldürmeyi dinsel bir saygısızlık ve et yemeyi dehşetli bir şey olarak kabul eden Hindu, Rajputlar gibi yırtıcı hayvanları andıran inançdaşlara sahip olmaktan gocunmaz. O, çeşitli kastları, tümü Tanrı tarafından yaratılmış ve tümünün yaşama hakkı olan çeşitli hayvan türlerinden daha farklı görmez; çoğunlukla da bunun ötesini düşünmez. Ancak eğer bunu yaparsa, o zaman da inancı onu mevcut düzenin mükemmelliğine ikna eder: Ruh, akla gelebilecek her türlü deneyimi kazanabilmek için, çeşitli şekillere girmek zorundadır. Varoluşun kuşkusuz görece yüksek ve alçak biçimleri vardır; Brahmin, Kshattrya'nın üzerinde durur, fakat bu sınıf daha az gerekli ve Tanrı tarafından aşağılanmış değildir, çünkü daha önce bir savaşçının bedenine girmemiş hiçbir ruh, bilgeliğin saadeti için yeterince olgunlaşmış görünmez.

Bu türden bir bakış açısının zaafları açıktır: Onun sayesinde Hindistan yalnızca birliğe ulaşamamakla kalmadı, onu elde edemez de. Ortada ne Hint ulusu, ne Hint inancı ne de Hint ruhu diye bir

şey vardır. Öte yandan, Hint insanı, ne denli şaşılacak bir zenginlik ve uyum içindedir! Her tür ne denli harika biçimde tanımlanmıştır! Doğu'da olduğu gibi, bireyin kesin olarak tek ve biricik olmadığı her yerde, o ancak, türünü mükemmelleştirdiği ölçüde kendisi olur. Ve Hintliler makul biçimde ayrışabilecekleri kadar ayrışmışlardır ve her yeni türü kabul etmeye de hazırdırlar: Bu nedenle, bireyin ait olduğu kastın ona özgü nitelikleri bastırması tehlikesi pek küçüktür. Gerçekten de kast sisteminin bireye, her halükarda teorik olarak, tüm ayrışmaları reddeden bizim sistemimizden daha özgür bir hareket alanı tanıdığı izlenimini ediniyorum. Eğer her birimiz en derin varlığımızın bilincinde olsak ve onu özgürce ifade edebilseydik, o zaman elbette, bizim sistemimiz düşlenebilecek en mükemmel sistem olurdu; öte yandan türünün farkında olmayan Avrupalı, sınırları herhangi bir kast önyargısından daha baskıcı olan soyut formlar tarafından köle gibi yönlendirilir. Avrupalı, böyle bir varlığın mevcut olmadığını unutarak, sadece "insan" olmak ister ve bu nedenle, büyüyen birlik bilinci derinlik değil, ancak yüzeyde bir birlik oluşturur. Birlik bilinci hiçbir yerde, Hintliler arasında olduğundan daha derin köklere ya da daha yaygın bir kabule sahip olmamıştır. Fakat orada bu, eşzamanlı olarak, olgunun ayrıksılığını da varsayar. Ve böylece, kişiliğe inanmayan Hint insanları, modern Batı'nın bireysel insanlarından çok daha çeşitlenmiş ve zengin bir biçimde ayrışmış olur.

Adeta pembe mürekkeple boyanmış bu şehirde dolaşmak büyük keyif. Bu Rajputlar ne denli parlak ve debdebeli görünüyor! Jaipur'da yaşam, Valmiki'nin Ramayana'da tanımlamış olduğu gibi, kahramanlık çağındaki hükümdarların saraylarından farklı yönetilmemekte. Öbürgün İngiltere Kraliçesi'nin burayı ziyaret etmesi bekleniyor. Şövalyeler bütün kapılardan, atlılar ve kölelerinin eşliğinde, göz kamaştıran zırhları içinde giriyorlar. Maharishi'nin baskın bir figür olan erkek kardeşi, yollarda, altınla kaplanmış bir fil üstünde ve mor giysiler içinde, karşılama için

yapılan hazırlıkları denetlemek üzere dolaşıyor. Hemen şimdi Naga (yılan) birlikleri önümden geçti: Yürüyüş sırasında liderleri vahşi bir kılıç dansı* icra eden, üzerlerine sımsıkı oturmuş yeşil zırhları içinde genç soylular.

Rajput'un dünyası gerçekte Ortaçağ'ın izlerini taşıyor, o kadar ki, fikirleri Fouqué'un romanlarıyla şekillenmiş olan hiçbir erkek çocuğu, onun gerçekliği karşısında düşkırıklığına uğramayacaktır. Jaipur'da ata binmiyorlar, doludizgin gidiyorlar; tüm şövalyelik sanatları uygulanıyor; önemi olan tek şey şövalyelik erdemleri, değer verilen yegane kişiler şövalyeler. Burada, güçlü ve sürekli biçimlerin üretilmesine yol açan bu aşırı tek-yönlülük hüküm sürüyor.

Kalıtım güçlerinin, görmezden gelineceklerine, abartılmaları kuşkusuz daha iyi. Ortada bu Rajputlardan daha soylu tür yok; en besili sürüler nadiren bu ırk kadar mükemmel ve güzel. En eskisi ancak düne kadar giden isimlerimizin taşıyıcıları, Hintlilerinkilerle karşılaştırıldığında, herhangi bir Rajput'un yanında, ne kadar da değersiz görünüyor! – Burada, insan yetiştirmenin bilebildiğim en büyük zaferinden söz ediyoruz; binyıllar değilse, yüzyılların sonunda, yetiştirmede en akıllı olanın bile, en yüksek talepleri karşıladığı, böylece de soyda hiçbir dejenerasyon izine rastlanmadığı duyulmamıştır. Bu başarı neye bağlıdır? Sorunun, çözümü için gereken verilerden hala yoksun olduğumuz psikolojik ve biyolojik yanlarına girmek istemiyorum. Belki bunun nedeni, kendilerini bizden daha az tüketmeleridir, çünkü onların sinirli tabiatı daha kuvvetli, çeşitlilikleri daha sınırlı (ki bu da türün korunması ve pekiştirilmesi için avantaj sayılabilir). – Doğu ırklarının genelde

* ç.n.: çapraz olarak yerde tutulan kılıçlar üzerinde edilen raks

bizimkilerden daha uzun ömürlü olduğu ve bir türün devamlılığının bizdekinden daha az tehlikede olduğu kesin. Fakat fiziksel duruma değindiğimizde, problemin yalnızca bir yanına bakmış oluyoruz: Kalıtım yasaları niçin hayvanlar örneğinde olduğu kadar şaşmaz biçimde işliyor? Çünkü ilk örnekte ruhsal koşullar rol oynuyor, çünkü bunlar, birçok durum için belirleyici unsurlar. Kuşkusuz Rajputlar arasındaki, türün nesilden nesile aktarılmasına ilişkin şaşırtıcı tutarlılığın kökleri, büyük ölçüde ruhsal unsurlarda aranabilir.

Avrupa'da yaşanmış olanlar ve hala da yaşanmaya devam edenler, bu görüşün doğruluğuna ilişkin kuşkuya yer bırakmıyor. Son anti-statik dönemin başlarına dek bizim nesillerimiz de daha uzun ömürlüydü ve türleri de sonraki nesillere, o zamandan bu yana olduğundan daha büyük kesinlikle miras kalıyordu ve bugün bile toprak ağası ve köylü –başka bir deyişle, statik bir dünya görüşü çerçevesinde yaşayanlar– hepsinin içinde en sürekli türleri temsil edenlerdir. Ortaçağ insanı kendisine, belli bir formun taşıyıcısı olarak inanıyordu. Bir şövalyenin her çocuğunun, zaten, kanından dolayı, şövalyelik erdemlerini kalıtımsal olarak miras almış olduğu – ve böylece onların genellikle onu ele geçirdiği kabul ediliyordu. Bu kesin inanç o zaman kendinden, türün güvence altına alınmasına yardımcı olacak daha farklı koşulları yarattı: diğer kast üyeleriyle cinsel birleşmeye girmekten kaçınma, türe uyamayanların hızla ve tümden elenmesi, gelin seçerken gelecekteki çocukların en iyi olasılığa sahip olmasının göz önünde bulundurulması, yaşamda geçirdiği sürenin ideallerinin ışığında sürekli özdisiplin, vb. Eski biçimler prestij kaybettiğinden beri, hiçbiri artık gerekli görülmediğinden beri ve sosyal düzen içinde yükselme ideali, insanın bulunduğu konumu tümüyle doldurabilmesine ilişkin orijinal idealinin yerini aldığından beri, ruhsal koşullar artık türlerin korunmasına karşı ve o zamandan bu yana giderek canlılıklarını yitirmelerinde de şaşacak bir şey yok. Bir insanın ruhsal tabiatı hiçbir

zaman yalnızca tek bir şeyi değil, birçok şeyi birden ifade etme kapasitesine sahiptir. Eğer biçim, onu taşıyan kişi tarafından ciddiye alınmazsa, bu, kaçınılmaz olarak, etkisini onun ruhundan fiziğine yavaş fakat güvenli adımlarla aktaran bir karaktersizlikle sonuçlanır. Yalnızca, bir insan için bir ideali temsil eden şey, canlı kalmaya devam eder. Hükümdar soylarının nesli, diğerlerinden daha yavaş bozulur, çünkü onlar en kuvvetli ideallerce desteklenirler; toprak ağalarının nesli aristokratınkinden daha yavaş bozulur, çünkü ideallerinin temeli daha derindir. İnsanlar içinde her yerde, belirleyici olan ruhsal koşullardır; onların bir türün güçlenmesini önledikleri noktada, saf yetiştirme artık hiçbir şekilde mümkün değildir.

Doğu'da yaşama genel bakış, bizim Ortaçağ bakışımıza karşılık gelir. Doğu, geleneklerine inanır. Bu inancın burada, bizim için ifade ettiği şeyden çok daha güçlü olduğu gerçeği, karşılaştırılamaz büyüklükteki yoğunluğuna bağlıdır. Bu bana sonunda, Hint topraklarında geçirmeye başladığım ilk günlerden bu yana kafamı meşgul etmiş olan bir problemden söz açma fırsatı veriyor: Hintli'nin iman gücü, Batılı'nın oluşturabileceği her düşünceyi, en cömertlerini bile kat kat aşar. Onun inancının sarsılması mümkün değildir. Ona istediğiniz şeyi istediğiniz kadar kanıtlayabilirsiniz, o yine kendi kavramlarına, bir ahtapotun ele geçirdiği nesneye sarılması gibi sarılacaktır. Böylece kastına, Luther'in Tanrı'ya inandığı gibi, aynı hararetle inanır. Bu da, aksi halde oyun dışı kalmış olacak olan güçlerin etki sahibi olduğu bir bilinç hali yaratır: "dağları yerinden oynatan" güçler. Böylece, Hindistan'da gerçekte sahip olduğu gücün ötesine geçen her şeyin nedeni bu gelenektir. Bizim içimizde bile, aile türlerinin devamlılığı belli bir dereceye kadar ruhsal olarak düzenlenir: Bir imgeye karşı çıkma yönündeki uzun süreli bir arzu, sonunda kendini gerçekleştirir. Dev boyutlardaki iman güçleri, doğalarının muhteşem sadeliği ve daha da sade ruh halleriyle Hint soyluları arasında aynı şey, en yüksek düzeyde meydana gelir.

Ve böylece, fazlasıyla horgörülen kast sistemine de hakkını vermek mümkündür. Bu sistemin temeli büyük ölçüde hayalidir. İnsanları kanlarına göre ayırma varsayımı eleştirilere karşı koyacak güçte değildir ve kalıtım yasaları, Hinduların varsaydığı basitlikte işlemez. Bugün toplumun düzenini kontrol eden karmaşık soyutluktaki sistem yalnızca kusurlar içermez, bunun ötesinde hem gelişigüzel, hem de sıklıkla doğaya karşıdır. O halde, Hindistan'ı yalnızca yüzeysel olarak bilen herkesin, onu azman bir canavar gibi görmesi şaşırtıcı değildir. Doğal olarak, o kendini, daha mantıklı olan Batı'nın icat etmiş olduğu başka herhangi bir şey kadar haklı çıkarır, çünkü Hindistan'da, Batı'da pek söz konusu olmayan bir unsur fazlasıyla ön plandadır: neredeyse sınırsız bir iman gücü. Hintli; Brahminlerin zihinsel yeteneklerine, Kshattrya'nın soylu tutumuna, Vaicya'nın ekonomik etkilerine ve Cudra'ya hizmet etmeye yazgılı olduğuna ve her alt-kastın kendine özgü erdemlerine neredeyse aynı yoğunlukla inanır. Sonuç nedir? Ruhsal koşulların oluşmuş olması sayesinde, diğerlerinin tümü hızla solup giderken, iman varsayımlarına karşılık gelen en küçük tohum özgürce gelişebilir; böylece örneğin, Brahminlerin kastı, gerçekten de en iyi koşullarda üretebileceği kadar düşünür ve rahip üretir, bu arada etkisiz ve yeteneksiz üyeleri de fark edilmeden bir tarafta kalır. İnsanlar kesin inançlarına karşı olan şeyleri hiçbir zaman fark etmezler. Sonunda, onlara uygun olan gerçekliği yaratan, kendi imanlarıdır. Ve her kastın sahip olduğu varsayılan kendine özgü yetenekleri, kast üyelerine, doğa yasalarıyla uyumlu göründüğünden, büyük bir kesinlikle miras kalır, çünkü onları kimse bilmez. Yani kalıtımın başlattığını, bu eğitim tamamlar. Kuşkusuz bu nedenle, daha önce de söylediğim gibi, geleneğin gücünü belki de abartmak, onu hafife almaktan daha arzulanır bir şeydir: Onun gücü, yaratıcı inanç aracılığıyla büyük çaplı gelişmelere yetecek kapasitededir.

Bu noktada yeniden Hint felsefesinin temel öğretilerini

düşünüyorum. Eğer bazı zihinsel kalıpları kabullenmesi için yönlendirilmiş bir halk varsa, bu Hint halkıdır. Burada, maddi gerçeğin doğasını, başka hiçbir yerde olmadığı derecede, ruhsal koşullar belirlemiştir; bu gerçek burada her yerden daha zengin biçimde ayrımsanır; dünya üstünde hiçbir yerde tür, tür olarak, maddi bir şey olarak ele alınmaz. Ve yine de, Hint düşünürleri hiçbir zaman, Batılı meslektaşlarının çok daha önemsiz nedenlerle daima düştükleri hataya düşmemiş, görünümleri metafizik anlamda ciddiye almamışlardır. Bizde hala bir çelişki olan değerlendirme, onlar için, daima doğal bir şey olmuştur: Zorlama bir eylemle yaratılabilen hiçbir şey, tam da bu nedenle gerekli değildir. Önümdeki eşcinsel gösterisini bir Rishi'nin gözünden izliyorum: Dünya, pekala daha farklı da olabileceği için, şimdi olduğu gibi değil mi? Jaipur'un yerel rengi ne kadar da güçlü görünüyor! Ve yine de: Zihnimi ona yoğunlaştırdığımda, soluyor, uçucu bir hal alıyor ve tüm belirgin hatlar yavaşça eriyip kayboluyor.

24
LAHOR

Şimdi Kuzey Pencap'tayım. Yalnızca Hindistan'ı bilen bir insanın bakış açısından değerlendirildiğinde, tümüyle yepyeni bir dünya. Bense bu dünyaya oldukça aşinayım. Noel'de Lahor'da her şey, o sıralarda Avrupa'nın ılıman ikliminde yapılanlara çok fazla benziyor. Her halükarda, geçici bir ziyaretçi olan ben, bu iki dünya arasında herhangi bir temel farklılık gözlemlemiyorum, çünkü yaşamımın geçtiği çerçeve tümüyle Avrupalı. Bu durum, zihnimi az kurcalamıyor: Niçin buraya geldim? Ancak "kardeş ahmak", etin kendisi, alışkanlık yaratığı halinden fazlasıyla memnun; mutfaktan, konfordan, tüm atmosferden ne denli zevk aldığını düşününce sık sık gülesim geliyor. Buraya varışının henüz ilk saatinde kötü bir soğuk algınlığına yakalanması da neşesini kaçırmaya yetmedi: Bu da kuzey kışlarına ait bir özellik. Şefkatli köylü kadını, eve dönen kocası tarafından dövülmekten bile hoşlanır.

Uzaklaşmalıyım. Konfor içinde olmamayı göze alıyorum. Bu durum insana ne kadar da çok sorun yaratıyor! İnsanın bir süre kalmış olduğu her yerde, sessizlik içinde çınlıyor ve eve döndüğünde ise, tüm gerilimler çözülünceye dek dinmiyor. Bu türden bir koşulun lehine işlediği söylenen bir yaşam biçiminden daha kötüsü yoktur. Konfor içinde olmak, kişinin tüm varlığını atalet ruhuna teslim etmesinden başka bir şey değil. Ben gerçekten de

etin aşağılanması için dua edenlerden değilim; ancak öte yandan, tüm gevşetici deneyimleri onaylamayı reddediyorum. Yaşamdaki neşeler ve hazlar aslında hiç de gevşetici değildir: Yalnızca keyif alma alışkanlığı gevşetir; gerçek düşman alışkanlıktır. Bu açıdan zahitler muhtemelen hiçbir zaman açıkça düşünmemişlerdir. Onlar tüm sadelikleri içinde, ceza verme alışkanlığının oburluk alışkanlığı kadar kötü olduğunu göremediler. Başka türlü olsaydı, bu prensipten vazgeçenler arasında daha az sefil habis olurdu. Onlar genelde, birçok şey söyleyen Çingenelerden bile daha iç sıkıcılar. – Her gün ve her saat karşı konulması gereken "ihtiyar Adem", alışkanlık yaratığıdır. İyi alışkanlık diye bir şey yoktur. Herhangi bir yaşam rutininin özgür ruhu ürettiği doğru değildir. Bir rutin azizi aslında aziz falan değildir; yalnızca yok edilebilir imanın ideal değeri vardır. Bir hareket alışkanlığa dönüştüğü anda, onun kaynağını oluşturan ruh kaybolur. Mekanik eylem, anlık yaratının yerini alır. Ve makineden, kendi içindeki yaratıcıya giden yolu bulan yegane insan, onu bozguna uğratan insandır. – Yaşamda insanın belli bir düzene gereksinim duyduğu gerçeği, mutlak özgürlüğe kavuşamayacak olmasından ileri gelir; herhangi bir yönde özgür olabilmek için kişi kendini bir başkasına sıkıca bağlamak zorundadır. Tüm kuralların avantajı, bizi zincire vurmalarından değil, özgürlüğü mümkün kılmalarından kaynaklanır – ve bu zincirlere sempati duyduğumuz an, bu avantaj kaybolmuştur.

Lahor'dan uzaklaşmalıyım; orası bana rahat gelmeye başlamamalı. Fakat beyaz nüfusun bu Hint kentine kendi karakterini empoze etmiş olmasına hayranlık duymak zorunda kalıyorum; buradaki yerel semtler New York ya da Amsterdam gettolarından daha az egzotik görünmüyor. Anlayış eksikliği dev bir güç. İngilizler, İngiliz olmayan her şeyden kendilerini biraz daha az darkafalılıkla çekseydiler – Hindistan'ı asla şimdi yönettikleri gibi yönetemezlerdi. Ve bu muhtemelen her yerde böyle. Kadınlardan en iyi anlayanlar, daima onların duygusal yaşamına en az ilgi

gösterenler; en iyi eğitimciler daima öğrencileriyle aralarındaki en büyük mesafeyi özenle koruyanlardır. Yahudi-Hıristiyan dünyası da kişisel Tanrı'sına aynı biçimde bakıyor. Eğer O, temel yanlış anlama ve tüm umutlara ve tüm arzulara kayıtsız kalma yoluyla, kuşkusuz her şeyin üzerinde durduğunu kanıtlamamış olsaydı, insanlık, O'na hiç tereddütsüz evrensel iyilik ve anlayış nitelikleriyle itibar etmiş olmayabilir, O'nun her şeyi en iyi biçimde yapacağına bu derece güvenmeyebilirdi.

25
PESHAVAR

Gerçekten de Hindistan'ın dışına sıçramışım. Yapraksız ağaçlar, kışa özgü soğuk ve açık hava; fiziksel tiplerine aşina olduğum insanların gezindiği geniş, tozlu yollar. Tuhaf: Afganistan'la Rusya arasında bütün bir dünya yayılıyor. Orta Asya'nın her bölgesinde, farklı tarihlere ve kültürlere, farklı alışkanlıklara ve tavırlara sahip olan farklı kabileler yaşıyor ve bugün bu ruhsal atmosfer Kiber Geçidi'nden Ural Dağları'na kadar yayılmış durumda. Bu atmosferde tüm anlam kayboluyor. Peshavar'da her gün cinayetler işleniyor ve eşcinsel çağrışımlı Hint şalları satılıyor – ne önemi var? Her şey hiç olmayabilirdi ya da farklı bir biçimde gerçekleşebilirdi. Burada yaşamın anlamı, şu ya da bu türden bir olayla değişmiyor. Develer, birbiri ardınca, uzun, sonsuz sıralar halinde yürüyorlar. Uzun, sonsuz sıralar halinde, yüzyıl yüzyılı kovalıyor. Milyonlarca benzer insan, ritmik biçimde, bazen vahşice, bazen doğal yollardan birbiri ardınca ölüp gidiyor.

Yalnızca Rusların doğru sözcükle tanımladığı sonsuz melankoli *–Unynie–* beni ele geçiriyor. Hiçbir şey istemiyorum, hiçbir şeyin eksikliğini duymuyorum, bunun için öne sürebileceğim hiçbir neden yok, sadece melankoliğim. Ruhum oyulmuş gibi. Bu Asya'nın, zihinsel bir titreşimden haberi yok. Kendi yaydığım ışınlar sonsuz uzayda kayboluyor, fakat onları zaptetmek için gereken içsel güçten yoksunum. Sonuç, beni sonsuz derecede

sefilleştiren bir boşluk duygusu. Ve sonra, yabanî, hayvanî güçler giriyor içime – ancak Afgan sığır hırsızlarının vahşi yüreklerinde yeşerebilecek düşünceler ve arzular. Onlara zorlukla karşı koyabiliyorum, o denli ani oluyor hücumları. Ve sonra, dehşet içinde, içsel dünyama düşündüğüm kadar da yabancı olmadıklarını fark ediyorum: Bende de derinlerde bir yerlerde vahşi bir Orta Asyalı var; onu derin uykusundan uyandıran havaya lanet okuyorum.

Yine de bu dünya eşsiz büyüklük için çeşitli olasılıklar barındırıyor. Fırtına, çöl üzerinde serbest kaldığında, kum tepelerini dalgalar halinde yuvarlamaya başlıyor ve bir yerlere yığıyor. Bu türden fırtına güçleri tarih içinde bazı zamanlar da insan kılığına girmiştir. Onlar, ruhsuz ve duygusuz, içsel bir amaçları ya da duyguları olmayan varlıklardı ve insani bir bilince sahip değillerdi. Fakat öte yandan, çöl fırtınasının temel gücü onların içindeydi. Önlerine gelen ulusları, kültürlerini kum tepeleri altına gömmek üzere, kum tanecikleri gibi püskürttüler. Fakat tüm bunlar sona erdiğinde, her şey bir kez daha, hiçbir şey olmamışçasına süt liman, istilaları kötü bir kabustan ibaretmiş gibiydi. – Bu istilacılar aslında anti-ruhani güçleri temsil ediyorlar. Fakat Atilla ve Cengiz Han'ın büyüklüğü, evet, insan-üstü büyüklükleri de inkar edilemez.

❖

Ve burada ve ölçülemeyecek bir zaman farkı bile olmaksızın, Budist kültürünün can damarının bulunduğunu düşünmek! Kabul Vadisi'nin; Mahayana doktrininin, beş akım ülkesinden Japon Denizi'ne, herkesin ayak basmak istediği kutsal topraklar ve Uzak Doğu'nun daha sonra yaşadığı tüm gelişmelerin izinin sürülebileceği Helen ve Hint ruhlarının sanat, kültür ve dinde birbirine karıştığı sahne olduğunu düşünmek! – Orta Asya, binyıllardır, dünya üzerindeki tüm ruhani etkilerin kaynağıydı. Fakat sular kuruyup da, bahçeler çölün tozuna teslim olduğunda,

ruh, bu susuzluktan kavrulmuş atmosferden geri dönmemek üzere çekip gitti ve barbarlığın en aşırı formları, bu kültürün mirasçıları olarak sahnedeki yerlerini aldılar. Düşüncelerim, jeolojiyle uğraştığım zamanlara ve o zamanlar dünyayı algılayış biçimime doğru kayıyor; o sıra Alpler'de, okyanusu bazalt halindeki sıvı lav ve yaşamın kendisini de bir taş katılığında görüyordum. Arkeolog da Orta Asya'yı benzer bir bakış açısından görüyor. Fakat bana, her ikimiz de gerçekten anlamlı olan unsuru atlıyormuşuz gibi geliyor. Bu unsur, tam olarak, değişim. Yaşamında bir dönem çiftçilik yapmış olan bir kişi, "tarih"in anlamını bilir: Bir yıllık ürün, kozmik olarak mutlak bir varlığı temsil eder; ne yok sayılabilir ne de abartılabilir; bu türden bir zaman sonsuzluk önünde gerçektir. Çünkü bu türden bir zaman değişim yaratır. Büyüme, nerede bilinçli iradeyle yönlendiriliyorsa, orada gelişme meydana gelir; her şey ilerler, ileri, daha ileri doğru yürür ve ufukta bir son görünmez. Eğer herhangi bir nedenle, irade başarısız olursa, tüm olaylar varlığını değiştirir. Gelişme bölünür, parçalanır ya da hatta durur ve rastlantısal olan rasyonel olanın yerini alır. Böylece bahçeyi çöl, kültürü karmaşa, ruhaniliği ruhsuzluk, sınırlı yaşamı ebedi ölüm izler. Dünyadaki yaşamı dışarıdan yönlendiren bir Güç'e inanmak ne denli ahmakça! Yaşam, elbette, yüce bir amaçla uyum içinde ilerleyebildi, böyle bir gidişe hiçbir prensip karşı değildir; biz insanlar belki bir gün böyle bir şey yapacağız. Fakat dünyada olanlar, bana Tanrı'yla tümden ilgisiz bir mesele gibi görünüyor. Dün ruh, bugün hiçbir şey, yarın belki yeniden ruh; bazen bahçe, bazen çöl, bazen ilkçağ ormanı, bazen deniz: O'nun amaçsız değişimden, tıpkı yorgun düşmüş Mihrace'nin rakkaselerden zevk alması gibi zevk aldığını, böylece ebetiyetin O'nun için çok da cansıkıcı olmaması gerektiğini söyleme cüretini gösteriyorum.

❖

Her şeye karşın, bir süre için Afridiler kadar vahşi tipler arasında yaşamak heyecan verici. Onlar muhteşemler – tıpkı kendi ilkelliklerinde, içgüdüsel sorumsuzluklarındaki yırtıcı hayvanlar gibi. Hükümet, insanların korumasız ve yanlarına bir rehber almadan çarşı pazarda dolaşmasını istemiyor: Çünkü bu beylerden biri aniden insanın kaburga kemikleri arasına bir hançer saplayabilir, o zaman da hükümet müdahale etmek zorunda kalır; oysa elinde olsa bunu yapmamayı tercih ederdi, çünkü birini öldürmek onlar için, bizde farklı görüşte olunduğunun kibarca ifade edilmesinden daha kötü bir şey değil. Canımı almak isteyen Afridi'ye kin besleyebilir miydim? Zor. Her halükarda, bir kaplana duyabileceğim kinden daha fazla değil. Ve dar sokaklarda yolumu bulmaya çalışırken, bir yerde bir kavganın başlamak üzere olduğunu kestirip kestiremeyeceğimi ölçüyorum. Bu adamlar savaşırken muhteşem görünüyor olmalı. Barış hüküm sürdüğü sürece, içlerindeki en güçlü yan uykuda, tıpkı savaşçı İspanyol boğasının da bir köşede geviş getirirken en güçlü yanının uykuda olması gibi.

Aniden gülmem geliyor: Afridiler, genç şairlerimizin önemli bir bölümünün sımsıkı sarılmış olduğu üst-insan idealinin vücuda gelmiş şekilleri! Böyle olmak zorunda olduğu için vahşi olan, yazgıları onlar için öldürücü de olsa, mutlaka ona uyan –tutkuları sınır tanımayan–, mantıklı düşüncelerle asla yollarından döndürülemeyen büyük adamlar onlar: Evet, gerçekten de, tanım onlara uyuyor. Kahramana tapınma gereksiniminin, aşırı uygarlaşmış kent insanlarını hangi gösterilere kadar götürdüğünü düşünmek garip. Kuşkusuz bir miktar ilkellik gerekli: Fakat daha yüksek bir türü, hayvandan saymak mümkün değil mi? Platon'un çevresindeki Atinalıların, Aşil ve Diyojen'i ideal olarak görmeleri anlaşılır gibi değil; insanlık idealini hayvan düzeyine kadar indirmek için modern çöküntülere gereksinim vardı; narin papaz çocuğu Nietzsche bile, ne söylemiş olursa olsun, bu tür bir şeye asla niyetlenmedi. Fakat bugün gerçekten, orijinallikle hayvani anlamda ilkelliğin öz-

deş göründüğü bir aşamaya ulaştık. İneğin tokgözlülüğüne saygı duymaya, neden olmasın, hazırlıklıyım; yalnızca, onun yazı yazamayacağını öne sürüyorum; bu ifade biçimi yalnızca eğitimli insanlara uygun düşer. Aynı şekilde, vahşilere birer kahraman olarak saygı göstermeyi de reddediyorum. – Afridiler gerçekten de, modern, kültürlü gençliğimiz tarafından tapılan üst-insanlar. Onları bu bakış açısından incelemek beni eğlendiriyor. Daha önce şöyle denirdi: Kendini kontrol eden güçlüdür. Bugün ise: Kendini serbest bırakan için izin veren güçlü. Elbette hiçbir tutku duymayan biri için, yalnızca varolmak bir ideal olabilir. Fakat tüm modern insanların güçten düştüğü doğru değildir; yalnızca yazı yazanlar, Voltaire'in *canaille écrivante, cabalante et convulsionnaire*'si, en gerçekdışı insanlar bu durumdadır ve bugün onların bu kadar güç sahibi olmaları her zamankinden daha ölümcüldür. Zayıfın, güçsüzün, iradesizin ideali, sağlıklı bireyleri barbarlığa sürükler. Edebiyatta inekler abartılır, vahşi köylüler kahraman olarak yüceltilir. Böylece giderek inekler yazmaya, kültür kapasitesine sahip insanlar da vahşileşmeye başlar. Bugünün genç insanlarının, Hint bilgeliğinden bir parça süzüp alması ne iyi olurdu! Bir insanın zalim ve gaddar olması gerekiyorsa, kaderine yenilmişse, tutkularının efendisi değilse, akılcı görüşlere kayıtsızsa, bunun güç değil zayıflık belirtisi olduğunu ve onun yepyeni bir üst-insan değil, klasik anlamda bir trajik kahraman olduğunu öğrenmek, barbarca bir ortam doğmasına yol açıyor! İnsanlığın modern durumunun çok da önemli olmadığına şüphe yok; fakat ardından koşmamız gereken ideal, yaşamı hayvanilikle değil ruhanilikle dönüştürme yönünde bulunuyor. Yalnızca inek değil, Tanrı da doğanın bir parçası ve biz ikinciyi taklit etmeliyiz, birinciyi değil. Bu yolla, O'na çok daha fazla yaklaşabiliriz. Bu Afridileri izlerken, doğalarının bizimkinden ne kadar uzak olduğunu açıkça görebiliyorum. Belki hayvanın, ilkçağ koşullarındaki Tanrı'nın yerini alarak, bize her şeyden daha yüce görünmesi, bu perspektif değişikliğine bağlıdır.

26
DELHI

Kendimi birdenbire, barbarlıktan, birkaç yüzyıl öncesine dek rakipsiz bir kültür merkezi olarak görülen bir kente, aradaki aşamaları atlayarak, nakledilmiş buluyor ve yine de buradan güçlü ruhani titreşimler almıyorum: Delhi'nin tüm ihtişamının ortasında üşüyorum. Burası tümüyle bireysel anlam ve derin ifade değerlerinden yoksun ve bu özellikle de camiler için geçerli. Ruhani kuzeni Calvin gibi, tapınma mekanlarında tüm algısal cazibe unsurlarını yasaklayan Muhammed'in hakkı vardı: Hiçbir sanat eseri bu tanrı için uygun olamaz. Onun yaşayan ruhu; vahşi doğada, savaş meydanlarında, Peygamberler'in gücü ve adaletinde açığa çıkar; "sanatsal açıdan güzel olan" O'nun için olası bir ifade aracı değildir. Bu gerçek, Hintli sanatçıların tüm zarafetlerini ve tüm yeteneklerini Müslümanların hizmetine soktukları yerde, yani burada, acı verici bir açıklıkla görünüyor. Ne kadar çekici olursa olsun, bu sanat burada hiçbir şey ifade etmiyor; Hint prenslerinin saraylarında sahip olduğu temelden yoksun. Hindistan'da Muhammed taraftarları yalnızca hükümdar olarak öne çıkmış ve bu nedenle, yalnızca egemen hakimiyetlerini ifade eden anıtlar belli bir atmosfere sahip: Kaleler, duvarlar, mozoleler ve diğer sanatsal yaratılarda ihtişamları ve büyüklükleri, yaratılmış olmalarının yegane koşulu. Böylesi bir sanatsal güzellik, Saltanat'ın doğrudan ifadesi olamaz; Büyük Moğolların gösterişli yapıları tek başlarına

bize, onları dikme güçleri olduğundan daha fazla bir şey söylemiyor. Emperyal sanat, yalnızca mükemmel uygunluk olarak ortaya çıktığı noktada, içerik açısından gerçekten zengindir. İşte her biri Yunan kalıplarına göre yapılmış en güzel anıtlardan daha çok ruha sahip olan Roma su kemerlerinin engin ifade değerleri; işte günümüzde yalnızca metal yapılar, istasyonlar, köprüler ve tünellerin yaşayan sanatsal değere sahip oldukları gerçeğinin açıklaması. Bu nedenle Delhi'de en büyük mutluluğu, Roma'da olduğu gibi, detaylarla çok fazla ilgilenmeden rastgele dolaşmakta buluyorum. Doğal görünüm, tüm somut farklılıklarına karşın, Campagna'nınkine çok benziyor. Hem orada hem de burada; mekan, bütünlük ve büyüklüğü ifade eden, unsurları birbirlerine sıkı sıkıya bağlı bir ruh hüküm sürüyor – İmparatorluk ruhu.

Camileriyle saraylarının güzelliğini İslam egemenliğine değil de, onu vücuda getiren dikkate değer bireylere bağladığımda –gerçekte hiç üstüme vazife değil– Delhi o zaman kuşkusuz derin bir anlam kazanıyor. Ve dünyevi güç ve güzelliğin izini bir bireyin ruhunda sürdüğümde ise, işte o zaman, tarihte eşine kolay rastlanmayacak ölçülerde görünmeye başlıyor. Doğru yargıda bulunmak kolay değil: Fakat bugün bana Moğollar arasında gerçekten büyük olanlar, tür olarak, insanlığın çıkarmış olduğu en büyük hükümdarlarmış gibi görünüyor. Onlar, bir Cengiz Han ve bir Timur'un torunlarının olması gerektiği gibi, ateşli tabiata sahip insanlardı; olgun diplomat, usta insan sarrafı ve aynı zamanda da bilge, estetik düşkünü ve hayalciydiler. Tek bir kişide böyle bir toplama Batı'da asla görülmemiştir – en azından iyi amaçlar için. Örneğin, göklere çıkarılan Marcus Aurelius'un, filozof şapkasıyla yanlış yerde ortaya çıkmasından kaynaklanan gülünç bir yanı vardır. (Capitol'deki, beni her baktığımda güldüren atlı heykel, şüphesiz orijinaline benziyor olmalı.) II. Frederick, "*Hohenstaufer*", bize bir karşılaştırma olanağı sunan yegane Avrupalı hükümdar ise de, muhtemelen fazlasıyla orijinal bir kişi, fakat önemsiz bir hükümdardı.

Batı'da talıta çıkmış, zenginliklerle donanmış tabiatlar, yeteneklerini işgüzarlıkta ifade ettiler; bir yetenek diğerine çullandı; sonuçta şair, savaşlarını düşlerinden kovdu ya da şiirsel yaratılarını gerçekleştirmeye çalıştı, bilge adam eylem adamını felç etti, diplomat kendini filozofa dayattı ve sonunda söz konusu kişi –bir hükümdarın en önemli unsuru olan– etkinlik bütünlüğünü kaybetti. Bir Akbar örneğinde ise, yaptığı, kabul ettiği ve başına gelen her şeyin ardında bu bütünlük yatmaktaydı ve sahip olduğu zenginlik daima konsantre durumdaydı. İmparator olarak, şairin, hayalperestin, tanrıyı arayanın ve kuşkucu bilgenin üzerinde duruyordu. Aynı üstünlükte bir insan sentezi şimdiye dek herhangi bir Batı prensi tarafından cisimleştirilmemiş; bunu yalnızca Papalardan birkaçı başarmıştır. Aslında, papalık Roması'nın sarayları Delhi'yi hatırlatan bir ruha sahipti. Papalar örneğinde, dışsal konumlarının, Timur'un torunlarının sahip olduğu doğal niteliklere benzer bir etkileri olmuştur. Papa, Tanrı'nın temsilcisi olarak, Hıristiyanlığın tartışmasız hükümdarı olarak, tüm çelişkilerin asla yanılmaz yargıcı olarak, sonuçta eğer papalığına uygun bir kişiyse, kaçınılmaz olarak, Akbar'ı simgeleyen üstünlük ve içsel gerilime ulaşmıştır. Onun büyüklüğü bile yalnızca doğa tarafından belirlenmedi: Batılı hükümdarlar içinde yalnızca Papa'nın hizmetinde olan, örneğin gücünün sarsılmazlığı ve çevresindekilerin kendisine itaati gibi araçların çoğu, Asya'daki her bir otokrata nasip olmuştur. Yine de, yalnızca tek bir büyük Moğol hanedanlığı ve onların arasından da yalnızca birkaç büyük ve bir tane de en büyük hükümdar çıkmıştır. Böylece sanırım Akbar'ı, bildiğim en büyük İmparator ilan etmeye muhtemelen hakkım var. Moğol gücünün akla gelebilecek tüm ifadelerinin, bu insanın ruhunda tek bir merkezde odaklanmış olması şaşırtıcı. Sade bir büyüklük, evrensellik, üstün adalet duygusu ve aynı zamanda, neredeyse kadınsı bir kabul odası kültürünün hoş kokulu renkleri, her yere nüfuz eden filozof anlayışı ve dokunaklı şair duyarlılığı. Evet, her şeyden önce bir aşık

olduğunu da kabul edersek, bu insan artık insanüstü büyüklükte görünmeye başlar: Büyük sempati kapasitesine sahip, ince, kırılgan bir ruh; Hıristiyan Tanrısı'nın ideal resimlerinden birini hatırlatıyor: Dünyanın kaderini demir bir bilekle idare eden ve aynı zamanda saf aşk ve saf şefkat de olan; günahkarın günahını en tövbekar faninin yapabileceğinden daha ağırlıkla taşıyan ve verdikleri asla yeterli olamayacağından yaşamı, sonsuz bir trajedi olmaya mahkum, güçlü ve adil baba.

Böylece oluşan büyüklük, Hint imparatorlarının, Roma'nın Caesarları ve Papaları gibi, herhangi bir köke ait olmamaları gerçeğinde de ifadesini bulan, uluslarüstü bir içsel duruş noktası gerektiriyor. Akbar'ın engin hoşgörüsü, tabiatını göz önünde bulundurursak, ayaktakımının miskinliğine karşı aristokratın lütufkar tavrı kadar doğal görünüyor. O halde, fanatik bir tarikata ait olmadıkları sürece Müslümanların, farklı bir inanca karşı gösterdikleri hoşgörü, onların farklılığından başka bir şeye dayanmıyor. İslam'a ilişkin gözlemlerim arttıkça, bu inancın tövbekarlarına verdiği üstünlüklerden daha çok etkileniyorum. Görünen o ki, hiçbir şey insanlara, kendilerini seçilmiş olarak görmekten daha iyi gelmiyor. Kendine inanan kişi, kim olursa olsun, tereddütte kalmış kişiden daha yüksekte durur. İnancını harfiyen, olduğu gibi alan ve kabul eden tipik Hıristiyan'daki fark yoksunluğu, avam ürkekliğinden kaynaklanıyor. Karşı testi yapmak zor değil: Orijinal Calvinistler kendilerini Müslümanlarla aynı şekilde seçilmiş görüyordu ve aralarında Hıristiyanlığın çıkardığı en üstün tiplerin bulunduğuna şüphe yok. Asla Müslümanlar kadar seçkin değillerdi; bu nedenle de hoşgörüsüzdüler. Hangi İngiliz papazı, "Benim cemaatimde görüş farklılıkları ilahi şefkatin bir işaretidir," diyerek geleneğe göre itibarını artırmış olan Muhammed kadar cömerttir? Ancak onlar, sürekli bir belirsizlik korkusu içinde yaşayan Luthercilerden çok daha yüksekte, kiliseleri kendilerinden sorumluluk duygularını çalmış olan Katoliklerden ise belki biraz daha yüksekte duruyor-

lardı. – Evet, hoşgörü yalnızca Brahmanlar ve Budistler değil, İslami Doğu da Batı'nın üzerinde yer alabilir. Peki nasıl olmuştur da İslam, ulusal önyargılarını bertaraf ederken, Avrupalıların sık sık yaptığı gibi, karakterini kaybetmemeyi başarmıştır? Bunu henüz bilmiyorum. Farklı tiplerin normalde açıkça ayrımsanabildiği Hindistan'da, yeni ay ortalığı aydınlatınca, ulusal karakter daima biraz bulanıklaşır; fakat onun yerini daha evrensel, ancak daha az belirgin olmayan bir karakter alır: Müslüman karakteri. Ne olduğunu sorduğum her bir Muhammed taraftarı beni şöyle yanıtladı: "Ben bir Müslümanım." Ulusal duygunun yerinin daha geniş bir başka şeyle nasıl doldurabileceğini niçin yalnızca bu din anladı – ve bu daha geniş şeyin, daha az güçlü ya da daha az anlamlı bir şey olmaması gerektiğini? İslam'ın, karşılık gelen bir dogma olmaksızın ve Hıristiyanlık, ideallerine rağmen başarısızlığa uğramışken, evrensel kardeşlik idealine ulaşması nasıl mümkün olabilir? Bunun yanıtı, bu kendine özgü inanç sisteminin altında yatan eğilimlerle, onu izleyenlerin doğasındaki temel özellikler arasında bulunan yakın ilişkide gizli olmalı; ancak bu konuya ilişkin hala karanlıkta olduğum söylenebilir.

İslam'ın yapıcı gücü gerçekten sınırsız. Şaşmaz biçimde Hindu kanından olan mümin yüzleri bile, her yerde Müslüman'ın karakterini simgeleyen, özbilinç sahibi ve sakince üstün ifadeyi taşıyor. Bu Hintliler; ne halüsinasyon gören hayalperestler, ne de bu dünyanın yabancıları. Sahip oldukları etki de buna uygun olarak daha gerçek. Kasları gergin, gözleri keskin, tavırları sanki sıçramaya hazırlanmış hissi veriyor; fizikleri çok daha fazla ifade gücüne sahip. Hindistan'daki İslami unsuru belirleyici olarak gören İngilizler, ne denli haklılar!

Kafam sürekli, İslam'ın diğer tüm dinlerden çok daha büyük

görünen yapıcı gücünü nereden aldığı problemiyle meşgul. Müslüman cemaatlerin aşırı demokrat yapısına ilişkin düşüncelerim bana sonunda bugün, problemi çözmek için, yanılmıyorsam doğru ipucunu verdiler. İslam demokrasisi, özellikle, ona yönelmenin katı kast sisteminden kaçmak için yegane olasılığı simgelediği Hindistan'daki çekim gücünü açıklıyor ve burada bu –Amerika Birleşik Devletleri'nden çok daha fazla– gerçek bir eşitlik sorununu oluşturmakta, çünkü Müslümanların yalnızca kardeş oldukları varsayılmıyor, birbirlerine gerçekten de ırk, servet ve statülerini göz önünde bulundurmaksızın davranıyorlar. Fakat bu demokrasi nihai bir şey değil, daha derin bir nedenin sonucu ve bunun da bana, Müslüman inancına özgü avantajların muammasını çözmek için gereken anahtarı sağladığını sanıyorum. İslam, mutlak teslimiyet dinidir. Schleiermacher'in, tüm dinselliğin doğası olarak tanımladığı şey, gerçekte Müslümanın doğasını tanımlıyor. O, kendini daima, ilahi efendisinin mutlak gücünde hissediyor – üstelik kişisel gücünde, temsilcilerinin ve hizmetkarlarınınkinde değil; o daima onunla yüz yüze durur. Bu da, İslam'ın demokratik niteliğini belirliyor. Mutlak monarşilerin tümünde eşitlik ruhu tahtın basamaklarına bir şekilde hakimdir; tüm Avrupa ülkeleri içinde en demokratik olan dünün Rusyası idi, çünkü Çar'ın mutlak gücüyle karşılaştırıldığında, kulları arasındaki tüm farklılıklar önemsiz görünüyordu. Fakat çeşit çeşit otokrasi vardır ve bunlar, sahip oldukları hükümdarın türüne göre güçlü ya da zayıftırlar. Böylece İslam'ın benzersiz yapıcı gücü, Tanrıları'nın benzersiz doğasına bağlı görünüyor. Allah, Orduların Komutanı namını Yehova'dan çok daha fazla, Hıristiyan Tanrısından çok daha fazla hak ediyor. O, bir tiran anlamında değil de, bir general anlamında bir otokrat. Ve böylece meseleyi sonunda çözmüş görünüyorum: Müslüman inancı, dünyadaki tek örnek olarak, özünde askeri disiplini ifade ediyor. Tanrı karşısında hakkını savunma, ona karşı gelme, dalkavukluk etme, vb. diye bir şey yok; burada, yalnızca mümindeki

niyet (şirk) bile en büyük günah sayılıyor ve insanın emirlere bir asker gibi itaat etmesi gerekiyor. Şimdi hiç kimse, çok iyi eğitilmiş bir askerin bilinç şeklinin, bir problemi irdelemenin değil de gözü kapalı uygulamanın beklendiği her yerde, en büyük etkiye sahip olacağını inkar edemez. İslam dünyası, bütün, parçalanmamış bir ruha sahip tek bir orduyu temsil ediyor. Bu türden bir ruh uzun vadede tüm farklılıkları eritir, herkesi birer yoldaşa dönüştürür; İslam'da da tüm ırk farklılıklarını eritmiştir. Bu inancın törenselliğinin, Hinduizm ve Katolikliğin sahip olduklarından farklı bir anlamı vardır. Bu bir, disiplini hedef haline getirme meselesidir. Müminler dualarını camide belirli saatlerde icra ettiklerinde, hepsi eşzamanlı olarak aynı hareketler içinden geçtiklerinde, bu, Hinduizm örneğinde olduğu gibi, bir kendini gerçekleştirme aracı olarak değil, Prusyalı bir askerin İmparator önünde hazır duruşa geçme ruhuyla yapılır. Bu köktenci askeri tavır, bir Müslüman'ın sahip olduğu avantajları ve bunun yanında da köklü dezavantajları –ilerici yanının eksikliği, uyumsuzluğu, keşif gücünden yoksunluğu– açıklıyor. Asker yalnızca emirlere uymak zorundadır; gerisi Allah'a kalmıştır.

Bu açıdan, dinde yer alan, modern düşüncenin ise tümüyle negatif bir değer yüklediği itaat talebine hakkını vermek belki mümkün olabilir. Bu durum, askerler arasındaki, nasıl emir verileceğini yalnızca itaat edebilenlerin bildiklerine ilişkin, eski bir atasözünde açıkça görülebilir. Niçin? Çünkü emir vermek ile itaat etmek, özdeş bir kendine hakim içsel durum gerektirir. Nasıl itaat etmesi gerektiğini öğrenen insan, gerçekten de eşzamanlı olarak, nasıl emir vereceğini de öğrenmiştir. Ve böylece, hiçbir şey, sıklıkla yapıldığı gibi, itaat talebini güçsüzlük aşılayan bir eğitim olmakla suçlamaktan daha akılsızca olamaz: Tam aksine, insana daha büyük güç veren bir şey yoktur. Yalnızca bu türden bir eğitim belirsizce genişletilmemeli; bir insanın kendine emir vermeyi öğrendiği anın ötesine

götürülmemelidir. Çünkü aksi halde, düşük askeri rütbe insanlığın ideal tipini temsil ederdi ve Cizvit, bilgenin üzerinde dururdu.

İslam herkesten çok, küçük askerin dinidir ve onu, Cromwell püritanizmi öldüğünden beri, başka hiçbir dinin yapmadığı kadar büyütmüştür. Kuzey Afrikalı Arap'ı düşünüyorum: Onun yaşamı, çölün havası kadar berraktır. İdeali, asla şüpheye düşmeden, asla içsel savaşlara girmeden, sakince ve korkusuzca ebediyetin çağrısını bekleyerek, sağlıklı ve saf kalmaktan ibarettir ve bu basit ve açık idealini de gerçekleştirir. Bunun bir anlamı vardır, çünkü bu, basit olsa da, sıradan bir ideal değildir: Yalnızca içsel açıdan üstün birey bunu başarabilir. Müslümanlığın kaderciliği, orijinal Calvinist'inki gibi ve Rus'unkinin aksine, zayıflığın değil, gücün ifadesidir. O, ne inandığı korkunç Tanrı'nın önünde titrer, ne de kader tarafından yönlendirildiği için acı çeker: Gururlu ve içsel açıdan özgür, Yüce Güç'ün karşısında, orada öylece durur – sonsuzlukla, ölümle yüzleştiği kadar soğukkanlılıkla yüzleşerek. Müslüman, varlığından çok daha fazla emin olduğu halde, cennete bir Hıristiyan gibi gözünü dikmez. O, kadere ilişkin tahmin yürütmeyecek kadar gururludur. Olaylar kendi rotalarında ve tempolarında ilerleyecektir: *mektub* (yazgı).

Kaderin önceden belirlendiğine olan inancın etkisi, eğer havarileri gururlu ruhlar taşıyorsa, daima çok büyük olur. Bu, Yunanlılar örneğinde böyle değildi ve bu da onları daha büyük kılmamıştır. Kral Oedipus kafamızda, yaşadığı trajedi sayesinde büyümez, bu sadece ona karşı sempatimizi artırır. Müslümanlar gururludur. İslam, onu uygulayan herkesi, kral üniformasının onu taşıyan kişiye gurur vermesi gibi, gururlu kılar. Böylece, en dokunaklı duygular Müslüman'ın yaşamına uygun düşer. Bir keresinde bana, hayatında birçok üzüntü çekmiş ve şimdi de son ile

soğukkanlı bir biçimde yüzleşen, dinine sıkı sıkıya bağlı bir Mısır prensesinin uyarıları aktarılmıştı. Prenses şöyle diyordu: "Biz kadınlara, erkekler gibi, ebedi mutluluk vaat edilmemiştir. Ancak bu, korkmak için bir neden mi? Yoksa dünyevi görevimizle bir uyumsuzluk mu? Biz kadınlar aşk uğruna birçok şey yaparız ve karşılığında ödüllendirilmeyi de beklemeyiz." Prensesin düşünceleri gerçekten İslami'ydi. Bunlar özel olarak İslami büyüklüğün, aynı biçimde başka hiçbir yerde bulunmayan bir büyüklüğün ifadesiydi. Budist de yaşam ve ölümü dert etmez ve sakin bir biçimde yolunda gider; fakat o, yaşamla ilgilenmez, Nirvana'yı ister; dolayısıyla her şeyden el etek çekmesinde dokunaklı yan eksiktir. Muhammed taraftarı, tavrında tümüyle dünyevidir; tüm entelektüel aşkınlıktan yoksundur. Gururlu ve kendinden memnun hali, bu nedenle, son derece soyludur.

Hıristiyanlık içinde benzer biçimde üst-insanlar üretmiş olan yalnızca tek bir oluşum vardır: Calvinist Protestanlık. Calvinizm ve İslam, aslında, şimdiye kadar birçok kez işaret edilmiş olduğu gibi, yakından ilişkilidir. Her iki din de önceden belirlenmiş bir kader dogmasını sunar; Püritenler de Muhammed taraftarları gibi, kendilerini Tanrı'nın seçilmiş kişileri olarak görürler ve bu sayede kendilerinden çok emindirler; her ikisinin de ilahları aynı karaktere sahiptir. Ve Muhammed de, Calvin gibi, teolojik spekülasyona karşı ve dünyayı ele geçirme taraftarıydı. Benzer nedenler – benzer sonuçlar. Fakat eğer Püritanizm, ilerici eğilimleri sayesinde, İslam'a giden bu dünyanın oluşumunda üstünlüğünü kanıtlamışsa, içsel farklılıklar göz önünde tutulduğunda, Püriten'in Müslüman'la asla rekabet etmemiş olması Müslüman'ın lehine bir puan olarak yazılmalıdır. Bu, Püriten'in kendini hiçbir zaman, köleci günah bilincinden ve tüm Hıristiyanlığın, daima Tanrı'nın önünde titremesine yol açmış olan başlangıç günahından kurtaramadığı

gerçeğine bağlıdır. Müslüman, bir askerin generaline güvenmesi gibi, her şeyden önce O'na güvenir.

❖

İmparatorlar ve generallerin, kudretli kümbetleri eski Delhi kalıntıları üzerinde bulutsuz gökyüzüne yükselen anıt mezarların önünde oturmuş, Müslüman'ın ölüm ve ebediyetle olan ilişkisini düşünürken, zaman zaman, onların içinden Luther'in "Ein feste Burg ist unser Gott" (Sağlam bir kale, bizim Tanrımızdır) ilahisi yükseliyormuş gibi geliyor. Atmosfer Müslümanlık ruhuna, bugünün Lutherciliğinden daha çok uyuyor. Bu şarkıya, belki de Hıristiyan ruhunun bir ikinci yaratısında daha rastlanamayacak kadar ait olan gururlu güvenin ve savaşın tadının rengi, kökleri Arabistan'ın peygamberine kadar giden inancın kendine has rengidir.

Bugün, tektanrıcılığın sade büyüklüğünden, uzun zamandır olmadığı kadar etkileniyorum. Kaderini, yasalar ve düzenlemelerden bağımsız, tümüyle kendi arzusuna göre belirleyecek olan Tanrısının karşısında, çıplak ve tek başına ve arada aracılar olmaksızın duran insan düşüncesi gerçekten de çok muhteşem. Bu düşünce, bireyin yaşamına eşsiz bir dokunaklılık katıyor. Bu türden bir Tanrı'ya olan güven, teosofistin inancından ne kadar da fazla güç gerektiriyor! Ve karşılığında: Ne kadar da büyük güç veriyor olmalı! – Böyle yaptığı gerçeği tarihte, sıklıkla görülmeyen bir açıklıkla kanıtlanıyor: Hiçbir yerde, Müslümanlar ve Protestanlar içinde olduğundan daha güçlü karakterler çıkmamıştır ve bugün de böyleleri yoktur. Radikal tektanrıcılık, insanları mutlak biçimde kendilerine döndürür (onları tam aksine Tanrı'ya yönlendirdiğinin söylenmesi, aynı ilişkinin farklı biçimde ortaya konmasından başka bir şey değildir); kişiyi mutlak biçimde sorumlu kılar. Sonuçta, ruhunun, doğası izin verdiği ölçüde güçlenmesi kaçınılmazdır;

ancak aynı zamanda da şekilsiz, hantal, katı ve çorak bir hal alır; tektanrıcılık ruhsal çeşitlilik açısından çoktanrıcılıkla yarışamaz. Fakat ruh giderek güçlenir. Tektanrıcı, her şeyden önce, karakter sahibidir. Bu nedenle, değişmezliğini en yüksek değer olarak gördüğü karaktere saygı gösterir.

Bir Arap atasözü şöyle diyor: "Bir dağın yer değiştirdiğini duyarsan buna inan; fakat bir adamın karakter değiştirdiğini duyarsan sakın inanma." Hindistan'ın hangi bilgeleri bu türden bir söylem üretmiş olabilir? Burada, bir doğanın unsurlarının sadece verili olgular olduğu doğal varsayımıyla değil, ilişkilerinin türünün değişmezliği iddiasıyla ilgileniyoruz. Bu iddia ancak, dışsal bir varlık olarak yüzleştiği kişisel bir Tanrı'ya inanan, Tanrısı her şeyden önce karakteri temsil eden bir tektanrıcı tarafından savunulabilirdi, çünkü karakter ancak böyle bir insan için nihai bir şeyi ifade eder. Hint bakışı daha derindir, fakat İslami ve Protestan bakışının, bu dünya üzerindeki etkinlikleri açısından değerlendirildiğinde, pragmatik testi daha tatmin edici biçimde geçtiği de inkar edilemez. Tektanrıcının durumunda, özbilinç kişide yoğunlaşmıştır ve Kıyamet Günü hesabını vereceği nihai ve aşılması olanaksız bir şeyi simgeler. Bu nedenle, derinlik adına sahip olduğu her şey, kişisel özelliklerine dönüşür. Herhangi bir Müslüman'ın yanında en seçkin Hindu ne denli zayıf kalır! Ya da darkafalı bir Prusyalı memurun yanında çok büyük bir Batılı düşünür (özbilincinin kökleri kişilerüstü olduğu sürece)! – Batılı bu nedenle metafizik anlamda daha değerli değildir; "karakter" bir sınırlamadır ve öyle kalır; daha yüksek tüm insanlık onun üzerinde başlar. Fakat sözü edilen bu daha yüksek insanlık, geniş kitleler için söz konusu olmadığından, bunların bir şekilde karakter sahibi olması; tüm sade, eğitimsiz insanların Tanrı'ya, Müslümanların yöntemiyle inanması muhtemelen iyi olurdu.

Eğer Güney Hindistan'dan alınıp doğrudan Delhi'ye konmuş olsaydım, şimdi ancak uzun uzun düşündükten sonra açıklığa kavuşturabildiğim şeyleri muhtemelen bir anda hissetmiş olacaktım – yani bu dünyanın benim için hiç de yabancı olmadığını; Avrupah'nın onu anlayabilmek için tavrını değiştirmesi gerekmediğini. Delhi'deki saraya gelen İtalyanların kendilerini oraya hiç güçlük çekmeden uydurdukları ve orada doğallıkla kendi bildikleri gibi çalıştıklarını anlamakta zorlanmıyorum, çünkü burada bir zamanlar egemen olan kültür ruh açısından aynı döneme ait Latin saraylarından çok farklı değil; belki onlardan tek bir nüansla ayrılabilir: Fata Morgana'ya benzer niteliğiyle. Büyük Moğollar, sanatçılarının pek çok eser yarattığı periler dünyasında gerçekten yaşamadılar, onu bir festival izler gibi izlediler. Gerçek yaşamları kaba ve sertti – İtalyan Papaları ve prenslerininkinden çok daha sert. Fakat süt beyaz mermerin Delhi'nin dev kalesi üzerine, en ufak bir bağlantı olmaksızın yerleştirilmiş gibi görünmesine benzer biçimde, en hoş güzelliğin örtüsü de en ciddi gerçekliğin üzerine örtülmüştü; gerçekdışı ve daha çok da sihirli bir örtü. Zamanının en korkunç istilacısı olan Timur, aynı zamanda da rafine bir estetik düşkünüydü; latif bir cazibe halesiyle çevrili olmak onun için bir zorunluluktu ve torunlarında bu gereklilik giderek daha da güçlendi. İnsanlar için, varlıklarının bir ifadesi olarak bu denli perili bir sanat üretmek muhtemelen olanaksızdır; bunun için, ruhları Pearl Mosque'a karşılık gelen cüceler olmaları gerekirdi. Ve muhtemelen Hindistan'ın sanatçıları burada inanılmaz olanı icra ettiler, çünkü onların düşleri ifade etmeleri gerekiyordu. Bu insanlar asla büsbütün gerçek değillerdi; onlar yalnızca alışılmadık düşlem yeteneklerine sahiptiler. Ve düşlem, en özgür biçimde, periler dünyasında yaratır.

Hayır, bu dünya bana yabancı değil. Bu, elbette, yalnızca onun anlamına bağlı bir şey de değil: Tekil oluşumlarına bile, çoğunu daha önce hiç görmemiş olsam da, aşinayım. Daha çok şey görüp

yaşadıkça, insanın zihinsel yaratımında ne denli küçük bir özgürlüğe sahip olduğunu daha açıklıkla algılıyorum. Eğer kendinden yeni biçimler üretirse, bu asla onun koşulsuz yarattığı anlamına gelmez; yalnızca, kendi başlangıç formuna, kendi yazgısına itaat halinde, tam bir evrim fırsatı verir – çünkü yalnızca Tanrı, hiçlikten bir şey yaratabilir. Yaratıcı zihinler, tıpkı gelişimi bir kez başladıktan sonra kendine özgü yasaları izleyen döl açısından annebabanın rolü gibi, yalnızca araçtırlar. Eskiden, herhangi bir stilin evrimini dışsal koşullara bağlamaktan hoşlanan tarihçilere gülerdim; örneğin, Diderot'nun bir makalesinin, Fransız resim geleneğinde belirleyici bir değişim yaratmış olması, vb. Kendi kendime şöyle derdim: Sanki yaratıcı sanatçılar eleştirilerden bu derece etkileniyormuş gibi! Sanki dışsal bir faktör içsel bir değişimin nedeni olabilirmiş gibi! Gerçekler söz konusu olduğunda, haklıydım. Yalnızca o zamandan beri şunu anladım ki, böylesi teorik çıkarımlar, aslında hatalı olsalar da, yine de haklı çıkıyorlardı, çünkü gerçekliği doğru bir biçimde tanımlayan bir şema sunmaktaydılar. Formların büyümesi ve değişmesi, gelişimlerine her şeyin katkıda bulunduğu bu türden bir gereksinimin süreçleridir ve bu nedenle, koordinatları da rastgele seçilmiş olabilir. Bu yüzden, Diderot sanatçıları gerçekten etkilememiş olsa bile, yine de bir eleştirmen olarak, ressamların bilinçdışı yaratıcı eğilimiyle özdeş bir eğilimi ifade etmiştir ve bu nedenle, çok kabaca, her şeyi başlatanın Diderot olduğu söylenebilir. Her yön kendi sınırlarını içerir, her biçim kendi içinde tüm olası döllerini gizler ve bu nedenle, olayları öngörmek kadar onları yeniden kurmak da prensipte her zaman mümkündür. Richard Strauss olmasaydı, asla Strauss müziği de olmayacaktı, fakat bu fikir (Viktor Goldschmidt'in matematiksel araçlarla mükemmel biçimde kanıtlamış olduğu gibi,) Richard Wagner'in müziğinden çıkarılmıştır, öyle ki Strauss'un orijinalliği, diğer herhangi bir yaratıcınınki gibi, ideal bir gereksinim olan şeyi güncel ve ampirik olarak gerçekleştirmek-

ten ibarettir. Bu nedenle, tüm felsefeler elbette, onlara ilişkin temel bir fikre sahip olan insana bir şey ifade eder ve yeterli bir ilerigörüşlülükle ve *a priori* araçlarla, diğer unsurları bilindiği sürece, her döneme ait felsefi görüşleri kurmak mümkün olmalıdır.

Tüm biçimlerin zorunlu bağlantısı en açık biçimde plastik sanatlarda görülebilir, çünkü yapıcı yasalar kendilerini en açık biçimde bu alanda gösterir. İşte bir yandan, herhangi bir eleşirel sanat tarihinin olasılığı, öte yandan, plastik sanatlar alanındaki anıtların tarihi belirlemecilik açısından eşsiz anlamlarının nedeni budur. Ancak tüm ifade biçimleri doğal olarak gerekli olduğundan ve kökenlerini büyük bir şaşmazlıkla ortaya koyduklarından, yabancı bir görünümü, ancak eğer aşina olduğumuz bir başka şeyle bağlantılıysa, doğrudan anlamak mümkündür. Moğol sanatı örneğinde bana olan da işte budur. Moğol sanatı köken olarak Batı'dan ya da Doğu ile Batı'nın Doğu Roma İmparatorluğu'nun karakteristik özelliği olan birleşmesinden geliyordu ve ben de bu sonuncunun oluşumlarına aşinayım. Daha sonraki gelişme kendi yasalarına göre olmuştur ve bir bakışta anlaşılabilir. Ve üstelik o zamandan bu yana, belirli bir anlam yalnızca zorunlu olarak uygun biçimleri üretmekle kalmamış, oluşan bu biçimler anlamı da etkilediğinden, Bizans ifade araçlarından yararlanmak Batı ile Doğu arasında içsel bir yakınlaşmaya yol açmıştır ve bu sayede Delhi'nin ruhu Konstantinople'inkine, Udaipur'un ruhuna olduğundan çok daha yakın görünüyor. Sürekli Fransızca konuşan ve düşünen bir Alman, sonunda zihinsel olarak bir Fransıza dönüşür; uzun süre Kant okumuş biri, baştaki konumu Kant'ınkine ne denli karşı olursa olsun, bir dereceye kadar onun ailesinden biri olur.

Bu dünyaya, başlangıçta düşündüğümden çok daha aşinayım: İslami kültür bana hiç de yabancı değil; o, benimkini de belirleyen

ruhun bir başka biçimde ifade edilmiş şekli. Yalnızca Avrupa'yı bilen biri, onda yabancı, "oryantal" bir şey görebilir; Tarascon, Beaucaire nüfusunda, kendisiyle ortak hiçbir şeyi bulunmayan özel bir tür görür. Hindistan fonu önünde incelendiğinde, İslam dünyası Hıristiyan dünyasına, Yunan Ortodoks Kilise ruhunun Katolik Kilisesi ruhu ile arasındaki mesafeden daha uzak düşmez.

Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar kardeştir. Bu üç dinin kökeni de tarihsel olarak Hz. Musa'ya kadar gittiğinden, sonuçta onlara hayat veren aynı ruhtur. Bugün şunu açıkça görüyorum: Bugüne dek gördüklerimiz söz konusu olduğu sürece, Ari kültüründen; Sami kültürüne karşıymış gibi söz etmek bir hatadır: Sami, Cermenlere özgü aşkınlık özelliğinden ne denli yoksun olursa olsun, bu karakteristik özellikleri Cermenleri ne denli Hintlilerle bağlantılı gösterirse göstersin, ona miras kalan kültür Akdeniz kökenlidir ve aynı şey Latin, Sami ve Türk halkları için de söylenebilir. İlkçağ'ın ve Yakın Doğu'nun, Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve Kuzeyli Kelt-Alman halkının "ruhu", bu halklar daha önce latinleşmiş olduklarından, Muhammed zamanından çok önce birbirleri içinde eriyerek, ortaya kolektif bir varlık çıkarmışlardır. O halde İslam yalnızca, tüm Avrupa uygarlığı için geçerli olan şeyin özel bir ifade biçimini simgeler.

Hint geleneği ve yaşamıyla yaptığım karşılaştırma, Avrupa uygarlığının gerçekte neler üzerine kurulu olduğunu algılamama yol açıyor. Bu uygarlık iki temel özelliğiyle ayırt ediliyor: dünyeviliği ve görünümler dünyasına şekil vermekte kullandığı enerji. Bu onu, en uç ifadesini Hindistan'da bulan Doğu uygarlığından kesin olarak ayırıyor. Hindu'nun bilinci Varlığa dönük ve bu yüzden de görünümlere arkasını dönüyor. Bireyselliği aşağılıyorsa, bu yaşamın süreçlerinde başarısız oluyorsa, dünyevi başarıya, bilimsel kabule, teknik uzmanlığa pek az önem veriyorsa, Nirvana'ya ulaşmaya çalışıyorsa, olağanüstü ruhani görünüyorsa, o zaman tüm bunlar, onun yaşama karşı tipik tavrının birçok ifade-

sidir. Tüm Batılılar –bu tanım daima Müslümanları da içerir– ise tam aksi yöne bakarlar; tipik idealleri en uç ve aynı zamanda da en anlamlı ifadesini, insan ruhunun sonsuz değerine ilişkin Hıristiyan kavramında ve Tanrı'nın krallığını dünyada gerçekleştirme talimatında bulur. Müslümanlar, Hıristiyanlar gibi, gerçek faaliyet alanlarını bu yaşamda algılarlar; her ikisinin de dış görünüşü, birey-üstü bir gerçeklikten (kendini bugün anladığımız biçimde, gerçek bireysellikte ifade edebilir de etmeyebilir de,) haberdar olmadıkları sürece, bireyseldir. Her ikisi de, Hinduların tersine, büyük idealistlerdir, çünkü yalnızca görüntüler dünyasını onaylayan kişi, ideallerini onun içinde gerçekleştirebilir. Öte yandan, "anlamın kendisini" değil de –kesin olmasa da kolayca– gerçek anlamında maddiliğe fırsat yaratacak olan "anlamın ifadesi"ni amaçladıklarından, her ikisi de, Hinduizm'den daha maddeci bir zihniyete sahiptirler. Tüm Batılılar içinde en maddi kavramlara demir atmış olanlar Müslümanlardır; örneğin, İslam'daki cennete kavuşma arzusunda, hiçbir aşkınlık söz konusu değildir. Fakat insan olarak maddeci oldukları söylenemez; en azından bugünkü Hıristiyanların çoğundan daha az maddecidirler. Ruhani de olmayıp, en yüksek dereceden idealisttirler; inanç ideali onlar için tüm başarılardan önce gelir. Ancak idealleri statik, atıl bir şeydir; Hintlilere, bize olduğundan daha çok benzedikleri olgusunu yaratan ilericilikten yoksunlukları bundan kaynaklanır. Ancak bu benzerlik aldatıcıdır; çünkü atıllıkları pasif değil, toplu bir tavırdır. Gerilimi temsil eden, yalnızca bizim Batılı enerjimizdir. Bunda anti-Hıristiyan bir yan gören bir kişi, Yunan ortodoks Hıristiyanlığı'nın karakterini düşünmelidir: Bu sonuncunun İslami ruhla, Metodistlerinkiyle olduğundan çok daha yakın bağlantı içinde olduğu kuşkusuzdur.

Evet, İslam Batı ruhunun ifadelerinden biridir; Hint ruhuna, bizim olduğumuzdan daha yakın değildir ve Hıristiyan için son derece kolay anlaşılır bir sistemdir. Müslüman zihniyetinde,

gerçekten de bize yabancı hiçbir şey yok. İslam, elbette ki, Hindistan'da giderek Hint ruhuna dönüşüyor ve uzun vadede kan faktörü devre dışı kalacak gibi görünüyor. Her yeni dini liderle, mistik ırksal özellikler kendilerini, uzun süreden beri İran'da görüldüğü gibi, giderek daha güçlü duyuruyor. Öte yandan böylece, Hıristiyanlık bir yüzyıldan diğerine, giderek Sami özelliklerini kaybediyor ve tümüyle Almanlara özgü sonsuzluk özlemiyle doluyor. Batı'ya hayat veren ruhun, kendi beşiği olan Akdeniz kültürününkinden farklılaşmış olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak bu, olgunlaşmış ve mükemmelliğe ulaşmış tüm görünümlerin hala tümüyle onun ruhundan çıktığı ve Batı ve Yakın Doğu'nun tüm görünümlerinin temelinde, tüm ırksal karşıtlıkların ötesinde, bu ruhun yattığı gerçeğini engellemiyor. Böylece, İslam dünyası, Hint topraklarında, Batılı'ya adeta bir ev atmosferi sunuyor.

27
AGRA

Böyle bir şeyin varolabileceğine inanamazdım. Sanki havadan yapılmış gibi ağırlıksız, kalın mermerden bir yapı; yüzde yüz rasyonel, ancak yine de fazlasıyla dekoratif; kesin bir içeriği yok, yine de en yüksek düzeyde anlam dolu: Taç Mahal yalnızca en büyük sanat eserlerinden biri değil, insanın yaratıcı ruhunun şimdiye dek ulaşmış olduğu ustalığın tüm ürünleri içinde belki de en büyüğü. Burada ulaşılmış görünen yüzde yüz mükemmellik, bildiğim tüm ölçütlerin ötesinde, çünkü aynı yönde kısmen ulaşılmış bir mükemmellik mevcut değil. Benzer tasarımdaki yapılar düzineler halinde Hindistan'ın geniş düzlüğüne yayılmış, fakat onlardan biri bile bizi, Şah Dshehan'ın yapıtında somutlaşan sentezden şüpheye düşürmüyor. Diğerleri rasyonel biçimde tasarlanmış, güzel dekorasyona sahip yapılar; akılcı unsurun kendine özgü bir etkisi var, dekoratif unsurun da ve ortaya çıkardıkları bütünü, mimarinin tümüne yayılmış birbirine benzer ayrıntılardan çıkarabiliyoruz. Taç Mahal, kesinlikle bir boyut değiştirme örneği. Burada rasyonel unsurlar birbirleri içinde eriyerek dekoratif unsurları oluşturmuş; bu da, tüm diğer mimari örneklerinin gerçek prensibi olan yer çekiminden yararlanma ilkesinin, ağırlığını kaybettiği anlamına geliyor; dekoratif nitelik arabeski andıran doğasından sıyrılmış, çünkü burada arabesk süsler tüm aklı özümsemiş ve normalde akılcı olanın ayrıcalığı sayılan zihinsel anlam tarafından ele geçirilmiş.

Böylece Taç Mahal yalnızca güzel değil, aynı zamanda, kulağa tuhaf gelebilir ama, şaşırtıcı biçimde de şık görünüyor; o, mücevherlerin en nadiri. Buna karşılık o, mükemmel güzelliği, eşsiz sevimliliği ve çekiciliğine rağmen, azametten yoksun. Ve şimdi bunun anlamına gelince: İfadenin tüm sıradan mimari olasılıkları kullanılmış olduğu halde Taç Mahal, bir ifade değerinden, kuyumcu işleri arasındaki herhangi bir deneme numunesi kadar yoksun. Ne Parthenon gibi entelektüel yücelik yayıyor, ne de tipik İslam yapıları gibi huzur ve güç. İçerdiği formlar ne Gotik katedrallerin içerdikleri gibi ruhani bir altyapıya sahip, ne de Drawidi Tapınakları gibi şehvetli ve duygusallar. Taç Mahal bir anıtmezar bile değil: En iyi ya da en kötü halde, tarafsız bakışının çevredeki servi ağaçları ve bildik aksesuarlar tarafından uyuşturulmasına izin vermeyen herkesin algılayacağı gibi, bir keyif mekanı olabilir. Elbette, bu yapının, sadık bir kocanın karısına duyduğu büyük aşkın anıtı olduğunu ve ölümde yeniden buluşmuş olan çiftin üzerinde yükseldiğini düşünmek çok hoş. Fakat ölü kraliçe hiçbir biçimde Taç Mahal'in ruhu değil. Onun, herhangi bir yerden çıkarılabilecek bir ruhu, bir anlamı yok. Ve yine de, bu nedenle, mimarların bugüne dek dikmiş oldukları en mutlak sanat eserini temsil ediyor.

Mimari, zincire vurulmuş bir sanat olarak görülür; ruhani güzellik onda yalnızca ampirik uygunluk aracılığıyla temsil edilebildiğinden, bu doğrudur. Uygun olmaksızın güzel gibi görünen şey, bu nedenle anlamsızdır ve içerikten yoksundur – arabesk süsler oradadır ve bizi mutlu ederler, fakat hiçbir anlamları yoktur. İşte rasyonel unsurlarla dekoratif olanlar arasındaki tuhaf karşıtlığın kaynağı buradadır: Yunanlılarınki gibi yüzde yüz rasyonel bir sanat örneğinde, arabesk süsler gereksiz görünür; dekorasyon ve aksesuarlar ne denli az olursa, o denli iyidir. Öte yandan, dekoratif unsur, kendisine anlam verecek bir nesneye zorunlu olarak gereksinim duyar; bizi en somut anlamda, İtalya ve

Hindistan saraylarında olduğu gibi, kendisine karşılık gelecek bir yaşamı talep ettiği anda çarpar; içerdiği anlam bağımsızlaştıkça, daha boş ve daha anlamsız görünür. Taç Mahal örneğinde, ruh madde tarafından zincire vurulmamış ve dekoratif unsurlar içeriklerinden boşaltılmamış görünüyor; bu yapı, yüzde yüz rasyonelliğine karşın tümüyle amaçsız ve arabesk karakterine karşın sonuna kadar ciddi. O, özel bir alana ait. Ve alışık olduğumuz sınıflandırmalar ona uymuyor. Burada dekoratif unsurlar diğer her yerdeki benzerleri kadar içsel anlama ve güzelliğe sahip; Taç'ın rasyonel yanı, parıltısından daha derin görünmüyor. Taç Mahal mevcut sanat eserleri içinde muhtemelen en mutlak olanı; o denli farklı ki, gövdesi gibi ruhunun da pencereleri yok. Bu ruhun varlığından yalnızca şüphelenebilir ve ona saygı duyabiliriz, çünkü gerçekte bizi ona götürecek hiçbir yol yok.

Peki, onun eşsiz niteliğini yaratan ne? Sanırım, birçok detayın bir araya gelmesiyle oluşan toplu etki; bunca anlam ifade edeceklerine asla ihtimal vermeyeceğimiz nüansların varlığı. Taç Mahal'in genel planı, etkisi yüzde yüz alelade olan yüzlerce Hint mezarı tarafından paylaşılıyor; renkleri belki yüz kez taklit edilmiş, fakat sonuçta ortaya, dekore edilmiş olan yapıların bir düğün pastası izlenimi verdiği şu andan daha iyi bir sonuç çıkmamış. Örneğin, oranlarla en ufak bir biçimde oynadığımızı ya da boyutlarını tek bir milim değiştirdiğimizi ya da farklı bir malzeme kullandığımızı ya da Taç Mahal'i, farklı hava, nem ve ışık koşullarına sahip başka bir bölgeye, olduğu gibi naklettiğimizi düşünelim: O artık Taç Mahal olmayacaktır. Aynı beyaz mermerin, Agra'ya yüz milden daha az uzaklıkta olan camilerde kullanıldığını görmüştüm: Onlar yine de, Taç Mahal'in danteli andıran kalitesinden yoksundular. Bu sanat eseri özellikle, bireyselliğin doğasının gerçekte ne olduğunu açığa çıkarıyor. Ne kadar neden ve ilişki oluştururursak oluşturalım: Temel unsur kaybolmuştur; görünüşte önemsiz bir koşul ortadan kalktığında, nesnenin doğası tümüyle dönüşüm

geçirmişe benzer. Bu durum, bireyin metafizik gerçekliği lehinde çok az şey söyler; ampirik koşullara açıkça bu denli bağımlı bir şey, metafizik açıdan nasıl gerçek olabilir? Ancak öte yandan, olgunun mutlak doğasını kanıtlar. Bu kesinlikle kendine özgü ve eşsizdir, başka bir şeye ya da dışsal herhangi bir etkiye bağlanmamalıdır. Ve bazen, platonik bir ruh halinde olduğumda, olguların metafizik gerçekliğe katkıda bulunduklarına ilişkin inanca eğilim duyuyorum. Ebedi ruhun belli bir yanı, ancak belirli ampirik koşullara maruz kaldığında görünür olur. Bu koşullar esas koşullar değildir ve bireysel unsurları tüketirler. Ancak olguya hayat veren ruh, ifade edilsin ya da edilmesin ya da nasıl ifade edilirse edilsin, aslında mevcuttur. Böylece Taç Mahal'in orijinal imgesi, düşünceler dünyasını ebediyetle donatmıştır.

❖

Düşüncelerimin, şimdi çok uzaklarda kalmış İtalya'ya doğru yolculuğa çıkmasının nedeni, Taç Mahal'in mermerlerinden kısmen İtalyan mimarların sorumlu olması mı, yoksa Moğol kültürünün Rönesans'a benzeyen karakteri mi? – Esas neden ikincisi. Bu kültür gerçekten de, on beşinci yüzyılla on yedinci yüzyıl arasında İtalya'da yaşanan *Rinascimento* ile aynı şeyi ifade ediyor; yani önümüze aynı karmaşıklıkta bir bilmece sürüyor. Zeki insanların Rönesans'ı nasıl, köklerinin klasik İlkçağ'la yeni ilişkisinde bulunabileceğine ilişkin keşifleri sayesinde anlama taklidi yapabildiklerini aklım asla almamıştır. Bu yeni ilişki nasıl bu kadar önemli sonuçlara yol açmış olabilir? – Niçin ancak o zaman (çünkü bu bağlantı hiçbir zaman tümüyle kopmamıştı), niçin yalnızca birkaç yüzyıl için ve niçin bir daha asla? Niçin İtalyanlar o büyüklüğe yalnızca o sıra sahip oldular? Biyolojik açıdan bugün, o günlerden bir farkları yok; en azından kötüye gitmiş değiller; Alfieri'nin iddia ettiği gibi, insanın, dünya üzerindeki bu bitkinin,

hiçbir yerde, İtalya'da olduğundan daha iyi gelişmediği, hala doğruluğunu koruyor. Bugünün İtalyanları sanatsal açıdan ataları kadar şanslılar: Peki onlar niçin yalnızca Rönesans çağında büyüktüler? O sıra belli ki üzerlerinde bir "ruh" dolaşıyordu; tıpkı büyük Moğol imparatorları devrinde Hintli sanatçılar üzerinde dolaştığı gibi. Ampirik toplamlar, bir "ruh"a bir çeşit ifade aracı olarak hizmet edebilecek cinstendi.

Bunun ne anlama geldiğini, ben kendim bile bilmiyorum; bu problemle yıllar boyunca mücadele ettim. Fakat gerçekler sorulara yer bırakmıyor: Rönesans'ınki gibi büyük kültür dönemleri, bir dizi nedeni art arda sıralayarak açıklanamaz. Onlar, kendilerinden önce gelen ya da kendilerini izleyen dönemlerden nitelik açısından ayrılırlar. Varlıklarını esas olarak, şaşmaz biçimde ilahi bir lütfun damgasını taşıyan ruhani bir etkiye borçludurlar. Bu türden bir lütuf o sıra tüm doğayı baştan aşağı değiştirir. Ancak bir kez kaynağı kuruduktan sonra, her çaba ve her yetenek nafiledir. Rönesans'ın yükselişinden bu yana İtalya'da, orada tekrar tekrar ortaya çıkan onca dehaya karşın, sanatsal kültür inişe geçmiştir ve bugün İtalyanlar, hala sanatsal açıdan en şanslılar sınıfına girdikleri halde, muhtemelen diğer halklardan daha az yaratıcı zevke sahiptirler. Bu ne anlama geliyor? – Bilmiyorum, fakat Taç Mahal'i gördüğümden beri, zihnimde, görüntü ve anlama ilişkin her çeşit tuhaf düşünce dolanıp durdu. Ampirik koşullardaki çok küçük değişikliklerle, Taç Mahal artık şimdi olduğu mucize olmaktan çıkacaktır. Doğru şeyleri rastlantıyla bulmak pekala mümkündür. Sözcükler ve söz diziminde önemsiz bir değişiklik, bir saçmalığı derin bir söyleme dönüştürebilir; kazara çekilen bir çizgi, nakışa rastgele yerleştirilmiş bir renk, görüntüye eşsiz bir ifade verir – ve tam tersi. Ve bu ifade gerçekten işin, örneğin Gioconda'nın tüm değerinin bağlı olduğu, özüdür. Ruhani gereklilikle ampirik rastlantı arasında gizli bir bağlantı olması mümkün mü? Dünyaya bir dahi geldiğinde, belli bir zamanda tarihin akışına girdiğinde, her-

hangi bir yere gelişigüzel bir çizgi çektiğinde, tüm bu yaptıkları belki de Tanrı'nın gözünde bir gerekliliğe karşılık gelmektedir. Ne kadar çok tahminde bulunursam bulunayım, bildiğim kesin bir şey yok. Fakat Rönesans ve Moğol sanatı mucizeleri, ancak bağımsız bir "anlam"ın doğrudan ortaya çıkmasıyla açıklanabilir.

Çoğu Avrupalı'nın Moğol imparatorlarının yaşadıkları mekanları tüm Hindistan'da en çok görülmeye değer yerler olarak algılamasını çok iyi anlıyorum; çünkü onların çoğunluğu, yalnızca kişilikleriyle doğrudan ilişkili olan şeylerle ilgilidir. Bu dünya son derece kolay anlaşılır, insan içinde kendini evinde hissedebilir; üstelik birçoklarından daha çarpıcıdır. Ancak kendimi ondan çok uzaklarda hissediyorum. Bu hazinelerin ortasında ne işim var? Onları düşünmek beni uyarmıyor, bu yüzden ruhları bana çok yakından bağlı. Ve bu sanat, birlikte yaşanmak için fazla büyük; ne yaparsam yapayım beni rahatsız edecektir. Aynı şekilde, geçip gitmiş *Quattrocento* ruhunun tüm *Novecento* özlemlerine olan umutları kırdığı Floransa'da da yaşayamazdım. Fakat Floransa'yı tekrar tekrar ziyaret ediyorum ve her seferinde onu bir öncekinden daha çok seviyorum, çünkü orada gözle görünür güzellik, Ruh'un çiçeğini simgeliyor ve içinde bulunduğu çağın platonik felsefesiyle aynı şeyi ifade ediyor. Giotto'nun çan kulesini incelediğimde, Aklın bu aynı niteliği, mutlak ifadesini hümanizmde bulmuş olduğu görülüyor ve Medici kilisesine girdiğimde, farklı koşullar altında dünyayı yaratmış olabilecek bir ruhun karşısında olduğumu hissediyorum. Floransa'da bütün sanat, en uzak notalarına kadar ulaşan derin bir metafizik anlama sahip. Hint ve İslam sanatı ise, bu türden bir anlamdan yoksun; bu nedenle, benim ruhuma hiçbir şey veremiyor.

Başka bir şey olmayıp, kesinlikle sanat olan daha çok şey

gördükçe, sanatı yalnızca metafizik gerçekliğin doğrudan ifadesi olarak kabul ve takdir etmeme olanak veren kendine özgü tabiatımın daha çok bilincine varıyorum. Bu nedenle, hakiki büyük sanat bana, hayranlarının çoğundan da daha çok şey ifade ediyor, fakat küçük sanata bu anlamda hakkını veremiyorum ve birçok eser de bana böyle görünüyor. Özellikle tümüyle dekoratif olanlar bende bir soğukluk hissi uyandırıyor. Bir arabesk süslemenin zarafeti, çekiciliği, yaratıcısının seçim zevkinin ötesinde, daha derin bir altyapıya sahip değil ve belli bir bireyin zevk sahibi olmasının beni niçin ilgilendirmesi gerektiğini de bilmiyorum. Bu, elbette, yalnızca benim sınırlılığımı kanıtlıyor, dekoratif sanatın değersizliğini değil. Kuşkusuz bu sanat yüzeysel bir karaktere sahip ve Sansovino'yu Michael Angelo'yla karşılaştırmak da gülünç. Fakat, elbette, varolma hakkı, yalnızca derinliğin değil. Genelde yüzeyselliği takdir etmeyi gayet iyi bilirim, yalnızca olan sanata geldiğinde bunu beceremiyorum ve bu, belli organlardan yoksun olduğumu; her şeyden önce, kültür eksikliğimi kanıtlıyor. Bunun açıklaması çok uzaklarda değil: Herhalde Avrupa'da hiçbir yer, kendi ülkemdeki kadar sanattan uzak bir atmosfere sahip değildir; böylece, benzer konumdaki Floransalıların doğal olarak sahip oldukları, zevk ve tad almaya ilişkin bir kökenden yoksunum. Tıpkı doğuştan edinilen diğer avantajlar gibi: Bağışladığı avantaj, ancak yaratıcı bir yetenekle arası kapanabilecek, mutlak bir avantaj – Yakında Benares'de olacağıma bu yüzden memnunum. Orada kendimi daha çok kendi çevremde hissedeceğim.

28
BENARES

Brahma tanrılarıyla birlikte gökyüzünü Kashi'nin (Benares)
karşısına koyup tarttığında,
Daha ağır çeken Kashi dünyaya doğru alçalırken,
Daha hafif olan gökyüzü yukarıya yükseldi.

Shankaracharya'nın Manikarnikastotramından alıntı yaptığım bu mısraları tekrar tekrar düşünmek zorunda kalıyorum, çünkü ilahi varlığın soluğu Ganj'ın üzerinde, şimdiye dek başka herhangi bir yerde hissetmiş olduğumdan çok daha kudretli bir biçimde asılı duruyor. Özellikle sabahları, binlerce mümin sıradağları kapladığında, duaları altın renkli dalgalarda, doğmakta olan güneşe doğru akarken ve anlam kendini en ince ve duyarlı güzelliğin formunda gösterirken, tüm atmosfer ilahi bir el tarafından başka bir boyuta taşınmış gibi görünüyor. Hintlilerin bu bölgeyi binlerce yıldır bir tapınak olarak kutsamış olmaları ne iyi: Böylece burası, inancın mucizevi gücü sayesinde, gerçekten de kutsal bir yer haline gelmiş. Benares, kara boyunlu Tanrı'ya, Shiva'ya adanmış; fakat bir kişi olarak değil, hiçbir şeyi dışlamayan ve her şeyi idare eden kişilerüstü Brahma'nın bir parçası olarak. Böylece, cemaatlerden bağımsız olarak bütün Hindistan Benares'e hac yolculuğunu mutlaka yerine getiriyor. Ve böylece bütün insanlık burada toplanabildi. Fanatik Müslüman Aurang-Zeebs'in zarif camii, sahip

olduğu etkiyle, Hindu tapınakları arasında hiç de rahatsız edici değil. Ve uzak askeri karargahlardan gelen rüzgarların taşıdığı bir marşın yankısı Ganj'ın üzerinde asılı kaldığında, o da buraya aitmiş gibi hissediyorum.

Benares kutsal bir yer. Giderek yüzeyselleşmiş olan Avrupa, bu türden hakikatleri artık pek anlayamıyor. Artık kimsenin hac yolculuğuna çıkmayacağı zamanlardan uzun zaman önce ve çok yakında, Hıristiyanlığın tek bir kutsal mekanı bile kalmayacak. O, bu süreç içinde ne denli yoksullaşacak! Bir mekanın "gerçekten" kutsal olup olmadığını sorgulamak anlamsız: Eğer yeterince uzun süredir kutsal olarak algılanmışsa, o zaman İlahi Güç oraya kaçınılmaz olarak yerleşir. Bu türden bir mekana giren yolcunun, bu saygı dolu ruh halini koruması güç değildir ve bu ruh hali onu genişletir ve derinleştirir. Elbette, insanlar Tanrı'nın varlığını, dışsal araçlardan bağımsız biçimde ve her yerde duyabilselerdi, bu onlar için, en yüce doruk olurdu. Ancak bir milyon kişi içinden belki biri bu yeteneğe sahiptir. Ne yazık ki her yıl dünyaya, "Babam gibi ben de tüm yaşamı içimde taşıyorum; onun kendiliğindenliği öylesine büyük ve öylesine mutlak ki, uyandırılmaya ihtiyacı yok," demiş olan İsa gibi bir çocuk gelmiyor. Burada kural, diğer alanlardakinden –sanat, felsefe ve ahlak kuralları– farklı değil: İnsanların, ancak onlara dışsal olarak gösterilmiş olanları ya da dolaylı uyarının onlarda yansımalı eylemle yol açtıklarını, kendi içlerinde deneyimledikleri gerçeği. Eğer bu böyle olmasaydı, yalnızca hac mekanları gereksiz olmakla kalmaz, büyük insanlara şükranla saygı duymak için neden de kalmazdı. Bize, onlarsız kalmamız halinde eksikliğini duyacağımız bir şey vermiş olmasalardı, onlara saygı göstermek zorunda olur muyduk? Çoğumuz, En Yüce Olan'la iletişime girebilmek için uyarana gereksinim duyarız; uyaran işin içine girdiğinde, insanlar Tanrı'yla bir olma şansını kaybederler. Bu türden bir uyaran, gündelik yaşamımızda, kutsal metin aracılığıyla ya da bir mezhebe

katılma yoluyla edinilir. Fakat günlük yaşamın rutini, normal büyüme sürecini korumanın ve gerilemeyi önlemenin ötesinde bir etkide bulunmaz; insanları -bu alışkanlık mahluklarını- yalnızca yaşadıkları olağandışı deneyimler etkiler; bir üst düzeye yükselmelerini hızlandıracak etkileri, yalnızca edindikleri sıradışı izlenimler yapar. Bu nedenle, tüm dinler kutsal günler belirlemiş; kutsal insanlarla ilişkide olmayı ve özellikle de hac görevini yerine getirmeyi tavsiye etmiştir. Hac yolculukları örneğinde tüm unsurlar, ruhun her noktasını harekete geçirmeye ve titreşimlerini sürdürmeye katkıda bulunur. Yer değiştirmek, insanları, yolculuğun amacını sürekli akılda tutarak, alıştıkları çevreleri bir süre için unutmaya iter, kötü anılar bilinçten dışlanır, sonunda düşgücü kutsal mekanın olası etkisini öyle bir dereceye çıkarır ki, ruh nihai bir açıklıkla kendini, o anda orada varolan şeye teslim eder. Ancak kutsal mekanların yararlı etkisini meydana getiren, yalnızca bu öznel nitelik değildir: Bu yerler, ziyaretçilerinin dinsel düşünce biçimlerinin bir araya gelmesi sayesinde nesnel olarak da kutsanır. Bu düşünce biçimleri, sonunda, oraya kutsallıktan uzak bir ruh haliyle gelmiş olan insanları bile ele geçirebilen bir atmosfer üretir. Ve bu kutsanmış güç zaman içinde büyür; giderek İlahi Şükran'ın gerçek kaynakları halini alır. Zamanın onurlandırdığı bu hac yolculuğunu dinsel bir yaklaşımla değerlendiren kişi, sonunda kolaylıkla, yıllarca süren içsel mücadelenin onu ruhani açıdan getirebileceği noktanın çok ötesine gitmiş olduğunu görür. Hindistan'da, çeşitli yönlerde uzanan hac yolları kesişir; kutsal mekanlar oraya buraya serpiştirilmiştir; gezgine Tanrı'nın varlığı tekrar tekrar, yeni ve bu nedenle de uyarıcı, çeşitli biçimlerde hatırlatılır – fakat hiçbir yerde, Ganj kıyılarında olduğu kadar değil. Nehirlerin bu en kutsalı, Himalayalar'daki karlı Kailalar'da yer alan Shiva'nın cennetine kadar yükselir. Buraya ulaşan kişi, tümüyle Tanrı'nın önündedir. Sonra Muniler ve Rishilerin, yaşamla ölüm arasında fark görmeyen insanüstü Jivanmuktaların yaşadığı yoğun dağlık

ormanların arasından akar; oralara giren kişi bazen onların havarileri olarak kabul edilir. Ve güney yönündeki rotasında, güneşten kavrulan Pencap'tan Bengal'in verimli düzlüklerine doğru ilerleyen nehir, bu yolun her noktasını kutsar. Şu ana dek hiç kimse Kailalara tırmanamamış, çok az kişi Mahatmalara ulaşmıştır; ancak Benares'e, herkes ulaşabilir. Böylece bu kent, Ganj'la bağlantılı tüm dinsel düşüncelerin odağıdır ve eşsiz takdis gücünü ona bu gerçek bağışlar.

Nesnel anlamda açıkça gerçek olan ve yaşadığım süre uzadıkça varlığını daha çok hissettiğim bu "ruhsal atmosfer" nasıl açıklanabilir? Bilemiyorum. Bunun, bir fizikçinin bakış açısında asla yeri olmayan bir "hava"ya ait olan, fakat yine de maddi cinsten titreşimler içeren bir takım dalgalar meselesi olduğunu varsayıyorum. Kuşkusuz, düşünceler de dışsal dünyanın nesneleri kadar "bir şey"dirler, onlardan daha az gerçek olmamanın ötesinde, sandığımızdan da muhtemelen daha süreklidirler. Bir çağın ruhu, fiziksel anlamdaki havadan daha az nesnel bir varlık değildir. Eğer zihinsel imgeler maddi olmasalardı, bulaşıcı da olamazlardı. Aksi halde nasıl bir ruhsal atmosferi doğrudan hissedebileceğimi, bulunduğum yerden nasıl bu denli güçlü etkiler alabileceğimi ve kendimi nasıl orada yaşamış ya da hala yaşamakta olan varlıklarla uyum içinde hissedebileceğimi bilmiyorum. Ruhsal atmosferin gerçekliğinden, yalnızca duyuları, onu hissedemeyecek kadar kör olan kişi şüphelenebilir. Bunun teorisi şimdiye dek yazılmamıştır. Bu konuda bildiğim yegane tutarlı girişim, eski Hintlilere aittir: Tattvaların bulanık öğretileri.*

❖

* Buna ilişkin ayrıntıları, Prama Prasad'ın *Doğanın Nazik Güçleri* (Londra, 1907, Theosophical Publishing Society) adlı eserinde bulabilirsiniz.

Güneş ufuktan yükseldiğinde ortalık parıldıyor ve binlerce mümin kendilerine yaşamı bağışlamış olana tek bir tapınma hareketiyle dönüyorlar. Hinduizm bir güneş-tanrısına sahip değil; o, maddi olanı hiçbir zaman ruh gibi kutsamamıştır. Fakat Hinduizm güneş önünde ibadet etmeyi emreder, çünkü İlahi yaratıcı gücün en önde gelen fiziksel görüntüsü güneştir. İnsan güneşsiz ne olurdu? Yanıt basit: Hiç varolmazdı; insanın varlığı tümüyle güneş yapımı, güneşle doğmuş ve güneş desteklidir ve yaşamının ana kaynağı yüzünü başka yöne döndüğünde, o da solup gider.

Algı konusunda ilerledikçe, daha çok bir güneşe-tapar oluyorum. Güneşin Estonya'ya yalnızca aceleci ve küçümseme dolu bir gülücük fırlattığı o berbat aylarda, nahoş bir işi tamamladıktan sonra, daha çok sevilen enlemlere hızla dönmek istercesine acele ederken, her seferinde yaşam sürem biraz daha kısalıyor. Bedenim kendini hasta hissediyor, canlılığım düşüyor, ruhum heyecanını kaybediyor. Ve buna karşılık, en yüksek yaratıcı gücüme sahip olduğum günler daima en uzun günlere rastlıyor. Fakat kuzeyde bilinen en yakıcı güneş, Hindistan'dakinin yanında ne ki! Olsa olsa, için için yanan bir mum ışığı. Hindistan güneşi birçokları için bir korku nesnesi: Ganj kıyılarındaki hacılar gibi, her sabah onun önünde coşkulu bir minnetle eğilmeye eğilim duyduğumu hissediyorum, çünkü onun bana verdikleri ölçüsüz. Burada kendimi dünyanın kalbine, her yerde olduğumdan daha yakın hissediyorum; burada her gün, çok yakında, hatta belki bugün, vahiy lütfuna erecekmiş gibi hissediyorum. En derin bilgeliğin Doğu'dan gelmesi artık beni şaşırtmıyor: Bu bilgelik, güneşin insana olan yakınlığından kaynaklanıyor. Tüm gösteriler fiziksel; ruh, onu ifade edecek gücün bulunduğu yerde açığa çıkar; tüm güçler maddidir ve sonuçta güneşten kaynaklanır. Hindistan güneşi, düşünmeyi, herhangi bir başka bilinçli eylemden daha fazla teşvik etmiyor; onun gücü burada, kendisini

insanların zayıf iradeleri aracılığıyla ifade etmeyecek kadar büyük. Etkisi, hem iyi hem de kötü yönde ve doğrudan. Böylece ışınlarına çok uzun süre maruz kalan, aşırı meraklı beyni öldürüyor. Ve böylece, alçakgönüllülükle almaya açık zihni, aniden ve aracısız aydınlatıyor. Kuzey'de hiçbir düşünme sürecinin aydınlatmayı başaramayacağı bu türden bir zihin, burada bir anda berraklık kazanıyor. Bu, varlığın temel güçlerinin hızlanmış olması ve özbilincin merkezine girmesi koşuluna bağlı. Metafizik algı, varlığın en derin unsurlarının bilincine varmaktan başka bir şey değil. Genelde bunlar, kaynağa olan mesafeyle doğru orantılı olmak üzere, yüzeysel yaşam oyununu oluşturan bin tane içgüdü ve motifle örtülü bulunuyor. Böylece Avrupalı Hintli'ye göre, bir yandan daha aktifken, diğer yandan daha yüzeysel. Hintli eylemden hoşlanmıyor, fikirsel düşüncesi çoğunlukla mükemmellikten uzak ve kinetik enerjisi küçük: Yani bütün yüzeylerin şarkısını güneş söylüyor. Fakat aynı güneş, söylenebilir şarkısı olmayana, öyle bir karanlıkları aydınlatma gücü veriyor ki, en zayıf bilinç bile bunun açıkça farkına varıyor.

Burada yazdıklarım doğru mu? Bu çeşit değerlendirmeler asla "doğru" değildir, fakat anlamları doğru olabilir ve bu da daha çok şey ifade eder. Böylece güneşe-tapanların tümü Tanrı önünde haklıdır. Mitlere inanan insan için, bizim anladığımız biçimde gerçekler yoktur; örneğin o, fizikçinin güneşi hakkında hiçbir şey bilmez, yalnızca doğrudan yaşamının kaynağı olarak hissettiği şey önünde dua eder. Özgürlüğünü kazanmış zekasıyla, gerçeklik meselesini birinci sıraya çıkaran ahir zaman insanı, elbette, güneşe tapmayı reddetmek zorundadır; onun için yalnızca astronomi gerçeği vardır ve bu da şüphesiz ki, ilahi bir şey değildir. Ruhanileşen varlık bir kez daha ilkçağ inancına hakkını verir; onda, hakiki bir Tanrı bilincinin güzel bir ifadesini bulur. O, sonuçta bütünüyle sembolik oldu-

ğunu ve güneşin ilahi olanın doğasını, en iyi kavramsal ifadeden daha uygun biçimde ifade ettiğini bilir.

Nehrin üzerinde asılı duran ibadet atmosferinin sahip olduğu güç inanılır gibi değil: şimdiye dek gezdiğim tüm kiliselerdekilerden daha güçlü. Her Hıristiyan papaz adayının, teolojik çalışmalarından bir yılı, Ganj kıyılarında geçirmek üzere, seve seve gözden çıkarması gerekir: Burada dindarlığın ne anlama geldiğini keşfedecektir; çünkü Avrupa'da varolan her şey, onun uzak bir yansısıdır. Avrupalıların hala coşkuyla dua edecekleri bir şeyleri kaldı mı? Yoğun bir dinselliğin kendi içinde yeterli olduğunu, hiçbir kuruma ihtiyacı olmadığını ve çevredeki rahatsız edici etkileri otomatik olarak ortadan kaldırdığını bilen var mı? Belki milyonda bir; en çok dindar olduklarına inananlar genellikle gerçekte en az dindar olanlardır; onlar inancı, gerçek olana inanmakla ve duayı da dilenmekle eş tutarlar, bu da onların derinlemesine bağlılığa ilişkin hiçbir fikirleri olmadığını kanıtlar. En sade Hindu bile, bu türden temel yanılgılara düşüyor gibi görünmez. Hiçbir Hindu, inancı, gerçek olana inanmak olarak kabul etmez, çünkü kaç tanesini kutsarsa kutsasın, ona göre, tanrılarla tanrıçaların varlığı asla sorgulanmaz. Ve onlardan biri bile, dualarını bir talepler listesi gibi görmez. Dilenmenin, başkaları için yapılsa bile, asla kutsal olmadığını, çünkü sonuçta egoizmin bir ifadesi olduğunu bilirler. Bir ayin olarak dua, aynı zamanda kurban vermede, Tanrı'ya övgüde, ibadetlerde, ilahilerde ve hepsinden çok da sessiz meditasyonda da görülen şeyin; bilincin, ruhun en derin noktalarında serbest kalmayı bekleyen ve serbest kaldığında da ruhu doğrudan Tanrı'ya bağlayan etkilere açılmasının ifadesidir. Hangi araçlardan yararlanıldığı hiç fark etmez. Hindu bunu bilir ve bu bilgi, ayinin bu doğasını dinselliğinin, ruhani ya da naif de olsa,

tüm görünümlerine bağışlar. Peki o, bu bilgiyi nasıl edinmiştir? Kendi kökeninden. Bir Hintli annenin çocuğuna öğrettiği ilk şey olan meditasyon sanatı, çocuğun kavrayabileceği en büyük derinliklere gönüllü dalıştır. Çocuk bu sanatı bir kez öğrendikten sonra, artık dışsal aygıtlara, kilise atmosferine, dogma inancına, Tanrı'yla iletişime girebilmek için inzivaya çekilmesine gereksinimi kalmaz. Ve böylece, Ganj kıyılarında çocukların, gürültünün, trafiğin ortasında, oradan geçerken onları aptal aptal izleyen bütün o yabancılara karşın, dua saati geldiğinde sakin ve soğukkanlı biçimde ve coşkuyla ilahi varlıklarına gömülmüş olduklarını görebilirsiniz. Ve yetişkin, çocuğun edinmiş olduğu bu sanatı anlamayı, zekasıyla değilse, her halükarda kalbiyle yavaş yavaş öğrenir; o, kendi deneyimlerinden neyin önemli olduğunu bilir; yaşamın temel güçlerinin özgürleşmesiyle üretilen coşkuyu bilir; böylece çoğu modern Hıristiyan'ın yaptığı gibi, araçla amacı birbirine karıştırmaz. Bütün eğitimi ona esas olanla olmayanı ayırt etmeyi öğretmeye yönelik olduğundan, bu hataya düşme olasılığı daha da azdır. Ona nefes alıp vermeyi ve zihnini yoğunlaştırmayı öğretmiş olan annesi, ruhani öğretmeninin seçiminde onu tümüyle özgür bırakmıştır. Uygulamaları, annesinin uygulamalarından, bir Lutherci'nin bir Katoliğe olan mesafesi kadar uzak olan birinin havarisi olmayı seçmiş olsaydı bile, annesi onu sınırlamaya çalışmayacaktı: Çünkü Hintliler arasında bir başkasının inancını etkilemek için güç kullanmak ölümcül bir günah sayılır; bunun nedeni, herkesin ayrı birer varlık olmasıdır, bu yüzden de kişi Tanrı'ya karşı olan hac görevini kendisine ve yalnızca kendisine uygun bir yoldan yerine getirmelidir. Ve aynı anlamda Brahmanlar ona, gerçekten bilmeyi istediği ve anlayabildiği noktaya kadar, bilgisini nasıl genişleteceğini öğretmiş; gerçekte yalnızca bir Tanrı olduğunu, birçok tanrının onun farklı görünümleri olduğunu, ancak insanın idrakını kolaylaştırdıkları sürece gerçek olduklarını söylemişlerdir; çünkü Tanrı aslında tasavvur edilemez; kendi içinde

yeterince ilerlemiş olan kişi törensellikten tümüyle uzak durabilir. Ve o böylece, orada burada, herhangi bir ibadeti uygulayan cemaatlerin dışında duran bilge insanlarla tanışmış olacaktır. – Hindu'nun, neyin önemli neyin önemsiz olduğunu bilmemesi mümkün olabilir miydi? Dinsel idrakın kutsallığını bir kez deneyimledikten sonra, gönülsüzleşmesi mümkün olabilir miydi? Ortaçağ'daki hali bugünkü Hindistanı'ı fazlasıyla andıran Batı Avrupa'da gerçek dinsel bağlılık, geçmiş yüzyılların ruhunun hala egemenliğini koruduğu bazı istisnai bölgeler dışında, bugünküyle karşılaştırılamaz. Yalnızca Rusya'da, bunu normal bir olgu olarak görüyoruz. Aslında, Hindistan'da bulunduğum süre içinde, Rus halkını bir kez daha düşünmek zorunda kaldım. Onların dünyaya karşı aldıkları tavır yalnızca Hindularınkine benziyor: aynı derecede her şeyi anlayan, aynı derecede kardeşçe, pratiklikten aynı derecede uzak. Ve her şeyden önce, dinsellikleri tuhaf bir biçimde birbirini andırıyor. Bir yanda Ganj kıyılarında, diğer yanda Ssergievskaja Lawra'da gördüğüm hacıların çoğu arasında dogma farklılıklarından başka bir fark olmadığından eminim. Hem oradakilerin hem de buradakilerin kalplerini tutuşturan yalnızca aynı coşku değil, aynı nitelikte bir coşku. Evet, Rusya –sade köylünün Rusyası– muhtemelen bugün Hıristiyanlığın Tanrı'ya yakın olduğu yegane bölge.

Tanrı'ya yakın; en azından olayın kalbi, Bhakti Yoga söz konusu olduğu sürece. Kim ne derse desin, kalp, Batılı'da az gelişmiş yegane şeydir. Tasavvur ederiz, çünkü bin beşyüz yıldır bir aşk dinine inanmışızdır, bu nedenle aşk bize hayat verir. Bu doğru değil. Aşırı aktif tabiatımız Doğu'dan kaynaklanan esini eyleme, yaşam biçimlerine, kurumlara çevirmiştir, öyle ki onlarla, Doğu'da bilinenden daha çok aşk ifade edilir olmuştur; fakat bu türden bir kalp boş görünür. Avrupah'nın ruhu, soylu duyguların ruhunda yarattığı oranda, duygu açısından yoksuldur. Böyle bir ruhu korumak ve dışsal organlarda cisimleştirmek mümkün görün-

müyor. Thomas á Kempis'in etkisi Ramakrishna'nınkinin yanında ne denli sönük kalıyor! En yüksek düzeydeki Avrupalı Bhakti, örneğin, İranlı mistiklerin yanında ne denli zavallı görünüyor! Batılı duygu, sahip olduğu kinetik enerjiyle, Doğulu'nunkinden daha güçlüdür; fakat o denli zengin, o denli incelikli ya da o denli farklı değildir. San Juan de la Cruz, sahip olduğu en gerçek Tanrı aşkına karşın çoğunlukla kaba saba bir görüntü sergiler, çünkü onun kaba İspanyol ruhu daha incelikli bir ifadeden yoksundur; Assisi'nin Francis'i, tüm tatlılığına karşın şekil değiştirmiş bir ruhtan çok, bir doğa gücüydü. Gerçekten de aşkın, Hıristiyanlığın tekelinde olduğu hurafesine bir son vermenin tam zamanıdır. Hıristiyanlık, aşka ilişkin emek söz konusu olduğunda, daha üstündür, fakat bir deneyim olarak aşkın kendisi Hıristiyanlık'ta, Hindistan'ın görece nazik ve yumuşak insanlarınca bilindiği kadar bilinmez. Eğitimli Hindu'nun Avrupalıların kalplerini niçin çok kaba diye nitelediğini şimdi gayet iyi anlıyorum: Gerçekten de kaba olduğuna hiç şüphe yok ve gerçek Bhakti'yi anlamaları da zor görünüyor: Bizim gelişmemiz başka bir yöne eğilim gösteriyor; giderek dinsel bağlılıkla daha az ilgileniyoruz. Kişi Batı'nın birçok dini cemaatinde egemen olan yeni ibadetin, özellikle de Hindistan'dan esinlenen Teosofik Cemaat tarafından uygulanan formun, kendisini yoldan çıkarmasına izin vermemelidir. Bu, daima yalnızca bir azınlık tarafından hoş karşılanacaktır, kadınlar arasında bile. Ve bu azınlık, gerçek ruhunun sahip olduğu bilincin Batılı insanlık tarafından anlaşıldığı ölçüde, giderek küçülecektir. Her yerde olduğu gibi burada da söz konusu doğal tabiat, yalnızca görüntüde aşılabilen bir sınır koyar. Hintlilerin anladığı anlamda dindar olabilmek için kişi, ya Hintli ya da Rus doğmalıdır: İbadet gereksinimi kişinin kanında bulunmalı; kutsama yeteneği çok gelişmiş olmalıdır. Ruh, kendini teslim etmeyi, öz-iradesinden vazgeçmeyi, pasif biçimde deneyimlemeyi arzulamalı; biçim açısından dişi olmalıdır. Oysa Avrupalılar içindeki en iyi ruhları

böyle değildir; onlar aksine aşırı derecede erkeksidirler. Böylece Avrupalı'nın dindarlık arzusu, inanç ve duanın anlamına ilişkin kaba yanılgısı, Bhakti Yoga'nın kendisini en garantili biçimde Tanrısına götüren yolu göstermediği gerçeği üzerinde temellenir.

Tapmağı tapınağa bağlayan ve türbe ve altarlarla dolup taşan caddelerin labirentinde her gün pek çok saat geçiriyorum. Hiçbir Hıristiyan hac mekanının Benares kadar çok "durağı" yoktur. Ve hemen her birinde ilahi güç belli bir formda ve belirli bir yönden yüceltilmiş. En fazla dikkat elbette, zavallı insanın anlayış gücüne uyacağı hesaplanan idollere gösteriliyor; böylece Shiva'nın kenti Benares'de bile, en fazla özveri, dünyevi başarının fil kafalı koruyucusu Ganesha'ya düşüyor. Eğitimli olanlar buna karşı çıkmıyor; onların felsefesi ibadetin her şeklini onaylayıp teşvik ediyor. Görüşleri, tüm inanç kavramlarının, insanların, en derin benliklerinin bilincine varmalarına yardımcı olmak gibi tek bir hedefleri olduğunu öğretiyor. Bir insan ne denli basit ve kabaysa, dikkatine sunulan imgeler de o denli kabataslak ve daha az ruhani olmak zorunda, çünkü onun durumunda görece incelmiş imgeler amaçlarına ulaşmayı başaramayacaktır. Köylünün Brahma ile doğrudan ilişkiye girmesi beklenemez. Köylü, imgeleri insanların eğitimsiz tasavvur güçleri tarafından yaratılmış olan tanrılara oldukça mutlu bir şekilde dua edecektir, çünkü inandığı sürece, duyduğu derin saygının hedefi ruhunun dikkatini gerçekten üzerinde topladığı sürece, bu hedef ona tam olarak, mutlağa ilişkin düşüncenin Rishi ve Muni'ye yaptığını yapar. Üstelik gerçekten bilen çok kişi; disiplin ve geleneksel ibadetin tavsiye edilir olduğu alanın gerçekten ötesine geçmiş çok kişi yoktur. Önemli olan, Tanrı'yı doğru biçimde idrak etmektir; yalnızca öyle yaptığını hayal etmek değil: Kim, herhangi bir "isim ya da form" sınırlaması

koymaksızın bunu yapabilecek denli ilerlemiştir? Ne Shankara, ne de Ramanuja bu noktaya gelebilmişti, aksi halde bu denli gayretli bir özveride bulunmazlardı; her ikisi de inancın eski ve geçerli biçimlerine sadık kaldılar; felsefelerine açıkça daha uygun düşecek yeni biçimler icat etmeyi reddettiler, çünkü onlar kalıtımsal olarak aktarılan ya da çocuklukta öğrenilen zihinsel imgelerin, Kutsal Ruh'un en rahat girdiği damarlar olduğunu çoktan anlamışlardı. Ve Dakshinesvar'ın nazik azizi, tüm dünyevi zincirlerin ötesine geçmiş bir Jivanmukta olduğu söylenen ve bu nedenle de neyin gerekli neyin gereksiz olduğunu sıradan birinden çok daha iyi bilen Ramakrishna, son zamanlarında halkını, ruhani egzersizlerin (Sadhana) aracılığı olmaksızın vahiye ulaşılamayacağından ve geleneksel törenler çok daha verimli sonuçlar getirdiğinden, örflere göre uygulama yapmaları gerektiği yönünde etkilemişti. – Zaten karşılaştığım tüm eğitimli Hindular tanrılarının (bu tanrılar elbette onların filozof olarak bazen Advaita, bazen de Visishtadvaita'ya inanmalarına engel olmuyor), gerçek olduğuna inanıyorlar; hepsi inançlarının gereğini yerine getiriyorlardı. Belki Hindu ibadet uygulamaları ağacını oluşturan temel gövdenin ilkel ayinlerine katılmıyorlardı; fakat hepsi de bu törenlerin, katılabilecekleri, kendilerine uygun bir çeşidini bulmuştu.

Dinsel düşüncelerle biçimlerin bir birleşimi olarak görülen Hinduizm ruhu, Katoliklik ruhuyla özdeştir; yalnızca, Hinduizm'de ruh çok daha zihinsel görünür. Her iki dinin müminlerine getirilen pratik düzenlemeler de her yerde aynı anlama sahiptir; eşit derecede bilge, psikolojik açıdan eşit derecede derin, eşit derecede hedeflerine dönüktürler. Yalnızca, Hindular aynı şeyi daha iyi anlamışlardır. Böylece Katolik Kilisesi azizlere derin saygı gösterilmesini öğütler, çünkü onların gerçekten cennete gidecekleri; kendisine doğrudan yaklaşmamızı engellemiş olduğuna ve kendisiyle ancak uygun aracılar üzerinden iletişim kurabilmemize olanak tanıyacağına inanılan Tanrı'nın önünde gerçekten bizi avukat gibi

savunacakları düşünülür; Hintliler ise, belirli ilahi varlıklara ibadet etmenin doğru olduğunu bilirler, çünkü insanlar için bu türden bir ilahiliği başka türlü idrak etmek çok güçtür; çünkü idrak, her şeyin bağlı olduğu tek ve biricik şeydir ve çünkü belirli özlemlere uygun belirli bir form, sonuca en kestirmeden götürenidir. Hinduizm gibi Katoliklik de imgelere tapar; fakat pratikte bunun Katolik için gerçek bir fetişizm, en kaba biçimiyle bir idole tapma olup olmadığı sıklıkla gündeme gelen bir sorunken, her Hindu, imgelerin değerinin yalnızca, dua eden bireyin dikkatini yoğunlaştırmasına yardım etmelerinden ibaret olduğunu bilir (ya da en azından bilebilir); çoğu kişi için ruhlarını, somut ve gözle görülür, somut bir nesneden yardım almaksızın yoğunlaştırmak olanaksızdır; vb. Katolik Kilisesi'nde derin İlkçağ doktrinleri yanlış bir formda varlıklarını sürdürmekteyken, Hinduizm'in içinde bunlar genellikle doğru yorumlanır. Prensipte, iki din arasındaki yegane fark budur.

Hint din ve tören felsefesi, zengin bir psikolojik ve metafizik bilgelik deposudur; kazılıp ortaya çıkarılmaları ve elekten geçirilmeleri halinde, ruhsal gerçekliğe ilişkin bilimsel kavramları değiştirecek güce sahip, gerçek algı hazinelerini barındırır, çünkü Hintliler, Batılılar örneğinde genellikle birbirini engelleyen iki yönde eşzamanlı olarak gelişmişlerdir: inançta ve inancın anlaşılması konusunda. Biçim konusundaki duygularına ve onun etkili olma olasılığına karşın, nesnel anlamlarını genellikle doğru değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda şu gerçek şimdiden fazlasıyla anlamlıdır: Kendini algılama konusunda diğer insanların çok ötesine geçmiş, bilinçleri kendini inanılmaz bir dereceye kadar isimlerin ve şekillerin dolaşık zincirlerinden kurtarmış olan Hintlilerin pratikte öteden beri Katolik oldukları gerçeği, Ramanuja, Shankaracharia gibi en büyük Hint filozoflarının uygulamaları –daha önce de söylemiştim– Thomas Aquinas'ınkileri hatırlatır. Hintliler arasında da, elbette, her yerde olduğu gibi, Protestan

eğilimlerine sahip reformistler olmuştur; örneğin, Sihlerin Gurusu Buda ve daha sonra Brahmo-Samaj'ın kurucuları. Fakat öncelikle, içlerinden hiçbiri Luther'in bizim aramızda ilerlediği kadar ileri gitmedi ve sonra Hindu ruhunu asla büyük ölçüde ele geçiremediler; asla popüler olmadılar. Budizm, devlet gücünün dışsal desteğini kaybeder kaybetmez Hindistan'da ortadan kayboldu ve tüm diğer Protestan dinleri de sınırlı tarikatlar olarak kaldılar. Bu ne anlama geliyor? Bunun anlamı, Hindulara göre Katolikliğin, hiçbir iyileştirmeye gereksinimi olmayan bir zihinsel hijyen sistemini cisimleştiriyor olması; dinin nihai anlamı ne olursa olsun, Katolik formunun, onun idrakına en iyi biçimde vesile olmasıdır. Tüm Protestan reformlarının en temel teknik özelliği, ruhani ilerlemeye hizmet eden aygıtı basitleştirmiş olmalarıdır. Katoliklik, dinsel duygu uyandıracağı hesaplanan her türden aracı devreye sokarken; Protestanlık, bunların yalnızca bazılarını kutsar ve ruhu, Tanrı'yla ilişkiye, sadelik ve açık kalplilikle, dışsal yardım almaksızın girmeye yönlendirir. Tanrı'yla iletişim daha az dolambaçlı bir yoldan aynı mükemmelik derecesinde gerçekleşebilirse, bu iyi bir sonuç olacaktır. Hinduların diğerlerinden ayrıldığı nokta işte budur. Onların deneyimine göre, Protestanlık yolunu seçmeye yalnızca en yüksekteki insanın içsel hakkı vardır, çünkü yalnız o Tanrı'yı kendi bildiği yoldan arayarak bulmayı umut edebilir; diğerleri onu bu şekilde bulamazlar. Onlar için, nesiller boyunca biriken bilgeliğin geliştirmiş olduğu yardım aygıtından yararlanmayı ve onun herkes için göstermiş olduğu geniş ve güvenli yolda ilerlemeyi seçmek daha hayırlıdır.

Konuyu, Hinduların bu tavırlarında yüzde yüz haklı olup olmadıkları şekline sokmak hatalı olurdu: Kendileri açısından şüphesiz haklıdırlar. Katolikliğin yolu da Protestanlığınki de Tanrı'ya götürür, fakat her ikisinin de uygun olduğu belirli tabiatlar vardır. Bir anlamın bilincine en iyi biçimde, zihni ve kalbiyle nesnel bir forma girerek ve sonra da onun ruhunu şekillendirmesine

izin vererek varan bir kişi, *de facto* nasıl bir uygulamada bulunursa bulunsun, doğası açısından Katolik'tir. Ve aynı biçimde, şekillere anlamları açısından yaklaşan bir insan, özünde Protestan'dır. Bilimsel alan da dahil olmak üzere, dünyadaki ilerleme söz konusu olduğunda, nesnel olarak, Protestan tavrının bu amaca daha çok uyduğu söylenebilir. Öte yandan Katolik tavrı da, ulaşılmak istenen amacın tasavvur yoluyla Tanrı'nın idrakı olduğu noktada mutlak bir avantaj içerir. Bu tasavvura dayalı idrak, dinsel deneyimin yegane olası şekli değildir; Tanrı'nın Krallığı'nı görmeyi değil, onu dünya üzerinde gerçekleştirmeyi isteyenler, Protestan ruhuyla daha mutludurlar. Katoliği dönüşüme çağıran hiçbir şey yoktur; doğal tavrı ilerici değildir. Fakat onun nasibine de, Tanrı'yı daha kolayca görmek düşer. Bu nedenle, pratik sorulara tümüyle kayıtsız olan, en yüksek derecede düşünmeye eğilimli olan ve yalnızca algıyla ilgilenen Hint insanları da aşırı derecede bir Katolik gibi düşünür ve hissederler. Çünkü ne sıklıkta öğretilirse öğretilsin, Protestanlığın dinsel algıyı daha derinleştirdiğine inanmak büyük bir yanılgıdır; geçerli olan, bunun tam tersidir. Protestanlık, eylemi dinsel anlamda derinleştirmiş, ancak algıya herhangi bir yararı olmamıştır, çünkü dışarıya yönelmiş olan Protestan bilinci, ilahi olanın geldiği yöne sırtını döner. Kişi kendi Tanrısını keyfi olarak oluşturamaz; O'nu kabul etmek zorunda kalır; O bize gelir, kişi O'nu kendi içinden yaratmaz; O kendini, bizim isteklerimize göre değil, kendi ilahi iradesi doğrultusunda açığa çıkarır. Böylece kişisel ifadenin peşinde, zihni yeni formlar icat etmeye yoğunlaşmış olan insan, dinsel algı açısından, almaya açık bir zihin ve ruhla otorite altında inanan kişiye göre dezavantajlı durumdadır. Özellikle Luther'in almaya hazır bir zihne sahip olduğuna; inanç ve alçakgönüllülüğü tüm bilgi edinme arzusunun üzerine yerleştirmiş olduğuna karşı çıkılabilir. Belki böyledir; birçok temel yönde o, kişisel olarak sonuna dek, Katolik olarak adlandırdığım şey olarak kalmıştır. Fakat onun oluşturduğu *prensibin* zafer kazanması,

alçakgönüllülük ve inancın karşısında yer alır; Protestanlığın gerçek ruhu bugün Lutherci Kilise'de değil, eleştirel bilimde görünüyor. Aksi halde, dini Protestan cemaatleri tüm dünyada içsel çöküş sıkıntısı çekmezlerdi ve özellikle Luthercilik hala ölümcül bir hastalığın tüm belirtilerini gösteriyor olmazdı. Şuna karar vermek gerek: inanmak mı özgür belirlenimcilik mi; bir Katolik olmak mı bir Protestan olmak mı. Tanrı'yı görme üzerine yoğunlaşmış kişi daima ilk alternatifi seçecektir. Dünyanın tüm mistikleri tavırlarında Katolik olmuşlar; tasavvura dayalı tüm tabiatlar zihinsel olarak Katolik eğilimi göstermişlerdir. Tüm büyük dinsel açılımlar, Katolik eğilimli ruhlara yapılmıştır ve bu böyle de süreceğe benzemektedir.

Elbette, mevcut Katolik sistemlerinden herhangi birinin sürekli olacağını iddia etmek istemem.* Bu denli çok sayıda mezhebe tanık olduğum şu günlerde, insanlığın gelişiminin törensellikten ne denli uzaklaşma eğiliminde olduğunun her zamankinden çok daha fazla bilincine vardım; büyü anlam ve amaç açısından giderek değerini yitirmekte. Bu anlamda dünya şüphesiz Protestanlığa kayıyor. Tantraların reçetelerini harfiyen izleyen eğitimli Hindu sayısı giderek azalıyor; Katolik Kilisesi törensellik boyutuna giderek daha az vurgu yapıyor; yani görünüşe göre, giderek etkisini yitiriyor. On sekizinci yüzyıldan bu yana Katoliklik Avrupa'da, teorik olarak ulaşabileceği ve ulaşması gereken yere ulaşamamış ve bugün uygulanması, genelde iyilikten çok zarar getirmiş görünüyor. Niçin? Bunun açıklaması kesinlikle, ne Tantraların her zaman söz konusu olan şeyin şimdi algılanıyor olduğu hurafesinden başka hiçbir şey cisimleştirmemeleri, ne de teosofistlerin iddia ettiği gibi, modern insanlığın, kurtuluşun en önemli aracından mahrum kaldığıdır ve büyüye olan inancın bu şekilde son bulmasının, duru-

* Katolikliğin ve kısmen Hıristiyanlığın geleceğini, *Weltanschauung* ve *Lebensgestaltung* başlıklı iki dersimde ele almıştım (1924, Darmstadt, Otto Reichl Verlag).

mun nihai nedenini tümüyle kapsamadığı da kesindir. Şahsen ben, Tantraların öğretilerinin çoğunlukla doğru olduğu ve bu öğretilere giderek daha az uyulmasının yine de normal olduğu kanısındayım. Büyü, ancak bilincin belirli bir konumda olması halinde etkili olabilir ve bu konum da ancak ruhsal güçlerin, eleştirel zekanın tasavvur ve inanç tarafından yaratılanlar zarar vermeyeceği belli bir denge noktasında olması halinde korunabilir. Gereksinim duyulan bu denge noktasında büyü, elbette etkilidir ve bu örneklerde Tantravari merasimler çoğunlukla içsel ilerlemeye götüren en güvenli aracı oluşturur. Fakat bu dengenin bozulduğu noktada etkileri sıfıra iner ve insanlığın bütününde, zekanın düşgücüne ağır basması anlamında, bu denge giderek bozulmaktadır. Dışsal dünyaya hakim olmanın söz konusu olduğu her yerde bu da ilerlemeyi teşvik ederken, eşzamanlı olarak gerçekliğin diğer yüzünü gözden kaybetme tehlikesini de içerir. Tantra aşamasının ötesine geçmiş olan insan, ruhsal alanın, sıklıkla rahatsız edici olan birçok etkisine karşı üstün durumdadır, fakat aynı zamanda da onların pozitif niteliklerini ıskalamış olur. Üst düzey kendini gerçekleştirme herkese eşit uzaklıktadır; üstelik o, onu anlamaya çok daha uygundur. Tantrika gerçek deneyimleri genellikle gerçekdışı teorilerin ışığında yorumlarken, açık bir anlayışa sahip olan insan, onu nesnel ve doğru bir biçimde yorumlayacak bir konumda olmasına karşın, çok daha nadiren onun farkındadır. Tantrika'nın ruhunun, herhangi bir başka bilinç durumuna tepki göstermeyen etkilere açık olduğuna şüphe yok ve yine şüphesiz, bu durumun ötesine geçmek, ciddi bir kayıp içerecektir. Berrak zekamızla biz Avrupalılar, hurafeci Hindu'nun deneyimlediklerini büyük ölçüde deneyimlemeyiz. Ve her halükarda, ruhlarımızın durumu bizi birçok önemsiz deneyimin ötesinde, insan ruhunun muktedir olduğu bazı en yüksek deneyimlere de kapatır. En yüksek dinsel açılımların, yalnızca basit değil, aynı zamanda gelişmemiş, olgunlaşmamış, yetersiz, eleştirellikten ve bir çocuk kadar

mantıktan uzak ruhlardan geldiği gerçeğini kabullenebilmem için tek yol da budur.

Hinduizm, elbette, psikolojik ferasette, en bilge Hıristiyan Katolikliği bile yüz kere geçer. Sahip olduğu olasılıklar açısından, hakkını veremeyebileceği herhangi bir ruh durumu bilmiyorum. Kutsanmış halklar, peygamberleri ve ruhani önderleri bilge olanlardır! Hıristiyanlık ise bundan başka her şey olabilir; onlar "isim ve şekil" meselelerinin dibine batmışlardı; doktrinleri ne denli açık kalpli olursa olsun, insan ırkının istisnasız en büyük bölümünü kurtuluştan dışladılar. Öğretileri özelleşmiş doktrinler olduğundan, gerçeklik meselesini inancın özel bir biçimi olarak gördüklerinden, bu böyle olmak zorundaydı da. Bu hata da Hinduizm'e yabancıdır; Hintliler herhangi bir gösterinin metafizik açıdan ciddiye alınabildiği aşamanın ötesine geçmişlerdir; tüm dogmatik uygulamaların yalnızca pragmatizm ölçüsüne göre değerlendirilebildiğini bilirler. Mutlak doğru, elbette, insanlar için görünür hale gelecekse, bir biçimi varsaymak zorundadır; onlar, mutlağı algılayabilecekleri organdan yoksundurlar. Fakat bu biçim daima insandan kaynaklanır ve en avantajlı koşullarda ilahi ruhla ağzına kadar dolan, dünyevi bir kaptır. Aksi halde, tüm somut dinlerin güncel gerçeklerini tarihi ve psikolojik olarak çıkarsamak nasıl mümkün olabilirdi? Aksi halde, ilahi esin sahibi azizler tarafından algılanan ve ait oldukları Kilise'nin düşüncelerine karşılık gelen görüntüler nasıl kavranabilir? İlahi Güç kendini insanlara her yerde, üstü kapalı önyargılarının çerçevesi içinde gösterir. Bu nedenle, Ramakrishna havarilerine dinsel fikirlerini değiştirmemelerini bu kadar ısrarla tembihledi; Krishna'ya tapan Krishna'ya, Vaishnava Vishnu'ya, Hıristiyan İsa'ya sadık kalmalıydı. Yeni fikirler asla bize miras kalanlar kadar derinlere kök salamayacağından, Kutsal Ruh'a da

maddeciliğin aynı derecede iyi araçlarını sunamazlardı. Ve böylece, vecd coşkusu içinde, uzun zaman önce Parabrahma ile bir olan bu insan normal durumunda, yani İlahi Güç'ün anaç yanı olan Kali'ye tapma durumunda kaldı.

Dinsel konuları ayırt edebilme gücü olan *Viveka*'nın, Hintliler arasında ulaştığı yer gerçekten de harikadır. Eğitimli bireyler arasında, bildiğim kadarıyla, rasyonel unsurlarını anlamadıkları bir düşünce bulunmuyor. Burada *Credo quia absurdum* yok, anlaşılmaz olmak hiçbir yerde talep edilmiyor. Bu sonuncuyla karşılaşılması halinde, bir gerçek olarak kabul ediliyor, fakat sonra "niçin ve nereden"leri olabildiğince belirleniyor. Tantralara tekrar tekrar geri dönüyorum; bazı cümleleri kulağa ne denli cüretkar gelirse gelsin, anlamlarını izlemek her zaman mümkün; temel fikirleri akılla daima uyum içinde. Hıristiyanlığın bugüne dek düşmüş olduğu ne kadar çok hatadan, Hindistan, felsefi feraseti sayesinde kurtulmayı başarmış! Cinsel açıdan nefsini tutma, her iki örnekte de ruhani açıdan değerli sayılıyor. Bu, niçin ve hangi anlamda böyle? Hıristiyan Kilisesi bunu hiç açıklamamıştır. Böylece o, en olağandışı doktrinleri açıklamıştır: Aşk bir günah olarak kötülenir, kadına neredeyse bir dişi şeytan olarak bakılır, bakirelik kutsanmış denebilecek yegane durumdur; Hıristiyanlık doğaya karşı olan bir şeyi bir ideale dönüştürmüştür. Hintliler, aşkın keyiflerinden vazgeçmenin sorunsal değerinin anlamını aramışlardır. Bunu yaparken, nefsini tutmanın, evlilik için yeterince olgun olan insana yardım ettiğini keşfettiler, çünkü bu durumda yaratıcı enerjileri ruhsal enerjilere dönüşebiliyordu; onun için, nefsini tutma teknik bir yardımdır. Fakat bu dönüşüm yalnızca, aziz dediğimiz, nadiren organize olan varlıklarda başarılı olur; buradan da şu çıkarılabilir: Nefsini tutma, ortalama insanın ruhaniliğini yükseltmez. Bedenini, yapmak istediklerini yapması için serbest bırakmak onun ruhuna daha iyi gelir; çünkü aksi halde bu bedenin bastırılmış arzuları ruhun alanına girmeye zorlanacaktır. Bu nedenle, Hıristiyanlığın

yüzyıllardır bir ideal olarak yücelttiği şey, gerçekte yalnızca belirli istisnai tabiatlara sahip olanlar için teknik bir doruk noktasıdır. – Ruhani aşkın anlamı da Hintliler tarafından, bizde olduğundan daha iyi kavranmıştır. Daha önce de dikkat çekmiş olduğum gibi: Tanrı'ya duyulan coşkulu aşk Hindistan'da, bizde olduğundan çok daha yaygın; hatta bu, bugün ilaha tapınmanın egemen biçimi. İlkçağ insanları nihai hedefe götüren üç yolu birbirinden ayırmışlardı: algı yolu (Gnana Yoga), sevgi yolu (Bhakti Yoga) ve çalışma yolu (Karma Yoga). Bunlardan birincisi, kurtuluş (Mukti) her koşulda algıdan geçtiği için, en yüce yol olarak kabul edilmişti; filozof, bu nedenle, daha başlangıçta en yüce noktaya sıçrıyordu; bu üçlüden sonuncusunun, en altta olduğu düşünülürdü, çünkü burada otonom ruh işbirliğine yanaşmaz ve başarıya, kurallar ve düzenlemelerin, sanki söz konusu olan mekanik bir şeymiş gibi, gözü kapalı izlenmesiyle ulaşılırdı; sevgi yolu ise üçü arasında en kolayı olarak görülürdü. Ne şekilde en kolayı? Yayma duygusu doğasında olduğu sürece; seven kişi o an için kendini düşünmez; ruhu doğal ve kaçınılmaz olarak kendini açar ve tümüyle kendinden kurtulmuş olan insan sadece bu yönüyle bile Tanrısını bulmuş demektir. Hıristiyanlığın kurucuları bu sevgi niteliğinden, sevginin en yüce erdem olduğu sonucunu çıkardılar. Ampirik bir duyguya metafizik gerçeklik atfetmeyecek kadar derin ve bilinçli, onda ampirik-ötesi bir şey göremeyecek kadar zeki, ne kadar iyi olursa olsun bir aracı kendi içinde bir amaca dönüştürmeyecek kadar eleştirel olan Hintliler, sevgi yolunun insanlar için en kolayı olduğu sonucunu çıkarmışlardı; bu nedenle de, hepsinden önce onu öğütlerler. Birbiri ardı sıra gelen her aziz, Bhakti Yoga'nın avantajlarına ve algı yolunun zorluklarına bir öncekinden daha büyük vurgu yapmış olduğundan, bugün Hıristiyan Kilisesi'nin kendinden saydığı şey, Hinduizm'in kalbidir. Fakat bugün bile, büyük bilgelerin devrinde olduğu gibi, algı yolu daha yüce kabul ediliyor ve sevgiye, bizde olduğu kadar önem verilmiyor. Elbette Bhaktalar,

Tanrı sevgidir, diyorlar; onlara göre O, pozitif olan her şeyin özünün özüdür; fakat, insanların bildiği şekliyle sevgi duygusu, duygular cennete ulaşacak kadar yoğun da olsa, aslında ilahi değildir. Sevgi ya da kendi çıkarını düşünmeyen arzu nasıl mümkün olabilir? Ya bencilliği dışlayan birlik arzusu? İnsani sevgi kendi içinde benliksiz değildir. İnsani sevginin, içinde, benliksizliğe götüren en kestirme yolu barındırdığı doğrudur, çünkü bu tür sevgi ruhu açar; fakat bu onu kutsamaya yetmez. Aslında, insani sevgi kendi içinde benliksiz değildir. Bundan şüphe duyan biri, Hırisiyanlık tarihini önyargısız bir bakışla gözden geçirmelidir: İnsanlığın, Sevgi ruhu tarafından esinlenmiş bu bölümü, şimdiye dek egemen olmuş en kaba egoizm devrine yol açmıştır. Görece yüce dinlerin takipçileri içinde, Hıristiyan, en az özgür olanıdır. İnsani olanı ilahi ilan etmek iyi değildir: Avrupa'da sevgi adına uygulanan ibadet olmasaydı, ruhani anlamda şu an bulunduğumuz noktadan çok daha ileri gitmiş olabilirdik. Daha az saldırgan, daha düşünceli, daha çok feraset ve anlayış sahibi olabilirdik; üstündeki örtüden yoksun olsaydı, kendi kendimize, bencil güdülerimizin gösterdiği yönde bu derece sınırsızca gitme izni vermeyebilirdik. Bir duygu hali olarak sevgi, hiçbir biçimde ilahi değildir; onu nasıl ele aldığımıza ve ona ne denli özen gösterdiğimize, nasıl anlaşıldığına, yönlendirildiğine ve canlandırıldığına bağlı olarak, bizi yukarılara çeken ya da aşağılara yuvarlayan, tümüyle ampirik bir şeydir. Kendi doğasında sevgi aslında adaletsiz, önyargılı, ayrımcı, açgözlüdür ve üstelik de hayırseverlikten yoksundur: Onu fazlasıyla insani olarak tanımlamak için yeterli bir liste. Sevgiyi –oldukça nadir durumlarda– ilahi bir şeye dönüştüren, ona hayat veren, daha yüce bir ruhtur. Ardında başka bir güdü olmaksızın tümüyle verme, karşılığında almayı istemeksizin verme ruhu egemen olduğunda, işte o zaman sevgi gerçekten ilahidir. Fakat sevgi bu ruha doğal olarak sahip değildir; aksine bu ruh genellikle "sevimli ve sevilir" bulunan her şeyi eritip kendi içinde birleştirir

ve üstelik de kendini, eylem güdüsünü ve sanatsal yaratı güdüsünü algılama arzusunda gibi gösterir. Bu ruhun iki bin yıldan uzun zamandır sevgiyle özdeşleştirilmiş olması bir talihsizliktir. Platon, bu özdeşleştirmenin elebaşıydı. O, mitsel ifadeyi yeğlemesiyle, en somut ifadesini üremede bulduğu gerçeğini kabullenerek, sevgi tanrısının hemen ardına kendiliğindenlik gücünü yerleştirdi; fakat onu asla sevgiyle özdeşleştirmedi. Bu, daha sonra, güçsüz olanın arzuları tüm kavramsal oluşumları giderek daha çok belirlemeye başladığında, Hıristiyanlık'ta meydana geldi. Ve bu konuda o kadar ileri gidildi ki, artık sevginin en yüce olası ideal olarak görülmeye başlanması doğaldır. Şimdilerde, daha yüce sayılan tüm özlemler, bu dogmayla uyum içinde belirleniyor. Sevgi kavramını, tüm yaratıcı kendiliğindenliği içine alacak kadar genişletmek mümkün olsaydı, bu türden bir görüşe hiçbir şey karşı çıkamazdı. Ancak bu mümkün değildir. Kişisel eğilim, duygusal tutku, yürek atışı olmaksızın sevgi, boş bir kavram olarak kalır. Böylece, bu dogmatik varsayım çoğu kişiyi, sevginin en ampirik unsurlarını aşkın olarak algılamaya zorlar. Arkadaşını kişisel olarak sevmeyen birinin, başka koşullardaki emelleri ne denli ideal olursa olsun, "madeni bir ses çıkardığı ya da bir zil gibi zırıldadığı" söylenir: Bu, onların St. Paul'ün söylediklerini anlama biçimleridir. Şimdiye dek hiçbir aziz duyarlı olmamış da olsa, duyarlılık onlar için ruhani derinliğin ifadesidir ve duygusal bağlılık da ruhaniliğin kanıtı olarak değerlendirilir. Ne hurafe! – İnsanlık, onlar ruhu sözden ayırma, ruhta ve hakikatte yaşama noktasına gelinceye dek, hala birçok Nietzsche'ye, birçok Hıristiyanlık düşmanına gereksinim duyacaktır.

Görebildiğim kadarıyla, inancın dindeki öneminin anlamını yalnızca Hintliler doğru biçimde kavramışlardır. Pratikte

Hinduizm, Tanrı'ya olan güvenin iyileştirici gücüne ilişkin, tam olarak Hıristiyanlık'la aynı şeyi öğretir. Hint insanlığı, gelişim sürecinde, (Bhagavat-Gita'daki) Krishna'nın güvencesini giderek daha çok kabul etmiştir: "Ne algı yolunu, ne sevgi yolunu, ne de çalışma yolunu izleyebilen, fakat bana tümüyle güvenen kişi..., onu yine de kurtaracağım." Ancak Hintliler bu mucizevi inanç gücünü asla bir şeyin doğruluğuna inanmak ve güveni de bu niteliğe sahip bir şey olarak anlamamışlar; her şeyden önce, gözü kapalı güvenmenin anlamadan öte bir şey olduğu ve bilgi arzusunun suç olduğu gibi ahmakça tasavvurlara ihanet etmemişler; bir ileri görüşlü psikolog sezgisiyle, inancın, yeteneksizlik nedeniyle doğrudan yaklaşım yolunun kapalı olduğu kişiyi bile algıya götürebileceğini idrak etmişlerdir. Algı kurtuluşa götürmez; o, kurtuluşun kendisidir. Brahma ile bir olduğunu gerçekten bilen (yani yalnızca zekasıyla, teorik olarak değil, yaşayarak da bilen) kişi, bu bilgi sayesinde tüm zincirlerin dışındadır. Yaratılmış varlıklar merdiveninin basamaklarında her yükseliş, kişinin bilincindeki düzlem değişiminden oluşur; bu türden bir değişim tüm farklılıkların birincil nedenidir ve vahşiyi bilgeden ve bilgeyi de Tanrı'dan ayırır. Yüce bir varlığın bazı şeylerin üzerinde durduğunu söylersek, harfiyen doğru bir şeyi saptamış oluruz: Onlar onu artık zincire vurmaz; çünkü o, farklılığıyla onları farklı görür ve farklı bir bakış açısından, onun üzerinde artık hiçbir güçleri kalmaz. Bu "farklı görme" aynı zamanda daha iyi algılama anlamına da gelir; algılama, bu nedenle, kurtuluşu yalnızca şart koşmaz, fakat kurtuluşun ta kendisidir. Bilginin gücünden daha büyük güç yoktur. Algılamanın sahip olduğundan daha farklı bir içsel ilerleme biçimi yoktur. İyiliğin peşinde koşan kişi, şeytan zekalıdan daha iyi bilir; anlamak isteyen kişi, altın arayıcısından daha bilgedir. Manevi ya da etik ilerleme gibi, zekayla ilgisiz gibi görünen bir şey söz konusu olduğunda dahi, gelişmiş bireyin kendisi bile, aslında bilgelik açısından büyümekte olduğunu, çünkü tüm gelişmelerin bi-

linçli ruhun yönüne eğilim gösterdiğini anlamaz. Doğal koşulların aşılamazlığına olan inançtan daha büyük bir hurafe yoktur. Doğa, elbette ki, olduğu gibidir – doğanın gerçekleriyle aslında şüphesiz başa çıkılamaz; fakat tüm güçler yalnızca belli bir düzlemde etkilidir ve onların üzerine çıkan kişi etkilerinden kaçmış olur. O, bu güçlerden hayalinde değil, mutlak gerçeklikte kaçar, çünkü "daha iyi bilmek" "farklılaşmayı" gerektirir. En derin varlığında, insan ruhtur ve bunu daha çok algılar, buna daha çok inanırsa, zincirlerinden o kadar kolay kurtulacaktır. Böylece Hint mitolojisiyle uyumlu biçimde, yüzde yüz algı, ölümün bile üstesinden gelebilir.

Kurtuluş tümüyle algıdan oluşur, fakat yolunu inanç döşer. Bu, bazı doğrulara olan inancın, bu doğrulara, mevcut güçlerini dışlama olanağı verdiği gerçeğine bağlıdır. Hiç dirençle karşılaşmadan kabul edilen, insanların sadakatle kendilerini adadığı, saygıyla zihinlerde tutulan her fikir, bilince tepki gösterir. Üstelik insan; almaya göründüğünden çok daha hazırdır; bilinçaltına bilinçüstünden daha çok şey alır; inancın hedefi kendini bilinçaltına dayatır ve mutlaka, inandığı bir imgeyle uyumlu bir biçimde ilerleyen bir gelişmeyi kışkırtır. Eğer bu imge, tüm yüksek dinlerde ideallerin maddileştirilmesinde görüldüğü gibi, iyi seçilmişse, o zaman içsel ilerlemeyi hızlandırır; algıya götürür. Ve bu türden bir imge, çok yetenekli olmayan insanları, bağımsız düşünenlerin yapacaklarından çok daha hızlı bir biçimde hedeflerine ulaştırır. Bir fikir –yeterli güveni bulduğu sürece– herhangi bir başka doğal güç kadar, kendi etkisini –düzenlemek, uyarmak, üremek– üreten bir güçtür. Gereksindiği araç, inanan bir ruhtur. Bu nedenle, yalnızca inanırsak, gerisinin geleceğini öğreten tüm dinler, bunu yapmakta haklıdırlar. Ruhun süreçlerinin otomatikliği hedefe, zekice olmayan herhangi bir otonomi çabasından daha hızlı ulaştırır.

İnanç, bu yüzden, daha hızlı algıya götüren bir araçtır; bunun dışında başka bir anlamı yoktur. Bu nedenle, neye inandığımız, inandığımız şeyin gerçek olup olmadığı ya da eleştirel düşünceye

karşı koyup koyamayacağı, prensipte önemsiz meselelerdir. Eğitimsiz insanlar, ancak aynı zamanda inançlarının içeriğinin nesnel olarak gerçek de olduğuna ikna olurlarsa, inanabileceklerdir – örneğin, Krishna'nın gerçekten bir Avatar olduğuna, İncil'in gerçekten Tanrı'nın Kelamı olduğuna, Hıristiyanlığın tarihsel anlamda insanlığı ölümden kurtardığına, vb. Eğitimli birey, dinsel anlamda inançla, bilimsel anlamda doğruluğuna inanmanın birbiriyle hiç ilgisi olmadığını; İsa'nın varolup olmadığının dinsel olarak tümüyle önemsiz olduğunu bilir ve ruhanileşmiş olan mükemmel eğitimli birey, inancı, tıpkı bir enstrüman gibi, tümüyle isteğine bağlı olarak kullanır. Hintliler arasındaki en büyük kişiler bu aşamaya varmış olanlardı. Onlar, Brahma ile bütünlüğe ulaşmıştı; tüm somut dinsel gösterilerin insan kaynaklı olduğunu bilmekteydiler. Yine de kendilerini, yüzde yüz inanarak ve bu tür uygulamaların ruha yarar sağladığının bilincinde olarak, bazen bu tanrıya bazen de bir başkasına adadılar. Ramakrishna bir süre Hıristiyan ve aynı zamanda bir Müslüman'dı; o, bu ideallerin etkilerini öğrenmek istedi ve aynı zamanda inancı o denli güçlüydü ki, Muhammed de İsa da ona ruhlarıyla göründüler. Geriye kalan sürede, doğasına en çok uyan mezhep olarak, göklerin anası Kali'ye tapmayı sürdürdü, çünkü o, tek bir formun ilahilik için yeterli olmadığı gerçeğinin bilincindeydi.

Bir dinsel formun herkese ve her şeye uyması gerektiği her yerde, inancı vurgulamak gerekli görünür; çünkü inanç her şeye uygundur. Yalnızca zeka açısından şanslı olan, algı yoluyla Tanrı'ya ulaşır; yalnızca doğası duygu çeşitliliklerinden yana zengin olan, sevgi yoluyla O'na ulaşır ve yalnızca fiziksel açıdan enerjik birey çalışma yolunda başarıyla ilerleyebilir. Her yol yalnızca bazı tabiatlar için uygundur ve kimse doğasını değiştiremez. Fakat herkes bir ilkeye inanıp güvenebilir. Bu, inanma emrinin uzun vadede her yerde, öğretisi, diğerlerinden farklı olarak, bağımsız algının gerekliliğini vurgulayan Buda'nın takipçileri arasında bile,

üstünlük kazandığını açıklıyor; bu, daha yüksek bir ilkenin görece alt düzeyde olanların yerine geçmiş olduğu anlamına gelmiyor (katoliklik arzusunu yüksek bir prensip olarak tanımlamadığımız sürece). Fakat şu ya da bu şekilde, inancın iyileştirici gücünü kaybetmeye başladığı an gelir. Bu noktaya, akıl azat edildiğinde ulaşılmıştır. Akıl, bağımsız kariyerine, yıkıcı ve parçalayıcı bir unsur olarak başlar; olgunlaşmadan önce bir şey meydana getiremez. Bir ruhta baskın unsur haline geçtiğinde, ruhun bilinç durumu değişir. Eskisi gibi, derinliğini doğrudan idrak etme yeteneğinde görünmez, bunu ancak akıl yoluyla yapabilir ve akıl başlangıçta daha derin problemler için hazır olmadığından, ruh, kendi derinlikleriyle tüm bağlantısını yitirir, yüzeyselleşir. Böylece, klasik İlkçağ insanları, akılları inanç engellerini aştıktan sonra yüzeyselleştiler ve Reform döneminden bu yana, aynı şey, modern çağın çocukları olan bizler için, daha da ileri boyutlarda geçerlidir. Buna karşı yapılması gereken nedir? Olası en kötü araç, aklın bastırılmasını savunmak ya da bir safdilin inancına geri dönüşü desteklemek olacaktır: İnsanların akıl bakımından güçlenmesi bir dezavantaj değil, bir avantajdır. Sorun, aklı derinleştirmektir. Akıl bir kez, inancın anlamını, başlangıçta saçmalık olarak gördüğü her şeyin anlamını derinliğine kavrayacak kadar geliştikten sonra, bir kez daha dinselleşecektir; daha önce değil. Modern insan doğal olarak entelektüel bir varlıktır. Yalnızca anlamış olduğu şey, içinde yaşamsal bir güce dönüşür. Bu yüzden umalım ki, bir an önce, düşünme yönünden gelişmiş olmayan atalarını büyük kılan şeyin ne olduğunu anlasın.

Burada hiçbir şey, Ganj kıyılarında dua edenlerin dudaklarından çıkan kutsal *Om* hecesinin tekrarından daha sık duyulamaz. Bunun, dünyanın nihai anlamını, bilgeliğin abece'sini simgelediği söyleniyor; dahası, yeterli sıklıkta tekrar edildiğinde, telaffuzu

üzerinde etkisini gösteren kendine özgü gevşeklik sayesinde, organizmanın Atman'ı idrak etmesi için en uygun koşulu yaratma gücüne sahip olduğu da ekleniyor. Bu sav bazı hakikatleri içeriyor olabilir. Bana *Om* sözcüğünün nasıl söylemesi gerektiği gösterilirken, bunu algıladım: Hiç kolay değil; görünüşe göre, hiç kimse onu tatmin edici biçimde uzun süre telaffuz edemiyor; bazı bedensel hareketlerin, eşzamanlı olarak göz önünde canlandırılması gereken bazı zihinsel imgelerle bileşiminin, bu örnekte de, psiko-fiziksel dengede uzun vadeli değişimlere yol açması pekala mümkün.

Ancak *Om* sözcüğünü telaffuz etmenin fiziksel etkisine olan inancın tümüyle temelsiz olması halinde bile, tekrarının gücüne olan inanç yine de haklı çıkabilir. "Hurafe", akılcılığın karşısında haklıdır: Bizi ele geçirmesini istediğimiz hakikati, sesli olarak tekrarlama sırasında kritik bir nokta vardır. Napolyon şöyle demişti: *La seule formule rhetorique serieuse, c'est la repetition*; o, kişinin tekrar yoluyla, sonunda, bilinçaltının, derin ve sürekli olan her şeyin içinden çıktığı bölümünü etkilediğini biliyordu. Ve aynı şekilde, müminin idrak etmek istediği şeyi, mümkün olan en kısa sözcüklerle, dışından söylemesi yararlıdır. Bu türden bir tekrar etki açısından, düşünmeden daha güçlüdür; normal bilincin o ana dek sözcükle ilişkilendirmiş olduğu tüm içerikleri otomatik olarak birleştiren bilinçaltını doğrudan etkiler.

Fakat elbette, bu türden bir işlem, ancak sözcüğün kendisi için canlı bir anlama sahip olduğu ve onu yaşama çevirmeye ciddi biçimde kafa yoran bir kişi söz konusu olduğunda etkilidir. Ganj kıyılarında dua edenlerin çoğu, eylemlerinin amacı ne olursa olsun, İsa'nın kafirler için söylediği gibi, "beyhude tekrarlar" kullanırlar ve elde ettikleri başarı, onları benzer seslerin sabit biçimde tekrarlanması yardımıyla hoş bir hipnotik transa sokmasıyla sınırlıdır. Herhangi bir ibadet uygulaması, giderek anlamsızlaşmaya ilişkin bu kaderi tersine çevirebilmiş midir? Büyük olasılıkla hayır. Böyle

olmasına karşın, aslında hepsi anlamsız olduğundan, yalnızca onlardan yararlanan kişinin onlara yüklemeyi bildiği kadar anlamı cisimleştirirler. Tek istisna olan Buda dışında, belki hiçbir dini lider bunu idrak etmemiş; çoğu, kendileri için yararlı olanın herkes için de yararlı olacağına inanmıştır. Bütün büyük Hint Bhaktaları, Tanrı'nın adının tekrar edilmesini, en etkili ruhani egzersiz olarak övmüşlerdir. Onlar kendi adlarına haklıydılar: Yüce ruhlarında bu tekrar, O'nunla bağlantılandırabilecekleri tüm zihinsel imgeleri, söz dizimine daha yoğun dikkat talep eden hantal bir duadan daha kolayca uyandırıyordu ve aynı zamanda Tanrı'nın adının onlara ifade ettiği yoğunlukta bir şey ima edemiyordu. Aynı egzersiz, ruhları aynı coşkuyla dolu olmayan havarileri için daha az yararlıydı ve öğrenciler için kısa süre içinde bir şey ifade etmez oldu. – Dinsel içeriği canlı tutma gücüne sahip bir formül bulmak muhtemelen olanaksızdır. Dinsel içeriğin yeniden üretilmesini teşvik ettikleri için genelde ayinlere olumlu bakılırken, onu sıklıkla tahrif ettiklerinden dogmalara pek olumlu bakılmaz. Bu bağlamda, Luther muhtemelen en etkileyici örneği vermiştir. Onunkinden daha büyük pek az dini deneyim biliyorum; onun "inanç aracılığıyla haklı çıkarma" dan anladığı, o kadar engin, o kadar derin bir içsel dini deneyimdi ki, belki tüm Hıristiyanlık tarihinde kendisinden başka yalnızca St. Augustine'e nasip olmuştur. Fakat "inanç aracılığıyla haklı çıkarma" formülüne gelince! Şimdiye dek bulunmuş olanların belki en şanssızlarından biri, tüm olası formüller içinde belki en yüzeysel olanıdır; insanı, belli bir dizi dogmayı algılama gerçeğinin, ruhu haklı çıkarmaya ve kurtarmaya yettiği fikrini kabul etmeye ve tüm görece derin özlemlerin, eğer şeytani değillerse, yüzeysel olduklarını onaylamaya zorlar. Luther'in formülü, onu uygulayanlar üzerinde benzer bir etkiye sahip olmuştur. Lutherci din bugün bulunduğu şekle çok yakın zamanlarda girdi: ucuz bir belli dogmaların doğruluğuna inanma ile birlikte, Tanrı'nın iyiliğine duyulan daha da ucuz bir güven; tüm

derin deneyimleri önleyen bir dinsellik. Luther'in Tanrı deneyiminin devam eden etkisinde, gerçek trajedi vardır. Bu trajedi, onun kaçınılmaz olduğunu kabul ettiğimiz sürece, daha da büyük görünür. Luther'in kişisel deneyimi biricikti, genellenemezdi, zorlukla verimli kılınabilirdi. Martin Luther, yararlı bir kişisel örnek olarak davranabilecek kadar evrensel değildi. Ve yeni bir çağı başlatmak da ona nasip oldu.

Dün günbatımına doğru, Hintli arkadaşlarımın bana ciddiye alınması gerektiğini söylemiş oldukları azizi gördüm. Kendisi, üzerimde büyük bir etki bıraktı. Ganj'da yıkanmak üzere yalnızca günde bir kez çıktığı bir havuzda, orayı bir güvercinlik gibi kullanarak yedi yıl yaşamış ve bütün bu süre boyunca tek kelime etmemiş olduğu için değil; bilmeye açık varlığı bir öğretmen olarak başarılı bir eylemin yerine getirilmesini temsil ettiği için de değil – bu bağlamda hemen her Hintli hayranlığı hak eder, çünkü hemen her biri, dünyadan bir anda el etek çekme ve yaşamını yoksulluk ve yalnızlık içinde sürdürme gücüne sahiptir: Aziz beni, hayli zekice ve fevkalade ruhani ifadesiyle etkiledi. Gözleri, duygusal halüsinasyonla büyüyen şu nemli parlaklık konusunda hiçbir şey söylemiyordu ve kişisel özelliklerinde, içsel dengenin bozulmasının da bir işareti olan o yabancılaşmadan eser yoktu. Bilinci, şüphesiz, tümüyle içsel yaşantısının deneyimleriyle kaplıydı, fakat yansıttığı şey, en derin benliğiydi, çünkü aksi halde ifadesi bu denli gerçek olamazdı; her eylem adamı kadar kendi kendine yeten ve güçlü biri gibi görünüyordu. Bir konuşacak olsa, çok şeye açıklık getirebilecek gibi bir hali vardı, fakat o adeta dilsizdi. Bunu gayet iyi anlayabiliyorum. İletişime girme arzusu, kişinin içselleşme konusunda ilerlemesi ölçüsünde kaybolur ve bilim adamı tabiatında olmayan, bu oranda dünyanın çocuğu olarak kalmayan kişi,

amaçları ne denli dünyadışı olursa olsun, giderek tek-hecelileşir ve sonunda o da kalmaz ve dilsiz olur. Bunun açıklaması, aşırı olan her şeyin ayrıksı olduğudur. Düşüncelerinin ötesine geçmiş olan insan, kendi gerçek anlamının bir başkasına iletilebilir bir şey olmadığını bilir, çünkü kendine özgü her şey biriciktir ve yalnızca tek bir birey tarafından anlaşılabilir – tıpkı belli bir kişiliğin varlığının yalnızca bu biricik kişilik tarafından "yaşatılabilmesi" gibi. Benim gibi insanların peşinden koştuğu ne olursa olsun, bu, Atman bakış açısından bir uzlaşma olarak görünür. Metafizik gerçekliği nesnel olarak belirlemeye çalışırken ne yapmaktayım? Onu her taraftan kuşatan bir plan arıyorum ve bu planı bulmalıyım. Fakat bunu yaptıktan sonra, kastettiğim şey tam olarak ifade edilemeyecek, yalnızca ana hatları tanımlanabilecektir. Elbette, daha çok şey yapmışım gibi görünebilir, çünkü eğer hatlar doğru ve açık seçikse, diğer bütün zeki insanlar, oraya kendileri için bir içerik yerleştirebilir ve sonuçta, "olayı" benim göstermiş olduğuma da inanabilirler. Fakat bunu gerçekten yapmış olamazdım, çünkü bu düpedüz olanaksız. Tüm bilimsel ifadeler yalnızca, kişinin algılayabilmek için bilincinde olması gereken şeyin çerçevesidir; bir benlik ya da benimkine benzer bir özbilinç tarafından ele geçirilmemiş olan kişi, mümkün olan en iyi tanımı bile bulsam, ne demek istediğimi asla anlamayacaktır. Bu nedenle, bilimin ilerlemesine kayıtsız kalan kutsal insan, bilgisini olduğu gibi ifade edemeyeceğinden, onu kendisine saklamayı seçer.

Modern Avrupa'nın bakışından, bu türden bir insanın yaşamı tümüyle değersiz görünür; çünkü hiçbir şey yapmamakta, hatta öğretmemekte; yalnızca kendisi için yaşamakta ve dahası arkadaşlarının hayırseverliği yardımıyla ayakta kalmayı içine sindirmektedir. Hintliler bu türden bir yaşamı, en aktif hayırseverinkinden daha değerli bulurlar. Onlar onun varlığına minnettardırlar, o aralarında olduğu için kendilerini kutsanmış sayarlar ve onun geçimine katkıda bulunmak, onlar için bir onurdur. Bu, daha

önce Seylan'da sözünü etme fırsatı bulduğum ruhani idealizmi ifade eder: Bu, soylu bireyin ideallerine hizmet etme gereksinimidir ve bunu benliksizlik görüntüsüyle yapma gereksinimi duyar. Fakat bu atıl kutsal insanın Hintlilerin idealini cisimleştirmesini tam olarak nasıl anlamalıyız? – Burada değindiğim, Hintli'nin dünya üzerindeki görüntüsünü etkileyen belirleyici unsurdur. Şüphesiz gerçekler, Batılı bakış açısından sıyrılamayarak gerçekleri, Yogi'nin aslında dünyevi işçiden daha çok çalıştığı, yalnızca bir başka alanda çalıştığı şeklinde yorumlayan Teosofistlerin sandığı gibi değildir; yine Teosofist'e göre o, insanlığın geri kalanı için durmaksızın, dünyevi topraktan daha yararlı olan göksel ve zihinsel titreşimler yollamaktadır. Bu olabilir; fakat bu, Hintlilerin kastettiği şey değildir. Onlar, eylemin, olumlu eylemin bile, kendi içinde önemli olmadığını ima ederler. Yalnızca varlık gerçek anlama sahiptir. Eğer herkes daha önceki yaşamları sürecinde ulaştığı düzeydeyse, eğer insan hak ettiği ölçüde iyi şeyler deneyimleyip, yine o oranda acı çekiyorsa, o halde insanlığı daha mutlu, daha bilge, daha iyi kılmaya çalışmanın ne anlamı olabilir? Diğerlerine doğrudan yardım etmek tümüyle olanaksızdır; ne en enerjik, ne de en iyi biçimde düzenlenmiş hayırseverlik, bu dünyanın günahlarını ve sıkıntılarını azaltabilir. Mutsuzluk da mutluluk da içsel bir koşula bağlı olduğundan, dışsal koşullardaki en olumlu değişim bile içeride temel bir değişim yaratamaz. Elbette, hayırseverlik, özveri, diğerleri için çalışma, kendini kurban etme takdir edilir – ama niçin? İyi şeyler yapan insan, bu yaptıklarıyla diğerlerine çok yardım ettiği için değil, onun kendi içsel ilerlemesi için. İnsan kendi iyiliği için iyilik yapar; iyilik, mükemmelliğe götüren Sadhana'ya aittir. Mükemmel olan ya da mükemmelliğe yaklaşmış olan insanın, artık bu egzersize ihtiyacı yoktur. Onun ne daha fazla eylemde bulunması, ne de herhangi bir performans göstermesi gerekir; o, tüm olası işlerin hedefine ulaşmıştır. Gerçek anlamda benliksizdir, ego'nun zincirlerinin ötesindedir; ne yaparsa

yapsın, onun için anlamsızdır. Peki ya diğerleri için? Diğerleri de olayı, Batı'nın hurafi bir biçimde gördüğü gibi, kişinin diğerlerine maddi olarak yardım edebileceği şeklinde görmezler. Altruizm de aslında egoizmden daha değerli bir meret değildir, hatta onu, diğerlerine zarar verme pahasına uygulayan insanın kazancını satın aldığı ölçüde zararlı da olabilir. Başka birine, onu bencilliği konusunda yüreklendirmeksizin yarar sağlamak, olası değildir; çünkü bu türden bir insan bencilce isteklerinin ciddiye alındığını algılar ve bu etki bozguncudur. Onun her şeyden önce kişisel mutluluğunu düşünmesini sağlar, özgürleşmeyi onun için zorlaştırır ve her şey yalnızca özgürleşmeye (Mukti) bağlıdır. Kişi başkalarına, ancak onlara bir örnek oluşturarak gerçekten yararlı olabilir. Ve tüm dünyevi zincirlerin ötesinde, çalışma ve işin ötesinde, egoizm ve altruizmin ötesinde, eğilimin ve isteksizliğin ötesinde olan Yogi, çevresindekilere olası en yüksek örneği sunar. Bu nedenle, onun insanlar arasındaki varlığı, en yararlı işçinin yaşamından daha değerlidir.

Bugün bu tavrın genelde nereye kadar uygulanabilir olduğunu denemek istemiyorum; her halükarda, genelde geçerli olan iki gerçeği içerdiği kesin. Bunlardan ilki, işin amaç değil, yalnızca bir araç olduğudur. Bir insanın içsel çalışma gereksiniminin, ruhunun gençliğini kanıtladığı kesinlikle doğrudur. Eğer çok gelişmemiş bir insan çalışmıyorsa geriler ve kendisi için ilerleme olasılığını ortadan kaldırır; oysa bir Grand-Seigneur'un hiçbir şey yapmaya gereksinimi yoktur; yine de o yüksek düzeyinde kalmaya devam eder; bilge kişi ise tüm uğraş gereksinimlerinin üzerindedir. Tüm ebedi değerler performansa değil, varlığa referans yapar; performans, varlığın yerini aldığı ölçüde, gerçek anlama sahip olur. Hiçbir şey bu gerçeği, karşıt bakış açısı üzerinde yükselen Batı uygarlığından daha açıkça örnekleyemez. Batılılar işleri için yaşarlar, onu her şeyden daha önemli, daha temel görürler ve tüm varlıkları, sağladıkları yarara göre değerlendirirler. Sonuç; performansları muhtemelen, dünya üzerinde şimdiye dek yapılmış olan-

ları kat kat aşmışken, yaşamın, daha önce hiç olmadığı kadar kaybolmuş durumda olmalarıdır. Doğu'yu daha iyi tanıdıkça, modern Batılı tipi bana giderek daha önemsiz görünüyor. O, yaşamını şimdiye dek, ona götüren aracın tarafında sürdürmüştür. Hintli'nin bu dünyaya karşı tavrının temelinde yatan ikinci mutlak doğru, iyi eylemin esas olarak başkalarına değil, yalnızca bize yarar sağladığıdır. Dokunaklı yanılgı ile iyi bir çift oluşturan en önemli varsayım, Batılı hayırseverliğine hayat veren inançta bulunabilir. Bu türden bir hayırseverliğin varlığı iyi bir şeydir: Hayırseveri geliştirir. Hayırseverliğin hedefi olan kişilere sıklıkla zarar verdiği kesindir, fakat çoğunlukla kayıpları, diğerlerinin elde ettiği avantajdan muhtemelen daha küçüktür. Oysa kazançları, başkalarına iyilik yapma yanılsaması içinde yaşamış olmasalardı, çok daha büyük olabilirdi: kendileri için almaktansa vermek, şükran duygusunu önemli sayma şansı bulmuş olmak gibi yanılsamalar... Bu yanılsamalar sıklıkla onlara, kazanmış oldukları ödüllere mal olur. Şimdi tipik hayırseverlerimize bir bakalım: Genellikle, kendine hayran, kendini beğenmiş, saldırgan, ham, patavatsız ve düşüncesiz, ahlaki bir musibet, kısacası en kötüsünden riyakardırlar. Yaptıkları gereksiz şeylerden vazgeçerek, gerçekten başkalarına değil de kendilerine yardım ettiklerini, bu nedenle şükranı onlardan beklemek yerine zavallı konumunda olana şükran duymak için daha çok nedenleri olduğunu bilselerdi, o zaman eylemleri daha çok kutsanmışlıkla dolu olurdu. Bu, ilerlemelerini hızlandıracak, daha sevimli görünmelerini sağlayacak, her şeyden önce, yoksulların ruhunda, şükran talebinin çoğunda uyandırdığı ve yoksul insanlarımız arasında egemen olan içsel çekingenliğin bağlı olduğu içsel direnci üretmeyecekti; son olarak, yaşamın temel olmayan yanlarını öne çıkarmaya daha az vurgu yapılacaktı. İyilik yaptığını düşleyen bir kişi, sıkıntıda olanları memnun ederek, maddi mutluluğun en temel şey olduğu görüşüne göre hareket ettiğini bilir.

Aslında Doğu'nun bütününde olduğu gibi, Hindistan'ın yerlileri

arasında hayırseverlik, bizde olduğundan çok daha sık rastlanan bir şey. Orada, birbirine ait olma duygusu o denli güçlü, tek ve benzersiz olma bilinci o denli az gelişmiş ki, kişinin, komşusunun, kendi sahip olduklarına karışmasına izin vermesi için olağandışı bir belirleyiciye gerek bile yok. Felaketler, gerçek açlık, vb. dışında, Doğu'daki yoksul açlık tehlikesine, bizdeki yoksuldan daha az maruz görünüyor. Herkes gereksinim içinde olana elinde olan ölçüsünde veriyor, yoksul akrabaları, hastaları, çocukları ve boşgezenleri destekliyor ve bunu elbette, gereksiz gürültü çıkarmaksızın yapıyor; çok özel bir şey yaptığına inanmıyor ve her şeyden önce, ebedi şükran beklentisi içinde olmuyor. Bu nedenle, uçsuz bucaksız Doğu'nun bütününde, yoksullar arasında varlıklıya yönelik, bizdekiyle karşılaştırılamayacak kadar az öfke, onları çok yüksek bir yerlere yerleştirme ve maddi gereksinimlere ve onların karşılanmasına yönelik çok daha özgür bir tavır olduğu söylenebilir. Gereksinim içinde olan hiçbir birey desteği kabullenme konusunda gereksiz bir komplekse kapılmıyor; hiçbir rahip kendisine sunulan armağanlar için özellikle şükran duymuyor; hiçbir şey yapmayan ve çevresindekilerce desteklenen kutsal bir insanın varlığı ise son derece doğal. Bunun her yerde böyle olmasını dilerdim. Fakat maddiyat bağımlısı Batı'nın, bu denli yüksek bir konuma tırmanması zor görünüyor.

Benares, sakat ve hastalarla dolup taşıyor. Bunda şaşıracak bir şey yok: Hacıların büyük bir çoğunluğu buraya, Ganj kıyılarında ölmek üzere geliyor. Şu günlerde, bir zamanlar Prens Siddharta'yı bu dünyayı terk etmeye zorlamış olan şeyden şimdiye dek gördüklerimden çok daha fazla sayıda gördüm. Ve yine de daha önce hiç bu denli az şefkat hissetmemiştim. Sıkıntı çeken bu insanlar aslında o denli az sıkıntı çekiyorlar ki; her şeyden önce onların, ölüm diye

bir şeyden korkuları yok. Çoğu, yaşamını bu kutsal nehrin yakınlarında sona erdirme şansı bulmuş olmaktan dolayı fevkalade mutlu ve hastalıklarına gelince – evet, buna katlanmak gerek; ama nasıl olsa fazla uzun sürmeyecek. Ve bazı eski günahlar şüphesiz süreç içinde silinecek. – Hintlilerin inancının kötümser olduğu söylenir. Oysa bu saptamanın daha az geçerli olduğu başka bir halk tanımıyorum. O, her varlığın kaçınılmaz olarak yükseldiği, en fazla, milyonda birde milyonda birin daha aşağılara düşmeyi başardığı bir dünya projesine inanır. Dünyadaki bütün süreçler onu, o ilerlediği sürece yanlarında taşırlar ve gerileyebilme şansını elde etmeden önce bütün dirençlerin üstesinden gelmiş olması gerekir. Bu zahitin amacı, elbette, Batılı'ya cazip gelecek bir amaç değil. Onun ruhu, hala özgürleşmenin ardından koşabilecek kadar genç. Fakat Hindu için özgürleşmenin, Hıristiyan için Cennet'in ifade ettiği mutluluk halini ifade ettiği kesin.

Bugünü, yerel Ramakrishna Misyonu'nun üyeleriyle geçirdim. Onlar, Benares'e ölmeye gelmiş olanların bakım ve bir yuva bulabilecekleri bir barınak kurmuşlar. Sıkıntıda olanların çok az bir kısmı, buraya girmeye çalışıyormuş; fiziksel sıkıntıları onlara yeterince önemli görünmüyor olmalı. Fakat Misyon üyelerinin belli bir bölümü, kent sokaklarında günlük tura çıkıyor ve durumları en kötü görünen hasta ve sakat yaşlıları topluyorlar. Şimdiye dek daha neşeli bir atmosfere sahip bir hastane görmemiştim. Kurtuluşun kesinliği tüm sıkıntıları yumuşatıyor, onlara tatlılık katıyor. Ve erkek hastabakıcılara hayat veren, kişinin komşusuna duyduğu sevginin niteliği gayet latif ve ince. Bu insanlar, "Tanrı'nın kutsadığı" Ramakrishna'nın hakiki takipçileri – sevgi dolu ve yine de her şeyi anlayan, fanatiklikten ve ısrarcılıktan uzak. Onlar, tüm "insan dostlarının" olması gerektiği gibiler.

Bu insanlarla ilişkiye girmek, iki dinin birbirine en çok yaklaştığı noktada bile, Hint dindarlığıyla Hıristiyan dindarlığı arasındaki ayrımın açıkça farkına varmamı sağladı: Hintli,

günahkar olma duygusunu tanımıyor. Eğer çevirilere güvenilebilirse, "günah" sözcüğü onların da dini literatüründe yeterince sık geçmektedir, fakat ona atfedilen anlam farklıdır. Bizim günah dediğimiz şey, Hintli tarafından bilinmez. Tüm hataların kaynağı (tüm iyi eylemlerinkiler gibi) Maya'da arandığından, o bunu zaten bilemez; başarısızlıklar bu nedenle metafizik bir anlama sahip değildir. Her eylem, Karma yasasına göre, doğal ve kaçınılmaz sonucunu içerir; herkes onları kendi adına taşımak zorundadır, hiçbir merhametli Tanrı onları ortadan kaldıramaz. Ancak kurtuluş, doğanın tüm bağlarından kurtulma ile ortaya çıkar ve buna bir kez ulaşıldıktan sonra, tüm eylemlerin izleri silinir gider. – Fakat bu gözlemi yaparken, gerçek soruna henüz değinmiş değiliz. Hıristiyan günah bilinci, inanılan günahkarlık gerçeğine, onu sürekli akılda tutma emrinden daha az bağlıdır ve bu tam da Hint kurtuluş doktrininin yasakladığı şeydir. Onun öğrettiği şudur: İnsan, nasıl düşünüyorsa öyle olur. Eğer sürekli kendisinin kötü ve aşağılık olduğunu düşünüyorsa, gerçekten de kötü olacaktır. İnsan, kendisi için kötü düşünmekten olabildiğince kaçınmalıdır; elbette o anki hakiki konumunu göklere çıkarmak biçiminde değil, daha iyiye gidebileceğinden asla kuşkuya düşmemek yönünde. İlerleme için hiçbir şey optimizmden ve düşüş için de hiçbir şey özgüven yoksunluğundan daha iyi bir araç olarak görülmez. Kendine inanmayan insan, sözcüğün tam manasıyla ateist olarak değerlendirilir. En yüksek ideal, insanın kendini sürekli, Hıristiyan doktrinine göre olduğu gibi günahkarların en günahkarı olarak değil, tam tersine en mükemmel olarak düşünebilmesi olmalıdır; böyle bir insan şüphesiz bu yaşamda bile mükemmelliğe ulaşabilecektir.

Hinduizm bir kez daha kesinlikle doğru taraftadır; ruhun mükemmel biçimde anlaşılması, günahkarlık düşüncesini yasaklama emrinden geçer; prensipte hiçbir şey Hıristiyan bakış açısından daha hatalı olamazdı. Şüphesiz Batı insanlığının sayısız hatasının kökleri bu psikolojik yanılgıda aranabilir. Bugün muhtemelen,

bunun üstesinden gelindiğini söylemek mümkündür. Geleneksel doktrini yalnızca içimizdeki özgürlüğünü kazanmış ruhlar reddetmez; aynı şey, Hıristiyan Kilisesi'nin canlı kalmış ve bu nedenle gelişmeye devam eden dalları içinde de giderek daha çok görülmektedir. Bu günah kavramı, ilkel zamanların kavramsal çapraşıklığının bir kalıntısıdır. O günlerde bu, yeterince yararlıydı: Pervasız atalarımız yalnızca, Tanrı'nın hiddetinden duydukları sürekli korku ile kontrol altında tutulabiliyorlardı ve başka hiçbir şeyle değil ama ancak nedamet ve tövbekarlık krizleri yardımıyla daha yüksek bir noktaya yönlendirilebilmekteydiler. Bugün bile günah bilinci birçokları için yararlıdır. Bu bilinçte, daha ağır basan seçeneklere rağmen ona bağlı kalmaya devam edecekleri duygusuna sahip olacak kadar mutlu olmuş kişilerin sayısı hiç de az değildir. Mazoşizm insanlarda derin kökler salmıştır; belli bir dereceye kadar herkes, canlılığının, daha üstün bir güç tarafından saldırıya uğradığında yükseldiğini hisseder; bir şehvet düşkünlüğü eğilimi çoğu Hıristiyan tövbekarın pişmanlığında açıkça gözlenebilir. Aynı biçimde, insanlığın bütün ruhani tipleri, er geç, günahkarlık kavramını reddetmek zorunda kalacaktır; bu kavram belli bir noktadan sonra yalnızca zarar verir, çünkü kendi içinde yanlıştır. Elbette günah vardır – insanın kendi içinde Tanrı'ya karşı düşündüklerine ya da yaptıklarına günah diyoruz; bu anlamda her derin insan günah bilincinin her zaman geleceğini bilecektir ve bu onun kurtuluşuna, ona ne açıklıkta göründüğüne bağlı olarak katkıda bulunacaktır, çünkü algı tek başına ani bir gelişmeye yol açar. Fakat burada, Hıristiyan'ın anladığı anlamda günahkarlık ve esas olarak yalnızca köleleştiren günah yoktur. İnsan, kendine ve kendisinden öncekilere ait eylemlerin ürünüdür. Varoluşunun her anında, Hıristiyanlığın daha sonraki bir zaman için sakladığı ödülü yaşar. Ve yapmış olduğu hiçbir şey onu suçlayıp mahkum etmez. Aslında ruh canlı olduğu ve daha yükseklere çıkma yeteneğine sahip olduğu sürece, günün en parlak ışıklarına genellikle en hızlı

biçimde en karanlık gecelerden ulaşır, çünkü karanlığın terörü ruhu, şafak vaktinin kendisine bağışlamayabileceği algıya zorlar –yolunu şaşırıp şaşırmadığı ve bunun hangi yönde olduğu algısı–. Burada, diğer birçok örnekte de olduğu gibi, Hintliler bizimle karşılaştırıldıklarında daha yaşlı ve daha bilge insanlardır. Ancak yalnızca bilgeliğin değil, ahmaklığın da kendine göre bazı avantajları vardır. Sanıyorum, gülünç ebedi lanet inancının niteliklerine ve derin öğretilerinin Hindu kitlelerine ne denli zarar verdiğine değindiğim yer Adyar'dı. Günahkarlık bilincine ilişkin durum da buna benziyor. Bu bilinç yaşamda, başka hiçbir şeyle başarılamayacak bir dokunaklılık yaratır; deneyime, onunla ayakta kalan ya da çöken özel bir derinlik katar. Tüm insanlar içinde Püritenler ve Müslümanlar en çok ve Hindular da en az karakter sahibi görünür. Bu, Hindularm, insana kendi dışında görünen, elle tutulur ve değiştirilemez bir kadere; diğerlerinin ise kendi mutlak otonomilerine inanıyor olmalarıyla açıklanabilir. Hint inancı gerçeğe karşılık gelir; mükemmel eğitimli bir bireyde, insanlığın düşleyebileceği en yüksek şeyi üretirken, eğitimsiz bireyi yaşamsallıktan uzaklaştırır; onu, kendini gevşekliğin kollarına bırakmaya teşvik eder. Bu birey için, ne denli kurgusal olursa olsun, yabancı bir güçten duyacağı hayırlı korkuda sürekli bir kendini kontrol motifine sahip olmak, muhtemelen daha iyi sonuç verecektir.

Kutsal kentte, yalnızca kutsanmış ve bilge kişilerle, yalnızca gerçek dinselliğin ve derin anlayışın ifadeleriyle karşılaşma beklentisinde olan insanın Benares'de yaşayacağı, vahim bir düşkırıklığı olacaktır: Aksine, dünyanın hiçbir yerinde daha çok hurafe ve anlayış eksikliği, daha ticari bir papazlık kurumu ve daha iyi hesaplanmış sahtekarlıklarla karşılaşılmaz. Görünür ve somut olguların bu denli çok böylesi bir inanca yol açtığı bir yerde,

kitlelerin hurafelere yatkın olmaması mümkün değildir; yalnızca gelişmiş bir birey, sembolle ampirik gerçekliği birbirinden kesin olarak ayırabilir. Ve böyle bir yanlış anlamadan hiç kimse olabildiğince para kazanmaya çalışmasaydı, bu pek insanca olmazdı. Yogilerin çok büyük bir bölümü kendilerini yukarıdaki Tanrı'ya doğru değil, aşağıdaki hayvanlara doğru eğitir: Bir insan, örneğin, her zaman iradenin emrinde olmayan kasları üzerinde kontrol sağlar, kalp atışlarını bilinçli olarak düzenlemeyi öğrenirse, bu onun, bir kurtun fiziksel koşullarına doğru gerilediği anlamını taşır; tıpkı haftalarca hiç zarar görmeden gömülü durumda toprak altında kalabilen bir insan örneğinin, kış uykusuna yatan hayvanların daha bile iyi yapabildiği şeyi kendisinin de yapabildiği anlamına geldiği gibi. Bu Hatha Yogilerin hepsi yavan ve tatsız tuzsuzdur ve böyle de algılanırlar; en hafif deyimle, zekaları tarafından kontrol edilen enerjinin tümü bedene hapsedilmiştir. Ve muhtemelen hacıların büyük çoğunluğu hurafelere az çok yatkındır. Ruhsal olguların ilk planda görüldüğü bir yerde böyle de olmalıdır, çünkü entelektüel açıdan şanslı ve eğitimli birey, dışsal yardım almaksızın doğru ve yanlış fikirleri ayırt etmek için yeterli özeleştiriye sahiptir. Kitle, bu dünyada ilerlemesi gerektiği sürece, ham ve gerçekçi doğadan yararlanır; bu nedenle, Hıristiyanlar ve Müslümanlar, Hindulara göre çok daha sahici bir izlenim bırakırlar. Hıristiyanlar ve Müslümanlar yalnızca elle tutulur somut şeyleri, yani bu gerçekliğin bütününün ne kadar küçük bir bölümünü oluştururlarsa oluştursun, gerçek olan, hayali olmayan şeyleri kabul ederler; diğerleri ise o kadar sıklıkla gerçekdışına yönelirler ki, sonunda kendileri gerçekdışı olup çıkarlar.

Fakat Hint felsefesinin derinliği, tam da, her yerde gerçeğin ifadesini görme yanılgısında ve böylece hiçbir şeyi yaşamdan dışlamamasında kanıtlanır. Hint ruhu uzun süre önce, tüm ampirik oluşumların kesinlikle dışarıdan belirlendiğini algılamıştır; o, bir insanın doğru mu yoksa yanlış mı düşündüğünün, eylemlerinin iyi mi

yoksa kötü mü olduğunun, gerçeğe mi gerçekdışına mı inandığının, dışsal etkenlere bağlı olduğunu bilir; bir insanın bir suçlu mu yoksa bir aziz mi olduğunun (geçmişin bütünlüğüne gönderme yapmaksızın, sadece tek bir yaşam açısından,) sadece bir rastlantı meselesi olduğunu bilir. Sonuçta, tüm görünümler aynı anlama sahiptir. Beyinde küçücük bir dişlinin çekilip alınması halinde, bilge kişi bir ahmağa dönüşür; olumlu dışsal koşullar küçük bireye büyük görünme şansı verir; şans eseri yaşanamayan bir deneyim, Tanrı'yı arayan kişinin nihai aydınlanmaya ulaşmasını önler: O halde kim, görüntünün varlıkla mutlak bir ilişki içinde olduğunu iddia edebilir? Bu nedenle, yanlış olgulara inancın, metafizik olarak, doğru olgulara inançla aynı kategoriye yerleştirilmesi, zihinsel yapılanmanın gelişigüzel bir ürünü değildir: Anlama yeteneğine sahip olmayan kişi ilahi güçle olan ilişkisini, algılama yeteneği olan bir başka kişiden daha farklı biçimde kurmak zorundadır. Egzoterizm (dışsal, genel felsefe) ile Esoterizm (batıni, gizil felsefe) Hindistan'da, Katoliklik'te olduğundan daha esaslı bir ilişkiye sahiptir. Katoliklik, ifadenin görece yüksek formlarıyla alçak formları arasında yalnızca pragmatik bir bağ olduğunu onaylar: Yani egzoterik ve esoterik hakikat, ancak aynı amaca hizmet ettikleri sürece eşit değerde görülür. Hintli, aynı ilişkiyi elbette onaylar; fakat bunun ötesinde, hatanın doğru bilgiye, yalnızca pragmatik anlamda değil, ontolojik anlamda da eşit olabileceğini bilir: Büyük zihinlere kendini saf bir algı şeklinde gösterdiği halde, belli ampirik koşullar altında –entelektüel yetersizlik, eğitim eksikliği, yoğun duygusallık gibi– metafizik gerçeklik bilinci, gerçekdışma inanç biçiminde görünür. Belli fikirlerin, nihai anlamlarıyla bağlantılarının baştan beri mi varolduğu yoksa daha sonra mı oluştuğu, prensipte hiç önemli değildir; bu, hemen her zaman rastlanan şıktır; metafizik bağlantılar tarihten bağımsız olarak geçerlidir. Tüm nedenlerden bağımsız olarak, ne olursa ve ne zaman olursa olsun: Olaylar her zaman ve her yerde, Rishiler tarafından algılanan hakikati doğrulayacaktır.

Böylece, Hint hatası ile Hint bilgeliği arasında bir uçurum yoktur; her yerde birinden diğerine geçmek mümkün görünür. Bizim durumumuzda bu farklıdır, çünkü biz hala isimlere ve biçimlere bağlıyız, biz hala yaşamın bütünlüğünü akılla kavramak istiyoruz. Böylece bize, hakikat hatayı, mükemmel ifade mükemmel olmayanı ortadan kaldırıyor gibi görünüyor ve iki kavram mantık açısından birbiriyle çeliştiğinde, ikisinden yalnızca birinin doğru olabileceğini varsayıyoruz. Burada kendimizi, birçok başka yönde olduğu gibi, gelişmenin daha ilkel bir aşamasında buluyoruz. Bu nedenle, büyük çoğunluğumuz Hint bilgeliğinin sahip olduğu bütün derinliği anlayabilmiş değil. Örneğin, dünya edebiyatının belki de en güzel yapıtı olan Bhagavad-Gita çoğunluğa, felsefi değeri olmayan bir derleme gibi geliyor, çünkü birçok farklı düşünce biçimi kendini onun içinde eşzamanlı olarak gösteriyor. Bhagavad-Gita Hintli'ye ise ruhen mutlak bir bütün olarak görünüyor. Şimdiye dek varolan tektanrıcılıkların en radikal şekli olan Advaita felsefesinin kurucusu Shankaracharya pratikte bir dualist, yani yaşamı boyunca Sankiya-Yoga'nın destekçisi ve dinsel uygulama açısından bir çoktanrıcıydı. Bu nasıl mümkün oluyordu? – Shankara'nın mantıksal yeteneği tartışılmaz. Fakat o, salt bir mantıkçı olmanın ötesindeydi. Böylece farklı araçların farklı amaçlar için kullanılması gerekliliği ona doğal görünüyordu. Pratikte hiç kimse dualizmin ötesine geçemez; dualiteyi kabul etmeksizin düşünmek, hissetmek, çabalamak, hatta hareket etmek olanaksızdır. O halde onu niçin inkar edelim? Bu hiçbir şeyi değiştirmez; öte yandan, dualizmin pratikteki aşılamazlığı, onun Varlığa ait olduğunu kanıtlamaz; her halükarda bu, daha çok, algılama enstrümanımızın doğasına bağlıdır. Varolmak yine de "tek ve eşsiz olmak" demek olmayabilir; öte yandan bu, kendini birçok biçimde göstermesini de engellemez. O halde, aşırı bir tektanrıcı, Bir'in idrakını kolaylaştırdıkları sürece, birçok tanrıya dua edebilir. – Shankara'nın bakış açısına diğerleri karşı çıkmıştır: Dualiteyi

Varlığa bile atfeden okullar ve yine onu hem teklik hem de dualite olarak sunan diğerleri; teist, panteist, ateist yorumlar vardır. Bunlar metafizik gerçekliğin doğrudan ifadeleri olarak telaffuz edildikleri sürece, tümü eşit derecede haklı ve ortodoks görünürler: Akıl alanının uzak bölgelerinde geçerli bir karara ulaşmak açıkça olanaksızdır; orada, tüm felsefeler yalnızca ifade biçimleri olabilir. Algılamanın pratik amaçları için, yalnızca Sankhya-Yoga algılanır, çünkü tüm pratik algılama açıkça dualiteyi gerektirir. Bir mümin olarak sonuçta, herkes kendisine en uygun olan görüşü benimseyecektir, çünkü bu durumda pragmatizminkinden başka bir gerçek kavramı söz konusu olamaz. O halde, Hintliler eklektik midir? Aslında değildirler; yalnızca rasyonalistlerin tam tersi oldukları söylenebilir. Metafizik gerçeklerin herhangi bir mantıksal sistemde tüketici bir cisimleşme kapasiteleri olduğu hurafesi onlara sıkıntı vermez; ruhani gerçekliğin asla tek bir entelektüel koordinat tarafından belirlenemeyeceğini, bunun için birkaç koordinat gerektiğini bilirler. Monizmle dualizmin birbiriyle çeliştiği gerçeği, bu bağlamda, İngilizce ile metrik sistem arasındaki çelişkiden daha anlamlı değildir. Elbette, ölçülerin biri ya da diğerine çok güvenen insanlar vardır: Bu onların kişisel meselesidir. Birinin şu ya da bu nedenle, diğerine karşı avantajlı olduğu inkar edilemez: Bu gerçekten avantaj sağlamayan, sadece aptaldır. Fakat Hint bilgeleri –yalnızca onlardan söz ediyorum, Panditleri, bilginleri kastetmiyorum– bizim tipik hatamız olan, herhangi bir entelektüel oluşumu metafizik anlamda ciddiye alma hatasına asla ve asla düşmemişlerdir. Bu oluşumlar artık herhangi bir yoğunluğa sahip ve herhangi bir Maya oluşumundan daha gerçek değildir; temel gerçekleri az çok açık seçik ve az çok ikna edici sembollerle ifade edebilirler –bu az çok değerlerini belirler– fakat bu asla onlara özgü bir şey değildir. Buna karşılık Hintliler yalnızca varlıkla ilgilidirler. Onu her şeyde, her şey aracılığıyla, her şeye rağmen görürler. Böylece zihinsel yetersizlik ya da çelişkiler onlara yollarını

şaşırtmaz. Gita'yı "Kutsal olanın şarkısı" gibi, ilahi bir ruhun ifadesi gibi okurlar, çünkü yarım yamalak da olsa, onlarla konuşan O'dur.

Hint bilgeliğinin gerçek anlamı, nasıl oluyor da, bu konu üzerine birçok düzeyli çalışma yapılmış olduğu halde, Avrupa'da bu denli hatalı tanınıyor? Genel nedenler söz konusu olduğu sürece, temel hata muhtemelen bir dışsal koşula, en önemli araştırmacılarımızın, eğer Hindistan'da kalmışlarsa, yüzeysel biçimde kalmış olmaları ve onun yaşayan ruhuyla asla iletişime girmemiş olmalarına atfedilmelidir. Elbette, belli bir ifadenin ruhunu, kişisel ve yerel olarak bilgi edinmeksizin de anlamak olasıdır – örneğin, bir dil ya da bir felsefî metin; Batılılara, Hindistan'ı, onların kendi kendilerini anladıklarından daha iyi anlamış oldukları, teslim edilmelidir. Fakat hangi insan ya da hangi halk, en içten anlamının ne olduğunun, yalnızca anlamının mükemmel cisimleşmesi olarak belirdiği durumdaki ifadesinde algılanabileceğini söylemek istemiş olabilir. Bu çok nadiren olur; tüm felsefelerin en tek-seslilerinden olan Kant'ın felsefesinin bile, yaşayan düşüncelerimizle temas halinde olmayan bir yabancı tarafından gerçekten anlaşılabilir olduğu tartışma götürür. Şimdi Hintlilerin zihinsel yaratıları, dünya literatüründe yer alan benzerlerinden daha az olmakla birlikte, mükemmel biçimler olarak değerlendirilebilirler; onlar henüz mükemmel değildir, çünkü yaratıcıları, bizim anladığımız anlamda, yetkin ifade ile ilgilenmemişlerdir. Onlar, ne bilimsel kesinlikle, ne de ifadenin sanatsal açıdan dolu olmasıyla ilgilenmişlerdi. Yazıları oldukça farklı bir şeyi amaçlamıştı: Onlar bir yandan yaşayan geleneğin iskeletiyken, diğer yandan, ruhani hakikatleri idrak aracı ve son olarak da, onları topluluk dışı olanın yararına anlaşılabilir sembollerde sabitlemenin

kolay anlaşılır ve korunur yöntemiydiler – ama öğrenmek isteyenlerin yararına değil. Herkesin kabul edeceği gibi, onlar gerçekte bizim anladığımız anlamda ifadeler değillerdi. Böyle koşullarda anlamı harflerden çıkarmak nasıl mümkün olabilir? – Hint ve Helen ve hatta Kant felsefeleri arasına aynı derecede popüler ve hatalı bir paralel çekilmiş olması, üzücü olduğu halde, oldukça kolay anlaşılabilir: Hatalı anlaşılmış bir gerçek, doğru teorilerin temeli olarak hizmet edemez.

Hint felsefesi, işin özüne bir kerede inmek gerekirse, bizimkiyle karşılaştırılamaz, çünkü düşünce üzerinde temellenmemiştir. Her zaman Upanishadlarda gönderme yapıldığı gibi, geleneksel Hint öğretim yöntemini düşünelim: Bir öğrenci ortaya bir soru attığında, öğretmen ona doğrudan yanıt vermez, sadece şöyle der: Gel ve benimle on yıl yaşa. Ve bu on yıl içinde ona, bizim anladığımız anlamda "öğretmez": Sadece ona uzun uzun düşüncelere dalmak için zaman verir. Havarinin; düşünmesi, analiz etmesi, geliştirmesi, bir şey oluşturması gerekmez – O sadece, ruhunu tümüyle ele geçirinceye dek, kendisine sunulan sürecin içine gömülmelidir. Kant öğrencilerine şöyle derdi: "Benden belli bir felsefeyi değil, düşünmeyi öğrenmelisiniz." Hint Guru'nun müridine asla öğretmediği şey işte tam da budur. O, alışık olduğumuz sistemde, bazı şeyleri sadece ezberlemesi gerekirken, bizim arzulanır bulduğumuz şeyin tam aksini yapar. Burada, ünlü Sutra stilini de hatırlamalıyız: Hintlilerin en önemli düşünce ve öğretilerinin, yorumsuz anlaşılamayacak biçimde sakatlanmış kısalıkta ortaya çıkmaları: Bunun sonucunda, öğrenci bizim sistemimizde öğrenmekten hiçbir biçimde heyecan duymaz hale gelir. Hint bakışına göre, varlığın idrakine, yani Brahmavidya'ya (ulaşmak için çabalamaya değer yegane şey), düşünme süreciyle ulaşılamaz. Düşünmenin, her zaman bulunduğu alan içinde, onun ötesine geçmeden hareket ettiğine; metafizik algıya, duyular kadar yol açamayacağına inanılır. Hiçbir gelişme miktarının duyuların düşünceyi kavra-

masını sağlayamayacağı gibi, hiçbir düşünce miktarı da metafizik idrake yol açamaz. Bu, ancak yeni bir bilinç düzeyine ulaşmış bir insan tarafından başarılabilir. Metafizik hakikat bu görece derin bilinç haline, dışsal doğanın göze ve kavramlar dünyasının da akla göründüğüyle aynı doğru yoldan, doğal görünür. Bu nedenle, çalışma amaçları için, bu, düşünme işine değil, kişinin kendi içinde derinleşmesine ilişkin bir sorundur: Bu, gerçekliği belli bir enstrüman aracılığıyla kavrama değil, yeni ve daha iyi bir başka gerçekliği şekillendirme meselesidir. Hindistan'da, felsefi algı elde etme amacıyla yürütülen araştırma yöntemleriyle bizdekiler, bu nedenle kesinlikle karşılaştırılamaz: Biz düşünürüz, deney yaparız, eleştiririz, tanımlarız; Hintli Yoga ise uygular. Onun ideali, kişinin ruhsal organizmasını değiştirerek, Kant'ın deney olasılıkları için ortaya koyduğu sınırların ötesine geçmektir.

İki yöntemin bu birbiriyle karşılaştırılamazlığından, sonuçlarının karşılaştırılamazlığına varılır. Batılı, yönlendirerek, çıkarım yaparak, ayırt ederek, birleştirerek düşünceden düşünceye; Hintli ise koşuldan koşula ilerler. Birinci, soyutlamalar alanında, özel kavramlardan genel kavramlara, bunlardan düşüncelere, vb. giderek yükselir; ikinci, hiç durmadan bilinç formunu değiştirir. Elbette çeşitli düzlemlerde deneyimlediklerine, kavramsal şekillerde yaptıklarına bir düzen vermiştir ve bu kavramlar, sözcüklerin girebildiği alanlarda, sıklıkla bizimkilerle özdeş bulunur. Hintliler Mutlak'tan da söz ederler. Fakat bu kavram bizim için belli bir soyutlama aşamasını ifade ederken, Hintli için, deneyimlenmiş öznel bir koşulu nesnelleştirmek anlamına gelir; bu nedenle de bir kimlik sorunu değil, bir orantısızlık sorunudur. Atman, Hintli için rasyonel bir düşünce değil, ulaşılabilir bir bilinç düzeyinin tanımıdır; Purusha hayali bir dünyanın ruhu değil, bir deney prensibidir, vb. Bu nedenle biz, bütün Batı felsefelerinde, aklın yasaları tarafından bir arada tutulan, sınırları bir tarafta fevkalade güncel olaylar, diğer tarafta olası en aşırı soyutlamalar olan sistematik bir

içeriğe sahibiz; Hint felsefesinde ise elimizde, en aşağıdaki varoluş biçimlerinden en yukarıdakilere kadar ruhun olası çıkışlarının deneysel bir tanımlaması vardır. Her iki örnekte de çeşitli aşamaların tanımı için kullanılan kavramlar ne denli benzer olursa olsun – Hint felsefesi ile Batı felsefesi özünde tümüyle uyumsuzdur; aralarında hiçbir şekilde bir bağlantı yoktur.

Elbette, Hint felsefesinin yaşayan çekirdeği sıklıkla, skolastikliğin sert kabuğuyla kaplanmış gibi görünür. Oysa skolastiklikte özlü ya da gerekli bir şey gören insan, St. Thomas'ın öğretilerinin özünü mantıksal yapılarında gören kişiden daha çok yanılır. Her iki örnek de, gerçekte yaşam koşullarından biri olan bugüne, rasyonel bir bağlantı olarak yapılan girişimleri ifade eder. Bu türden girişimler asla başarılı değildir, asla başarılı olamazlar ve bu nedenle de ciddiye alınmamalıdırlar. Kişi eğer anlamak istiyorsa, onlar aracılığıyla, işin özünü görmelidir. Ve bu öz, Hint skolastikliği örneğinde, asla görülmesi güç bir şey değildir, genellikle gün kadar açıktır. Hintliler hiçbir zaman, bizim Ortaçağ filozoflarımız gibi, kararlı birer rasyonalist olmamışlardır, çünkü hiçbir zaman Yunan geleneğini yüklenmemişlerdir. Böylece, mantıksal ağları daima basmakalıptır ve asla güçlü değildir. Tüm görece derin filozoflar, onların gerçekten ne kastettiklerini anlamıştır. Böylece, Hint bilginleri arasında bile, Yoga uygulaması, varlığın algılanmasına giden yol olarak değerlendirilir. Panditler Hindistan'da, bizdeki gibi bilge kişiler olarak düşünülmez, oldukları gibi algılanırlar: gramerciler ve antikacılar.

St. Thomas Aquinas'a değindim: Gerçekten, eğer Batı literatüründe Hint felsefesiyle karşılaştırılabilecek bir şey varsa, o zaman bu, büyük teoloji doktorlarının metinleridir. Fakat bu karşılaştırma bile bizi fazla ileriye götürmez, çünkü başlangıçta onlar da Rishilerden farklı bir yönde aynı yolu izlemişlerdir. Katolik Kilisesi, doğru olduğu varsayılan bir inancı güçlendirmek ve bu inancın ruhundaki insanı mükemmelliğe yönlendirmek için,

daima yalnızca Yoga'yı kullanmıştır. Katolik Kilisesi, insanları asla bağımsız bir algıya yönlendirmek istememiştir. Bağımsız ve doğru bir algıyı teşvik etmek, büyük ve zorlu Raja-Yoga sanatında ise tüm alıştırmaların tek hedefiydi.

Hint felsefesinde rasyonel ve sistematik olan her şey gereksiz süprüntüden başka bir şey değildir; bu, sözcüğün en kötü anlamında skolastikliktir. Felsefe diye bir şey varolduğundan beri, ruhsal bilgi ile skolastik düşünce el ele gitmiştir: Zihnin aklın ötesindekileri doğrudan algıladığı (ya da algıladığına inandığı) noktada, bir insanın bağımsızlığını zarar görmeden koruyabilmesi için, olağanın üstünde eğitimli olması gerekir. O genelde akla, bildiği şeyleri, *coute que coute*, kanıtlaması emrini verir ve hakikatten emin olduğu ve bu nedenle gerçekten kanıta gereksinimi olmadığından, varsaydığı şeyleri gösterdiği sürece, şüpheli gösterilerden bile memnun kalır. Thomas Aquinas'ınki kadar soylu bir ruhun, kendi sisteminin yetersizliğini nasıl olup da asla algılamadığı, ancak böyle açıklanabilir.

Hint skolastikliği, Batı'nınkinden sonsuz derecede kötüdür (Panditler bildiğim profesör tipinin en kötü cisimleştirilmesini temsil ederler), çünkü onun bir topla oynar gibi oynadığı kavramlar, kökeninde entelektüel kavramlar değil, somut koşulların tanımlarıdır; öyle ki, ortaya çıkan yapıların temeli yoktur. Fakat o zaman tüm Hint felsefesi az çok skolastiktir. Shankara ya da Ramanuja'yı savunmak yararsız: Onlar filozof olarak skolastiktiler, düşüncelerinin uygulamak ve kanıtlamak zorunda olduğu belli kanılardan yola çıkmışlardı; ve bu da onları, Batı'nın bütün eleştirel düşünürlerinden daha aşağıda bir yere yerleştiriyordu. Böylece Oldenberg ve Thibaut, Hint felsefesini göklere çıkarmaya çalışanlara karşı şüphesiz haklıdırlar. Fakat kişi onun herhangi bir

sistemde ya da dünyanın herhangi bir belirli görüntüsünde tümüyle cisimleştirildiğini varsayarsa, bu durum, Hint ruhunun bir dizi yanlış anlaşılmasını içerir. Advaita'ya, Dvaita ve Visishtadvaita karşı çıkar; monist metafizik, varoluşun ve algının dualist teorisini tamamlar; *tat twam asi* mantığının görünüşte şekillendiren anlamı, farklılıklara ilişkin en ince duyarlılıklarla ortadan kaldırılmaktadır; aşırı bir birlik bilincinin tüketici eğilimine, mitlerin ve tanrıların en zengin toplamı tarafından karşı saldırıda bulunulur. Hindistan'da aslında Batılı anlamda monizm, panteizm ve birlik bilinci yoktur; yani hiçbir yerde çok-taraflılığın parçalı algısının sıkıntısı çekilmez. Görüntüler dünyasının zenginliğine zarar vermenin çok uzağında olan Advaita öğretisi, bu büyük zenginliğin bir ifadesini, Hint ruhunun canlı ağacının bir dalını daha içerir. Bu, Rishilerin onu anlama biçimidir. Ve eğer bu doktrini kişisel olarak bir diğerine karşıt biçimde uygulamışlarsa, bu, ampirik nedenlerle, kendine özgü bazı ampirik biçimler tüm varlıklara uygun olduğu için yapılmıştır. Onlar Brahma'nın aslında ne olduğunu ya da hatta onun varolup olmadığını ya da onun çok-taraflı ya da tam tersi olup olmadığını tartışmanın beyhude olduğunu düşünürler. Herhangi bir mutlak gerçekliğin varlığı onlara kesin gözükür ve Brahman terimi de bunu ima eder. Ondan nasıl bir düşünce ya da imge oluşturacağımız, bizim zihinsel konumumuza bağlıdır. Bhakta daima Theism'e, öte yandan Gnani ise birliği vurgulayan bir doktrine eğilim duyacaktır. Daha derin olan kendi içine sızar; kişinin varlığı bilincinde ne kadar çok idrak edilirse, birlik duygusu da o kadar güçlenir; bu nedenle kişinin, algı açısından bakarak, temel birlik doktrininin, metafizik gerçekliğin en iyi ifadesi olduğunu iddia etmek için her türlü nedeni vardır. Araştırmacı olarak Rishiler aşırı ampirikti; onlar yalnızca deneyime inandılar. Kişi onların felsefesini bildik kategorilerden herhangi birinde düzenleyebildiği sürece, onu pragmatik olarak tanımlamalıdır. Onlar, gerçekte, ideal pragmatiklerdi; William James ve F. C. S. Schiller'e, yaşayan tüm

hakikatlerin kökeninin somut koşullarda bulunabileceği konusunda katılacaklardır; çünkü hiçbir görünüm metafizik açıdan önemsiz bulunmaz; onlardan her birinin, algı örneğinde belirli somut bir görünüm olarak bireyin gerçekliğinin, yeteneğine, önyargılarına ve isteklerine bağlı olduğu anlamına gelen, ampirik koşulların ürünü olduğu söylenir. Onlar bir gülümseme eşliğinde, bu teorinin son sözü söylemediğini; onun yalnızca, bizim gerçek dediğimiz şeyin ifadesiyle ilgili olduğunu ekleyeceklerdir. Onun anlamı, pragmatizmin çerçevesinden dışarı taşar. Ortada, hiçbir koşulun ulaşmadığı, buna karşılık yaşayan tüm koşullara hayat veren ve varlık armağan eden bir gösteriler "ötesi", saf anlam alanı vardır. Bilincini bu alana yükseltmiş olan ve orada sürekli biçimde nasıl tutacağını bilen insan, pragmatizmin ötesindedir; tüm koşullar aracılığıyla görür; algısı gerçekten kendi kendine yaslanan, tüm görünümlerin yaşayan nedeni olan yaratıcı gücü yansıtır. Böyle bir insanın "hakikat"e sahip olduğunu söyleyebilirdik; ancak bu gerçekdışı bir ifade olurdu; pragmatik kişi böyle bir kavramı boş olarak değerlendirmekte (bu, mantıksal bir hakikat değil de, bir yaşama meselesi olduğu sürece) tümüyle haklı olurdu; çünkü bu, anlamın kendisiyle değil, yalnızca anlamın ifadesiyle tanımlanabilirdi ve tüm ifadeler mutlaka görecedir. Bilim adamlarının hata kadar doğrunun ötesinde olduklarını, bu farkın onlar için varolmadığını söylemek en doğrusu olacaktır. Onlar, kendini hatada olduğu kadar doğruda da gösterebilen, saf, canlı anlamın alanında yaşarlar. Bu anlam, bu şekilde hayal edilemeyen ya da kavranamayan, saf bir biçimde yoğun, dinamik bir varlıktır; buna nerede ve ne şekilde girişilecek olursa olsun, ebedi bir anlamdansa yetersiz, geçici bir gösteriye bağlanırız. Böylece Rishi bile, konuşmak zorunda kaldığında, koşullarla tanımlanabilen, görece doğru sistemi uygular. Fakat kişi bu anlamı doğrudan verebilir; ondan yola çıkarak düşünebilir ve hareket edebilir ve o zaman, düşündükleri ve yaptıkları kesinlikle uygunsuz görünür

Hint felsefesindeki örnek ve ebedi değerdeki nitelik, içinden çıktığı derinlik ruhundan kaynaklanır. Sahip olduğu tüm görüntüler, daha mükemmel bir biçimde hayal edilebilir. Varlığa daha derin bir biçimde sızılabileceğine inanmıyorum; bana en uç derinliklere burada ulaşılmış gibi görünüyor. Hintliler statik hakikat kavramının üstesinden gelmiş ve onun yerine, anlamını değiştiren, daha dinamik başka bir şey koymuşlardır: Bunu biz de er geç yapacağız. Biz de bir gün, varlığın algısına, kavramsal aygıtımızın en ileri aşamalara ulaşan mükemmelliği ya da bilincimizin en tüketici keşfiyle değil, ancak yeni ve daha yüksek bir bilinç formu elde ederek ulaşılabileceğini idrak edeceğiz. İnsan dünyevi algı enstrümanının üzerine çıkmalı; klasik soyut ifadesi Kant'ın eleştirisinde yer alan biyolojik sınırlarının, çapının ötesine geçmelidir; bilinci, yüzeye mahkum olmak yerine, varlığının birincil nedeni olan derinlik ruhunu yansıtmayı öğrenmelidir. Bu görece yüksek gelişme Hindistan'da başlamıştır; işte Hindistan'ın varlığa ilişkin algısının ve yaşam bilgeliğin mucizesinin nedeni budur. Devamını bizim getirmemiz gerekmektedir.

Hint metafiziğinde değerli ne varsa hepsinin kaynağı olan sezgilerin sahibi bilge kişinin, bu en çok arzulanan ve en derinlerdeki bilinç katmanına ulaşmış olduğu gerçeği, Yoga uygulamasına bağlanabilir. Yoga, tüm Hint bilgeliğinin pratikteki temel taşını simgeler. Biz tüm umutlarımızı deha üzerine kurarken, onlar çoğu şeyi eğitim ve pratik alıştırmalardan beklerler. – Bir gün bir Hindu bana şöyle söylemişti: "Hakikati keşfetmek için muhteşem zihinlere gereksinim duymanız, ne denli gelişmemiş olduğunuzun belirtisi; siz olağandışı rastlantılara bağımlısınız. Her şeyden önce, hakikat orada, herkes tarafından bulunabilecek bir yerlerde, en küçük olguda gizlidir: Yeterli eğitim ve alıştırmalar sonucunda onu

herkes algılayabilir. Siz sabırsızların, doğal olan bir şeyin bilincine varmak için olağandışı bir bireyin doğmasını beklemek zorunda olmanız, ne korkunç bir yanılgı (çünkü her hakikat doğaldır!)." – Hindu şüphesiz prensipte haklıdır. Yeteneğe olan bağımlılığımız gerçekten bir dereceye kadar öldürücü. Fakat ondan kurtulmak mümkün mü? Mümkün olduğunu, Hint bilgeliği mucizesinin varlığı kanıtlıyor. Orada, yaratıcıları bilindiği sürece, sözcükten bizim anladığımız anlamda muhteşem zihinlerle bir ilgimiz yok. Stili ve tonundan, bir dehanın nitelikleri, orijinalliği, gücü, yeteneklerinin zenginliğiyle ilgili sonuçlar çıkarmak mümkün: Tüm bir Hint tarihinde, yegane istisna Buda olmak üzere, Batılı anlamda muhteşem bir zihin olarak algılanabilecek hiç kimseyi tanımıyorum; bizim büyük düşünürlerimizle kabataslak bir karşılaştırmaya bile dayanabilecek tek bir Hint filozofu düşünemiyorum. Ramanuja gibi, Shankara ve Vyara da, en fazla, ikinci sınıf filozoflardı. Ancak yine de, en derin feraset sahibi olan örneklerin çoğu, Antikçağ'ın Rishilerinden değil, onlardan gelmektedir ve Hint bilgeliği, varolan en derin bilgeliktir. Kanıtlanamayacak bir iddiada bulunuyor değilim; ilerledikçe, Hintlilerin görüşlerine daha çok yaklaşıyoruz. Psikolojik araştırmalar, teorik ortam ne denli yetersiz olursa olsun, ruha ilişkin eski Hint biliminde yer alan iddiaları adım adım onaylıyor. Felsefi eleştirinin sonuçları, eski Rishilerin mitsel olarak gizlenen sezgilerini doğruluyor ve Bergson'la birlikte metafizik bile, Hindistan'ın başlangıçtan beri ilerlediği yöne dönmüş durumda, çünkü onun metafiziği başka hiç kimseninkine, Hint Acvagosha'nınkinden daha fazla benzemiyor.

Hindistan, algısını, Yoga sistemine göre yapılan eğitim ve alıştırmalara borçlu. Ardındaki düşünce şöyle özetlenebilir: Konsantrasyon gücünü yükselterek insan, sınırsız güçte bir enstrümanın kontrolünü ele geçirir. Eğer bu enstrümanı mükemmel biçimde kontrol ederse, dünyadaki herhangi bir nesneyle doğrudan

temasa geçmesi, belli bir mesafeden bir eylemde bulunması, bir tanrı gibi yaratması, istediği şeylere kavuşması mümkündür. Yoğunlaştırdığı dikkatini yalnızca tek bir noktaya yöneltmelidir, o zaman onunla ilgili her şeyi bilir. Bir problemi anlamak ve çözmek için, yalnızca ona dönmesi yeterlidir. Mükemmel Yogi'nin dünyada etkili olabilmek için herhangi bir alete, nihai algıya ulaşabilmek için bilimsel bir aygıta gereksinim duymadığı söylenir; o her şeye kadirdir ve her şeyi doğrudan deneyimleyebilir. – Mükemmel bir Yogi'nin hiç varolup olmadığı, çok önemli değildir. Temel, belirleyici unsur, daha önce Adyar'da da açıklamış olduğum gibi, Yoga teorisi prensibinin açık seçik doğruluğu, kanıtlanmış tüm deneyim teorilerine hakkını verme biçimi ve ulaşılabilir diye tanımlanan en olağandışı olayların bile içsel olasılığıdır. Şüphesiz ki, konsantrasyon gücü, ruhsal mekanizmamızın bütününün gerçek itici gücüdür. Performans kapasitemizi hiçbir şey onun artması kadar yükseltemez; hangi alanda olursa olsun, her başarının kökeni, bu gücün akıllıca kullanılmasında aranabilir. Hiçbir engel olağandışı bir irade gücüne, yani nihai hedefe konsantre olmuş birine sonsuza dek direnemez; yoğunlaşmış dikkat her problemi er geç, özel bir tabiat tarafından algılanma şansı olan tüm yönleriyle açığa çıkmaya zorlar. Yogi felsefesi, yeterince yüksek derecede konsantrasyonun, doğal yeteneklerin yerini aldığını iddia eder. Matematikçinin kendine özgü niteliklerinin nihai anlamda ayırt edici yanları nedir? Yogiler bunu, matematiksel ilişkileri açıkça gözünün önünde canlandırma ve onları, karakterleri ve olası sonuçları kendilerini açıkça belli edinceye dek dikkatle gözleme kapasitesi diye yanıtlarlar. Çünkü onlar oradadır, zihinsel dünyada, doğadaki herhangi bir nesne gibi mevcutturlar, sorun yalnızca, onları algılama meselesidir. Eğer nesnel olarak geçerli, algılansın ya da algılanmasın kendi başına varolan bir şeyle ilgili olmasaydı, matematiksel bilim diye bir şey de olamazdı. Tüm tanıma algıdır;

düşünme, yönlendirme, çıkarsama yalnızca algıya ulaşma araçlarıdır. Görünmez ilişkiler örneğinde bile insanların, işlerin nasıl gittiğini *görüyorum* demeleri boşuna değildir; aslında insan soyut bir bağlantıyı da algılar Dışsal bir nesnenin gözlemi, bir ressamın düşgücünün görüntüsü, bir düşüncenin kavramsallaşması ve bir düşüncenin zihinsel imgesi arasında prensipte bir fark olduğunu onaylamak haksızlıktır. Hepsinde aynı sorun söz konusudur: algı sorunu. Yalnızca nesneler ve organlar farklıdır. Fakat bir olgu olarak bir fikir, önümüzde duran ağaçla aynı derecede dışsal bir şeydir; onu ya algılarız ya da algılamayız. Duyusal algı dünyasındaki bilgi gibi, düşünceler dünyasında da anlama yalnızca, bireyin hangi açıklıkla gördüğüne bağlıdır. Bunu iki şey izler: Her şeyden önce, yetenek dediğimiz şeyin nesnel anlamı: Yetenek, özellikle belli türde görüntüleri algılayan bir bireyin kişisel özelliğidir; kötü matematikçi konsantrasyon güçlerini soyut semboller ve onların arasındaki ilişkilere yönlendirmeyi başaramayan insandır; bu yorum, bir insana hipnoz seansında, normalde sahip olmadığı bazı yetenekleri "önermenin" mümkün olabildiği gerçeği tarafından kanıtlanır. – Daha önceki genel değerlendirmeden çıkarılabilecek ikinci ve en önemli sonuç ise şöyledir: Ruhsal mekanizmasına, konsantrasyon gücünü her yönde eşit ustalıkta kullanabilecek kadar, tümüyle hakim olan insan, yüzde yüz bir dikkati belli bir noktaya, belli bir probleme sabitleyebilen insan, eğer konsantrasyon yeteneği güçlüyse, her bağlantıyı ayrı ayrı algılayacaktır (çünkü bu bağlantıyı mükemmel bir açıklıkla görür): Hakikati her yerde doğrudan algılayacaktır. Böyle bir insan bilimsel bir aygıta gereksinim duymaz; mantıktan, her şeyi gözden geçirmelerden tümüyle tasarruf edebilir, çünkü bunlar yalnızca algıya giden araçlardır; o, olağanüstü bir yeteneğe bile ihtiyaç duymayacaktır, çünkü önemli sonuçlara, mükemmel biçimde kontrol edildikleri sürece kusurlu araçlarla da ulaşılabilir. Ve burada da deneyim benzerliği başından beri bu teorinin lehinedir: Diğerlerinin, binlerce

ara aşamayı geçtikten sonra, dolambaçlı yollardan ulaşabildiklerini doğrudan ve bir anda algılayan, dehanın özü değil midir? Yeteneklerin yerine eğitimi geçirmek gerçekten mümkündür, gerçekte yalnızca yeteneklerin ötesine geçmek bile kişiyi yönlendirebilir. Bu nedenle, Hint bilgelerin, tartışmasız daha küçük yeteneklerine rağmen, Batı'nın en büyük dehalarından daha derin görüşler geliştirmiş olmaları hiç de şaşırtıcı değildir.

Yoga felsefesine ilişkin bu kadar yeter. Harfi harfine, burada tanımlamış olduklarımı öğrettiğini iddia etmek istemiyorum, fakat tanımımın, onun sahip olduğu nihai anlamın olası bir cisimleşmesini içerdiğinden de eminim. Buna karşı bir şey söylenebilir mi, bilmiyorum; bunun gerçekliğe uygun olduğu kanısındayım. Dahası, konsantrasyon gücünün temel anlamının Hintliler tarafından keşfedilmesinin ve her şeyden önce, onu yükseltme yöntemlerinin, şimdiye dek yapılmış en önemli keşiflerden biri olduğunu da düşünüyorum. Bundan yararlanmadıysak, aptal olmalıyız. Hintlilere göre o denli yaşamsalız, elimizde o denli çok ruhsal sermaye var ki, yalnızca kendimizi yeterince geliştirsek, kim bilir nerelere ulaşırdık? – Burada sadece öngörmüyorum, deneyimlerimden yola çıkıyorum. Hindistan'da geçen günlerimin başlarında, bir Yogi'yle ilham konusunu tartışmıştım. Ona, biz Batılıların bu kavramdan ne anladığımızı ve ilhamın zaman zaman ziyaret ettiği kişilerin durumunun nasıl da trajediye dönüştüğünü anlattım; ilham hiç de elde tutulmaya elverişli bir şey değildi. Burada Yogi sözümü kesti. Niçin kalmıyor? Görünüşe göre, yalnızca onu nasıl elde tutmanız gerektiğini bilmediğiniz için. Elbette tutulabilir; bu yalnızca, herhangi bir başkası gibi normal koşul haline gelebilecek, özel ve hiçbir biçimde doğaüstü olmayan bir bilinç halini içerir. Sizin yerinizde olsaydım, ilham benim normal durumum oluncaya dek huzura kavuşmazdım – sözlerinize bakılırsa, sahip olduğunuz en iyi şeyler, bir ilham halinin eseri. Bu öğüt, fazlasıyla, zamana saplanıp kalmamı sağladı. Raja-Yoga yöntemini uygulamaya başladım; anın esinlediklerini düşüncelere ve sözcüklere

aktarmak yerine, içinden çıktığı bölgeye odaklanmayı ve mümkünse oraya yükselmeyi denedim. Ve sıkı durun! Girişim başarılı oldu: Normalde birkaç saniye içinde kaybolacak bir düzeyde, belli süreler için kalmayı başarmak mümkündü: Böylece daha da yüksek bir düzeyin bilincine varmaya başladım. Yogilerin iddia ettiği şeyi kendim için denedim: her bilinç halinin fenomenolojik olarak bir başkasına eşdeğer olduğu iddiası. Tıpkı herkesin, ruhunu, duyularla algılanabilir olan dışsal dünyada, sabit bir güncellik olarak beliren alanda başıboş gezinmeye bırakabileceği gibi, zihin "sakinleştiğinde", düşgücü, o "sarhoş maymun", sessiz olmayı ve kavramları, tıpkı ağaçları inceler gibi soğukkanlılıkla incelemeyi öğrendiğinde, zihinsel imgeler dünyasında dolaşmak da olasıdır. Ve kişi, bunun ötesinde, yeni oluşmuş fikirleri derhal düşüncelere ve kavramlara dönüştürmeyip, onları öylece tutmayı öğrenirse, o zaman Platon'a düşüncelerinin doktrinini esinlemiş olan şeyi deneyimler. Fakat fikirler dünyası en yüksek basamağı simgelemez: O, saf anlamın alanını yükseklere yerleştirir ve orada yaşayan kişi pekala sürekli olarak her şeye kadir olabilir. Özellikle, bu kadar ileri gidemediğimi ifade etmeliyim. Yine de belli aralıklarla, Platon ile aynı deneyimin içinden geçtim: Fikirleri nesneler gibi inceleyebildim. Bu süreçlerde; onların bağlantısını, kökenini, anlamını algıladım; düşünmek zorunda değildim ve bazen onların ardını ve çevresini dolanmayı başardım. Plotinus'dan Schelling'e kadar filozofların onca uygunsuz biçimde "entelektüel tasavvur" olarak tanımlamış oldukları gücü kullandım (entelektüel değil, diğerleri kadar ampirik bir şey; yalnızca başka bir bilinç düzleminden). Normalde ancak dolaylı yoldan çıkarsanabilecek bir şeyi, doğrudan algıladım. Bu deneyimleri yaşadığımdan beri, Hint ferasetinin derinliğine artık şaşırmıyorum. Kişi ruhsal olayları mükemmel bir dikkatle gözlemeyi öğrendiğinde, algı kaçınılmaz oluyor. Açıkça nihai olan her şey, karşılığında, kişinin gözlerini dışsal nesneler kadar, kavramlar ve zihinsel imgeler üzerinde de tutmasının artık zor olmadığı yeni bir gözlem temeli olarak hizmet edebilir; ideal

ilişkileri ampirik inanç ilişkileri olarak değerlendirmek güç değildir. Bu, Hintlilerin, kendilerinden önceki herhangi bir epistemolojik eleştirellikten yararlanmaksızın ve sahip oldukları cılız bilimsel donanıma rağmen, metafizik gerçekliği bir kerede, fikirler ve görünümler dünyasıyla ilişkisi içinde, niçin doğru biçimde algılamış olduklarını ve aynı zamanda, niçin psikolojilerinin, ifade biçimleri hakkında ne söylenirse söylensin, bizimkilerin bugüne dek yapmış olduklarıyla karşılaştırılamayacak denli, çok daha engin derinliklere ulaştığını da açıklar. Bu, sonuç olarak aynı zamanda, Hint bilgeliğinin eşsiz derinliğini de açıklar. Büyük Rishiler sürekli kendi derinliklerinde yaşamışlardır. Batı'nın hiçbir bilgesi şimdiye dek bunu yapmamıştır. Şüphesiz ki fikirleri tasavvur etme kapasitesine sahip olan Platon, onların ardına nasıl bakılabileceğini bilmiyordu ve bu nedenle onların gerçek karakterlerini belirlemekte de başarısız oldu; onlara hak ettiklerinden fazla değer verdi. Üstelik, onları yalnızca zaman zaman gördü: Böylece, onlara yalnızca zaman zaman değindi ya da görünümler dünyasını ancak kendisinin esinlendiği anlarda aydınlattı. Plotinus, Atman'dan gelmek dışında hiçbir şey yapmadı; sözlerinin ardında hep Atman vardı. Fichte ve Hegel, kendi adlarına, görünümleri derinliklerden oluşturmaya çalıştılar ve başarılı da oldular; Nietzsche ise onları, şans eseri yaptığı rastlantısal uçuşlarda ışıklandırdı: Onlardan biri bile gerçekten kendi derinliklerinde yaşamadı. Ne denli yetenekli olurlarsa olsunlar, konsantrasyon güçlerini yeterince geliştirmemişlerdi; bu nedenle ampirik rastlantılara bağımlı kaldılar. Hiçbir Batılı zihin, sürekli olarak en derin benliğinde yaşayabilmek için gereken konsantrasyona sahip olmamıştır. Bu eksiklik belki de en fazla, Goethe örneğinde belirgindir. Bu adam muhtemelen, derinliklerden gelen ışınlarla aydınlanmış sözcüklere, son yüzyıllardaki herhangi birinden daha çok dönüktü; fakat aynı zamanda çıktığı bölgede kalma konusunda diğer büyük insanlara göre daha yeteneksizdi. Onun normal varlığı yüzeyde sürmekteydi ve derin sulara daldığında, aşağıda geçen o süreyi yüzeyde telafi etmesi gerekiyor-

du. Onun Faust'u, bu yetersizliğin bir başka şekildeki ifadesini temsil eder. Bu şiirde, üst üste binmiş koşullar görürüz ve hiçbir koşul, kendinden öncekinden daha derin bir durumu ifade etmez; son eylem yaşamın bütününü karşılamaz, sadece, rastlantıyla sonuncu olmuş ve aynı şekilde rastlantıyla en yüce olarak değerlendirilen ek bir koşulu gösterir.

Kişinin organlarının olgunlaştığı andan itibaren tüm içsel ilerleme, gerçekte, konsantrasyona bağlıdır; benim kendi gelişimim bunu kesinlikle doğruluyor. Yirmi yaşındayken, bugün olduğumdan daha aptal değildim. Fakat çeşitli yönlerdeki kapasitelerim henüz düzenlenmemişti ve onlardan tek bir tanesi bile, tek başına değerlendirildiğinde kaydadeğer değildi; henüz sonuç adına hiçbir şeye ulaşmamıştım. Edebi ve felsefi eğilimim baskın hale geldiğinde, ruhumun ışınlarını toplayabileceğim ideal bir odak noktası elde ettim ve bu ışınlar zaman içinde yoğunlaştıkça, kapasitem de o oranda arttı. Başlangıçta bir cumhuriyetken, yavaş yavaş bir monarşiye dönüştüm, yıldan yıla kendi üzerimde daha çok hakimiyet sağladım ve bunlara zihnimin güçlenmesi eşlik etti. Uzun süre, daha başlangıç aşamalarında kendimi eğitmemin temel problemi olarak algıladığım, bu güçlerimi toplama işini, sinirlerimin zayıflığı güçleştirdi; her çıkışı, bir dereceye kadar beni yüzeyselliğe mahkum eden bir çöküntü izledi. Elbette *Gefüge der Welt* adlı eserim yüzeysel bir çalışma değildir, çünkü o sıra ilk gençlik tutkusuyla doluydum;* fakat *Unsterblichkeit* adlı eserimde yer yer boşluklar vardır ve bu yalnızca, onun yaratımı sırasında sinirlerimin sağlıklı olmamasından kaynaklanmıştır. Eğer sinirlerim daha güçlü olsaydı, yüreğime diğerlerinden daha yakın olan bu eser,* *Prologomena*'m-

* Üçüncü baskısını hazırlarken, bu kitabı kısmen yeniden yazdım; böylece artık, bir zamanlar amaçlamış olduğum şey haline geldi.

dan daha kötü olmayacaktı; çünkü bu sonuncuyu aynı yıl tasarladım, yalnızca neyse ki üç yıl boyunca üzerinde ayrıntılı çalışma yapmadım. İtici güç olarak derinlik, sinirsel enerjinin doğrudan bir fonksiyonudur. Beynini zorlayamayan bir insan, sezgileri ne denli derin olursa olsun, derin bir biçimde düşünemez. Bu, düşünce derinliğini dinamik bir kriterle ölçmeye cüret etmek gibi görünebilir, fakat bu mümkündür, çünkü zihinsel ışınların içeriye sızma gücü, yoğunluklarının derecesine ve onlar da mevcut sinirsel güce bağlıdır. Fakat bu gözlemi yaparken, konsantrasyonun gelişme için önemi henüz tüketilmiş değildir. Zihin kendini bir noktada topladığı ölçüde, durulur, bir enstrüman olarak o kadar güçlenir. Yüzey sürekli hareket halinde olduğu sürece, derinlerden gelen sezgiler onun içine girmeyi başaramazlar; ışın gönderme işini ne sıklıkta yaparlarsa yapsınlar, aydınlanma süreci yüzeyin şeklini değiştirmek için fazlasıyla kısadır. Bir noktada toplanmış olan zeka, yalnızca sezgilerin, içinden geçip gitmesine izin vermekle kalmaz, onları şekillendirilebilir, onlara esnek bir organ gibi hizmet eder, öyle ki sonuçta bütün ruh, en derindeki ışığı bile ifade edebilen bir araca dönüşür. Böylece kendimi yıldan yıla, içerik açısından daha dolu buluyorum. Ruhun yaşayan güçleri üzerinde giderek daha büyük hakimiyet elde eden çıplak ve soğuk akıl yerine, ben tam tersi, akıl insanından artan somutluğa doğru gelişiyorum. Zihnim –bir zamanlar efendim haline gelmişti–, bana esnek bir ifade aracı olarak giderek daha çok hizmet etmeye başladı. Tüm bu ilerici adımlar, artan konsantrasyonun doğrudan bir sonucudur. Kısmen güzel sanatlar dışındaki tüm bölümlerde, bu türden üretici güçler tüm insanlarda otuzlu yaşlarında muhtemelen dorukta olduğu halde, en önemli eserler yaş ilerledikçe verilir. Bu, zihnin, ancak daha geç bir dönemde, uzun süre önce keşfetmiş olduğu şeyleri görmesine izin verecek biçimde belli bir noktada toplandığı gerçeğiyle ilişkilidir.

Hint kültüründeki örnek nitelik, konsantrasyonun önemini

diğerlerinden farklı biçimde vurgulamış olmasında aranmalıdır. Yukarıda Yoga'ya ilişkin söylediklerim, bu kavramın Hintli'ye göre kapsadıklarının yalnızca bir parçasına gönderme yapmaktadır: Hintli için Yoga, kültür için verilen tüm mücadeleyi kapsar. Algı yeteneklerinin gelişmesi, her şeyden önce, yalnızca teknik bir meseledir; ancak yönü değişse bile problem, dışsal dünyanın güçlerini bize hizmet eder hale getirme çabalarımızla aynı düzlemde kalır. Dünyayı belli bir enstrüman aracılığıyla değiştirdik. Hintliler kendilerini öncelikle enstrümanın mükemmelleşmesine adamışlardır ve hangi alternatifin seçilmesi gerektiğine karar vermek, ancak önceden belirlenmiş pratik hedefler sayesinde mümkündür. Hindistan'ın Batı üzerindeki mutlak üstünlüğü, gerçek anlamında kültüre, yüzeyi genişletme yoluyla değil, derinlik anlamında düzlem değiştirme yoluyla ulaşılabileceği temel kabulüne ve bu süreçte derinleşme de, konsantrasyon derecesine bağlıdır. Konsantre olmuş bir birey asla yüzeysel değildir; o, kendini yoğunlaştırdığı yönde (bu elbette ki, tüm yönler ya da en temel yön olmamalıdır,) derinleşmek zorundadır. Bu nedenle, Hint bilgeliği, dinsellik ve ahlakın çalışarak kazanılabileceğini iddia eder – Sokratçı anlamda öğretilebilir bir şey olarak değil, her birey için bilinçli bir kendini eğitme yoluyla ulaşılabilir bir şey olarak. Yalnızca yüzeysel varlıklar dinsellikten uzak olabilirler; ruhun derinliği yüzeyde parlar parlamaz, Tanrı bilinci yaratılır. Yalnızca yüzeysel birey, iyiyle kötü arasındaki farktan şüphe duyar, çünkü bu, kişinin ya algıladığı ya da algılamadığı, nesnel biçimde gerçek bir ilişki meselesidir ve yüzde yüz derin insan, yalnızca iyiyi isteyebilir. Bu nedenle, her şey kendini eğitmeye, yani Yoga'ya bağlıdır. Başlangıç noktasının prensipte hiç önemi yoktur: Ateist ya da teist, ahlakçı ya da şüpheci; görüşler ve değerlendirmeler daima gereksizdir; kişinin *bilmesi* gerekir. Bilgi ise, kaçınılmaz olarak, içselliğin artmasıyla sonuçlanır.

Dinsel idrak (en geniş anlamında) ve ahlaki ayrımcılık derecesinin, bir insanın bilincine ait köklerin uzandığı derinlik düzeyine bağlı olduğu kesindir. Ve insanın daha fazla derinleşme kapasitesi olduğunu inkar etmek, aynı derecede olanaksızdır. Batı'daki en iyi adamlar bu gerçeği daima algılamışlardır. Fakat bu algıyı genel uygulamada verimli kılan yalnızca Hindistan'dır. Daha önce de söylendiği gibi bu, bu kültürün örnek niteliğidir. Onunla rekabet etmek için bir an önce bir şeyler yapmalıyız. Bize bizim durumumuzda tehdit gibi görünen her şeyin özü, sonuna kadar ayrışmış güçlerimizin, artık onları bir merkezde toplamayı başaramayacağımız derecede bağımsız varlıklara dönüşmüş olması ve bu nedenle, yalnızca bu merkezden çıkabilen şeylerin artık varolma şansının kalmamasıdır. Çok gelişmiş, eğitimli, modern bireyin artık sevmeyi bilmediği söyleniyor. Şöyle ki: O muhtemelen, sevgiye ait tüm unsurlara sahiptir ve bunu muhtemelen; kendinden önceki bireylerin yaptığından daha zengin bir biçimde yapar; ancak onları sentezlemekte başarısız olur. Duyarlılığı kendi yolunda büyür, idealizmi için de aynı şey söylenebilir, duygusal eğilimleri için de, vb. fakat yüzde yüz sevgiye, ani ve şiddetli tutku nöbetleri dışında asla ulaşamaz. Buna uygun olarak, günümüzde tutku yüceltilmiştir: Doğanın güçlerine her şeyin üzerinde değer biçilir; tüm kentlerin çatıları üzerinde bir kez daha "doğaya dönüş" çağrıları yükselir. Onlar, aynı derecede yanlış anlamaları temsil ederler. Tutku, hayvanlar arasında bile, bir kriz sürecine işaret eder ve bu süreçte uygulanan büyük işler hiçbir şey ifade etmez; tutkunun hükmü altında, zayıflar güçlü görünür, ödlekler yüreklidir ve yine de ta içlerinde, başta nasıl idilerse öyle kalırlar. "Doğaya dönüş"e gelince, bir kez ondan koparak ulaşılmış olan kültürel düzeyin altına inmek olanaksızdır. Elbette yeniden doğrudan ve sahici olmamız gerekmektedir, fakat doğrudanlık ile hayvanlar gibi olmak eşanlamlı kavramlar değildir. Sevgi örneğine dönersek: Hayvansal güdüler sıklıkla onun tümü olarak değerlendirilir, çünkü o,

doğrudan bir şeydir ve bunun da, sevginin en yüksek formu için geçerli olduğu nadiren söylenebilir. İçgüdüselliğin gerçekten, eğitimli bir halkın bir tükenme durumuna yaklaştığı noktada, sevginin tamamı haline geldiği görülür. Geç Romalıların yaşadığı buydu ve bugün Avrupa'nın tüm dejenere çevrelerinde giderek yayılan da budur. Fakat yaşam gücünün henüz tüketilmiş olmadığı yerde, doğrudanlığa götüren daha iyi bir yol vardır: konsantrasyona doğru değişimin ötesi. Bu, taşlarını Hindistan'ın döşemiş olduğu bir yoldur; bizim üzerinde ilerlememiz gereken yol işte budur.

Bu yol ve yalnızca o, bizi şimdiki durumumuzun ötesine götürebilir. Sorun, serbest kalan güçleri, konsantrasyon aracılığıyla, kullanıma hazır organlara dönüştürebilmek üzere, yeniden yaşamın merkezine taşımaktır. Durumumuzda, inkar etmemizi gerektiren hiçbir şey yok. Modern ruhun, insanlık tarihinde bir eşi olmayan olağandışı genişliği kuşatılmamalıdır, çünkü o, mutlak bir pozitif yönü içerir. Varlığımızdaki orantısız değişim bir avantajdır. Bu zengin gövdenin bütününe, Hintlilerin yaşadığı derinliklerden hayat vermeliyiz; modern insanın genellikle bilincinde olduğu yegane alan olan yüzeyi, derinlik aynasında yansıtmalı ve organları amaç olmaktan çıkararak ifade araçlarına dönüştürmeliyiz. Bunu yapmayı başarırsak, şüphesiz ki, şimdiye dek sergilemiş olduğumuz en yüksek insani konuma ulaşacağız. İfade araçları zenginleştikçe, anlam da daha iyi gösterilebilir; bütün dünyanın bir ifade aracı olarak hizmet ettiği Tanrı, bu nedenle, insanın olabileceğinden daha çok Tanrı'dır. Öte yandan: Araçlar zenginleştikçe, onları kontrol edebilmek için gereksinim duyulan güç de büyür. Bu nedenle, sorun bizim için, Hintliler için olduğundan çok daha çetindir. Onlara baktığımda, ne kadar da sık kıskançlıkla iç geçiriyorum: Sizin için derin olmak ne kadar kolay! Yüzeyiniz o kadar küçük, gövdeniz o kadar narin ki, doğanızın tamamını ruhunuz için bir ifade aracına dönüştürmek hiç de zor olmamalı. Biz zengin, yağlı Avrupalıların ise, sizin yolculuk rotanızı izlemek için şiddetli

sancılardan geçmemiz gerek. Ancak sonra kendi kendime şöyle diyorum: Eğer sizin başarmış olduğunuz şeyi biz de başarırsak –o zaman üst-insan olmaz mıyız?– Nietzsche'nin Üst-insan'ı, yalnızca fizyolojik temeli tanımlar; bu nedenle de bir yolu, belki de Batılı'nın yolunu tanımlar, ancak hedefini değil. Teosofi'nin üst-insanları, üstadlar, bize model oluşturamayacak denli bu dünyaya uzak ve insanlara o denli yabancıdırlar. Üst-insanların nasıl olacağını bilmiyorum. Ancak eğer olurlarsa, tüm güçlerimizin konsantrasyonundan doğacaklarına şüphe yok.

Hint kültürünün örnek niteliğinin daha önce fark edilmemiş olduğu ve edildiğinde de, bunun her zaman iyi sonuçlar doğurmadığı gerçeği, çoğu kişinin bir anlamı görünümünden bağımsız kavrama kapasitesinden yoksun olmasına bağlıdır. Görünümler asla, zarara uğramadan bir yerden herhangi bir yere aktarılamaz; onlar daima yalnızca bir zamanlar varolmuş belli ilişkilerin ürünüdürler ve bu nedenle de yalnızca belli bir koşula uygun düşerler. *Anglomani*'nin kimseye yararı dokunmamışsa, bu, hatta daha yüksek bir düzeyde, *Indomani* için de –ve en yüksek derecesinde Hindistan'ın en önemli başarısına göndermeyle: konsantrasyon kültürüne– geçerlidir. Hintlilerin, Svami Vivekananda'nın Amerika'da verdiği derslerle popülerleştirmiş olduğu nefes alma egzersizlerinin tek bir Amerikalı'yı dahi, daha yüksek bir konuma yükseltmeye yaramamakla kalmayıp, hepsini hastanelere ve tımarhanelere düşürdüğünün anlaşılması, çok anlamlıdır. Hatha-Yoga, Hindistan'da bile tehlikeli kabul edilir; birçok egzersiz tüm otoritelerce uzun zaman önce tartışmasız biçimde zararlı ilan edildi ve yalnızca tüm insanların belirsiz araçları belirli olanlara yeğleme eğilimleri sayesinde varlığını sürdürmektedir. Fakat egzersizler içinde en zararsızlarının bile

Avrupalıların organizmasına uygun olduğu kanıtlanmış değildir; çoğu üzerinde olumlu etkilerden çok zarara yol açıyor olabilirler. Genelde nefes alma egzersizlerinin yararı ne olursa olsun –nefes alıp vermenin tüm ruhsal-fiziksel organizmanın pervanesi olduğu ve mükemmel nefes kontrolünün her anlamda özdenetime yol açtığı fikrinin doğruluğundan şüphe edilemez– söz konusu egzersizler tümüyle belirli ampirik koşullara bağlıdır. Konsantrasyonun Hint kültüründeki örnek niteliği, ardında yatan fikirdir, gösterimi değil. Bunun, ideallerimiz açısından, arzulanacak çok şey bıraktığı inkar edilemez; bizim gurur duyduğumuz çoğu şey Hindistan'da eksiktir. Ancak Hintliler hiçbir zaman bizim amaçlarımızı izlememiştir, bu nedenle, onların hatalarını yüzlerine vuramayız.

Bu kültürün hakiki örnek niteliğini anlayabilmek için, aynı fikrin Hintli değil de, Oksidental görünümlerini (elbette ki, Batı'daki gelişimi asla bilinçli bir şekilde belirlememiş olan görünümler) düşünmek yararlı olabilir: Örneğin, ulus olarak İngilizler ve Amerikalı iş adamlarının belirli en yüksek tiplerini. İngiliz'in doğal yetenekleri, Alman'ın ve Rus'unkilerden çok daha sınırlıdır; fakat o, sahip olduğu az şeyle, bu yönden bolluk içinde olan diğerlerine göre daha çok şey başarır. İnsan, bugün gazeteci, yarın kralın naibi, öbür gün belki Ticaret Bakanı olan ve eğer zamanı kalırsa, tarih ve filoloji üzerine iyi kitaplar yazan İngiliz aristokratlarının çok-taraflılığı karşısında sıklıkla şaşkına döner. Bu çok-taraflılık söz konusu olduğunda, hem Almanya hem de Rusya, bir çok-taraflı İngiliz'e karşı elli çok-taraflı birey çıkarabilir; ancak sahip olduğu zenginlikleri, her unsurun teker teker verimlilikle kullanılacağı biçimde düzenlemeyi bilen, yalnızca İngiliz'dir. İngiliz kendisine, herhangi bir Avrupalı'dan daha çok hakimdir; bu nedenle, en derin olarak, insanlık ve karakter açısından en derin olarak o öne çıkar. Kültür düzeyine rağmen, oldukça bütünlüklü ve parçalanmamış halde, yaşayan derinliklerine demirlemiştir ve kişisel olarak, başka hiçbir Avrupalı'nın olamayacağı kadar

üstündür. O, bunu Yoga'ya borçludur; elbette Hint Yogası'na değil, Püritenizm ve Metodizm'in ideal içeriği tarafından yaratılmış olan, karakter açısından ne kadar farklı olursa olsun, Hindistan'da uygulanandan daha az yoğun olmayan bir konsantrasyon kültürüne. – Hindistan'ın temel Hint düşüncesinin önemini sergileyen bir diğer Batılı örneği de, önde gelen Amerikan milyonerleri veriyor. Onlardan biriyle karşılaşmış ve başarılarının sırrını anlamaya çalışmış olan bir kişi, onlardan şunu duymuş olacaktır: Yalnızca sezgilerimize güveniriz, düşünmek bizi yeterince ileriye götürmez. Bu, sıradan insanın, ancak plan yapmak ve ertelenemez kritik kararlar almak gibi istisnai hallerde devreye soktuğu bir kapasiteyle, onların sürekli çalıştıkları anlamına geliyor. Ve dahası: Onlar anormal olguların normal göründüğü, bir önceki durumun uç sınırlarının, bir sonrakinin, üzerinde yükseleceği temele dönüştüğü bir gelişme düzeyine ulaşmışlardır. Hint Yogilerinin durumu için tam olarak geçerli olan budur. Onlara, temel Hint düşüncesinin Batılı görünümlerinden söz ettiğinde, ebediyet önünde haklı çıkacak biçimde, fikirsel açıdan mutlak üstünlük veren şey, yaptıklarının anlamı ve değerini yalnızca kendilerinin anlamış olmalarıdır. Hakikati algılama, bu dünyadaki en önemli şeydir; yalnızca anlaşılmış olan bir hakikat üretken olabilir. Hintlilerin çok ilerlemiş olup olmadıkları bizim sorunumuz olmamalıdır; fakat onlara ebedi şükran borçluyuz, çünkü ne kadar algılanmamış olursa olsun, içsel ilerlemenin ruhunu oluşturmuş olan anlamı kavramış ve açıkça herkesin önüne koymuşlardır. Bu algı sayesinde, bizler, bütün halklar ve bütün bireyler, her birimizin doğal eğilimlerinin kendisini yönlendirdiği doğrultuda, öncekinin on katı bir hızda ilerleyeceğiz.

Yaşamın tüm yükseltilmiş ve en yüksek ifadeleri, aynı sayıda, derinliği kaçınılmaz biçimde belirleyen konsantrasyon etkisini

temsil eder. İnsanları derinleştiren duygu, ruha ve uygulanma amacına bağlıdır ve kültürün akla gelebilecek bütün şekillerine yarar sağlar. Fakat elbette: Ruhani idrak ve kutsamayla ilgili olan insan daima Hintli'ye gıpta etmek zorundadır. Sanatçı da, Hintli'nin ve onun Uzak Doğu'daki daha da büyük öğrencilerinin yaratmış olduğu eserlerle aynı ruhani anlama sahip eserler yaratmaya böyle yönelecektir. Ruhani olarak ifade değeri açısından, sanatımızın, Doğu'nun İlkçağ kültürlerinden daha aşağıda yer aldığı gerçeğinin hoşgörüyle farkındayız ve bunun, şu ya da bu şekilde, sanatlarının *non-naturalizm*'i ile bağlantılı olduğunu biliyoruz. Fakat bunlar çoğu kişinin zihninde, Doğu sanatının gerçek doğasına oldukları gibi açık değiller; olmaları da mümkün değil, çünkü aksi takdirde Budist sanatını Yunan sanatıyla karşılaştırma hatasına düşmezlerdi ve genç nesil, amaçladıkları anlamı Doğu formülleri aracılığıyla temsil etmeye kalkmadan önce iki kere düşünürdü, çünkü bu türden bir süreç iyi bir sonuca götüremez: Doğu sanatının anlamı Batı'nınkinden tümüyle farklıdır ve kullandığı formlar da yalnızca kendisine uyan ifade araçlarıdır.

Tüm Doğu resim sanatında belirgin olan özel "stilizasyon"un (kötü bir terim) anlamı nedir? – Bu terim, akıl açısından sadeleşmeyi içermez. Az ya da çok belirgin biçimde, tüm Batı sanatının temelinde yatan Yunan sembolizasyonu, kökeninde rasyoneldir. İki noktayı birbirine bağlayan tüm olası doğrulardan en kısası düz olanıdır; bir hedefe yönelik tüm olası hareketlerden en iyisi uygun olanıdır; tüm mimari yapılardan en mükemmel olanı, tasarlanan matematiksel figürlerin içsel yasalarını, kullanılan malzemeleri ve bir yapının (bir tapmak olarak, bir saray olarak, vb.) cisimleştireceği fikri eşzamanlı olarak tümüyle dikkate alandır: Bunlar, rasyonel sanatın aksiyomlarıdır. Bu aksiyomlar yalnızca küçük bir dönüşüm sıkıntısı çekerler, fakat estetik ağırlık merkezinin sanat eserinden alınıp gözlemciye aktarılması sonucunda, bir anlam değişimi yaşanmaz: Bu durumda tercih, yansıyan

imgede, bir önceki durumda böyle çalışmalarda idrak edilmiş olanları en iyi idrak eden formlardan yana kullanılır. Parthenon, Michael Angelo'nun Contrapostosu ve Rodin'in sonsuz karmaşıklıktaki ritminin kıvrımları, kaynağını işte bu ruhtan alır. Bu, saf aklın ruhudur; konsantrasyon yoluyla verimli hale geçmiştir. Nasıl ki doğanın süreçleri üzerinde yoğunlaşan aklın konsantrasyonu kişiyi, onun yasalarını yapan bir formülü keşfetmeye götürüyor ve bunun sonucunda özü zihne, somut olarak cisimleşmiş halindekinden daha anlaşılır görünüyorsa, aklın konsantrasyonu da sanatçıyı, sadeleşmesiyle, doğada kolayca görmeden geçtiği şeyleri açık seçik gözünün önüne seren bir forma iter. Sanatçıların düşünmeye eğilimli olmadığı gerçeği yolumuzu şaşırtmamalı ve tümüyle duygularıyla yarattıklarını, bir sanat eserinin sahip olduğu etkinin, salt aklın taleplerinin doyurulması ile ulaşılabilecek olandan çok daha dolu bir tatmin verdiğini iddia etmemeliyiz: Ne bir sürecin varlığı, onun bilincine varılmasına bağlıdır; ne de etkilerinin çeşitliliği, nedeninin basit olmadığını kanıtlar. İnsan özünde rasyonel bir varlıktır ve bu nedenle, akla karşılık gelen şeyler, duygudaş bir cisimleşmede göründüğü sürece, yaşam ruhunu uyandırır, bu arada bu ruhun bütünü, akla uygun şeylerin yaratımıyla ilgili olabilir. Batı üretimi tüm formlar, prensipte aklın konsantrasyonu üzerine kurulmuştur.

Fakat bu yöntem, yaşamın yalnızca, dışarıdan içeriye el yordamı ilerlemeyi içeren bölümünü ele geçirmemize olanak tanır. Bu nedenle plastik sanatlarımız, müziğimiz ve şiirimizin ifade edebildiklerini hiçbir zaman ifade etmemiştir. Her ikisinin de işlevi, duyguları cisimleştirmektir; şiir, dile getirilen duygunun, müzik ise, hepsinin içinde en az ifade edilmiş, en canlı, her şeyden daha derin olanın cisimleştirilmiş halidir. Bu öznellikler niçin bir resimde nesnel biçimde bir araya getirilemez? Çünkü aklın olası en büyük konsantrasyonu kişiyi, ruhun Kutsalların Kutsalı'na ulaştırmaz. Ressam olarak her zaman rasyonalist olduğumuz halde

–bunu müzikte ne denli şaşırtıcı biçimde başarmış olursak olalım– resimde "ruh"a hiçbir zaman doğrudan ifade vermeyi başaramamışızdır. Meryem Ana'larımız ve azizlerimiz, İsa figürlerimiz mutlak biçimde dünyevi varlıklardır; artık ruhani değillerdir, çünkü ifadeleri ruhsal duyguyu yanıltır. Bu konuda bildiğim yegane istisnalar, erken Ortaçağ'a ait birkaç başyapıt –ancak onlar da farklı bir ruhun çocuklarıdır– ve bir de Perugino'nun resimleridir. Fakat bu sonuncuda onların dinsel nitelikleri, Berenson tarafından kanıtlanmış olduğu gibi, doğrudan dinsel ruhun yaşamından değil, mekanın izleyicide dinsel bir bağ uyandıracak bir biçimde kullanılmış olmasından kaynaklanır. Ruhu doğrudan ifade edebilmek için, göze görünen biçim, ruhun doğrudan bir ifadesi olmalı ve bu yüzden akla ait olandan farklı bir konsantrasyon üzerine kurulu olmalıydı. Kendilerini bu anlamda yoğunlaştırmak, Batılı sanatçıların nasıl yapacaklarını hiçbir zaman bilemedikleri bir şey olmuştur.

Bu, tam da Doğu'nun yapmayı başardığı şeydir; bizim sunacak hiçbir şeyimiz yokken, onlar bu sayede eserler üretmişlerdir. Akıl açısından, Doğu'nun hiçbir eseri Yunan sanatına denk değildir, fakat onlar akıl açısından değerlendirilemezler. Onlar, bizde yalnızca şiir ve müziğin kaynaklandığı derinliklere denk yaşam derinliklerinden çıkarlar ve böylece tüm ölçüm araçlarının değişmiş olduğu görülür. Sorun, doğrudan rasyonellik değildir (insan rasyonel bir canlı olduğundan, varlığı daima kanıtlanabildiği halde); gözle görülür biçim şimdi varlığın doğrudan bir ifadesi olarak ortaya çıkar ve bir çocuğun gülüşü ya da bir kadının kaprisi, vb. örneklerinde olduğu gibi, anlamı akılla hiçbir biçimde kavranamadığı noktada sıklıkla en ikna edici halini alır. Madras'daki müzede Shiva'nın dans edişini tekrar tekrar düşünmek zorunda kalıyorum: Bu anatomik açıdan olanaksız, çok-kollu bronz, şimdiye dek hiçbir Yunanlı'nın kuşkulanmamıza dahi izin vermediği bir olasılığı gerçekleştiriyor – Bu, dans ederken dünyayı

parçalara ayıran, vahşi, disiplinsiz bir tanrıdır. – Bu türden bir yaratıya nasıl ulaşılır? Yalnızca Tanrı'nın içimizde idrak edilmesiyle ve bu anlık içsel deneyimi derhal görünürlük alanında yeniden yaratabilmemiz yoluyla. Doğu'nun sanatçıları bu olanaksız görünen görevi başarıyla yerine getirmişlerdir. Ve bunu yapmayı, şu günlerde yazmakta olduğum özellikleri sayesinde başarmışlardır: konsantrasyon kültürleri sayesinde. Hindistan'ın büyük sanatçılarına ilişkin ya çok az şey biliyor ya da hiçbir şey bilmiyoruz. Fakat Çin ve Japon sanatçılarını, onların mirasçılarını, tümünün Yogi olduğunu, sanata giden yegane yol olarak Yoga'yı gördüklerini biliyoruz. İlk öğrencilik yıllarında, elbette, ifade araçlarına tümüyle hakim olabilmek için, doğayı en ciddi koruyucu tavırlarıyla çizdiler; fakat bunu sadece bir başlangıç olarak gördüler. Onlar için temel olan, içselleştirme sorunuydu. Neyi temsil etmek istiyorlarsa onun içine; kendilerinin içine ya da bir şelaleye, bir manzara, ya da bir insan yüzüne, vb. doğru, nesneleriyle bir oluncaya dek nüfuz ettiler ve sonra onu, onun içinden, dışsal biçimlerden bağımsız olarak yarattılar. Sung Hanedanı'nın efendisi Li Lung-Mien'in esas uğraşının çalışmak değil, dağ yamaçlarında ya da dere kenarlarında meditasyon yapmak olduğu söylenir. Bir keresinde Tao-tse'den İmparator tarafından belli bir manzarayı resmetmesi istenmiştir. O ise hiçbir taslak ya da çalışma yapmadan geri döner ve bu şaşırtıcı talebi şöyle yanıtlar: "Doğayı yeniden yüreğime taşıdım." Kuo-Hsi, manzara resmini konu alan yazılarında şunu öğretir: "Sanatçı, her şeyden önce, resmini yapmak istediği tepeler ve nehirlerle ruhani ilişkiye girmek zorundadır." İçsel konsantrasyon bu sanatçılara dışsal eğitimden daha önemli görünüyordu. Ve kesinlikle, tümüyle "içsel" birey akıl seviyesinin üzerinde durur, çünkü onun yasaları zihninin içinde yaşar; onlara itaat etmeye gereksinim duymaz, tıpkı bilen kişinin iyinin ve kötünün ötesinde olması gibi. Bilgisi bilinçdışı biçimde tüm faaliyetlerini kontrol ettiğinden, sanatçı-Yogi'nin bilgisi

şaşmaz biçimde en kaprisli çizimleri bile yönetir. Uzak Doğu çiziminin ritmi, rasyonel bir kökene sahip değildir: Onun sahip olduğu, müziğinkine benzer bir içsel ritimdir. Kişi, onunla Leonardo ya da Dürer'in tasarımlarını karşılaştırdığında, farkın nerede oluştuğunu ilk bakışta ayırımsar: Biri, mutlaka nesnel kuralların keşfine götüren aklın konsantrasyonunun sonucu; diğeri, saf bir kendini gerçekleştirmenin ürünü, saf öznelliğin cisimleşmiş halidir. Böylece Doğu, Batı'da şimdiye dek hiçbir zaman başarılamamış olan şeyi başarmıştır: İlahi Varlığın tasviri. Bu dünyada Buda figüründen daha heybetli hiçbir şey bilmiyorum; o, ruhaniliğin, görünür alanda mutlak mükemmellikte cisimleşmiş şeklidir. Ve bunu, taşıdığı sükunet, ruhsallık ve içselliğe değil, doğadaki olgularla ilgili tüm uyuşmalardan bağımsız biçimde, figüre borçludur.

❖

Yoga fikrinin kalbi modern Avrupa düşüncesinin dilinde, belki en yeterli biçimde şu cümlede ifade edilebilirdi (çünkü her devirde aynı fikirlere farklı bir cisimleşmenin en iyi biçimde uyduğu görülür): Bir doğa koşulu olarak insanlığın ötesine geçmek insanın misyonudur ve bu yazgısının buyruğunu yerine getirip getirmediği ya da nereye kadar getirdiği tümüyle ona bağlıdır. Tüm günahlar içinde, atalete bağlı olanı en kötüsüdür: İnsan kendini asla ona teslim etmemelidir. Ne pahasına olursa olsun, Batı'nın talimatına uygun olarak çalışmak zorunda olduğu biçiminde değil, –çalışmayı tanrılaştırmamız Rishilere ne denli anlamsız görünecektir!– ondaki pozitif yanları artırarak ve güçlendirerek ve negatif olanı pozitif bir niteliğe dönüştürerek kendisine hayat veren Ebedi Ruh'u ifade etmeye çalışması gerektiği yönünde. Bunun dışında, her yol hedefe götürür ve herkes ona ulaşabilir. Sri Krishna'nın Bhagavad-Gita'da Arjuna'ya söylediği gibi: İnsanlar bana nasıl yaklaşırsa yaklaşsın, onları, tam olarak oldukları gibi kabul ederim; çünkü onların

izleyebilecekleri bütün yollar benimdir. Ve bu böyledir. Evrenin içinden, tüm oluşumları düzenleyerek ve onlara hayat vererek, onların hepsinde kendini göstererek tek bir güç akar; böylece, onların her biri yalnızca birer ifade değil, ilahiliğin en mükemmel ifadesidir ve amaç mükemmelliktir. Her oluşum, özelliklerine rağmen değil, özellikleri yüzünden, ilahiliği idrak etme yeteneğine sahiptir; başarıp başaramadığı, içinde yaşadığı ruha bağlıdır. Eğer derinliğin, mutlak doğruluğun ruhunda yaşıyorsa, o zaman bir suçlu bile Tanrı'ya ulaşır, çünkü O'nun gözünde iyi ile kötü koşullar arasındaki fark, sadece koca bir sıfırdan ibarettir. Doğruluk ruhu içinde şeytani işler yapan suçlu, hatasını er geç kabul edecektir ve Kurtarıcı'nın cephesinde, çarmıhtaki hırsızda ya da darağacında Marquise de Brainvilliers'de görüldüğü gibi, bu onun doğasını dönüştürür ve bu dönüşüm sürecinde söz konusu olan artık eski koşul değildir. Bu türden bir dönüşüm daima algıda meydana gelir; bütün yollar ona çıkar. Hepsinden kısası, sevginin, benliksiz çalışmanın, anlama arzusunun İlkçağ dönemlerinde tavsiye edilen biçimleridir; fakat egoizm ve bilmek istememenin yolu da, hakikat ruhu üzerine kurulu olduğu sürece oraya götürür, çünkü bu ruh içinde dolaşanlar er geç geri gelecektir. Ve bütün yollar algıda biter. Algı kurtuluştur. Yaratılan bir varlık kendi özünü algılar algılamaz, Tanrı'nın ifade araçlarından biri haline gelir ve her şey ilahi bir ışıkla aydınlanır. O zaman iyiyle kötünün, mutlulukla mutsuzluğun, varlıkla yokluğun karşıtlıkları artık yokolur; o zaman ruh artık bozguna uğramaz; o zaman yaşam, güneş gibi, salt vermenin tekil kaynağı haline gelir. İyi ile kötü, yalnızca kayıtsızlık açısından karşıttırlar. Değerlendirme farklılığının bağlı olduğu gerçekler kesinlikle mevcuttur ve dünya döndükçe de varolmaya devam edeceklerdir, çünkü aksi takdirde hiçbir olay meydana gelemezdi. Nesnel olarak bir gün başka türlü olacağını ummak bile ne denli ahmakça! Değiştirilebilecek olan, insanın bilinç durumudur. İnsan sonunda, kendini hakiki varlığıyla nasıl özdeşleştireceğini

öğrenmişse, o zaman yaşamın itici ve tiksindirici yanında, öncelikle vücut içindeki kan dolaşımını mümkün kılan damarların direncindekinden daha büyük bir şeytan görmeyecektir.

Çocukluğumdan bu yana, birçok önemli noktada, büyük bir doğallıkla Hint tavrıyla düşünmüşümdür ve Upanishadlarla karşılaştığımda, azıcık da olsa sevinmedim değil ve kendime gururla şöyle dedim: Onların bildiği her şeyi, gerçekten sen de biliyorsun. Kişi kendi cehaletini ancak bilgi edindiğinde anlayabilir. Böylece, ancak Hindistan ruhuyla kişisel olarak temas kurduğumdan ve sahip olduğu canlı etkinin içine sızmayı başardığımdan beri, Hintlilerin gerçekte kastettiklerinin ne kadar azını bildiğimi anlayabiliyorum. Upanishadlarda kendimi gördüm, çünkü onların içine kendim girmiştim. Elbette, derinliğin ruhu özünde her yerde aynıdır; böylece tüm derin zihinler özünde aynı şeyi ifade ederler ve kesinlikle Yajnavalkya, Laotse ve Eckhart, Elysium'da ilk karşılaştıklarında birbirlerini bu yolla anlamışlardır. Fakat esas birlik, görüntüdeki farklılıkları ayırt etmez; bundan önce yazdıklarım orijinal değil, çeviriydi; görünüm olarak Hint bilgeliği, yaşamın herhangi bir bireysel formu kadar kendine özgüdür. Böyle olmasaydı, yaşamı yaratmayı asla başaramazdı; yaşam çoğunluklar üzerinden değil, yalnızca bireyler üzerinden devam eder. Guru ailelerinin çocuklarına, çocuğun Tanrı'ya dua ederken kullanacağı özel bir isim verdiğini duymuştum. Bu isim onun mutlak varlığıdır; onu hiç kimseye söylemez ve hiç kimsenin de kendisine onu sorma hakkı yoktur. Bu ismi bütün dünyada yalnızca o çocuğun bildiği ve onun aracılığıyla İlahi Güç'le dünya üzerinde eşi olmayan bir ilişkiye girdiği varsayılır. Bu, aynı gerçeğin görünümlerinden biridir. Yalnızca eşsiz, bireysel, kişisel, ayrıksı nitelikler, evrenselliğin yaşayan damarı olabilir. Böylece Hint bilgeliği, evrenselliğine rağmen, onun tarafından ele geçirilmemiş olan hiç kimsenin giremediği bir alandır. Bana, artık beni ele geçirmiş gibi görünüyor. Hint tavrında giderek daha çok şey deneyimliyor, dünyayı ve

yaşamı giderek daha çok, Hindistan'a özgü ruhani güneş ışınları altında görüyorum. Benares'de geçirmek üzere bana kalan son günlerimi, kendi kendime Hint bilgeliğinin özelliklerini şöyle bir toparlamak için kullanacağım. Ancak bugün başlamak için çok geç. Bütün kent çoktan uykuya daldı bile. Ve yarın şafak vakti bir kez daha, güneşin kutsanmış ilk ışıklarını karşılamak üzere sıklıkla olduğum gibi, Ganj kıyılarında olmak istiyorum.

Dünyada Hint felsefesinden başka hiçbir felsefe, yaşam alanında, anlamın olguları yarattığı kanısını ondan daha (radikal biçimde) dile getirmez. Bir insanın yaptıklarının tümüyle önemsiz olduğu söylenir; her şey, onları yaparken sahip olduğu ruha bağlıdır. – Ve bu böyledir. Bu bakış açısını ne kadar aşırı uçlara doğru itersek ve ne kadar ileri götürürsek götürelim: Yine de prensibinin her yerde onaylandığını görürüz.* Bhagavad-Gita'nın, kendini gerçekleştirmiş insandan tüm eylemlerin uzaklaştığına, öyle ki, artık onun için iyi ve kötünün varolmadığına ilişkin savı, kaç Avrupalı'yı yabancılaştırmıştır! Ve yine de, aynı düşüncenin daha güncel bir ifadesinde açıkça görüldüğü gibi, onun ileri sürdüğü şey doğrudur: Daima en derin varlığıyla uyumlu olan neyse onu yapan insan, yaptıklarının diğerleri üzerindeki etkisi ne olursa olsun, doğru yapıyordur. Kişi –gerçekte tüm İlkellerin düşlediği şey olan– tanrısal bir insanın yaptıklarının daima herkese iyi görünmesi gerektiğini varsayabilir, ancak bu doğru değildir, mümkün de değildir. Herkes onun kadar derin ve içsel olsaydı, böyle olabilirdi; fakat bu varsayım doğru olmadığından, yaptıkları diğerleri tarafından sıklıkla ayıplanacak – ruhani açıdan büyük olanın her

* Bu düşünce çizgisini, özellikle tarih ve politika alanlarındaki sonuçlarıyla, *Schöpferische Erkentnisse* (Darmstadt, 1922) adlı kitabımda geliştirmiştim.

zamanki zulmüyle yeterince kanıtlanan bir gerçek. En sıradan farkı, egozim ile altruizm arasındakini ele alalım. Diğerlerinin duygularını ve isteklerini göz önünde bulundurmak çoğunlukla iyi bir şey olarak değerlendirilir; böyle yapmayan bir insanın ayıplanması gerektiği söylenir. Fakat gerçek anlamda hiçbir derin insan bu anlamda altruist olamaz, çünkü diğer insanların eğilimlerinde kendininkilerden daha çok ya da yeterli motif görmez; insanlara, onları en çok ilerletecek şey neyse onu yapar ve sıklıkla bu onların isteklerini karşılamaz; kısa sürede onları mutludan çok mutsuz kılar, isteklerini karşılamak yerine sıklıkla onların üstüne çıkıp tepinir. O artık egoizm duygusuna sahip olmadığından, altruizmi de bilmeyebilir. Hint öğretisinin gerçeğini çok iyi bir şekilde gözler önüne seren bir başka örnek, büyük devlet adamına aittir. Bu türden bir insanın genellikle, en azından ölümünden sonra, iyi ve kötünün ötesinde durduğu kabul edilir; fakat niçin? Çünkü herkesin az çok tahmin ettiği gibi, en kanlı eylemlerinin anlamı onlarla çakışmaz. Dünya karmaşasında bir idealin peşinden giden insan, dünya sayesinde, yaşamın içinde, bir münzevi kadar temiz ilerleyemez; içinde yaşadığı zamana göre az çok zarara yol açar, çünkü o ya da bu şekilde, dışsal unsurlar olarak şeytani güçlerle işbirliği yapmak zorundadır. Fakat ne tür kötülükler yaparsa yapsın, bunların en derin benliğiyle ilgisi yoktur; onu yalnızca ilk günah, ırksal karma (çağının eksikliklerinden herkesin sorumlu olması gibi, suçların suçu da herkesindir,) anlamında ilgilendirir; üzerine kan sıçramış olduğu halde, yine de kişi özünde temiz olabilir. Bir insanın temel karakteri, içinde yaşadığı ruh tarafından belirlenir. Bu gerçekten hala şüphelenen bir kişi, eylem insanının ve azizin, gerçekler ile anlam arasındaki ilişkiyle, işinin bir parçası olarak *öldüren* bir insan kadar ilgili olduğunu hatırlamalıdır. Hiç kimse, ne bir katile ölüm cezası veren bir yargıcı, ne de savaşta sayısız düşman vuran bir askeri suçlamaz. Görevin içeriği, gerçeklere farklı bir değer yükler. Aynı şey her yerde, herhangi bir şeyin uygulandığı ruh için

de söylenebilir: Sonuçta her durumun gerçeklerini ruh belirler. Bu, Hintlilerin eşsiz bir açıklıkla algılamış oldukları bir şeydir.

Fakat onlar bu algının yaşamlarının tamamını, ellerinde artık hiç gerçek kalmayıp, yalnızca sembollerin kalacağı noktaya kadar belirlemesine izin vermişlerdir. Anlam, artık tüm bağımsız değerlerini kaybedecek noktaya kadar, gerçeklerin karşısında öncelikli algılanır. Oysa gerçekler kendi başlarına bir değere ve bir anlama sahiptirler ve genellikle bu görmezden gelinir. İntikam almaları bu nedenle şaşırtıcı değildir. Gerçek koşulların algılanmaması (son zamanlarda bizde de Hıristiyan bilimi tarafından bilinçli ve sistematik olarak uygulandığı gibi) ruhun gerçekten de tüm diğer gerçeklikleri değiştirme gücü olsaydı, iyi sonuç verebilirdi. Fakat onun elinde bu güç yoktur; onları ancak, onları anladığı sürece kontrol edebilir. Biz doğanın efendileri olduk, çünkü yasalarını görmezden gelmemeyi, bunun yerine onlardan yararlanmayı öğrendik. Hintliler ise onları tümüyle görmezden gelir. Onlar, aslında yeterince gerçek olan ve hemen her zaman derinlemesine açıklanan, saf bir ruhsal ilişkiler dünyasında yaşarlar, öyle ki, onlar üzerine kafa yoran herkes içsel gerçekliklerinden etkilenir. Fakat ruhsal bağlar, doğanın nesnel bağlarından daha güçsüz ve gevşektir; yarışa girdiklerinde, günü galip bitiren doğa olur. Böylece Hintlilerin yaşamında her yerde tuhaf bir mücadeleyle karşılaşırız: Anlam dolu ve içsel olarak en yüksek derecedeki hakikatin, pratikte hurafeden başka bir anlamı olmaması; ruh açısından hayranlık uyandıran bir açıklama olarak ortaya çıkan şeyin gerçekte tümüyle keyfi bir bağlantıdan ibaret olması, vb. Böylece Hint bilgeliğinin hakiki anlamını, yetersiz bulduğu gerçeklere dayanarak reddedebileceğini düşünen kişi, elbette, hata yapmaktadır. Fakat, öte yandan, salt anlamın, yaşam pratiğinde sağladığı yardım çok küçüktür. Hintlilerin yaşamı, hiçbir zaman hiç kimseye örnek olmamıştır. Tüm bir halkın liderleri, anlamın, yasalarına saygı gösterdiği sürece, en mükemmel biçimde

görünümde ifade edilebileceğini görmekte başarısız olmuşlardır. Böylece Hintliler arasında metafizik idrak büyük bir sıklıkla kendini yetersiz teori biçiminde, en hakiki dinsellik de büyük çaplı hurafe biçiminde göstermekte ve en derin ahlak, en şüpheli yaşama yönteminin görünümüne bürünmektedir.

Hint dinselliğinin Katolik karakterine birkaç kez değinmiştim. Hiç şüphe yok ki, Hintliler arasından Protestanlar da çıkmıştır: Örneğin, Devendranath Tagore, Maharishi, kesinlikle püriten zihniyetlere sahipti; otobiyografisinin bir Hindu'ya ait olduğunu bilmeyen insan, New England'daki İngiliz göçmenlerden biri tarafından yazıldığını sanabilirdi. Fakat Hint dinselliğinin genel ruhu Katolikliğe sıkı sıkı bağlıdır; onda en iyi ve en derin olan şeylere, bu ruh tarafından hayat verilmiştir – her şeyden önce de, algıya götüren yola ilişkin doktrine.

Protestan karşısında Katolik'le ne kastettiğimi kısaca bir kez daha hatırlatmak istiyorum. Katoliklik, nesnel bir düzenin algılanıp kabul edilmesinin ve otoriter düzenlemelere mümince itaatin, kurtuluşa giden yolu simgelediğini öğretir. Öte yandan Protestanlık ise, her ruhun Tanrı'ya, kişisel, bağımsız bir tavırla yaklaşması gerektiğini öğütler. İkincisi kesinlikle Luther ya da Calvin'in öğretileri değil, bugün canlı olan Protestanlığın öğretisidir, tıpkı Katoliklik tanımımın, onun yalnızca canlı kalmış unsurlarını dikkate alması gibi. – Hintli, özelde inancı ne olursa olsun, kurtuluşa giden yolu Katolik tavrıyla düşünür; bağımsız yol arayışını suçlayıp mahkum eder; otoriteye güveni içsel ilerlemenin birincil koşulu olarak görür. Protestan özellikleri gösteren Buda, Mahavira ve diğerleri dışında hiçbir büyük Hintli, Vedalar ve Shastralara atfedilen açıklamaların niteliğinden şüpheye düşmemiştir ve hepsi de şüpheyi bozguncu bir güç olarak yargılayıp mahkum etmişlerdir.

Bu, Hindular içindeki büyük bilgi örneklerinin bile, bir algı aracı olarak inancın değeriyle derinlemesine dolu olduğu anlamına gelir. Orada, şüphe duyan insana, bilgelik kapasitesinden yoksun diye bakılır ve inanç ancak sabit dogmalar ve düzenlemeler içinde mümkün olduğundan, hepsi de onların değişmezliğini şart koşmuştur. Üstelik tümü, ruhani lider Guru'ya (hepsi gibi, aralarındaki en büyük zihinler de ölünceye dek, kendi Gurularına sadık kalmışlardır,) itaat talep etmişlerdir, çünkü bir insanın, ondan gelecek her şeyi almaya kayıtsız şartsız hazır bulunan bir diğerine yüksek sesle aktardığı öğretilerin, bilinçaltını, aynı öğretilerin, kendi kendine alınması halinde yapabileceğinden daha güçlü bir biçimde etkilediğini bilirler.

Bu türden bir düşünce eğitimi, olabildiğince Katoliktir. Ortaçağ'ın tüm teoloji doktorları aynı şeyi öğretti ve onların arasında, en azından bazı yönleriyle Martin Luther de yer alıyordu. Ancak öte yandan, Hintliler aynı doktrinin anlamını çok daha iyi kavradılar, öyle ki, Hinduizm hiçbir zaman, Hıristiyan Katolikliği'nin sıklıkla yaptığı gibi, ruhları sihriyle etkisi altına almaya çalışmamıştır. Elbette bu hizmetin derecesi abartılmamalıdır. Teorik olarak, Katoliklik düşünüre, ortodoks Protestanlık kadar özgürlük tanır; yalnızca uygulamada sonuç genellikle değişiktir. Teorik olarak Katolik Hıristiyan, zekanın ve aklın başarıyla ele alabildiği tüm konuları inceleme ve düşünme özgürlüğüne sahiptir ve daha çoğu da talep edilemez, çünkü bu sınırların ötesinde akıl, algıya götüremez. Bu fikir, doğru biçimde ne denli nadiren anlaşılmış olursa olsun, orada durmaktadır ve er geç şüphesiz, Kilise varlığını sürdürmek için başka bir yol göremediğinde, tüm saflığı içinde egemen olacaktır. Katolik Kilisesi'nin dış aygıtı; törenselliği, merasimleri, vb. ise, Protestanlığın özellikle en aşırı anti-dogmatik biçiminin giderek daha çok bilincine vardığı mutlak bir avantaj sunar. Hinduizm'e dönecek olursak: Hinduizm'de, Katolik Hıristiyanların kendilerininkini koruma-

larına benzer şekilde oldukları gibi korunan inanç biçimleri, şekilsel olarak değil, ilahiliğin ifade edilmesinde kullanılan biçimler olarak ve aynı zamanda da onu idrak etme aracı olarak görülür. Bunun sonucunda, inanç biçimleri bizde olduğundan daha az ciddiye alınır, asla metafizik gerçeklik olarak kabul edilmezler; ancak öte yandan, hiçbir Hindu uygunluklarından şüphe etmediğinden de, daha çok ciddiye alınırlar. Aynı nedenle, bu tür bir inanç, Avrupa'da şimdiye dek gördüklerimden daha çok ciddiye alınır. Hindular inancın ne *ifade ettiğini* bilirler: Varlığı idrak etmek için başka hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak bir araç. Bu nedenle, yarı-eğitimliler arasında sayıları çok da olsa, yüksek eğitimli Hindular arasında özgür düşünceliler yoktur ve en keskin zihinler bile –şans eseri, kişisel deneyiminden bildikleri yüzünden, hepsi de inancın ötesine geçmiş olmadığı sürece– temel dinsel hakikatten şüphelendikleri savını küçümseyerek reddederler. Hindu'nun ruhu, inanç ile bir şeyin doğruluğuna inanmak arasında açık seçik bir ayrım yapacağı noktaya kadar eğitilir; bir şeye, o şeyin nesnel varlığını şart koşmaksızın inanabilir. İnanç bir araçtır, egemen araçtır; bu nedenle, inanmayan insan aptaldır. Bunun dışında, istediğini düşünebilir. Meredith Townsend, bilimsel eğitim almış, şimdiye kadarki tüm güneş tutulmaları üzerinde çalışmış olan, tutulma sırasında ise, güneşi yutmaya kalkan şeytanı kovmak üzere trampetinin başına koşan ve Townsend'in hayret içeren sorusuna karşılık gülümseyerek, inançla bilginin kesinlikle iki farklı şey olduğu yanıtını veren bir Hintli astronomun öyküsünü anlatır. O elbette, sonuna kadar götürdüğü mitsel kavrama bağlıydı, çünkü deneyimlerinden, çocukluğundan kalan anılardan hatırladıkları sayesinde, bu mitsel kavramın, ilahiliği idrak etmekte kendisine yardım ettiğini biliyordu.

Hindular yalnız ve yalnız idrak meselesiyle ilgilidirler; bunun dışında kalan her şey onlar için, bu amaca götüren bir araçtan ibarettir. İdrak probleminin altını o kadar ısrarla çizerler ki, bu nedenle, Batı'da daima başrolde olmuş iki eğilime onlarda

neredeyse hiç rastlanmaz: İfade etmede kesinlik çabası (ifadelerin doğruluğu) ile yenilenme çabası; ve bu, Hint metafiziğine aşikar bir biçimde bireysel karakter kazandırır. Aslında – her şeyin bağlı olduğu deneyimi yalnızca o öne sürüyor ya da iletilir kılıyorsa, bir biçimin bilimsel açıdan doğru olup olmamasının ne önemi var? Ve üstelik: Eski geleneksel formlar, yenilerinin işlevini en iyi şekilde yerine getirebilirken, yeni formlar icat etmek niye? Böylece, doğruluk ve derinlikte rakipsiz, daha kesin araştırma biçimlerimiz tarafından giderek daha çok onaylanmakta olan, sıklıkla düşüncenin en ilkel evrelerinden kaynaklanan bir teoriler demetini miras almış bir metafizik formu algılarız. Gerçek, Hintlilerin ne kastettiklerini bildikleridir ve öğretim yöntemleri, anlamın Guru'dan müride canlı bir biçimde aktarıldığını garantiler; bu nedenle de, formun yenilenmesini gereksiz bulurlar. Aslında, bu nedenle, pratikte, sahip oldukları bütün tanrısal hoşgörüleriyle, dar kafalı Hıristiyanlar'dan çok farklı değildirler; sıklıkla yeniliklere Hıristiyanlar'dan daha düşmanca tavır alırlar, çünkü bu türden zihinsel imgelere verilen tüm bireysel değerleri inkar ederler. Bu tavır, gerçek bilimin büyümesini engeller ve doğal olarak da bilim Hindistan'da İlkçağ'dan bu yana daima kötü yolda olmuştur; buna karşın aynı tavır ruhani gelişmeyi destekler.

Bu temel Katolik eğilimini, Batılı'yı belki de her şeyden çok yabancılaştıran, Hint felsefesinin kendine has özellikleri izler: hakikatin bağımsız bir biçimde keşfedilme olasılığını inkar etmeleri; hakikatin, her şeyin kendisine tüm berraklığıyla açıklanmış olan bir kişi tarafından açıklanması, öğretilmesi gerektiği, vb. Kişi, Guruların prestijini artırmaya hizmet eden düzenlemelerin büyük bir bölümünün olduğu gibi, bu tavrın da Brahminlerin küçük bir hilesi olduğuna kuşkusuz inanmamak gerekir: Bu, Hintlilere özgü temel bir tavrı ifade eder ve psikolojik açıdan yeterli sayıda iyi neden tarafından desteklenir. Algıya kavuşma amacıyla çalışmaların düşünmeyle değil de, belli bir

süreçle yüzde yüz bütünleşmeyle mümkün olduğu durumlarda, hakikat açılımı kişiye gerçekten de yalnızca "gelebilir", kişi onu kendisi kazanmaz; Hıristiyan "diline" çevirirsek, bu, kişiye, kendi marifetiyle değil, Tanrı'nın lütfuyla nasip olur. Şimdi, tüm Hintliler, varlıklar arasında bir hiyerarşi olduğunu varsayar; Yoga'yı asla rehbersiz uygulamamaya alışıktırlar; nesnel araştırma konusunda hiç fikirleri yoktur: Bu nedenle, hakikat açıklamasının, algının yüksek katmanlarından geleceğini düşünmeleri ve onun izini genellikle somut varlıklarda sürmeleri doğaldır. Bu da yine, Katolik otorite düşüncesiyle tümüyle çakışır; yalnızca bu durumda, evrenselleşmiş görünür, öyle ki, bu durumda rahipler için asla büyük çaplı bir silaha dönüşemez ve yanı sıra, daha da önemli olan, zaferi asla belirli bir inanç uygulamasına vermemiş olmasıdır. Tüm algı, hakikat açılımıdır; bundan da, hiçbir insan ya da kurumun kendi özel açılımını istismar edemeyeceği sonucu çıkar. – Bu tavır, Hint düşünürleri arasındaki özgünlük eksikliğini önemli ölçüde açıklar: Onlar, özgün olma isteğine yönelik her tür itici güçten yoksundurlar, çünkü onlara göre, bizim anladığımız anlamda özgünlük yoktur; işte skolastikliklerinin boşluğunun nedeni de budur; bu, otoriteye olan inancın Hindistan'da niçin böylesine abartılmış olduğunu da açıklar – muhtemelen dünyada eşi olmayan bir abartı: Tüm algı *tanım üzerinden* verildiğinden, otoritenin üzerinde hiçbir mercinin varlığı kabul edilemez. Fakat öte yandan, kendi içinde algıya giden en iyi anahtarı barındıran Hint hakikat kavramının eşsiz varlığı, tartışmasız bu bakış açısı üzerinde temellenir. Özgünlük gerçekten, bilgi meselelerinde söz konusu değildir; onunla hakikat kavramı arasında mutlak bir bağlantı yoktur. Çünkü hakikat, tıpkı güneş gibi, herkesin görebilmesi için oradadır; görebilen bir kişi, göremeyen birinin karşısında avantajlıysa, bu onun marifeti değildir ve o varolmasaydı da güneş parlayacaktı. – Bir dahiyi Batılı tavrıyla bazı algılarından sorumlu tutmak ve bundan dolayı onu tanrılaştırmak, prensipte, elektrik akımı üstündeki bir

düğmeye basarak ışıkları yakan bir kişiyi süpermen ilan etmek kadar gülünçtür. Algılamak; farkına varmak, keşfetmek, belirli olasılıklardan yararlanmak demektir; dahi olmak ise, doğuştan üstün bir enstrümana sahip olmak demek: O halde, bilgiye ulaşan insanın mutlak özgünlüğü nerededir? Hintlilerin mitsel formlarda öğrettikleri, hakikatin gerçekte keşfedilemeyeceğine ilişkin sav gerçekten doğrudur. Ve bunu anlamış oldukları gerçeği, metafizik idrak konusunda niçin bu kadar şaşırtıcı biçimde ilerlemiş olduklarının temel nedenlerinden biridir. Dahası, eşsiz Hint ruhaniliği, doğrudan bu tavır üzerinde yükselir. Bağımsız algının varolmadığı, bir aksiyom olarak kabul edilirse, o zaman bilgi peşinde koşan insan kibirlenemez, ancak üstün bilginin lütufkarlığını sergiler, anlamsız önyargılara yol verir, kendini alçakgönüllülükle teslim eder. Böylece, kutsal metinlerde cisimleşen ruhani hakikatler, onun ruhunda en az dirençle karşılaşır ve onu kolaylıkla ele geçirebilir. Aynı nedenle, Katolik Hıristiyanlık, gerçek dinsellik söz konusu olduğunda, ruhanilikte Protestan Hıristiyanlık kadar ileridir. Katolik Hıristiyanlığın aynı zamanda Hint ruhaniliğinin çok gerisinde yer aldığı, Hintlilerin kutsal metinlerinin, en derin algıya sahip olmasından ve Hint halkının psikolojik kültürü sayesinde, takdis edici ışıklarında yanlış anlamalar ve hatalı değerlendirmelerle engellenmemiş olmasından dolayı, dünyadaki benzerlerinin en kutsalı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yeterince açık görünür.

Rishiler baştan beri yalnızca ruhani idrak ile meşgul olmuş, bu yönde diğerlerinden daha ileriye gitmişlerdir. Onların çoğu, insanüstü olarak tanımlanabilecek bir bilinç durumuna ulaşmıştır – zihnin şaşmaz bir biçimde saf anlamın alanında yaşadığı, her şeyi hakiki anlamına göre değerlendirdiği ve kavradığı bir bilinç durumu. Fakat tam da bu nedenle, kendilerini bu denli kayıtsızca ifade etmişler ve hiçbir zaman dünyaya Platon ya da Hegel'inkiler gibi büyük canlılık katan fikirler armağan

etmemişlerdir. En büyük Hintlilerin ulaşmış oldukları bilinç düzeyinde bulunan insan, şeylerin anlamının, ortalama bir insanın fiziksel dış dünyanın farkında olması kadar doğrudan bilincindedir; onu algılamak için özgünlüğe sahip olması gerekmez. Tam da bu nedenle, artık zihinsel olarak yaratamaz. Tüm üretim, bilinçaltının derinliklerinden çıkar; kişi zaten önünde durmakta olan şeyleri yaratmaz. Bu, en iyi olasılıkla, kişinin kopya çekebileceği bir şeydir. O halde, Rishiler, yazar ve düşünür olarak, birer kopyacıdan başka bir şey değildiler. Bu, stillerinin önemsizliğini ve fikirlerindeki hayatiyet yoksunluğunu yeterince açıklar. Bizim büyük düşünürlerimiz, kişinin bir manzara gibi yayılmış olan hakikati seyrettiği bilinç durumuna hiçbir zaman ulaşmamışlardı, işte tam da bu nedenle onu doğurabildiler. Böylece, algılamış oldukları şeyler, yaratıcı fikirlere dönüşmüştür ve hiçbir Hint düşüncesinin başaramadığı biçimde, etkinliklerini sürdürmektedir.

Hint bilgeleri yalnızca idrak ile uğraşmışlardı; bu nedenle, orijinallikte herhangi bir değer göremediler. Onlar, bilinçteki yansımasına hakikat denen şey bir biçimde varolduğundan, icat etme gibi bir sorunun söz konusu olmadığını savundular. Keşif, kişisel marifeti içermiyordu, çünkü insan ancak doğanın ya da yüce güçlerin kendisine açıkladığı şeyleri keşfedebilirdi: "Yalnızca O'nun seçtiği kişi, O'nu anlar" (Ruysbroeck). Hakikatin cisimleşmesi söz konusu olduğunda, yalnızca oluşturulmuş hakikatler idrak edilebilir, bir geçiş durumunda olanlar yararsızdırlar. Dahası, yeni bir bakış açısının elde edilmesi, farklı bir yoldan daha iyi yararlanılabilecek olan enerjinin harcanmasını içerir. Eylem insanları gibi inanç insanları da, bu türden fikirler söz konusu olduğunda, fizyolojik gereklilikten, özgünlüğe düşmandır. Her ikisi de, zihinsel yaratıcıdan daha farklı bir boyutta yaratırlar; eylem

insanı fikirleri içsel gerçekliğe, inanç insanı dışsal gerçekliğe, sanki onlara hiçbir şey ifade etmiyorlarmış gibi tercüme eder; onlara bir şey ifade eden –o da ancak idrak edildikleri sürece– yalnızca planlar, taslaklar, hareket noktalarıdır. Bu yapıdakiler, tüm teori girişimlerini tembelce bulurlar. Yalnızca Napolyon değil Bismarck da, teorisyenlere karşı, kalbinin derinliklerinde bir nefret duyardı ve her ikisi de güçlü bir bağla Tanrı'ya inanırdı. Bu inanç onlar için fizyolojik bir gereksinimdi: İkisi de arkalarında belli bir koruma, belli bir korku olmasaydı, ilerleyemeyecek tiplerdi. İnanç insanlarının durumu da, eylem insanlarınınkinden farklı değildir. Dindar olmak; idrak etmek, ruhani değerleri yaşama tercüme etmeyi istemek demektir. Bir insanın kendini sınırsızca bu işe adayabilmesi için, değerler soz konusu olmamalıdır. Bu nedenle o, dogmalara inanmalı, sorgusuz sualsiz belli kavramlara bağlanmalıdır: Geriye kalan durumlarda, hoşgörülü mü fanatik mi olduğu, ruhunun gelişmişlik derecesine ve zihinsel ufkunun genişliğine bağlıdır. Ortodoks Hıristiyan, dogmanın aslında kurtuluşu cisimleştirdiğine inanmasını sağlayan varsayımında, *coute que coute*, farklı bir inanca sahip olan herkesi dönüştürmek ister ve bu arada da onları aşağılar. Şimdiye dek dogmanın herhangi bir biçimine mutlak olarak inanmayan bir Hindu'ya rastlamadım, fakat öte yandan, herhangi birini başka bir şeye dönüştürmek isteyen ya da birini hurafeleri yüzünden horgören bir Hindu'ya da rastlamış değilim. Hindular önemli olanın, bir dogmanın kendisinin değil, onun yaşam üzerindeki etkisinin olduğunu bilecek kadar gelişmiştirler.

Fakat Hintlilerin özgünlüğe karşı negatif tavrı yine de, buraya dek incelenenlerden daha derin bir gerekçeye sahiptir. Rishiler, kendilerine, Anlam'a doğrudan bir bakış kazanma şansı veren bilinç hallerinin derinliklerinden, şöyle düşünüyorlardı: Zaten ortada bu kadar çok görünüm varken, bunlara bir tane daha katmak niye? Çayırda boy atan küçüklü büyüklü çiçeklerden daha farklı ya da onların ötesinde ne tür yaratıcı fikirler olabilir? Her bireyin ne ka-

dar büyüdüğünün ne önemi var? – Onlar böylece şüpheciler gibi değil, her şeyi bilen varlıklar gibi düşündüler. Şüphecilikle en derin metafizik algının yüzeyde çakıştığına sıklıkla dikkat çekilmiştir ve bu böyledir de. Mistikler gibi şüpheciler de görünümün göreceliğini idrak eder, bu nedenle bu iki grup, onun değerlendirilmesinde uzlaşır, yalnızca mistik, diğerinin hiç şüphelenmediği şeyi, yani gerçekliğin görecelikte tüketilmediğini bilir. Onlar, kendini görünüm aracılığıyla ifade eden özdeki varlığın bilincindedirler. Bu, küçük çapta, her eylem insanı, her yaratıcı, gerçekte, bir şeyi gerçekten ciddiye alan ve insanlığın, bu nedenle yerinde bir sezgiyle daima, en zeki şüphecinin bile üzerine yerleştirmiş olduğu bütün insanlar için geçerlidir. Fakat onun için yalnızca küçük çapta doğrudur; işte tüm eylem insanlarının sınırlamaları, tek-yanlılıkları, yetersizlikleri ve önyargılarının nedeni budur – bu türden bir kişiyle karşılaştırıldığında, şüpheci gözlemci böylesi bir avantaja sahiptir. Aynı şey, bu kez daha büyük çapta, bilge kişi için geçerlidir: O, tüm görünümleri, aynı kayıtsızlıkla değil, aynı ciddiyetle kabul eder. Böylece o, Tanrı gibi, tüm sınırlılıkların ötesindedir.

Fakat bu türden bir algı kişiyi üretken bir yaşama götürebilir mi? Bu algı, Tanrı örneğinde verimlilik kazanır. O, tüm görünümlerin göreceliğini bilir ve yine de, onların her birinde aşırı bir tek-yanlılıkla Kendini ifade eder; tek tek tüm özel görünümlerin yetersizliğini bilir ve yine de, bu asla O'nun enerjisini zayıflatmaz. Bunun nedeni, O'nun büyük bir tutarlılıkla yaratmasıdır. Bir anlayış birimi olarak insan, ilahi evrenselliğe muhtemelen ulaşabilir, fakat bir eylem birimi olarak, kesinlikle sınırlı kalır; bir yaşam birimi olarak ise, asla varoluşun tek-yanlı bir formunun ötesine geçemez. Böylece, sahip olduğu tüm derin feraset, kendi gücünü sakatlar. Böyle yapması gerekmediği halde, genelde bunu yapar; Hintliler örneğinde böyle yapmıştır. Tavırlarının doğruluğuna karşı hiçbir şey söylenemez. Şüphesiz ki, İskender'in fikirleri, kainat için kü-

çük kır çiçeklerinden daha fazla anlam taşımamaktadır; her ikisi de, her biri kendi türünde olmak üzere, doğadaki görünümlerdir. Fikirleri yaratan insan, prensipte, buzağı doğuran bir inekten farklı bir şey yapmış olmaz; bir bakış açısı geliştirildiğinde ve yaşamı kapladığında, bu yalnızca, diğerleri gibi doğa süreçlerinden biridir. Sanatçıların algı, devletin güç, insanlığın idealler için mücadelesi, genel varolma savaşımı içinde bir biçimdir ve ilerleme, benzeri her yerde bulunabilecek, biyolojik bir süreçtir. Böylece, ihtirasın hiçbir biçimi özünde hayvani büyüme güdüsünün ötesinde değildir, idealizmin hiçbir biçimi genel yükselme ve güçlenme çabası örneğinin ötesinde değildir ve şunun ya da bunun olması, bir başyapıtın, bir algının, bir kahramanlık eyleminin dünyayı güçlendirip güçlendirmediği, genel bağlam içinde oldukça az şey ifade eder, çünkü anlam her yerde aynıdır ve kendi bakış açısından, ifade formunun büyümesi ya da gelişmesinden bir şey kazanmaz. Evet, İskender'in fikirleri Tanrı önünde cılız çiçeklerden daha fazla bir şey ifade etmez. Fakat İskender bu şekilde düşünseydi, bu onun için iyi olur muydu? Eğer İskender olarak, her şeye rağmen, kaderinin gösterdiği yolu izleyecek kadar büyük olsaydı, kesinlikle evet; fakat o örnekte, böyle davranabilmesi zor görünüyor. Hintliler, Dharma'ya göre hiçbir algının eylemi etkilemeyeceğini biliyordu; bu, gerçekte Bhagavad-Gita'nın temelinde yatan fikirdir. Orada, Sri Krishna, Arjuna'ya, ne biliyor ve algılıyor olursa olsun, savaşmak zorunda olduğunu, çünkü bir savaşçı olmak üzere doğduğunu öğretir. Aynı fikir tüm bağlılık karşıtı doktrine sızar: İçinizdeki ihtirası öldürün, ancak aşırı bir ihtirasla doluymuşsunuz gibi davranın; egoizmi boğun, ancak kendi yaşamınızı her egoist kadar aktif yaşayın; tüm canlıları eşit derecede sevin, ancak bu nedenle, en yakınınızdakinin hakkını vermeyi de ihmal etmeyin. Hintliler, gerçekte, her şeyi biliyordu. Fakat bilgi ve yaşam iki farklı şeydir ve bu hiçbir yerde, onların durumunda olduğundan daha etkileyici biçimde kanıtlanmaz. Yaşayan bir insan olarak, bu bilgeliği büyük ölçüde pratiğe

geçirmiş hiçbir Hintli bilmiyoruz; bunu, Türklerden ve Çinlilerden bile daha az yapıyor olmalılar. Burada, yaşamın ruhsal yanının, Hintli bilinç halini her şeyden daha iyi ifade eden görece üst sınıfının laneti yatar. Hintliler daima en büyük vurguyu ruhsal deneyime, yani yaşamın ruhsal alanda idrak edilmesine yapmışlardır. Bu tavır sayesinde, ilahiliği algılamada ve görmede şaşırtıcı biçimde ileri gitmişlerdir; fakat yine bu sayede, hiçbir zaman, teorilerinin şart koştuğu şeyin, canlı, aktif insanlar olarak bir parçası bile olamamışlardır. Ve bu çok doğaldır. Zihin kavramsal dünyada odaklandığında, düşünceler, kişisel yaşamla bağlantısız ve bağımsız varlıklar olarak doğarlar; bu, tüm algılara rağmen, olduğu yerde kalır. Büyük bir adam yaratmak için farklı bir yaklaşım gerekir. Böylece, Hindular örnek bir açıklıkla, tümüyle anlamaya adanmış bir varlığın dezavantajları kadar avantajlarını da gösterirler. Bu, kişiyi, başka hiçbir varoluşun yapmadığı kadar, algıya götürür; bilgelik ve azizlik özellikleriyle doğmuş insanları, farklı varsayımlar nedeniyle ulaşılamaz görünen bir mükemmellik derecesine taşır, fakat diğer insanların yaşamına yarar getirmez. Son zamanlarda, İngilizce bilen ve onaylamadıkları Avrupalı görüşlerin saldırısına uğrayan Hindular tekrar tekrar, Hint doktrinlerinin pratik yaşama önem verdiğinin ve hiçbir şekilde durgunluğu önermediğinin altını çizdiler. Bu doktrinler kesinlikle durgunluğu önermez; mevcut doktrinler içinde onlar, en doğru ve en derin, en kapsamlı ve en etraflı olanlardır. Ancak hiçbir zaman Hint yaşamı üzerinde böyle bir etkileri olmamıştır. Bu kadar çok şey bilmek sıradan insan için iyi değildir; İskender Tanrı önünde minik ve cılız bir papatyadan farksız olduğunu duysa, muhtemelen gönüllü olarak tahtını terk eder; kendi kendine, hiçbir özel varoluşun bir amacı olmadığına karar verir, en fazla, kendisini fazla uğraştırmayacak bir şeyler yapar ve içine doğmuş olduğu yazgıya elinden geldiğince uymaya çalışırdı. O şüphesiz derhal her türlü ihtirası inkar ederdi. Kutsal metinler, gerçekte yalnızca en yüce insan-

ların en yüce yaşamlara doğduğunu öğretir; geriye kalanlar savaşmak, mücadele etmek, aktif biçimde yaşamak, hırslı olmak zorundadır, çünkü yalnızca bu türden bir varoluş onları içsel açıdan ileri götürür. Fakat en yüksek kültüre ait olan insan dışında kim, en yüksek yaşama doğmamış olmaktan memnundur? Bir koşul bir kez en yüksek ilan edildikten sonra, herkes onu kendi bildiği şekilde temsil etmeye kalkar. Doğu'da hırs genellikle onursuz bir şey olarak görülür: Bu bir talihsizliktir. Orada, büyük bir insan hırs taşımıyorsa, bu, en büyük başarıyı ifade eder, fakat bu durumda hiçbir şeyi olmayan küçük insan hiçbir şey başaramaz. Hindular, İsa gibi, nezaketi en yüce erdem kabul ederler: Bu bir talihsizliktir. Ancak Büyük Petro'nun tutkusuna sahip olan kişi, kendisini nezaket idealine adayabilir; zayıf olanlar –ki Hindular zayıftır– onunla daha da güçsüz düşer. Her şeyi anlamak, en yüce amaç olarak görülür: Anlayamayan insanlar bu ideali uyguladığında, bu, onları enerjiden yoksun şüphecilere dönüştürerek, gelişmelerine başka her şeyden çok engel olur. Böylece, halk olarak Hintliler için bir şeytan haline gelen şey, algılarının tekil derinliğidir. Bu yönleri, onları gevşek ve güçsüz kılmıştır. Bu oldukça anlamlıdır ve Hindistan'ın tüm insanlığa verdiği örneklerden bir başkasıdır; herkes filozoflara özgü bir mükemmelliğin peşinde koşarsa, bu çabanın pek de iyi bir şey olmayacağını gösterir. Bu yol yalnızca, belli bir kategoriye giren çok az sayıda kişi için uygundur, geri kalanları ise yıkıma götürür. Böylece, Rishi, Yogi ve hatta Sanyassi'yi, tüm insanlar içinde en üst düzeye yerleştiren Hint teorisi, ifade eder gibi göründüğü şeyden farklı bir şey ifade eder. Bu teori, ne bu kategorilerin en yüce kategoriler olduğunu, ne de bütün insanların en üstün kendini idrak olanağını kendi sınırları içinde bulabildiklerini ifade eder: İfade ettiği şey, Hint bakışına göre, yalnızca filozof ve aziz olarak doğanların, diğerleri gerilerken, mükemmelliğe ulaşabilecekleridir.

O halde, Hintlilerin dünyaya verdikleri görüntünün, pek de haksız sayılmayacak biçimde, durgun diye tanımlanmasının gerçek nedeni budur: Eyleme karşı eylemsizliği, enerjiye karşı uyuşukluğu tercih eden, doğrudan onların öğretileri değildir, fakat bu öğretinin, yaşamı etkilemiş olduğu yol budur. Genel geçerlilik iddiasında bulunabilecek eskilerin teorik doktrinine dayanarak, hakkında pek çok şey söylenebilecek bazı pratik sonuçlar çıkarmış olanlar, yalnızca teosofistler değildir; aynı şey Hintlilerin kendisi için de geçerlidir. Filozof olarak Hindular kendilerini, başka hiçbir halkın yapmadığı biçimde, ampirik rastlantının üzerine çıkarmayı başarmıştır; fakat pratik yaşamları zihinlerinin bu yüksek uçuşunu izlememiştir; bunun sonucunda yaşam, tanrıların asla cezasız bırakmadığı o melez formunda çok özel bir görünüm sunarak, zihinlerinin maskesini indirmiştir.

Genel olan hiçbir şey yaşam için bir güç oluşturamaz, yalnızca özel bir şey buna ulaşabilir; bir felsefe örneğinde: özel bir yorum, onun özel ve pratik bir uygulaması gibi... Böylece, Rishilerin en evrensel öğretileri bile baştan itibaren özel olarak anlaşılmıştır. Vedalara göre Atman kendi içinde, görünümler alanının ötesinde, isimsiz, şekilsiz, ne sıkıntı çeker, ne bir eylemde bulunur, sadece dinlenir. Varoluşun en yüce amacı, onunla bir olmak, yani içsel olarak, kişinin bilinci yaşam prensibine kök salıncaya dek derinleşmektir. Bu öğretiden birçok pratik sonuç çıkarılabilir. Hindular, yaşamdan el etek çekip ilahiliğe yönelmeyi en yüce amaç olarak savunmuşlardır. *Plus royaliste que le roi*, Kendi Varlığını bir evrene dönüştüren Brahma'nın kendisinden de bilge olan onlar, tüm çabalarını büyüme sürecinin ötesine geçmeye yöneltmişlerdir. Böylece dünyadan el etek çekmiş insanlar onlara, insanlığın en yüksek tipleri olarak görünmek zorundaydı; onlar, bu yaşamın şekillendirilmesinde hiçbir değer bulamıyorlardı. Oysa aynı doktrinden ben, aynı derecede bir mantıksal haklılıkla, tam aksi pratik sonucu çıkarırdım. Atman'ı kendi içimizde gözlemeliyiz ve sonra

onu dünyada idrak etmeliyiz; kısmi ifadesini bizde bulan Brahma'ya, kendisini görünümde mükemmelleştirmesi için yardımcı olmalıyız. Bu şekilde bakıldığında, Vadaların doktrinleri hiç de kısır değil, aksine en yüksek derecede üretken görünür. Akıl, eylemlerimizin mutlaka bizimle bir ilişkisi olması gerekmediğini kabul eder: Bizse onların hepsinin Atman'ı yansıttığı noktaya ulaşmalıyız! Zekanın temel sentezine karşılık gelen bilinç, bizim en derin benliğimiz değildir: Bu bilinç, benliğimize bir ifade aracı olarak hizmet etmek üzere geliştirilmelidir. Vesaire. Kişi bu türden bir konuma ulaşmışsa, dünyevi varlığında ilahi olanı tümüyle idrak da etmişse, o artık görünümdeki bir varlık olarak yaşayacağından, mutlak ile görece arasındaki farklılık sorunu artık onun için geçerli olmayacaktır ve o zaman onu ne kabul etmesi ne de inkar etmesi gerekecektir. Hintlilerin, yüce bir seçenek olduğunu tekrar tekrar algıladıkları ve şüphesiz bütün avantajlara sahip olan bu alternatifi tercih etmemiş oldukları gerçeği, ampirik koşullarla açıklanabilir: her şeyden önce, tropikal dünyanın etkileriyle. Ari göçmeni giderek enerjik bir yaratıktan bir tembele dönüştürmüşler, onun yaşamına giderek, mükemmel ifadesine Budizm'de ulaşan bu bitkisel karakteri enjekte etmişlerdir. Muhtemelen, dejenere olan karakterini bilinçaltı algılamaları sayesinde Budizm'in üstesinden gelmiş olmaları hiçbir işe yaramamıştır; onun eğilimi, kendi damarlarında akan kandaki eğilimdir.

Şimdi şu soruyu yanıtlamak gerek: İlahinin algılayıcıları ve izleyicileri olarak Hindular, insan olarak farklı olsalardı, böylesine yüksek düzeye ulaşmış olabilirler miydi? Eğer onu yaşam içinde ifade etme yeteneğine sahip olsalardı, kurtuluş için gerekli olan şeyi idrak etmiş olurlar mıydı? Muhtemelen hayır. Büyük ahlakçı, tipik olarak, ahlakdışıdır, çünkü önyargıdan kurtulmak yasaktan kurtulmayı içerir; anlayış açısından gelişmiş bir insan tipik olarak karakterinde eksiklikler taşır, çünkü mutlak anlamda en iyi olmak gibi bir görüntüyü veremez ve bunun gibi, büyük eylem adamı da

tipik olarak darkafalıdır. Burada, varoluşun, insani karşılıklılık yasalarının artık işlemediği yüksek bir düzeyine ait olmadıkları sürece, istisnalar kaideyi bozmaz. Hintlilerin, doğal yapılarının tek-yönlülüğünün bilincinde oldukları gerçeği, duyguların gittiği yere kadar, Katolik görüntüleri ve Protestanlığa karşı ısrarlı şekildeki mesafeli tavırları tarafından kanıtlanır: Kendilerini içsel açıdan fazlasıyla özgür hisseder ve çözülüp dağılmayacak sağlam dışsal formlara gereksinim duyarlar. Bu ayrıca, algı kapasitesine sahip olanlar için yaşamın amacı olarak, kusursuz bilginin (gelişmiş karakter, soylu tavır, vb.'nin değil) elde edilmesini, duyulmamış derecede vurgulamış oldukları gerçeği tarafından kanıtlanır: Özünde bir algılayıcı olan insan, gelişimini yalnızca akılcı ferasete göre belirleyebilir. Fakat onu bilseler de bilmeseler de, gerçek değişmez. Anlayış ve dinsel idrak alanlarında en yüce mükemmellik amaçlarına ulaşmak, başka yönlerdeki mükemmelliği eğer yasaklamıyorsa, her halükarda bunu aşırı güçleştiren doğal bir temele dayanır. İnsanlar bunu, "akıllı" bir insanın eşzamanlı olarak "iyi" de olması karşısında şaşırdıkları noktada bilirler; bilim bunu, dinselliğin yüksek bir derecesinin sıklıkla bilimin "patolojik" olarak baktığı bir tabiatla birlikte ortaya çıktığını açıkladığı noktada bilir; sanatçılar örneğinde, bütün dünya kamuoyu aynı ilişkide uzlaşmıştır. Ancak çok nadir örneklerde bu türden insanlar her yönden değerli insanlardır. Biyolojik bir benzetme yapmak gerekirse, ki belki de bu, benzetmenin ötesinde bir girişim olacaktır, durum; algılayan insanda, dinsel insanda ya da şairde; eylem insanının, karakter insanının, etik bireyin "gen"inin ortaya çıkmasını engelleyen "gen"e benzetilebilir. İlk örnekte gerçek yaşamları ruhsal alanda geçer ve diğerlerinde "gerçek" yaşama tercüme edilmeleri ve onun üzerindeki etkileri, varlıklarına göndermeyle neredeyse hiçbir şey ifade etmez. Mükemmel algıyı elde edebilmek için, kişi yalnızca bütünüyle onun için yaşamakla kalmamalı, belli bir dereceye kadar kişi algı *olmalıdır*; tıpkı kadınların aşk içinde

yaşaması gibi, kişi algı içinde yaşamalıdır. Böyle yapan insan, baştaki enerjisini, bilgisini yaşama uyarlamaya yönlendiremez, çünkü bu enerji çoktan başka bir yerde sabitlenmiştir.

Bu nedenle, Hinduları, büyüklüklerini, pratik, aktif yaşama ait dünyada, algı ve dinsel duygular dünyasındaki kadar kanıtlamamış oldukları gerçeğiyle kınamak, sonuçta hatalı olacaktır. Zayıflıkları, erdemlerinin bedelini simgeler. Elbette, tüm Hindular algı gücüne sahip değildir ve aralarından ona sahip olmayanlar, bu nitelikten toptan yoksun Avrupalılardan daha aşağılarda yer alırlar. Fakat aynı anlamda Avrupa'nın tembelleri, Hintli benzerlerinden, karşılaştırılamayacak derecede kötüdür. Her kültürel sistem, onu yaratmış olan halkın ortalama karakteri tarafından belirlenir ve ruhundaki ve sınırları içindeki eğitim kaçınılmaz biçimde, yapıları bu ortalamanın dışında kalanların aleyhine olur. Bu noktada da, bazı görüntü eğilimlerinin diğerleri karşısında mutlak avantaja sahip olup olmadıkları sorusu öne çıkar; örneğin, Hıristiyan Avrupalı görüntüsünün Hint görüntüsü karşısındaki avantajları gibi. Birçokları bu görüşü desteklerler, ben bir karara varabilmiş değilim. Eğer ölçü olarak, kitlelerin mükemmelliği alınacaksa, daha iyi olan tarafı seçmiş olabiliriz. Fakat daha işin özü tehlikedeyken, yapmamız gereken, niceliksel değerlendirmeler mi? – Ben kendi adıma, bildiğimiz en derin metafiziği ve en mükemmel dinsel sistemi, Avrupa'nın değil Hindistan'ın üretmiş olmasından memnuniyet duyuyorum.

Ruhsal olgular Hintliler için ilk planda olduğundan, ve imgelemdeki idrakleri biyolojik olarak bizde pratikteki idrake karşılık geldiğinden, algı, anlama, anti-dünyevi görüş ve zahitlik kapasitesine sahip insanı, en yüksek kategoriye yerleştirmeleri gerektiği açıktır. Hint varsayımlarına bağlı olan şeyler bunlardır. Ve Avrupalılar onlara, varoluşun yüksek biçimlerinin kavranabilir olup olmadığını sorduklarında, Hintlilerin hayret dolu bir ifadeyle bakmalarında şaşılacak bir şey yoktur.

Rishiler, Himalayalar'ın bu sessiz sakin bilgeleri, insanların en yüksek tipini simgelemiyor mu? Daha yüksek bir tip düşünülebilir mi? – Her iki sorunun da yanıtı olumsuz yönde olmalıdır. İlki, fazla gürültü çıkardığından, ikinci ise, bir yanlış anlama içerdiğinden.

En yüksek algı insanının aynı zamanda, insanın en yüksek tipi de olmadığı gerçeği sonuç olarak daha önceki gözlemlerle gözler önüne seriliyor; onun tipi, birçok değerli olasılığı dışlayan, sınırlı bir tabiatı olanaklı kılmaktadır. Daha yüksek bir tipin düşünülebilir olup olmadığına ilişkin soru ise, en yüksek türün varolabileceği varsayımına dayandığı için, bir yanlış anlama içeriyor. Ne bu türden bir insan var, ne de olabilir, çünkü her belirli tip, evrensel bir duruş noktasından hareketle ondan kendi değerini çalan çerçevesi tarafından sınırlanmıştır. Hiçbir sınırlama avantaj değildir, hiçbir itici güç bastırılmamalıdır; mutlak olarak en yüksek insan, insanlığın tüm olasılıklarını mükemmel biçimde cisimleştirebilmiş kişi olacaktır ve bu gerçekleşemez, çünkü gerçekleştirilmiş her olasılık diğerlerini ya ortadan kaldırır ya da engeller. Somuta dönüştürülebilen tüm idealler belirli bir doğal temelle ilişki içindedir; bu yolla mükemmel İngiliz ya da Fransız'ı, mükemmel bilgeleri, azizleri, kralları, sanatçıları kavramak olasıdır, ancak mükemmel insanları değil. Bir tip olarak düşünülen "mükemmel insan", olanaksız bir kavramdır. İnsanlığın bunu bu kadar uzun süre anlamamış olduğu gerçeği, ona hesapsız zararlar vermiştir. İsa'nın bize bıraktıklarına karşılık ne kadar pahalı bir bedel ödedik! O da yalnızca, (insanların İsa'ya ilişkin fikirlerine göre değişen) belli bir tipin mükemmelliğini simgeliyordu ve onu genel bir insanlık idealine yükseltme süreci milyonları, en ümit veren özelliklerini geliştirmekten alıkoydu. İşte Hıristiyan insanlık kültürünün, klasik İlkçağ ile karşılaştırıldığında, birçok açıdan çok aşağılarda olan düzeyinin nedeni; işte Hıristiyanları bugün bile her yerde başka bir inancın üyelerinden –kendi aleyhlerine– ayırt eden, baskı sonucu oluşmuş, bazı kirli karakteristik özellikleri.

Hint felsefesi teoride, yükselişte olan bu tehlikeleri önlemiştir; fakat yalnızca teoride. Uygulamada, dünyadan el etek çeken filozofun idealleştirilmesi, eylem insanlarının gücünü sakatlamış, tüm dışsal gelişmeyi yavaşlatmış ve bundan dolayı da yaşamın tamamını yaşamsallıktan uzaklaştırmıştır. Her şeye rağmen teori aslında harikadır; bir yandan, her tipin kendi dharma'sına sahip olduğunu ve yalnızca bunu izlemesi gerektiğini öğretir; diğer yandan, normal bir sıralamayı onaylar: Cudra'nın dharma'sından Vaicya'nınki çıkar, Vaicya'nınkinden Kshattrya'nınki çıkar, Kshattrya'nınkinden Brahmana'nın dharma'sı çıkar ve bunu mükemmel biçimde uyan kişinin, insanın düşlenebilecek en yüksek tipini cisimleştirdiği söylenir. O, Rishi'nin konumunun, insanlığın en yüksek ideali olduğunu kabul eder, fakat öte yandan, bu konumun, ona kalırsa, yalnızca ruhun yaşına bağlı olan özel bir tabiatla ulaşılabilir olduğunu öğretir. Bunun sonucunda en yüksek ideal, gerçekten mutlak genel geçerlilik anlamında değil, nihai olası ideali temsil ettiği sürece en yüksektir. Hintliler aslında böylece, varlığını ardında sürdürdüğü mitsel peçeyi düşürsek de hakikat kalan hakikati algılamışlardır. Bilgelik şüphesiz yaş izleri gerektirir, şüphesiz gençliğe pek uymaz; şüphesiz kişi onu genç yaşlarında elde etse de, bu onu yaşlı gösterir. Fakat aynı derecede şüphesiz ki o, yaşamın taçlandırılması anlamına gelir. Bilgeliği aşmak olanaksızdır. – Hintliler teoride oldukları kadar pratikte de yeterince ileri görüşlü olsalardı, yaşam problemini çözmüş oldukları söylenebilirdi. Fakat bu iddiada bulunulamaz. Onlar, üstün ferasetlerine rağmen, bilge kişiyi herkes için geçerli örnek tip olarak algılamışlardır. Bu da, niçin modern Avrupa insanının, kaba, dünyaya bağımlı ve kör ruhlu olmasına rağmen, gerçekte, yalnızca doğal durum açısından doğru idealler olan materyalist idealleri yüzünden, çoğunlukla Hindistan insanından daha üst düzeyde olduğunu açıklıyor.

İdealin, herhangi bir belirli koşulda cisimleştirildiği, hurafeden ibarettir – bugün belki bertaraf etmeye en çok ihtiyaç duyduğumuz hurafe. Hiçbir varlık, yalıtılmış halde bulunmaz; evren açısından yaşayan doğanın tamamı, unsurları birbirine bağlı bir bütündür; hiçbir yalıtılmış olgu bir unsurdan daha fazlası değildir ve ancak hepsini temsilen işlev görmesi halinde söz konusu olabilecek bir durum olan, bütün diğer unsurları özetleyen, yalıtılmış bir olgu düşünülemez. Onların her biri yaşamın bir organı olmanın ötesinde başka bir şey değildir ve işte bu nedenle, ancak genel bir bakış açısıyla anlaşılabilirler; yalnızca, farklı niteliklere sahip diğer organlarla karşılıklı ilişki içinde bulunan özel bir varlık olarak varolma hakkına sahiptirler. Fakat farklı önem derecelerine sahip unsurlar vardır; bazıları büyük öneme, bazıları daha az öneme sahiptir ve geri kalanlar da, çok şey ifade edenlerle uyum içinde bulunurlar. İnsanlığın daima en yüksek diye yüceltmiş olduğu tipler, senfonide temel sesi çıkarırlar; bunlar ne kadar iyi dağılmışsa, tınıları ne kadar zengin ve safsa, müzikleri de o kadar güzeldir. Azizler ve bilgeler temel sesleri cisimleştirirken, diğer türler yalnızca yarım seslerin ve ahenk seslerinin temsilcisidir: Öncekiler, yalnızca bu anlamda sonrakilerin üzerinde yer alırlar. Bu tanım birinin diğeriyle, olması gerektiği gibi olan ilişkisini açıkça anlatmaya yeter. Ahenk sesleri, temel sesler olmaya çalışmamalı, onlara uyum sağlamalıdır: Bu anlamda bilge ve kutsal kişilere duyulan derin saygının herkese yararı vardır. Temel sesler olarak onların varlıkları gereklidir – hatta eylem insanlarının yararlı faaliyetlerinden de daha gerekli: Bir temel ses bastırılmış ya da hiç çıkmamış olsa bile bir etkiye sahiptir; müzik onunla uyumlu olduğu sürece, her şey yolunda gider. Bu nedenle, azizlerin nadiren çıkmasının, bir İsa'nın, onu kutsadığımız biçimde belki de hiç yaşamamış olmasının hiç önemi yoktur. Bu şekilde yücelttiğimiz büyük adamların, zaman içinde metamorfozdan geçmesi kesinlikle normaldir: Melodinin, anahtarını değiştirdiği noktada, aynı şeyin

temel seslerle de yapılması gerekir. Fakat onlar tek başlarına yeterli değildir; hiçbir kontrbas tek başına, bütün bir orkestranın yerini tutmaz; böylece azizin varlığı, dünya üzerindeki sıradan bir çocuğu gereksiz kılmaz, tam tersine ikisi de doğrudan birbirlerine bağımlı şekilde varolurlar.

Bu bakış açısından, kökü eskilere uzanan mutlak değerler sorunu çözülmüş görünüyor. Mutlak değerler kesinlikle mevcuttur, fakat yalnızca temel sesler anlamında. Yaşamın bütünü onlara aittir; kişi onların temel değerler olduğunu kanıtlamayı daima başarır. Öte yandan, teorik olarak, yalnızca onlardan yola çıkarak yaşamın hakkını vermek ya da onu pratik olarak düzenlemek olanaksızdır. Böyle bir girişimde bulunulması halinde, yaşam cılızlaşmış görünür; Pastoral Senfoni'nin çift basla çalınmış haline döner. Püriten bir görüntü hiçbir zaman zarardan başka bir şey getirmemiştir; yalnızca ahlaki ve ruhani değerlerin geçerli kabul edildiği bir yerde, bu daima, insani mükemmellik pahasına meydana gelmiştir. Böyle de olmalıydı. Mutlak değerler aslında aziz ve bilge tiplerinde cisimleşmiştir, fakat onlar tek başlarına hiçbir şeydirler; geri kalan her şeyi şart koşarlar. Bu nedenle, mutlak değerler açısından, kendi çapında mükemmel olan olguların herhangi bir türünü yok etmeyi istemek gülünç, hatalı, hatta suçtur: Bu olgular ne olursa olsun, bu değerlere düşman değildirler; bunlar, gerçekte, temel seslerin tiz seslerin sıralamasını düzenlemesi gibi, bu değerleri içlerinden düzenlerler. Böylece, bu gözlemler bile son söz olduğunu sıklıkla kanıtlamış olan algıda son bulmakta: Mükemmellik, özelde mükemmellik, herkese uygun olan yegane idealdir. Bir insanın temel ses olarak mı ahenk sesi olarak mı doğduğu yalnızca Tanrı'yı ilgilendirir; insanın görevi, olabildiğince saf bir sesle çınlamaktır.

Yalnızca Buda ve İsa'nın değil, büyük Hint algılayıcıları olan Rishilerin de genellikle geçerli örnekler olarak hangi biçimde görülmesi gerektiği yavaş yavaş ortaya çıkıyor: tiplemeler olarak

değil, mükemmel bireyler olarak. Onlar tip olarak, yalnızca aynı tipe ait olanların idealde arzulayabilecekleri özel görünümleri ifade ederler. Oysa mükemmel bireyler, özel bir tipin sınırları içindeki olasılıklarını sonuna kadar zorlamış varlıklar olarak, herkese örnek olabilirler ve olmalıdırlar da.

Bugün günbatımında Benares'e veda etmek üzere, bir kez daha Sarnath'a, Buda'nın sonradan ünlenecek olan ilk vaazlarını verdiği şu yıkıntılar alanına gittim. Seylanlı birçok ziyaretçi de oradaydı; içlerinde, sarı giysiler içinde iki Bhikshus vardı. Acoka tarafından yapılmış olan Stupa çevresinde toplandılar ve küçük müminler topluluğunun ortasında bir ayin düzenlediler. Hindu tapınaklarındaki törenle ne büyük karşıtlık oluşturuyor! Budist dindarlığı nasıl da düz ve sade, nasıl da bütünlüklü! – Sarnath'daki atmosferin ruhumu tümüyle ele geçirmesine ve sonra da, Benares'de görmüş ve deneyimlemiş olduğum her şeyin, film şeridi gibi bir kez daha gözümün önünden akmasına izin verdim. Evet, Budizm; ruhu sahip olduğu varlıktan ve çoğulluktan hasta düşmüş, bunca reenkarnasyondan sonra ölmekten yorulduğunu hisseden, artık ilerleme ile ilgilenmeyen, yalnızca sona ulaşmayı arzulayan insan tarafından buyur edilebilir. Budizm'de Hindistan güneşi doğar; şafak saatinin bütün atmosferini, huzur umudunun bütün tatlılığını, sevecen vaatlerin bütün kutsanmışlığım içerir: Çok yakında her şeyin, her şeyin üstesinden gelinecektir.

Hala Sarnath'daki atmosferin etkisindeyim. Bu gece yalnızca dinlenmek, ne pahasına olursa olsun dinlenmek istiyorum. Ve bu benim, Buda'nın, sonsuza dek yok olmanın mümkün olduğunu iddia ederken hakikati dile getirmiş olabileceği olasılığının, ne harika bir olasılık olduğunu düşünmeme yol açıyor. Fakat

bu mümkün mü? Bu fikir, bin kerelik reenkarnasyondakinden bin kat daha fazla çift anlam içermiyor mu? Tanrılar Buda'nın girişimini bu şekilde kabul ettiler ve o ne denli büyük bir görevi yerine getirdiğini çok iyi biliyordu. Brahma'nın bulunduğu noktadan aşağıya doğru, yaratılmış olan her şey sonsuza dek varlığını sürdürmek zorundaydı, ta ki o –bir insanoğlu– bu kapalı devreden dışarı adım atmayı başarıncaya dek. Buda'nın Nirvanası Hinduizm'in Nirvanası'ndan ayrılır; o, Hindular için pozitif bir koşulu ifade eder, Buda ise onu esasında bir son olarak görmüştür. Buda bunun ne olduğuna ilişkin hiçbir şey açıklamamış, bütün kapıları açık bırakmıştır; fakat vurgusu, tartışmasız, bir son fikri üzerine olmuştur. Budizm'e eşsiz atmosferini, tatlı günbatımı renklerini kazandıran işte budur. Tanrıların tüm şafakları içinde şafağa en çok benzeyen, Benares vaazının yol açmış olduğudur.

29
BUDA-GAYA

Budizm'in bu en kutsal mekanında şaşırtıcı biçimde ruhani bir hava soluk alıp veriyor. Bu, Budizm'in, daha dün Sarnath'da hissettiğim atmosferinden farklı. Ne Ganj kıyılarında ya da Rameshvaram'daki gibi genel anlamda ibadet, ne de tüm büyük anıtları saran takdis atmosferi: Büyüklüğüyle tarihte yerini alan özel bir adamın, benliğini bulmuş olduğu bir mekanın kendine özgü ruhu. Bu ruhun bu türden bir güç ve saflıkta korunmuş olduğu; almaya hazır her zihinde hiç değişmeden yeniden doğduğu gerçeğine, birçok şey katkıda bulunmuş olabilir. Başlıca neden şüphesiz ki, Buda'ya hakikat algısının burada, dallarını günümüze doğru uzatan Bodhi ağacının gölgesinde gelmiş olmasıdır – milyonlarca ruhta parlamaya devam edecek yoğunlukta bir algı. O halde Buda-Gaya, dünyadaki pek az mekanın sahip olduğu ayrıcalıkta bir tarihi birimi temsil etmektedir; ona eşdeğer olarak yalnızca Delphi'nin adını verebilirim. Suni bir vadiye yaslanmış ve çevresiyle tüm bağlarını koparmış olan tapınak, her ayrıntının, eski zamanda kalmış şaşaalı günlerini çağrıştırdığı, kendine ait bir dünyada, dingin, öylece durmakta. Taş duvarların tamamının Acoka zamanından kaldığı söyleniyor. Sonunda, oradan uzaklaşırken hacılar, yansıların hareketlenmesine ve yenilenmesine katkıda bulunuyorlar. Buda-Gaya, Budizm'in bugün geliştiği alanların çok uzağında yer aldığından, çok fazla kişi hac görevini burada yerine getirmiyor.

Ancak bu uzun yolculuğun dahi gözünü korkutamadıkları, içlerinden en ciddi olanlardır; onlar buraya avare bir merakla gelmezler. Bugün burada birkaç Burmalı, birkaç Japon ve bir düzine kadar Tibetli var; hepsi de, Gaya'nın insanlık için ifade ettiği şeyden derinden etkilenmiş görünüyor ve böylece ruhları, mekanın atmosferiyle uyum içinde titreşiyor. Burada, en derin, en kutsal barış hüküm sürmekte; tüm sesler kendi akordunda çıkıyor. Ve bin yıllık ağaçlar insana yavaşça en mahrem anılarını fısıldıyorlar.

Buda-Gaya, hislerim beni yanıltmıyorsa, bütün dünyadaki en kutsal mekan. İsa'nın öğretisi Gautama'nınkinden daha derindi; fakat o öyle, Buda kadar üstün bir insan değildi. O, kapkaranlık dünya üzerinde zaman zaman beliren güneş parlaklığındaki tabiatlardan biri, ruhun saf bir armağan gibi sunulmuş olduğu bir Güneş çocuğu, insani bakış açısından ne ve kim olduğundan sorumlu olmayan biriydi. İnsanlar arasında gerçekten de bir tanrıydı. Ancak tanrı doğan, bizim için, kendini tanrılığa yükseltmiş olan birinden daha az şey ifade eder ve işte Buda böyle biriydi.

Budist efsane, tanrıların insan Buda'ya dua ettiğini nakleder ve bu efsane Brahminlere hiç de inanılmaz görünmüyor. Hintliler, bizim aksimize, meziyetle lütuf arasındaki ilişkiyi daima çok iyi kavramış ve doğru yorumlamışlardır. Şüphesiz ki en yüksek açılım (vahiy) insana yalnızca Tanrı'nın lütfuyla bağışlanır, ancak lütuf asla hak edilmeden gelmez; o, meziyetin zorunlu tacıdır. Mistik konuşma tavrının, lütfun istilası deneyimi ile anlatmak istediği, doğada, farklı niteliklerdeki koşullar arasında, doğadaki her yerde belirginleşen *solution de continuite* gibi kritik bir noktadan geçiştir. Isıda meydana gelen sabit bir yükselişin ardından, suyun aniden buharlaşıp yok olması ya da yine ısıdaki sabit bir düşüşün ardından aniden buz tutması gibi – lütuf durumu da meziyetinkinin ardından gelir. Elbette "meziyet"in, bizim anladığımız anlamda marifetli olması gerekmez: Tanrı'nın yolları, her zaman akıl ve ahlak koşullarına karşılık gelmez. Usta günahkarlar genelde kurtuluşa, ihtiyatlı

namuslulardan daha yakındırlar. Fakat lütuf asla, küçük, ödlek, ortalama ve *"in seinen dunklen Drange des rechten Weges wohl bewusst"** (Goethe) olmayan insana nasip olmaz; lütuf, sahiplerini en büyük kusurlarına rağmen tüm erdemli kişilerin üzerine çıkaran bir irade ve içsel doğruluk niteliği şart koşar. İnsanlık kitlesi, yukarıya doğru yükselen bir yolun varlığından kuşkulanır, fakat bunun nasıl ve nerede başladığını bilmez. İsa gibi güneşin çocukları ufukta belirdiğinde, insanlık onlara saygı duyar, belki vaatlerine de inanır, fakat pek yüreklenmez, çünkü onlarla arasındaki mesafe çok büyüktür ve onlara giden yol belirsizdir. Ancak eğer içlerinden biri, geri kalanlardan farkı olmayan bir insan yükselir ve kendini, olduğu gibi, insanlığın ötesine taşırsa, o zaman insanlık mutlulukla dolar, adeta kanatlanır ve umutla onu izler. İşte olan budur. İsa örneğini yaşayan Batılı insanlık, asla ilerlemek ve yükselmek için uyarılmış olamazdı; O, ne insanî ölçütlerle değerlendirilebilir, ne de Hıristiyanlığın babasıdır. Eğer dünyanın çocuklarından biri olduğundan herkes için kolay anlaşılır, ancak buna rağmen sonradan azizliğe yükselmiş olan St. Paul ortaya çıkmasaydı, artık İsa hakkında hiçbir şey bilmiyor olacaktık. Ve Hıristiyanlık, bir dünya dinine, bütün Batı için kutlu bir müjdeye dönüşmesini, St. Augustine'e borçludur. Batı'nın üretmiş olduğu tüm etik tabiatlar içinde bu en güçlü olanı, sunmuş olduğu önemli insani örnekte, İsa'nın da bugünkü konumuna ulaşmasını sağlamıştır. Yaşamı; günahın yalnızca bir engel değil, destek de içerdiğini, onun üstesinden gelmeyi olanaksız kılanın doğal engeller olduğunu; kusurluluğun Tanrı'nm insan suretinde görünebilmek için ihtiyaç duyduğu en önemli şey olduğunu kanıtladı. Böylece onun verdiği örnek gerçekten de herkese uydu. – Fakat Buda St. Augustine'den bile büyüktü. O, yaşama insanlığın daha yüksek bir düzeyinden başladı, daha derin ve daha zengin deneyimler yaşadı ve sonuçta, tarihte başka hiçbir kişiliğin ulaşmış

* ç.n.: Doğru yolun karanlık dürtülerinin bilincinde.

olmadığı bir üstünlüğe ulaştı. Buda o denli büyüktü ki, uyguladığı tek bir itme hareketi, olumluluk yasasının tekerleklerini bugüne dek döndürmeye yetti. Budizm'in ne bir St. Paul'ü, ne de bir St. Augustine'i vardı. Sanbuda onun sahip olduğu her şeydi.

Bilginler sıklıkla, ilahi hakları olan sadelikleri içinde, niçin İsa ve Buda'nın, dünyanın onlardan önce ya da sonra gelen tüm büyük ruhlarından daha çok şey ifade ettiğine şaşarlar, çünkü bu isimlerden ilki kendisinden önce ya da sonra ilan edilmemiş olan hiçbir şey öğretmiş değildir ve ikincisi de algı derinliği konusunda şüphesiz kendinden öncekilerin gerisinde yer almaktadır: Onların görece büyük önemlerinin nedeni, onlarda sözün söz olarak kalmayıp, ete kemiğe bürünmesiydi ve bu, ulaşılabilecek en nihai noktadır. Bilge görünmek için, bir aktörün sıradan anlamda bilge görünme yeteneğinden başka bir şey gerekmez; bu, yalnızca öncü bir kafa gerektirir: Bir insan bir Buda'ya dönüşmeden önce, algılamış olduğu en yüce şeyin, tüm yaşamının merkezi motor gücü haline gelmiş, madde üzerinde doğrudan kontrol gücü kazanmış olması gerekir. Düşüncenin varlığı ne kadar da kolay yönlendirilebiliyor! En parlak formuna ne kadar da kolay sokulabiliyor! Tüm ego'yu, her bir tekil güdünün, idealin bir organı haline geleceği biçimde şekillendirmek – bu, doğaüstü görünecek kadar büyük bir güç gerektirir. Bu güç herkeste gizil halde mevcuttur, tıpkı en küçük molekülün, kendi içinde, serbest kalması halinde, tüm ülkeyi havaya uçurmaya yetecek enerjiyi barındırması gibi. Fakat insan onu kontrol etmez; yalnızca üst-insan ondan yararlanabilir. Aslında bir Vyasa'nın sahip olabileceğinden daha az derinlikte olan bir algı varlığının yaratıcı merkezi haline gelmiş olan kişi, tüm bilgelerin şimdiye dek ulaşmış oldukları noktanın ötesindedir.

Hintlilerin en büyüğünün Yogizm'de durmamış olması derin bir anlam taşır; O, önce geleneksel idealin peşinden gitmiş, sonra ondan vazgeçmişti. Buda, ne denli ulvi olursa olsun, hiçbir koşulun mutlak bir ideali cisimleştirmediğini; Yogi'nin hedefe bir fahişeden

daha yakın olmadığını; önemli olan tek şeyin mükemmellik olduğunu anlamış yegane Hintli'dir.

Ve bu bilgi, yukarıdan bağışlanan bir armağan olarak değil, yoğun özgelişimle hızlandırılmış doğal gelişim süreci içinde, onun içinde yaşama dönüştüğünden, "söz" "ete ve kemiğe" büründüğünden – bu yüzden, Buda tarihteki en büyük örnektir. O, insan olarak mı kalacağımız, yoksa isimler ve şekillerin dayattığı tüm sınırlamaların ötesine mi geçeceğimize verilecek yanıtın bize bağlı olduğuna ilişkin temel Hint algısının gerçekten sonuç verdiği ilk kişiydi. Bu algıyı; Rishiler görünümler dünyasının ötesine doğru uçmak için, Yogiler genellikle aynı dünyada kalıp, daha yüksek bir basamağa tırmanmak için kullandılar. Hintliler arasında yalnızca Buda onu doğru biçimde anlamış ve kendi kişiliğine mükemmel bir doğrulukta uyarlamıştır: İşte onun sergilediği, bugün şimdiye dek olduğundan daha da verimli olma umudu veren örneğin sahip olduğu dev yaratıcı gücün nedeni budur. Buda'nın öğretisi, isimler ve şekillerin dayattığı sınırlamalardan kurtulmuş bir örnekten başka bir şey değildir; o, temel Hint düşünceleri içinde, yalnızca bir yorumdur ve etkili olmuş olanların tümünün içinde belki de en yüzeyselidir. Fakat Buda zaten bir düşünür değildi. Onu, Budist öğretinin içeriğinin doğruluğuyla değerlendirmek, ona haksızlık etmek olur. Onun için bu öğreti, farklı bir şey ve özünde sözcüklerinin bize düşündürdüğünün ötesinde bir anlam ifade ediyordu ve bu anlam, bugün bile, büyük ölçüde, Budizm'in karakterini belirlemektedir. Aslında hiç önemli görünmeyen dört soylu hakikat, en vasat kabukta dahi etkili olan, ruhani bir çekirdek barındırır. Budist doktrin gerçekte, insanlığın sahip olduğu en yüksek değerler için de söylenebileceği gibi, yalnızca bir kekelemedir; zaman içinde anlaşılan ve gizemli bir biçimde, daha rahat ifade edilen çoğu bilgelikten daha çok yaşamsallık uyandıran ve yaratan bir kekeleme. Fakat Buda'nın eşsiz büyüklüğünü belirleyen Budizm değil; verdiği canlı örnektir.

Hiçbir gerçekliğin varlığını uzun süre sürdürmediği, tarihsel figürlerin bir anda eriyip düşlere karıştığı Hindistan'da, niçin yalnızca bu adamın, hala dünya üzerinde varlığını sürdürüyormuş gibi, anılarda, sözlerde ve imgelerde yaşamaya devam etmiş olduğunun açıklaması budur.

Benares'de, temel sesler olarak azizler ve bilgelere ilişkin yazdıklarımı bir kez daha düşünüyorum. O zaman değinmeyi unuttuğum bir şey vardı: Buda'nın hangi anlamda tüm Rishilerden daha derin bir temel ses oluşturduğu. Yaşamın algıdan daha derin olması ölçüsünde, o da o ölçüde, o anlamda daha derin bir sesti. Ete kemiğe bürünen bir söz, sözün kendisinden daha çok anlam taşır. Ve kutsal adam bu nedenle bilgenin üzerinde yer alır.

30
HİMALAYALAR'DA

Bu sabah, henüz güneş ufukta görünür olmadan çok önce, Himalaya devlerinin, onun yollamış olduğu ışınları yakaladığını gördüm. Dünya, gecenin karanlığında net görünmüyor; bulutların seviyesinde pastel renkte bir sis bulutu belirsiz alacakaranlıkta yüzüyordu. Himalayalar'ın, bulutlardan yüksekte, çok daha yüksekte olan dorukları ise, günün dünyayı selamladığı ilk anlarda parıldamaya başladı.

Dün, buraya vardığımda, gökyüzü kapalıydı, fakat keskin bir rüzgar bu gri örtüyü orasından burasından parçalayıp araladı ve bana, anlık süreler için belki Kinchin-yonga'yı görebileceğimi söylediler. Onu, Alpler'de edinmiş olduğum deneyimden yararlanarak, bir mil uzaklıktaki bir dağın tepesinin görünmesi gereken yerlerde aradım, ancak hiçbir şey bulamadım – bakışlarımı aniden biraz yükseltinceye dek: Yalnızca göksel varlıkların bulunduğunu düşünebileceğim bir yükseklikte, ebedi karlardan yansıyan ışık gözümü aldı. Şimdiye dek bu denli heybetli bir şeyle karşılaşmamıştım. Himalayalar, diğerleri gibi bir dağ grubu değil; sanki ay birdenbire patlamış ve kendini gezegenimizde bulmuş gibi görünüyor, o denli kainat ölçülerine yakın, o denli dünyadışı, gezegenimizin alışık olduğumuz görüntülerinden o denli uzak görünüyorlar. Uzakta, bulunduğum noktadan çok uzakta bakışlarım, dağlar ve vadilerin üzerinden, en yüce Alpin doruklarının yüksek-

liklerine kadar birbiri üzerine katlanan dağ zincirlerine, bu yüksekliklerden deniz seviyesine kadar dik yamaçlar oluşturacak biçimde oyulmuş olan vadilerde geziniyor. Oluşum üstüne oluşum, flora üstüne flora; tropikal bitki örtüsü, derece derece, kutup bitki örtüsüne doğru değişim gösteriyor; fillerin yaşam alanını ayılarınki ve son olarak da kar leoparınınki izliyor. Ve bu dünyaların üzerinde, gerçek Himavat başlıyor. – Kesin olan bir şey var: Eğer dünya üzerinde bir yerde tanrıların ülkesi varsa, orası burasıdır. Bana, Ellora'daki, Himalayalar'ın kendi çevresinde dönmesine yol açarak, uyuyan Shiva'yı öldürmeye çalışan dev Kailaları tasvir eden rölyefleri hatırlatıyorlar: Korku içindeki Parvati tarafından uyandırılan tanrı, bir ayağını divandan yere indirirken tesadüfen Titan'a çarpar. Bana, burada, olağanüstü düşler kurmak için olağanüstü bir düşgücüne gerek yokmuş gibi geliyor. Böyle bir doğanın ortasında o zaten kişiye kendi ayaklarıyla gelir. Himalayalar, abartılı varlıklarıyla, çevrelerindekileri de abartmaya zorluyor. Burada en büyük düşgüçleri bile çok küçük kalıyor. Taşkınlık yaşayan ruh, tüm engellerin üzerinden atlıyor, zaferle tüm sınırları geçiyor. Bu devleri ilk gördüğümde, birinci değilse bile kesinlikle ikinci düşündüğüm neydi? Ruhun, dağları yerinden oynatabileceği! Bundan duyulan en ufak şüphe, bana gülünç göründü. Ne zaman beynimden insanî sınırlar içinde kalan bir düşünce geçse, bana, Shiva'nın metalik kahkahası şurada, sonsuz karda yankılanıyor gibi geldi ve ne ayıp, kahkahalarına katılmak durumunda kaldım.

Bu türden dağları oluşturan bir doğanın ortasında, pekala bir Mahabharatam da yaratılmış olabilir. Onda, Hint mitolojisinin tüm heybeti görülüyor. Hint bilinci için Himalayalar'ın taşıdığı anlamı bugün ne kadar da iyi anlayabiliyorum! Shiva'nın cenneti onlar civarında yer alıyor; hatta nehirlerin en kutsalı oraya yükseliyor. Himalayalar'da Muniler ve Rishiler yaşıyor ve bilgeliğe susuzluk duyan herkes, sonsuz bir zincir halinde, karşı konulmaz bir biçimde

onlara yöneliyor. Himalayalar'dan Vedalar gelmişti, Upanishadlar da öyle; Hindistan'da bütün ilham, kaynağını bugün bile onlardan alıyor. Bu muhtemelen doğru. Bir yabancı olan ben, şimdiye dek ruhumun böylesine kanatlandığını hissetmemiştim. Bana, sabah ışığında parıldayan sonsuz karlar gibi temiz, bir dakika önce uyanmış çocuklar gibi saf ve neşeli, bin yıldır tanıyormuşum gibi bildik bin kadar ruh, ruhumu tüm önyargılardan temizlemek üzere el ele vermiş gibi görünüyor. Şimdi bana sesleniyorlar: Bizimle gel! Ve hemen önümden sonsuz uzaya seğirtiyorlar. – Bizi izlemiyor musun? – Yakında yanınıza geleceğim. Ama bu ilahi özgürlüğü sizin kadar ustaca kullanamıyorum. Sizin güldüğünüz ve dalga geçtiğiniz şeyler, henüz beni ürkütüyor. Son zamanlarda beni dört bir tarafımdan sıkıştıran şeylerin üzerine çıkmak, başımı döndürüyor. Ve bunun nasıl mümkün olduğunu anlayabilmiş değilim. Gülüyorlar: Bunda anlaşılacak ne var? Bu çok doğal bir şey! İlahi sır bu mu? Gizemli bir biçimde, tanımlanması güç bir anlamda, aniden ışık benim içimi de aydınlatmaya başlamış; önümde, algının yepyeni ve varlığından haberdar dahi olmadığım yolları açılmış gibi; tüm dünyevi engeller ortadan kalkmış ve insanların dünyası yerini yeni bir dünyaya bırakmış gibi hissediyorum. Daha önce görünmez olan şeyi görüyor, şimdiye dek algıladıklarımdan oldukça farklı türdeki ilişkiler ve bağlantıları gözden geçiriyorum ve üzerimdeki dünyayla birlikte, değiştiğimi hissediyorum. Şimdi kendimi, durmaksızın veren, herhangi bir engel ya da dirençle karşılaşmadan durmaksızın çevresine akıtan, güneşe benzer sınırsız bir güç kaynağı olarak görüyorum. Hiçbir problem artık huzurumu kaçırmıyor ve buraya kadar yapmış olduğum, hakikat peşindeki yolculuğumu artık anlayamaz oluyorum. Ruhani ışık, yandığı gibi, ani ve gizemli bir biçimde kayboluyor. Eski problemler yine beliriyor ve hiç de eskisinden daha kolay çözülecekmiş gibi görünmüyorlar. Fakat şimdi kalbimin derinliklerinde, onların anlamını hissedebiliyorum. Brahma'nın ışığı bir ruhta yandığında, problem-

ler artık hükmünü kaybeder: Bu, dünya bilmecesinin çözümüdür. Dünyevi bilince ait soruların yanıtını veremezler. Onlar, aslında, yanlış bilgiler içeren ve bu nedenle çözülemeyen denklemlerdir. Dünyaya zincirlenmiş insanla bilen insan arasındaki fark, bir karıncayla, onun yoluna çıkan bir insan arasındaki ilişkiye benzer: Karınca sezgilerinden ne denli emin olursa olsun, organizmasını aşan problemlerle karşılaştığında, hiçbir şey yapamaz. Evren bilmecesini çözmeye kalkışan insanın durumu da böyledir. Akıl açısından, bu bilmece çözümsüzdür; akıl birçok veriden yoksundur; resmin bütününe üstten bakamaz. Ve insanın durumu, çaresiz hayvanınkinden de daha kötüdür, çünkü o, yanıtlama gücünün ötesindekileri sorgulamayı bilir, çünkü onun bilinci körlükle her şeyi bilme arasında, talihsiz bir yolu yarılamış olma aşamasını temsil eder. – Fakat bulunduğu düzeyin üzerine çıkma kapasitesi insana verilmiştir, içindeki Tanrı uyanmak üzeredir. Günün birinde, beklenmedik bir biçimde ve aniden, bilinçli ruhunda Brahma'nın ışığı yanacak ve bu ışık tüm insani problemleri ortadan kaldıracaktır. – Düşgücümdeki son parıltılar da yayılmaya devam ediyor; hala insanlığımı yabancı bir şey, bir yük gibi duyuyorum. Kendi üzerimde dolaşan bir cin gibi, dünyanın sefaletine gülmek isterdim. Görmüyor musunuz? Sadece yukarı bakın! Anlayın! Nasıl anlayabilirler? Ben anlayabildim mi ki? Yaşadıklarım, şimdi belleğimde belirsizce dolaşıyor. Ne kastettiğimi açıkça dile getirmem gerekse, bunu yapamazdım. Dilimin ucuna gelen sözcükler geri kaçıyor, düşünceler havada uçuşuyor. Onlar, benim bildiklerimi ifade edemiyorlar, ve sanki ufalanıp gitmekten korkuyor gibiler. Ve onları zorladığımda, söylediklerim kulağa çok aptalca geliyor. Şeytan diye bir şey yok.

Elbette bunun hiçbir anlamı yok, insan bilinci açısından sadece bir saçmalık. İnsanlarla onun hakkında konuşmak, bu yüzden yararsız görünüyor. En karanlık bilinçte bile, günden güne, karanlığı yavaşça kemiren ışığa dair bir umut varlığını koru-

masaydı, ortada hiçbir amaç olmazdı. Başka türlü olsaydı, ne Hıristiyanlık İsa'nın çelişkili öğretisine inanmaya başlardı, ne de Hint halkı en yüce idealini dünyadan el etek çekmede bulur ya da Budist insanlık, yaşamın bütününü meydana getiren her şeyin yok olmasını içeren Nirvana'nın peşinde koşardı. Hepimiz, bilinebilir olduğunu düşündüğümüzden daha çok şey biliyoruz. Bu bilgi bize idealimizi dikte, arzularımızı ilham ediyor. Bilinçsizce ve bilen varlıklar olarak dinin çelişkilerine bağlıyız ve Brahma'nın ışığının sonunda hepimizin ışığı olacağı son güne dek de onlara bağlı kalacağız.

Himalayalar'da insan Tanrı'ya şaşırtıcı biçimde yakın. Bu doğa, bilincin sınırlarını, dünya üzerindeki başka yerlerden çok daha fazla genişletiyor. Tüm önemsiz bağlantılar önem kazanıyor ve en büyük, hatta görünüşte en aşırı güçler, havada uçuşan sabun köpükleri gibi, belirsizce, her an Yüce Güneş'in ışınları altında çözülmeye hazır görünüyor. Ve böylece yaratılan; göz alabildiğince uzanan alana, olağanüstü güçler yukarıdan adeta dökülüyor. – Gözlerimi, sınırsız bir arzuyla Himavat sırtlarında gezdiriyorum. Tanrıların saf havasına ulaşabilseydim, tüm ölçüler benden sonsuza dek uzaklaşmaz mıydı? Orada, "Biliyordum!" sözünün yerini tam anlamıyla doldurduğu kutsanmış bilgide, sonunda, özgürce soluklanmaz mıydım? Yıldan yıla, içimde ortaya çıkma yönünde baskı yapan, daha yüce, daha yeni bir şeyin güçlü varlığını daha çok hissediyorum. Fiziksel olarak, aşağıdan yukarıya doğru çekildiğimi hissediyorum. Bunu şimdiye dek hiçbir yerde, buradaki kadar şiddetle hissetmemiştim. Ve görüşleri böylesi hayır dualarını getiren Shiva'nın cennetine, şükranla dua etmek istiyorum.

❖

Bakışlarımın, önümde duran bu devlere takılı kaldığı her sefer, zihnimde bir nakarat gibi şu mısra dolanmaya başlıyor: "İnanç, dağları yerinden oynatabilir." Bu hakikat bana şimdiye dek hiçbir

zaman, maddenin böylesi ezici bir güce sahip göründüğü burada olduğu kadar doğal gelmemişti. Bu, özgürlük duygumu sınırlamak yerine güçlendiriyor; tıpkı bilincin gerçekte karşıtlıktan doğması gibi.

Zihin, dağları yerinden oynatabilir. (İnanca bu türden bir güç yükleyen bildik sözcükler çok sınırlı ve üstelik, yanlış anlaşılmaya da fazlasıyla açık: Mucizeyi meydana getiren, güven değildir; zihne, sahip olduğu bütün gücü inanç verir.) Bunu kesinlikle yapabilir. Bu hakikatten şüphe duymak, onu kanıtlama arzusu kadar gülünçtür. Bir şeyi istediğimde, düşündüğümde, bir eylemde bulunduğumda, ne yaparım? Zihnimle maddeyi etkilerim; prensipte, en sıradan olayla mucize arasında hiç fark yoktur. Benim kendi kavramsal dünyam, ego'ya, uzaydaki en uzak yıldız kadar yabancıdır – maddeye özgü yasalar izin verdiği sürece, tam olarak, zihin onun üzerinde güç sahibi olduğu sürece. Sınır, elbette, aşılmayacaktır, çünkü aksi halde, doğanın kendisi yok olurdu; fakat bu sınırlar içinde prensipte hiçbir şey olanaksız değildir ve bu sınırlar içinde dünya yer alır.

Bu nedenle, esasında, Himavat'ın karlı sırtlarıyla aramdaki ilişki, otuz yıldan fazladır bana en yakın enstrümanım olarak hizmet etmekte olan bedenimle aramdaki ilişkiden hiç de farklı değil. Onlara fiziksel olarak, kendime olduğumdan daha uzak olduğum bile, yalnızca bir bakıma doğru: Gözlerimle onlara aracısız dokunabilirim, sanki onlarlaymışım, onların üstündeymişim gibi; çünkü uzamın düşüncelerle bağlantısından söz edilebildiği sürece, onlar insanın ulaşabildiği yerdedirler. Evrende, kendime olduğum kadar yakın olamayacağım tek bir nokta bile yok. Yakın mı yoksa uzak mı olduğum, dikkatimin yönüne bağlı; kişi kendine uzak, tümüyle kendi dışında da olabilir. Böylece, Hint bilgeliğinin, kendini çevreden yalıtmanın sonuçta egoizmden (Ahankara) kaynaklandığına ve egoizmin üstesinden gelindiğinde yok olacağına ilişkin öğretileri şüphesiz harfiyen doğrudur: Eğer

tüm zihinsel enerjim, güneş ışınları gibi çevreye yayılsaydı, eğer bencilce isteklerime bağlı olarak bana geri dönmeseydi, işte o zaman gerçekten özgür ve sınırsız olabilirdim. Ve bu türden bir özgürleşme süreci mümkündür, çünkü zihinle doğanın süreçleri arasında çözülmez bir bağlantı yoktur (öte yandan, oluşturulamayacak hiçbir bağlantı da olmadığı gibi). O zaman bu, bencilliğin, tüm yüksek dinler tarafından mahkum edilmesinin anlamı olarak ortaya çıkacaktır. İnsan, sonsuzluğa doğru yolculuğa çıkmayıp, çıktığı gövdeye geri dönen her düşünceyle birlikte, kendi görece geniş gerçekliğiyle ilişkisini keser.

Kendimi, kişiliğimden kurtulmuş gibi hissedebildiğim şu parlak dünyaya bakıyorum. Doğa kadar nesnel bir biçimde, ona sıkı sıkı bağlıyım: Ben sadece, sonsuz süreklilikteki diğerleri gibi bir güç merkeziyim. Fakat, varlığımın derinliklerine yeterince kök salabildiğim oranda, kendimi onunla bir sayabilir, bilinçli bir benlik olarak, onun düzenleyici merkezi olabilirdim. Gerçekten neyin önemli olup neyin olmadığını bildiğim bu uzun süreden beri, bu noktaya niçin henüz ulaşmış değilim? – Çünkü doğama henüz bütünüyle girilmiş değil. Ruhani bilincim tutkularımdan oluşan kütlenin içine henüz girmedi; onlar varlıklarını, hiç etkilenmeksizin sürdürüyorlar. Hatta kendi alanlarına çekilmek şöyle dursun, giderek büyüyorlar bile ve içimde ruhani gelişmenin olduğu her sefer, bir yandan da onların güç kazandığını algılamaya zorlanıyorum. Ancak onlar kör. Aslında bu durumda kalmalarına gerek yok. Gönüllü araçlarım olarak doğal güçlerini kazanabilmek için, onları yeniden en derin benliğimle ilişkilendirmek mümkün olmalı. Fakat şimdilik bunun nasıl yapılması gerektiğini bilmiyorum. Hala ruhtaki yaşamın, Hintlilerin durumunda olduğu gibi, maddenin üzerinde kanat çırpması anlamına geldiği aşamadayım. ...Hala dünyevi anlamda önemli olmayı dilediğim zamanlar oluyor. Fakat burada, bu muhteşem doğanın ortasında, hiçbir önemsizlik kalıcı

olamaz. Dışarıdaki, akşam ışığında yeni yeni parlamaya başlayan, karla kaplı doruklara bakarken, içimde, kişisel varoluşun sınırları ötesine geçmek için, tarifsiz bir arzu ateşi yanıyor.

İnsanlığın kaderini bencillikten uzak bir biçimde yönlendiren, sessiz, pek bilinmeyen üst-insanlar Mahatmaların yaşadığı söylenen yer, işte bu dağlık orman. Onlar maddenin koyduğu sınırların ötesine geçmişler. Dışarıdan aynı bizim gibiler; fani bir doğaya sahipler ve insani güçlerinin zenginliği söz konusu olduğunda, sıralamada bizim büyük adamlarımızın altında yer alırlar. Oysa tümüyle özgür olmalarıyla, insanların epeyce ötesindeler. Ancak bunu istemeleri halinde kendilerini bir şeye bağlarlar; ne ölmeye ne de yeniden doğmaya ihtiyaçları vardır; nerede olmak isterlerse, orada hazır ve nazırdırlar; dikkatlerini yönelttikleri her şeyi bilirler. Bilinçleri dünyayı kucaklar; ruhları, bizim bir anıdan diğerine yaptığımız gibi, yıldızdan yıldıza zıplar. Sessizlik ve gizlilik içinde hareket eder, ancak çok nadiren somut, dünyevi olaylara karışırlar. Fakat sessizce, planlarını dünyada ileri götürecek "asistanlar" yetiştirirler. Mücadele içindeki bir insan çocuğu daha yüksek bir boyuta aktarılmak için olgunlaşmış göründüğünde, ustası onu yarı yolda sevecenlikle durdurur ve ona, kendisini daha yeni ve daha yüksek bir sürece taşıyacak olan yolu gösterir.

Bu efsanenin hakikatle olan ilişkisini tam bilemiyorum; fakat ona inanmak bugün beni mutlu ediyor. Ağaçların arasında yalnız ve başıboş dolaşırken ve uzaktaki nehre ve vadiye ve karlı buzulların tepelerine göz gezdirirken, bu insanüstü varoluşu gözümde canlandırmaya çalışıyor ve her dönemeçte, karşımda bir Mahatma bulmayı umuyorum. O, beni fark etmez miydi ya da şefkatli düşüncenin kanatlarında bana doğru gelmeyi gerçekten red mi ederdi? Çünkü ona öyle ihtiyacım var ki. Tam şu anda, kendimi

yeniden, hangi yolda ilerlemem gerektiği konusunda kararsız hissettiğim bir noktada buluyorum. Bilinçaltımın şimdiye dek daima doğru yönü göstermiş olduğu doğru ve şüphesiz bu bugün de farklı değil. Gençken, bir ruh olarak henüz doğmamışken, yine de, nadiren de değil, tüm gerekçelerin dışında, kendimi yavaş yavaş kaderime hazırladım; benim için potansiyel olarak en iyi geleceğe karşılık gelmeyen tüm uğraşları reddettim. Birçok yılı, bu eğitimin mutlak biçimde gerekli olduğu, kafamda sanki gayet netmiş gibi, herhangi bir gerçek ilgi duymadığım halde laboratuarlarda deney yaparak geçirdim ve nedeninin gerçekten bilincinde olmaksızın, doğa araştırmalarına sırtımı döndüm, bu da gelişmemin sonu oldu. Fiziksel depresyon dönemlerim boyunca, göçmen kuşlarınkine benzer bir içgüdüyle soluğu, bana iyi gelecek olan, hiç tanımadığım enlemlerde aldım ve yaşamım boyunca aynı şaşmazlıkla, kaderimin döngüsünü kırabilecek olan en içten arzularımın yerine getirilmesini engelledim. Ancak yine de, kendi kendime bırakılmış olsaydım, şimdiki son derece ilkel durumuma dahi ulaşamamış olacaktım: Tüm kritik anlarımda, yoluma devam etmeme bıkmadan usanmadan yardımcı olmaya çalışan iyi ve nazik insanlarla karşılaştım. Kişinin kendi gözleriyle gördüğü örnekle, edilen sözlerin sahip olduğu etkiye ilişkin şaşırtıcı bir şey var. Ne denli çabalarsak çabalayalım ve ne denli güçlü bir istek duyarsak duyalım, bilinçaltı kendi önerilerini asla başkalarından gelen öneriler kadar iyi izlemiyor; aksi halde ne öğretmenlere, ne doktorlara, ne okullara ne de hastanelere ihtiyaç olurdu. Bu, özellikle yeni bir başlangıç ya da yeni bir temel üzerinde yükselme söz konusu olduğunda kanıtlanıyor. Kişinin bilincinin açıkça incelediği bir yolu katetmek için rehbere gerek yoktur, çünkü kişi burayı bilir ve bilgi ona, içeriden, doğru yönü gösterir. Günahkar ise, kutsanma kapılarına ne kadar yaklaşmış olursa olsun, onu bilmez, çünkü bilinci, günah karmaşasında takılı kalmıştır; tırtıl ancak, bir kelebeğe dönüştükten sonra bir kelebek gibi hissedebilir. Fakat bir insan,

büyüme sürecinde, bir krizin eşiğinde duruyorsa, eğer yeni gelişmeler için içsel açıdan yeterince olgunsa, o zaman kendi dışındaki, onun amaçladığı yere ulaşmış bir varlığı görür, o zaman bu varlığı algılar ve bu algı aniden onda bilinçdışı olan şeyleri bilinç düzeyine çıkarır. Şimdi ne yapması gerektiğini ve neler yapmayı istediğini bilmektedir; normalde uzun süreler alacak olan şeyler, şimdi belki tek bir kusursuz anda olup biter. Bu, üstadın, kurtarıcının işidir. – İşte bana, ben de böylesi kritik bir noktada duruyormuşum gibi geliyor. Bir kerelik amaçlarım bana değersiz görünüyor. Geçmişimin ruhunda izlediklerim bana, içtenlikle farklı bir şeyler istediğimi hissettiriyor. Fakat ne? Bilmiyorum. Benim, ulaşma özlemi duyduğum yerde duran bir üstada şiddetle ihtiyaç duyuyorum.

Bugün bana, hedefim Mahatmadom'daymış; insanlığın derisini yüzmekte haklıymışım gibi görünüyor; çünkü beni içsel benliğime bağlayan şeyde insani hiçbir şey yok. Ve Mahatmaların varsayıldığı gibi, insanüstü varlıklar olmalı ve olabilir de. Jahveh, Elias'a Kendini göstermeyi vaat ettiğinde, Elias onu fırtına biçiminde bekledi, o ise hafif bir fısıltı halinde geldi. İnsanüstü varlıkların, Hebbel'in Holofernelerine benzeyebileceklerini düşlemek ne denli ahmakça! Varlık yükseldikçe, ruhaniliği de artar ve ruhaniliği arttıkça, doğrudan sahip olduğu maddesel güç o kadar küçülür. Tanrı fiziksel eylemleri hiç etkilemez; O doğrudan kanıtlanamaz, varolduğu sonucuna dolaylı olarak varılır. Mahatmalar yalnızca dolaylı yoldan hareket ederler. Onların alanında, dünyevi ölçüleri belirleyen yasaların hiçbiri geçerli değildir; bütün zamanların ve bütün ülkelerin kurtarıcıları ve azizlerinin, insanlara çelişkili gelebilecek şeyler öğretmiş olmaları doğal görünüyor: Tevazunun gururdan daha önemli olduğu, hırsın şeytani bir şey olduğu, dünyevi mutluluk için verilen mücadelenin hatalı olduğu ve yaşamını ancak, onu kaybetmiş olan kişinin kazanabileceği Mahatmalar kendilerini izlemek isteyen kişiden, burada peşinde koşulmaya

değer bulunan her şeyden vazgeçmesini talep ediyorlar. Bu son derece doğal. Peki ben, her şeyden vazgeçebilecek noktada mıyım? Bugün bana, bu böyleymiş; içimdeki tüm dünyevi hedefler çoktan yok olmuş; tüm benlik davam, tüm yükselme ve ünlenme arzum solup gitmiş gibi geliyor. Bugün bana bir üstad görünse ve sadece tek bir sözcük etse: Gel! Onu gözü kapalı izlerdim.

Mahatmalar bana görünmüyor. Bir üstadın sesini, ne içimde ne de dışımda duyabiliyorum. Fakat Himalayalar'daki hava şaşırtıcı biçimde uyarıcı. Uzun zamandır, düşünmek benim için bu denli kolay olmamıştı ya da beni şu sıra meşgul eden problemlerle birlikte varolmayı sürdürmek bana bu denli az sıkıntı vermemişti. Böylece her gün birkaç saatimi, bariz bir yorgunluk hissetmeksizin, Yoga deneyleri yaparak geçiriyorum.

Bu deneyler sırasında bir biyoloğun, beynimizin doğada protoplazma halinde bulunduğuna; bir tekhücrelinin gövdesinin tamamına benzer biçimde, hala elastikliğini koruyan yegane organımız olduğuna ilişkin uyarısını hatırladım. Bu doğru değil. Beynin yapısını belirlemek ne kadar zor olursa olsun: O, zaman içinde, fiziksel egzersizle geliştirilen bir kasa benzer biçimde değişim gösteren, farklılaşmış bir organdır; içinde, özünde yeni olan hiçbir şey yaratılmaz. Tekhücrelinin özelliği ise, şekilsiz bir başlangıç kütlesinden, maruz kaldığı çevre koşullarına göre şekiller yaratması ve bunların, er geç, tekrar şekilsizliğe geri dönmesi gerçeğinden oluşur. Spermleri dışında tüm bedeni, sahip olduğu olasılıkların nihai ifadesini temsil eden insan da protoplazma gibidir – ancak fiziksel değil, ruhsal bir organizma olarak. Tekhücrelileri düşündüğümde, onlara özgü niteliklere kafamda, ancak ruhun sahip olduklarıyla karşılaştırarak açıklık kazandırabiliyorum: Onların organları, tıpkı fikirlerin insanlara geldiği şekil-

de yaratılır. Bu karşılaştırmayı tersine çevirip, tekhücreli açısından değerlendirirsem, mantıken, düşünceler ve zihinsel imgelerin oluştuğu maddenin, protoplazma özelliğine sahip olduğu sonucunu çıkarmam gerekir. Bir dinlenme halinde ruhun içindekiler, en azından bilincinde olduğumuz kadarı, herhangi bir şekle sahip değildir; dikkat uyanıp belli bir noktaya yöneltilir yöneltilmez ya da kütle bir şekilde harekete geçirildiğinde, bilinç merkezini değiştirir değiştirmez kaybolacak olan oluşumlar –düşünceler, sesler, görüntüler, vb.– üretilir. Bu tür görüntüleri gözlemeye çalıştım; bu, gönüllü olarak kalmadıkları sürece hiç de kolay değildi; gördüklerimize ilişkin kafamızda oluşan her düşünce, orijinal görüntünün üstünü örten bir şekle sahiptir: Hintlilerle uzlaşma halinde vardığım sonuç, ruhun oluşumlarının gerçek şeyler, yani güç ve madde kategorisinde anlaşılması gereken nesneler oldukları. Elbette dışsal doğadan farklı bir görünümler düzenine aittirler, fakat birer deneyim nesnesi olduklarından ve "ruh" olarak da anlaşılamayacaklarından, maddi varlıklarını inkar etmek hatalı olurdu. Sonuçta, doğa ile ruh arasındaki farka ilişkin hakikat nedir? Farkın gerçek bir fark olması, bana oldukça olasılıkdışı görünüyor ve bunun yanında, sorun hiçbir şekilde belirlenemiyor; metafizik alanında akıl aracılığıyla güvenilir sonuçlara varmak olanaksız. Çünkü doğa ile ruhun antitezinin epistemolojik bir ilişki, bir *ratio cognoscendi* içinde olmasının ötesinde, bundan daha fazlasını kesinlikle kabul etmiyoruz. Tüm mevcut güncel olgular "doğa"dır ve onun değişmez yasalarını izlerler. Şart koşmamız gereken yaratıcı prensip yaratıda ifade edilir, fakat yaratının kendisi değildir. Birçok şeyi isteyebildiğim sürece özgürüm, fakat istediğim anda, kendimi başka hiçbir alan bırakmamacasına belirlenmiş bulurum ve bir görüntü oluşturulduğu anda, kendiliğindenlik yolun sonuna varmış demektir. O halde özgürlük, varlığın temelinde yer alabilir ve Tanrı tüm doğanın ardında durabilir, fakat kişinin Tanrı'yı işbaşında gördüğünü düşlemek, mantığa, kişinin

tırmaklarınının uzamasını özgür iradesi olarak görmesi kadar karşıdır. Bütün çeşitlemeler içinde metafizik gerçeklik kavramını yaşamınkine bağlayan benimki en doğrusu olarak öne çıkıyor, çünkü yalnızca yaşamda kendimizi tekrar tekrar temel yaratıcı nedene dönmüş görürüz.* Böylece doğanın bütünü başlangıçta bu anlamda canlı olabilir ve yıldızlar ordusu, yaratılmalarını Tanrı'nın geçici bir hevesine borçlu olabilir –kim bilir?– fakat gerçekte yaşadığımız şey, Tanrı'nın iradesinin değil, mekanik yasaları izleyen olayların, yani doğanın iradesinin bir göstergesi; aynı şekilde yetişkin organizmalar fizyolojik yasalardan başka hiçbir yasaya itaat etmezler; böyle olduğundan, sosyal yaşam yasalar ve alışkanlıkların ölü biçimlerini izler, vb. Bütün bunlardan, doğa ile ruh birbirleriyle ne tür bir ilişki içinde dururlarsa dursunlar, akıl için onları ayırt etmenin olanaksızlığı ortaya çıkıyor ve bu ayırt edişin *raison d'etre*'i aklın kendisinde bulunduğundan, onu bir şekilde herhangi bir şeye de uyarlayabilir. Ben bu yüzden bilinç olgularını maddesel olarak kavramakta haklıyım. Bunun ne tür bir madde olduğunu söyleyemem; bu açıdan kendim de tatmin edici sonuçlar elde etmiş değilim ve Hintlilerin ve teosofistlerin iddiaları da şimdi test edilemez. Fakat gerçekte, ortada düşünce-maddesi gibi bir şey olduğu, bana kesin görünüyor ve bu sonuç insanı, içerdiği olasılıklar gibi, hiç de sıkıcı olmayan çıkarımlara götürüyor.

Böylece özgürlük alanının, ilerici gelişme sonucu geri çekildiği ve küçüldüğü görülüyor. Tekhücreliler örneğinde, bu hala gövdeyi içerir; onlar sayesinde, yaşamın fiziksel yanının, insan örneğinde yalnızca ruhsal yanın olduğu anlamda ve derecede plastik olduğu kanıtlanır. Fiziksel varlığa ait formun tanımı belirginleştikçe, varlık o oranda daha az özgür hale gelir. Deniz yıldızları hala gövdelerinin yarısını yeniden üretme kapasitesine sahiptirler –sürüngenler en azından gövdelerinin uç kısımlarını– daha

* *Prole gomena zur Naturphilosophie* adlı eserimde, bunun ayrıntılarını bulabilirsiniz.

gelişmiş hayvanlar, hastalandıklarında kendilerini, gövdelerinin bir kerelik sınırsız düşgücünden çıkmak üzere, genelde hızla ve kimseden ilgi ve bakım görmeksizin iyileştirme özelliklerini korumuşlardır. Yetişkin insanlar örneğinde, özgürlük pratikte artık kendini fiziksel alanda ifade etmez. – Öte yandan, onlarda, gerçekliğin yeni bir alanı kendini gösterir. Ruhsal bir varlık olarak insan, herhangi bir tekhücrelinin fiziksel alanda olduğu kadar protoplazmadır – aslında oluşmamış ve ancak her oluşuma uyum sağlama kapasitesine sahip. Fakat burada da, gelişme durağanlığa doğru yol alır; bir ruh ne kadar gelişmişse, organları ve oluşumları o denli ayırt edici özelliklere sahiptir ve bu özellikler kemikleşmeye o denli eğilim gösterir. Böylece yalnızca yasalara, sosyal sistemlere, dinlere, üzerinde çalışılmış felsefelere sahip olmayız: herkesin aklı, er geç, bir kez tamamlandıktan sonra herhangi bir değişikliğin olanaksız göründüğü katı bir yapıya dönüşür ve varlığını, ancak fiziksel varlığı da bunu yaptığında büyütür ve değiştirir. Ve şimdi de sıra bir çelişkide: En büyük akıl olarak, yapısı en sağlam ve belirli olanı değil, tam tersine, en plastik olanı ve asla tamamlanmamış olanı gösteririz. Böylece kendi ilerleme eğilimi şüphesiz kemikleşmeye eğilim gösterdiği halde, protoplazmik durum prensipte daha yüksek olan gibi görünür.

Şu anda bu gerçeği, yaşam alanı içinde, görece gelişmiş –ama en gelişmiş değil– görüntüler olduğunu varsayarak yorumlayabilirim. Kesin olarak tanımlanmış olgular tanımsızların üzerinde yer alır, fakat bunların da üzerinde yine, kendi adlarına, belirlilikte kendilerini bulmuş olan yeni belirsizler vardır ve bu, *ad infinitum* böyle devam eder. Tanım, herhangi bir anın en yüksek noktasını ifade eder, fakat an zamana dönüştüğünde, bu en yüksek nokta giderek en alçak nokta olma eğilimi gösterir. Böylece Hegel gibi, sonsuz bir sürecin son ürününü –ampirik anlamda tümüyle hayali ve salt matematiksel gerçekliğe sahip bir nicelik– kastetmediğimiz sürece, mutlak mükemmellik düşünülemez. Bu algıdan ne tür

pratik sonuçlar çıkarmalıyız? – Benim için daima yol gösterici olmuş bir prensipten başkasını göremiyorum: Her yerde mükemmelliğin peşinde koşmak, fakat hiçbir mükemmelliği nihai nokta olarak görmemek. Oldukça teorik görünüyor. Pratikte sorun çok daha basit. Mükemmel insan figürü amip için ulaşılmazdır ve hiçbirimiz bir Buda'nın mükemmelliğine ulaşamayacağız. Her birey kesin ve sınırlı olasılıkları cisimleştirdiğinden, herkes için mutlak bir en üst nokta vardır (belli bir varoluşta, asla bilemeyeceğim kadar olasılık söz konusudur). Bu en üst noktaya ulaşmak, insan yaşamının amacı olmalıdır. Bu ideal, aslında, kendisinde başta düşündüğünden daha yüksek olasılıklar olduğunun farkına vardığı durumlarla bağlantılı olmalıdır, çünkü daha üst düzey bir mükemmelliğe giden yol daima daha aşağıda yer alan başka birine olan özlemden geçer ve aksi halde bulunamaz. Bu, o halde, Hintli ve Darwinci ifadesi gerçek koşullara yalnızca eksik bir biçimde hakkını verdiği halde, evrim teorisinin temelindeki gerçektir: Ortada gerçekten, her birinin anlık idealinin bir üst düzlemde bulunduğu bir düzlemler sıralaması, bir varlıklar hiyerarşisi vardır. Ulaşılmış olan her mükemmellik noktası, bir sonraki noktadan bakıldığında, bir sınırlama gibi görünse de, mükemmellik peşinde koşmak zorundayız. Yalnızca bir başka olasılık daha düşünülebilir, fakat bana insanın bunu gerçekleştirebilmesi şüpheli görünüyor: kişinin tüm dışsal ifadelerden vazgeçerek, kendi saf olasılığı içinde yaşayacağı noktaya kadar içsel anlamda derinleşmesi. Bu durumda tüm engellerin üstesinden gelinecektir, çünkü başlamak için ortadan kaldırılmışlardır.

Bölünen düşünce zincirine farklı bir yönde devam ediyorum. Eğer yaşamın en içerideki prensibi bütün oluşum yeteneklerine sahipse, o zaman bu mevcut oluşum neye bağlıdır? Görünüşe göre, kalıtım, Karma ve insan tabiatının da ait olduğu dışsal koşullara. Böylece, bir yanda, organizmaların dünyasının evrimi ve diğer yanda bireyin kaderi, bugün görebildiğim kadarıyla, etraflıca

labildi. Bir yandan mümkün, diğer yandan gerekli olan bu oluşumlar her yerde bulunabilir. Uzun zamandır kendimi adamış olduğum Proteus ideali açısından düşündüğümde, idrakinin, sınırsız bir elastiklik ve sonsuz sayıdaki koşulun kişiyi etkilemesi fırsatından başka bir şey gerektirmediğini algılıyorum. Düşünce-maddesinden yapılmış bir varlığın herhangi bir şekilde olduğu varsayılabilir; maddi varlıkların kendi türleri ve tiplerini sürdürmeleri gerekir.

Problemle ne kadar çok ilgilenirsem, filozofların, her an ne denli geçici olduklarını, temellerinin ne denli yüzeysel ve rastlantısal olduğunu deneyimlemek zorunda kaldıklarında, zihinsel oluşumları bu denli ciddiye alabilmeleri beni o kadar yabancılaştırıyor. İnsanlar profesyonel tiplere dönüşüyor, dinsel toplumlar uluslar yaratıyor, bir insanın yaşamdaki konumu fiziğinde ifade ediliyor – kesinlikle. Fakat bunun nedeni ne? Kesinlikle ve yalnızca, atalet. Eğer insanların birazcık daha fazla düşgücü olsaydı, tüm bu sınıflar varolamayacaktı ya da daha iyisi, makul nedenlerle varolacaklar, fakat bu kadar şiddetli bir biçimde ciddiye alınmayacaklardı. Kendi adıma, en katı görüntülere bile başıboş hayallerden daha farklı muamele yapamıyorum ve çoğunun bu kadar dayanıklı ve sürekli olduğu gerçeğinden sıkıntı duyuyorum. Ancak çoğu insan durumu daha farklı görüyor ve muhtemelen böyle yapmaları da iyi, çünkü aksi takdirde bu gezegen asla sabit bir gidişat tutturamazdı. Yine de, eğer söz hakkı bende olsaydı... Tekrar tekrar bana geri dönen ruh hallerinin çoğunda, mükemmellik özlemlerimi *a pis-aller* olarak değerlendirdiğimi itiraf etmeliyim. Mevcut koşullarda ataletin aşılamaması nedeniyle, daha iyi herhangi bir şeye özlem duymak olanaksız. Fakat eğer, dayatılan belirlenmişlik durumundan bir şekilde kurtulmam mümkün olsaydı, kendimi bazen Keyserling olarak, bazen bir hayvan ya da Tanrı ve bazen de tüm evren olarak, olduğu gibi gerçek iç benliğimle gösterebilmeyi yeğlerdim.

Hayır, esasında ben bir insan değilim; benim insanlığım rastlantısal ya da gerekli, ama ancak onu elde etmiş biri olarak, kesinlikle bunun ötesinde değil. Zihni başka her şeyden çok kanatlandıran Himalayalar'ın havasında, varlığımın biricik trajedisi bana acı verecek kadar aşikar görünüyor.

Çocukluğumda bile, bir insan olarak değişmez olmama çok şaşardım; kendimi "kendimle" o kadar az özdeş hissederdim, öylesine sınırsız bir dönüşüm yeteneğim olduğunu düşünürdüm ki, bedenim, ruh halime göre, fantezimin bir öyle bir böyle görünen ürünleri gibi davransa, bu bana çok daha doğal gelecekti. Ve Proteus'la ilgili bir şeyler okuduğumda, şöyle düşünmüştüm: Sonunda tümüyle doğal görünen bir varlık. Ben de Proteus gibi değişebilmeliyim, çünkü "gerçekte" bunu yapabiliyorum. "Esasında" bir hayvandan ya da bir ağaçtan ya da başka bir insandan daha çok Hermann Keyserling değilim ve eğer bu böyle görünmüyorsa, bu benim hatam değil. Çocukluğuma ait bu şaşkınlık asla peşimi bırakmadı, tersine giderek daha da derinleşti. Tüm yaşamım boyunca kendimi asla kişiliğimle özdeş hissetmedim, kişisel olan şeyleri fazla önemsemedim; olduklarım ve yaptıklarımdan, çektiğim sıkıntılar ve başıma gelenlerden asla etkilenmedim. Ve yıllar boyu belirli sınırlar içinde varolmanın ayaklarıma taktığı prangalardan kurtulmanın, kendimi, olduğumu bildiğim şekilde göstermenin peşinde koştum. Kısa zamanda bunun, kastettiğim biçimde mümkün olmadığını görmek zorunda kaldım: İnsanın bedeni, bir tekhücrelininki gibi yoğrulmaya hazır değildi. Sonra aynı şeyi ruh üzerinde denedim, fakat bunda da başarılı olamadım. Aktör, rol gereği farklı görünürken, aslında "kendini" değiştirmiş olmuyor, yalnızca başka birini temsil ediyor. Bunun nihai bir anlamı olmadığını, kişinin gerçek varlığını, tıpkı aktörün rolünü, şairin imgesel cisimleştirmesini değiştirmesi gibi değiştirebilmesinin mümkün olması gerektiğini biliyordum; kendi doğrudan deneyimim bana, kişiliğimin kendimle özdeş olmadığını, beni

sınırladığını, onun beni kapattığı bu alandan kaçmayı başarabilirsem, şimdikinden çok daha fazlası olabileceğimi fısıldıyordu. Ancak bu koşullarda bunun olanaksız olduğunu kabullenmek zorunda kaldım. Kalbimin bu en derin arzusundan vazgeçmek zorundaydım.

Bu kader iç benliğime dönmeme neden oldu. Bu konudaki başarısızlığımın tek sorumlusunun bedenim olmadığını, ruhumun da amaçlarım için fazlasıyla atıl kaldığını algıladıktan sonra, dışsal mücadeleden vazgeçtim ve özgürlüğümü gerçekleştirmek amacıyla, giderek ruhumun derinliklerine çekildim. Ve bunu içsel olarak gerçekleştirmenin dışsal boyutunun mükemmellikte olduğunu algıladığımda, artık kafamda nihai bir hedef olan Proteus idealini sildim ve kendimi doğamın sınırları çerçevesinde mükemmelleştirmenin peşine düştüm. Fakat bugün bile, gerçekte ulaşmak istediğim şeyden vazgeçmek zorunda kalışıma esef etmekten vazgeçmiş değilim. Aslında burada, kendimi insanlığın fazlasıyla dar sınırları içinde mükemmelleştirmek üzere bulunmuyorum, daha özgür alanlarda özgürce davranmak üzere dünyaya geldim. Ve oradan oraya başıboş gezen inancımın Karma doktrininde durakladığı zamanlarda, bu kaderimin, geçmişte acımasız bir şeytan olduğum bir döneme karşılık verilmiş ceza anlamına geldiğine rahatlıkla inanabilirim.

Şurası kesin: Temelde tabiatıma uygun olmayan bir yolu izlemekteyim; kendi kendime koyduğum amaca ulaşmak, benim için, bir başkası için olduğundan daha zor olacak. Sınırlı mükemmellik peşinde koşan bir Proteus...; bunda traji-komik bir yan var. Keşke bir şekilde bir Bhakta olsaydım; keşke duygusal bir dinsel ruh halinin sonucu olan içsel araçlar hizmetimde olsaydı! Onlardan yoksunum; kurtuluş için gerçek bir arzu duymuyorum. Ya da keşke otoriteye inanmayı becerebilseydim! Körü körüne inanan kişinin, kendi mükemmelliğine ulaşması kolay. O yalnızca kendini, sahip olduğu anlama noksanlığı sayesinde hiç sorgulamadığı geleneksel

fikirlere teslim eder ve bu fikirler, yalnızca az çok makul olmaları koşuluyla, onun ruhunu geliştirirler. Bir insan olarak ben ise, en büyük avantajı olan entelektüel gücünün kendini idraki fazlasıyla güçleştirdiği bir tipin bir uç ifadesi olarak ortaya çıkıyorum. Hiçbir dönemde körü körüne inanma yeteneğine sahip olmadım; ruhani bir gerçeklik benim için gerçeklik kazanarak, içsel varlığımı etkileme gücüne erişmeden önce, mutlaka onu anlamam gerekiyor; onlar beni tümüyle ele geçirmeden önce, ben kendi güdülerimi anlamış olmalıyım. Bilinç merkezimin bulunduğu yer, anlama alanı; tıpkı hayvanlarınkinin duyular alanında ya da kadınlarınkinin duygular alanında bulunması gibi. Bu da, gelişimimi yavaşlatıyor. Zihin ya deneyimin gerisinde kalıyor ya da önüne geçiyor, böylece onu kısaltıyor ve kendini uyandırabilecek olan ruhun deneyimlerini örseliyor. Radikal şüpheci konumumun ötesine geçip, ilk ustalık belirtilerini göstermeden önce, hayatı anlamak ne kadar da fazla zamanımı aldı! Gençlik günlerimde, içimdeki "insan" henüz uyanmamış ve algı güçlerim gelişmemiş olduğundan, hiçbir şeyden emin değildim. Ve doğruluk beni, bilmediğim şeyleri uygulamaktan alıkoyduğundan, karakter açısından eksik görünüyordum. Herhangi bir şeyi tercih etme yeteneğinde değildim. Bugün bu çaresiz durumun ötesindeyim. Fakat kendimden tümüyle emin olmak için bilmem gereken şeyler hakkında hala hiçbir fikrim yok. Bir kez daha: Sınırlı zekaya sahip içsel tabiatlılar için bu ne kadar da kolay! Onlar, ruhlarında canlı olan şey bilinçlerinde gerçek olmadan önce, anlamaya gereksinim duymuyorlar. Benim gibi insanlar, bir şeyi bilinceye dek kararsız kalıyor ve bilmeleri de hiç kolay olmuyor. Ve kurtuluşları olan algıya ulaşmadan genellikle uzun zaman önce de, sona ulaşıyorlar.

Bu durum, sabrımdan olağandışı taleplerde bulunuyor, çünkü kendimi kişiliğimle özdeş hissedemiyorum; gerçekte başka biri için sıkıntı çekiyorum. Beni teselli eden şey ise, bir öncü olma bilinci. Benim yolum, gerçekte, giderek herkesin yolu olacak, çünkü

entelektüelleşme süreci, önüne geçilmez bir biçimde ilerlemeye devam ediyor. Körü körüne inanç zamanları geride kaldı; kesin ve belirli biçimlerin yüzde yüz ciddiye alınabildiği zamanlar da öyle. Aklıma, Paul Dubois'in kendi kendini eğitmeye ilişkin fikirleri geliyor; Dubois isabetli bir biçimde, insanın iyi ya da kötünün peşinde koşmasının, bir anlama meselesi olduğunu ifade eder, fakat sonra bu pratik problemi, iyi alışkanlıklara bağlanmamız gerektiğini söyleyerek çözer – iyi ve verimli yurttaşlar üretecek bir billurlaşma süreci başlatmamız gerekmektedir. Bu ancak, hep uygulanagelmiş olan, insanları dogmalara bağlama yönteminin, özgür düşünenlere uyarlanmış, yeni bir çeşitlemesi olabilir. Aktif merkezi anlama alanında bulunan bir bilinç haline ulaşmış olan hiç kimse, bu türden bir bakışı kendisi için onaylayamayacaktır; hiçbir bireysel görüntü nihai bir anlam ifade edemeyeceğinden, o artık "iyiyle kötünün ötesinde"dir; daha yüksek türden kesinlikler peşinde koşar: sınırlama formunda değil, özgürlük formunda kesinlikler. Artık uygun bir alışkanlık olduğu için iyi olmak değil, tüm alışkanlıkların ötesine geçmek ister. Bazı sınırlamaları şart koştuğu halde, kendisi sınırsız olan varlığının temeline kök salmak ister; tüm önyargılardan ve tüm niyetlerden uzakta, yalnızca varoluşunun sınırlarından mutlak olarak kurtulmanın nasıl bir şey olduğunu bilmek ister. Bu görece yüksek konuma ulaşılabilir; sadece, ona götüren yol, bir insanın başa çıkmakta başarısız kalabileceği birçok tehlikenin içinden geçer. Fakat şimdiye dek özünde bir değer taşıyan hiçbir şeye, kayıp vermeden ulaşılabilmiş değildir. Kişilik ideali artık en yüksek ideal değildir: İnsanlığın öncüsü, kendi felaketini istemiyorsa, daha yüksek bir ideal saptamaya zorlanacak kadar ileriye gitmiştir. Belirli görüntülerin mutlak değerine olan inancın aşıldığı, otoritenin artık bağlayıcı olmaktan çıktığı, törenselliğin artık destek anlamına gelmediği, yalnızca anlaşılan şeylerin mutlak gerçek olarak kabul edildiği noktada, yalnızca iki olasılık kapısı açık bırakılmıştır: Bunlardan ilki yıkım olasılığıdır.

Yeni kurtuluş araçları keşfetmezsek, çözülme bizi öldürecek, çünkü eskiler artık işler halde değil ve insanın bir zamanlar ulaşmış olduğu doğal düzeyden geriye düşmesi, ancak bir şelalenin hızı ve formunda olabilir. Diğer olasılık, olumlu olan –ve yegane olumlu olasılık– ise, yeni doğal düzey gerçeğini algılamamızla ve bunun üzerine daha yüksek bir ideal dikmemizle ilişkilidir. Bugüne dek ne denli az kişi bu düzeye ulaşmış olursa olsun – bu azınlık kararlı olanlardan oluşur; kitlenin uçuruma mı yuvarlanacağı yoksa daha özgür ve daha ulvi yüksekliklere mi ulaşacağı, onların verdiği örneğe bağlı olacaktır. Yeni doğal düzey, insanın artık anlamadan inanamaması, artık rastlantısal engelleri algılamaması, isimler ve biçimleri, şimdiye dek yapılageldiği anlamda ciddiye aldığı noktayı aşması gibi gerçeklerde kendini gösterir. Bu durumdan da, buna uygun bir ideal çıkarılabilir: Mükemmel biçimde anlamak, dogma ve önyargılardan mutlak biçimde kurtulmak ve kişiliğin üzerinde bir insanlık sentezi gerçekleştirmek zorundayız; hem ruhta hem de gerçeklikte yaşayan, yüzde yüz içsel insanın, ampirik görüntüleri yalnızca bir ifade aracı olarak kullandığı bir sentez.

Bu gece atla, güneşin doğuşunu izlemek üzere, çevredeki en uzak görüş olanağını veren tepeye bir kez daha çıktım. Bu, ne yazık ki, sis çok yükselmiş olduğundan, pek bir şey göremeden gerçekleşti. Fakat saatler önce, karanlık gökyüzüne doğru birer ak mermer gibi yükselen devleri seyretme fırsatı bulmuştum. Bu saatler süresince şaşırtıcı bir duygu yaşadım. Bir kez daha, hedefime ulaşmışım, insanlığımın kemikleşmiş yapısından kurtulmuşum gibi geldi. Mümkün olan ile olması gerekenin ardında bunca hüzünlü dalgalanan gerçekliği düşündüğümde, duyduğum acının yerini ani bir neşe aldı. Hedefime henüz ulaşamamış olmamın ne kadar hoş olduğunu düşündüm! Hala yapabileceğim bir şeyler olduğunu...

böylece dünyevi varlığımın bir anlamı vardı. Ve doğal yapımın olumsuzlukları ne kadar da hayranlık uyandırıcıydı! Böylece kendimi işbaşında ve mutlu hissedecektim. Yaşam bilincini yükselten, ulaşılan bir hedef değil, karşılaşılan güçlüklerdir. Bu koşullarda tümüyle üstesinden gelmeyi asla başaramayacağım kişiliğimle hangi noktaya kadar gidebileceğimi göreceğim.

Ben –herkes– yaşam problemini böyle ortaya koymalıdır. Kişinin yeteneklerini değiştirmesi olanaksızdır – fakat niçin değiştirmesi gereksin ki? Hiçbiri aslında hiçbir değer taşımaz, her biri yalnızca, sayesinde herkesin kendi nihai varlığını idrak edebileceği ifade fırsatlarıdır. Ve ne denli çok güçlük yaşanırsa, kişi başarıya o denli çabuk ulaşır. Şimdiye dek hiç kimse, uzmanlaşmanın kendisi için çok kolay olabileceği bir alanda gerçek büyüklüğe ulaşmamıştır; bir dahiye hiçbir şey, yeteneğinden daha büyük bir engel oluşturmaz. Adil bir insanın aziz olması güçtür. Olumsuz koşullar kesinlikle üstün gayretleri devreye sokar. O halde, sevinç duymak için her türlü nedenim var demektir.

Yolumda ne kadar ilerleyebileceğimi göreceğim; şimdi, her halükarda, her şeyin neye bağlı olduğunu açıkça algılamadan öncesine göre, iki misli hızla, çok daha hızlı ilerlemeliyim. O zamanlar şüphe yüzünden; sürekli arkaya ve sağa sola bakmak yüzünden çok zaman kaybettim; özellikle altruist hareketlerin söz konusu olduğu durumlarda, benden talep edilen birçok şeyi karşılayamadığımdan dolayı kendimi eleştirdim. Oysa kendimi sakınmam gerekirdi. Belirli, sınırlı bir kişi olarak ben yalnızca, gerçek varlığım olan şu benliğin bir organıyım ve bu organ doğasına göre işlemek zorunda; varlığının yegane nedeni bu. O elinden geleni yaparak, amacına ne denli körü körüne bağlı olursa olsun, ona doğrudan hizmet etmeye çalışırsa, bütünde ve bütün için daha iyi hareket etmiş olur. Tüm etiğin özünün özü, Sri Krishna'nın uyarısında gizlidir: Bir başkasının çok gösterişli Dharması yerine, ne denli mütevazı olursa olsun, kendi Dharmanı yerine getir. Nesnel ideal, mutlak olan,

ancak sonuncunun kişisel merkezi birincinin odağı haline geldiğinde, ancak o zaman tümüyle görünüm alanına sızabilir. Dışsal dünyanın yaklaşması mümkün olmayan en içerideki kişisel nokta, aynı zamanda evrenin merkeziyle doğrudan bağlantılıdır. Bu sayede, Tanrı Kendini her doğa aracılığıyla gösterebilir – fakat ancak kendisiyle uyum içinde yaşaması koşuluyla. Bu nedenle, hiçbir doğanın kendisi için endişelenmesine gerek yoktur. Bana gelince, ben özellikle avantajlı bir konumdayım, çünkü şimdi işin özünü mükemmel bir açıklıkla algılıyorum. Şimdi "bir"in ruhunda her şeyi yapabilirim, öyle ki her şey, benim ebedi mutluluğuma katkıda bulunmak zorundadır. Şimdi bildiklerimden hangisi cesaretimi kırmalı? Hangisi beni engellemeli? Ne hastalık ne de talihsizlik, ne kendi hatalarım ne de başkalarınınkiler, ne erdem ne de günah. Yaşamda her şey, bilen insana hizmet eder.

Gerçekten şanslıyım. Mutluluğumu bugün o denli yoğun hissediyorum ki, onu insanlığın bütününe yaymak isterdim. Onun için yüreklendirici bir örnek olabilmek isterdim! O insanlık benden, korkmak için ne kadar az nedeni olduğunu öğrenebilir mi! O, hala iyi tabiat hurafesinden çekiyor; hala belli durumları ideal olarak yüceltiyor; hala örnek doğal tabiatlar olduğu düşünü kuruyor. Böylece bir şeye tepeden bakması gerektiğinde ve sevgi, kıskançlığı boğacak kadar güçlü değilse, mutlu değil, bedbaht oluyor. Fakat ortada örnek tabiatlar yok, zaten olamazlar da. En büyük adam bile, doğanın bir ürünü olarak yüceltilecek değerde değildi. Eğer bizim için en ulvi örnekleri Buda ve İsa temsil ediyorsa, bu onların tabiatlarına değil, onunla ne yapmış olduklarına, ruhlarında yeniden doğmalarına bağlıdır. Fakat bu en büyük bireyler baştan beri öyle kutsanmışlardı ki, onlarla doğan şeyin ardına bakmak kolay değildir; herkes onları düşündüğünde, bilinçaltında, kendi konumunun alçaklığını hisseder. Benim kişiliğim örnek olmaktan kesinlikle çok uzak. Benim Dharmam, hiç kimse için değil yalnızca benim için arzulanır olan bir varoluş talep ediyor; bu Dharma,

sonuçta yaptıklarımdan ya da olduklarımdan muhtemelen hiçbirinin, herhangi biri için iyi anlamda bir örnek oluşturamayacağı biçimde, haklı olarak en yapıcı olduğu düşünülen hemen hemen tüm bağların reddini gerektiriyor. Pozitif yönde anormal görünüyor olmalıyım, çünkü Proteus da kendini insan varlığı düzeyinde, en evrensel olarak değil, en kendine özgü görünüm olarak sunmak durumundaydı. Fakat bu yalnızca, beni bir örnek oluşturmam için önceden belirleyen şeydir. Hiçbir insan doğanın bir ürünü olarak örnek oluşturmaz – herhangi birinin beni örnek olarak almasını gerektirecek türden bir tehlike yoktur; fakat herkes, doğa tarafından kendisine verilmiş sınırlar içinde üst düzey mükemmelliğe ulaştığında, birer örnek haline gelir; benim yapabileceğim, ulaşmam gereken işte budur. Ve eğer bu kadar ilerleyemezsem, eğer ölüm beni yarı yolda yakalarsa dahi, isteyen herkes benden bir şeyler öğrenebilecektir – eğer yalnızca mükemmellik mücadelem yaşamımın bütününe hayat verirse, eğer yalmzca yaptığım her şey bu mücadeleye açık bir ifade verirse. Kendi peşinde olan herkes bende, gerçekte doğanın, pranga anlamına gelmeyip, özgürlüğe giden yolu ifade ettiğini; ruhun her şekle girebildiğini; aslında, kuralları dünyanınkilerden oldukça farklı olan, bütün anlamları, ruha bir araç olarak hizmet edebildikleri gerçeğine bağlı olan bir ruh dünyasına ait olduğumuzu görecektir. Ruhani anlamdan başka bir anlam yoktur; yalnızca anlam, karşılığında gerçeklere bir değer verir. Böylece, yeteneklerinin yetersizliğinin, uğradığı felaketlerin, çektiklerinin ya da tam aksine talihinin onu kurtuluşa mı yıkıma mı götüreceği, insanın içinde yaşadığı ruha bağlıdır.

Akşam saatlerinde Tibetliler, bir köy eğlencesini izlemek üzere fener ışığında bir araya gelmekten hoşlanıyor. Onlar, mizah

açısından zengin, sahici mim ustaları ve özellikle de, ejderha kılığında dans ederken stilleri öylesine mükemmel ki, her an, doğal bir gereksinim olarak, taş devri ruhunu akla getiriyor – kendi alkışlarımı telaşla ve coşkuyla güruhun alkışlarına eklemem bu yüzden. Himalayalar'ın dağlık dünyasında sergilenen bu gece oyunu, üzerimde canlı bir mit etkisi yapıyor. Aklıma yine, dünyanın ilk ve son devirlerinden Hint bilgeleri geliyor; bize şakacı bir tavırla dünyayı Brahma'nın oyun oynar gibi yarattığını söylüyorlar – herhangi bir zorunluluk olmadan, tasarlamadan, önceden üzerinde düşünmeden; tıpkı oyun oynayan bir çocuk gibi. Ve günün birinde de oyun oynarken ölüp gidecektir. Kıyamet Günü'nde Shiva, sonunda bütün evren de dansa katılıncaya dek, vahşi, işret ve zafer kokan ve giderek kontrolünü kaybeden bir dansa başlayacaktır.

Ne kadar ulvi bir mit! Belli bir amaçla altı gün çalışan, dikkatle ölçüp biçen ve yedinci gün, yaptığından pek memnun kalan –her birimin tek tek, en son ayrıntısına kadar denetleneceği bir nihai ortamı planlayan– İlahi Güç'e ilişkin olanın yanında ne kadar da ilgi çekici görünüyor. Brahma'yı –oyuncuyu– övmeme izin verin! Hint mitinin gerçeği söylemekte olması kuvvetle muhtemeldir. Eğer bu dünyanın bir başı varsa, eğer zihinsel bir düşünce temeline dayanıyorsa, o halde onun da, tıpkı şairin imgeleminde bir sanat eserinin yavaş yavaş oluşması gibi, tümüyle amaçsız ya da hedefsiz bir biçimde meydana gelmesi gerekirdi. Ancak böylesi bir ortamda ortaya bir şaheser çıkabilir; herhangi bir tasarı, onun kendi tasarısı, koca bir hata olurdu. Fakat eğer dünyayı yaratırken, Brahma oyun oynuyordu ise, o zaman yaratı gerçekten övülmeye değerdir. Bütün olaylar, değişim açısından ne denli zengin! Biri, bir diğeriyle nasıl da şaşırtıcı bir uyum içinde! Ve oyun için icat edilmiş olan kurallar ne denli anlam dolu!

İnsanın, yaşamı trajik açıdan alması bir hata değil mi? O da Brahma'nın yaptıklarını yapabilseydi, bu ulvi bir şey olmaz mıydı? Her şeyden önce oyun, işten hangi açılardan ayrılıyor? Şüphesiz

ciddiyeti açısından değil: Çocukların oyun oynama biçimlerinden daha ciddi bir şey bilmiyorum. Aradaki fark; oyunda eksik olan, işin ise varlık nedeni olan, amaçtır. Ancak yaşam aslında amaçtan ya da hedeften tümüyle yoksundur; saf bir akış, bir büyüme ve verme, bir amaç fikrinin ve amacın kendisinin yalnızca bir engel oluşturduğu, daha dolu bir ifadeye ulaşma çabasıdır. Bir varlık ne denli orijinal, içi dışı bir, yaşamsal ve sahici ise – varoluşu da o oranda bir oyuna yaklaşacaktır. Böylece bir Tanrı'nın varlığı, ancak oyun olarak kavranabilir.

Kendimi, yukarıdakine karşılık gelen bilinç haline yerleştiriyorum: Bu düzleme ulaşabilseydim, neyim eksik olurdu? Kaderin üzerinde, çıkarın üzerinde, kendimin üzerinde, benimle ilişkili olan her şeyin üzerinde duruyor olurdum. Ancak dünyayı zekamla gözleyebildiğim kadarıyla, onda şeytanî bir yön keşfedebilmiş değilim. Shakespeare ona, komedilerini yarattığı ruh hali içinde bakmıştı. Onlar, bir insanın değil, bir tanrının; o, oyunun kurallarının ötesinde hiçbir şey bilmeme noktasına geldiğinden, artık kendisi için trajedi diye bir şeyin varolmadığı, yasa ve kaderin boş sözlerden ibaret olduğu bir varlığın işleri.

31
KALKÜTA

Tagore'un antik sarayındaydık. Müzisyenler ipek halıların üstüne oturmuş, yabancı enstrümanlarla eski-dünya şarkıları çalıyorlardı. Yaptıkları müzik, melodi sınırlarının içine hapsedilemiyor, özel armonilere referans yapmıyor, basit bir ritimle uyum içinde gitmiyordu; bireysel sesler dahi açıkça tanımlanmış değildi. Yine de, görünürdeki her varlık bir çeşit bütünlüğü temsil ediyordu: bir başkasına dönüşene dek devam eden ruh halinin bütünlüğünü. Bu müziğin mitolojisi olduğunu söyleyebileceğim teori, gerçekten de çok harika. En eski zamanlardan beri, belirli ses sıralamaları belirli pitoresk sahnelere uymuş; meraklısı her resimsel motif için uygun Rag'ı biliyor. Ve her bir Rag yılın belirli bir zamanına uyuyor ve yalnızca belirli bir saatte çalınabiliyor. Gece gündüz, her saate uygun Raglar da var: Dün akşam, yani bir kış akşamı, özel isteğim üzerine bir yaz ortası – öğle vakti melodisi çalan müzisyenler bariz biçimde huzursuz oldular; böyle bir şeyin nasıl olabileceğine akılları ermedi.

Hint müziğinin ne ifade ettiğini sözcüklere dökmek kolay değil, çünkü bizim müziğimizle çok az ortak yönü var: Özünde Hint dansıyla o, aynı bütünün parçaları. Niyet yok, hatlar belirsiz, başlangıç yok, son yok; ebediyete akan yaşam nehrinin dalgalanma ve yalpalamaları. Müzik dinleyicide de aynı etkiyi bırakıyor; insanı yormuyor, sonsuza dek sürebilir, çünkü hiç kimse asla yaşamaktan

da yorulmaz. Fakat genelde Hint rakkaseleri için geçerli olan şey, bu müzikte en ince, en özel noktalarına varıncaya dek geliştirilmiş. Bu kez ebediyet fonuna, genel olarak zamanın değil, yaşamın belirli koşullarının yansıtılmış olduğu görülüyor.

Avrupa müziği ise, sesleri müzik olmayan niteliklerle sunmak isterken yanlış yoldadır. Müzikal niteliklerin başka alanlarda karşılığı yoktur; müzik ancak ve yalnızca doğrudan ifade edilebilir. Tristan uvertüründe, dalgaların kumların üstünde anafor yapması, neredeyse elle tutulacak kadar somut biçimde temsil edilmiş görünüyor, fakat yalnızca, dinleyicinin gözünün önünde kıyı olduğu ya da neyin temsil edilmeye çalışıldığını bildiği için; aslında bu armoniler ağaçların hışırtısına pek uymayacaktır. Gerçekte bu müzik yalnızca, nesnel hiçbir şeyle tanımlanamayan belirli bir koşulu ifade eder. Tamamen aynı biçimde, yaz ortasının öğle vakti Rag'ı, mutlaka, felç edici sıcak duygusu uyandırmayabilir. Fakat bu zaten Hintlilerin ondan asla talep etmiş olmadıkları bir şeydir: Yazın öğle vakti Rag'ı, kişinin içinden geçtiği gerçek koşullara yükseltici bir ayna tuttuğu oranda, öznesine uyar – ve bu müzik de bunu yapabiliyor. Bir Fransız sanatçı bir keresinde, bu yeteneğe başka her şeyden daha fazla sahip olan Hint müziğiyle ilgili olarak, şu gözlemi yapmıştı: *C' est la musique du corps astral.* Bu, (geleneksel kavrama karşılık gelen göksel bir alan olduğu sürece,) tam da onun olduğu şeydir: Ruh hallerinin, nesnelerin yerini aldığı, geniş, ölçüsüz bir dünya. Kişi onu dinlerken somut, elle tutulur bir şey yaşamıyor, fakat yine de kendini çok yoğun biçimde canlı hissediyor. Seslerin değişimini izlerken insan aslında kendini dinliyor; akşamın geceye ve gecenin gündüze nasıl dönüştüğünü, çiğ taneleriyle ıslanmış sabahı bunaltıcı öğle vaktinin nasıl izlediğini hissediyor ve insanın gözünün önünden geçtiğinde, deneyim sürecini kolayca eziyet sürecine çeviren basmakalıp görüntülere bakmak yerine, yaşamın dünyanın kışkırtmasına tepki olarak verdiği yeni renklerin ve seslerin aynasında, bilinç kazanıyor. Kişi

nasıl bezginlik duyabilir? Dinlemekten nasıl yorulabilir? Kör olduğum süre içinde, görmeyen kişinin sıkıntı diye bir şey bilmediğine ilişkin keşfim beni şaşırtmıştı. Çoğunlukla, nadiren isteyebileceğimiz hızda değişen nesnelerin görünümüyle ölçtüğümüz zaman, bu durumda zihinsel imgelerin değişimiyle ölçülüyor. Ve ruhumuz, durup dinlenmeksizin, görüntü üzerine görüntü ürettiğinden, monotonluk bilinci oluşamıyor. İşte doğanın körlere verdiği bu konforu, Hint müziği, duymak için kulağı olan herkesin ortak malı kılmış.

Her Rag'ın çeşitlemeleri var; bunlara Ragini deniyor, dişi Raglar ve bütün erkek Raglar bunlardan pekçok içeriyor. Birbirleriyle olan ilişkileri müzikte en tuhaf biçimde ifade edilmiş. Bu, şüphesiz kısmen müzikal bir ilişki, fakat Ragların Raginilerle olan ilişkisinin temel niteliği kendini, yarattıkları özel etkilerde, özel koşullarda gösteriyor. Çünkü kadınların etkisi erkeklerinkinden farklı. Hint müziği özünde, bizimkinden pozitif anlamda farklı bir boyuta ait. Bizim için nesnel olan, burada pek ortada görünmüyor. Art arda gelen seslerin birbirleriyle uyum içinde olması gerekmiyor, çizgilerle bölünme onlarda yok, anahtar ve ritim sürekli değiştiriliyor; bir Hint müzik parçası, bizim anlayışımızla, gerçek karakterinde, yaratılamazdı. Hint müziğinin yegane belirleyici ve nesnel unsuru, Avrupa'da öznel takdire bırakılmıştır: ifade, yorum, tellere dokunuş. Dışsal bağlarla bölünmeyenler, Bergson'un sözleriyle, saf orijinallik, saf öznellik, saf *duree reelle*'dir. Nesnel olarak bu en çok, ritimde somutlaşır, çünkü ritim, nesnel ve öznel koşullar arasındaki kayıtsızlık noktasını ima eder. Böylece bu müzik bir yandan herkes, diğer yandan, yalnızca ruhları eğitilmiş olanlar tarafından anlaşılabilir. Yaşayan herkese rahatlıkla ulaşabilme niteliğine sahip olan bu müzik, yaşamın doğasını ifade eder; yalnızca eğitilmiş olanlara açık, ruhani anlamı, yalnızca, kendi ruhunu bilen Yogi tarafından ölçülebilir. Onu dinlerken, kişi, kendi bilgisinin sesler dünyasında parlak bir biçimde

yeniden doğduğunu duyar. Bu müzik, aslında, Hint bilgeliğinin bir başka ve daha renkli ifadesidir. Onu tümüyle anlamak isteyen, kendi benliğini idrak etmiş olmalı, bireyin dünyanın senfonisinde yalnızca geçici bir ses olduğunu, her şeyin birbirine ait olduğunu, hiçbir parçanın bütünden ayrılamayacağını, hiçbir varlığın temelde bir koşulun ötesinde bir şey ifade etmediğini ve hiçbir koşulun da karanlık, sürekli akış halindeki yaşamın anlık görüntüsünden başka bir şey olmadığım bilmelidir. Varlığın, ihtişamının yansıması olan tüm görünümlerin ötesinde sürdüğünü ve kurtuluşun, ancak bilincini kendi varlığına demirlemekle mümkün olduğunu bilmelidir. – Konuğu olduğum Hintli'nin bu müziği hissediş ve anlayış biçimi böyle. Müzisyenler, Tanrı'yla iletişim halindeki zahitlere benziyordu. Ve izleyiciler de, ancak ilahi vahiyi dinlerken görülebilecek bir kendini adama halindeydiler.

Bu gerçekten de anılar arasında yerini almayı hak eden bir geceydi. Soylu Tagore figürleri; zarif, ruhani yüzleriyle, pitoresk biçimde katlanmış yün harmanileriyle ve kibirli avluyla fevkalade uyum içinde, antik çerçevelerinde asılı duruyordu. Ailenin ressamı Abenindaranath bana, bir zamanlar İskenderiye'nin gülü olmuş tipleri düşündürdü; şair Rabindranath bana, daha yüksek, ruhani dünyalardan gelmiş bir ziyaretçi olduğu hissi verdi. Daha önce belki de, bunca ruhani maddenin tek bir kişide böylesine yoğunlaştığını görmemiştim. Ve şimdi, Hint müziğini, Hint bilgeliğini ve Hint yaşamını bir arada düşünüyorum. Bizimkiyle karşılaştırıldığında bu müzik oldukça monoton; uzun bir kompozisyon sıklıkla yalnızca dar bir ses yelpazesini kapsıyor, fakat sıklıkla da tek bir notanın bütün bir ruh halini aktarması gerekiyor. Bu müziğin özündekiler başka bir yerde, saf yoğunluk boyutunda; orada geniş bir yüzeye ihtiyaç duyulmuyor. – Hint metafiziği de monoton; daima ve yalnızca, Tanrı, ruh ve dünyanın birlikte aktığı, bütün çoğullukların en içteki özü olan Bir'den söz ediliyor – bir ikincinin adı asla geçmiyor. Hint metafiziği de saf ve yoğun bir

şeye atıfta bulunuyor. Nihai anlamda, nesnelerin ani imgeler misali içinden döküldüğü, temelde nesnel olmayan bir Gerçeklik olarak yaşamın kendisine atıfta bulunuyorlar. Genişletme dilinde, kişi genişletilmemiş olandan ancak basit olanın biçiminde söz edebilir; böyle bir genişletme bu felsefeyi ilgilendirmez. Fakat hiçbir felsefe Bir'i, Hintli'den daha açık idrak etmemiştir. – Ve şimdi Hintlilerin kendilerine gelince. Yalnızca işin özüne yoğunlaşmış olduklarından, görünüme dikkatlerini pek vermemişlerdir. Bu durum, bitkiler misali, bazı zamanlarda bollaşmış, diğer zamanlarda sefil varlığını kıt kanaat sürdürmüştür. İşte Hintli kişiliğinin iki boyutluluktan epeyce yoksun olmasının nedeni budur. O, Batılı eşdeğeriyle karşılaştırıldığında, en hafif deyimiyle, zayıf görünür. Buna karşılık, yoğunluk ve derinlik konusunda rakiplerinden çok daha ileridedir. Zamanımıza ait tüm lirik şiirler içinde, en zengin derinliğe ve en parlak renklere sahip olanın, Rabindranath Tagore'a ait olması, sanırım bunun en güçlü kanıtlarından sadece biridir.

◈◈◈

Bir Filozofun Gezi Günlüğü

Hermann Keyserling

Estonyalı filozof Hermann Keyserling, büyükbabasının ayak izlerini takip ederek gittiği Almanya'da jeoloji eğitimi gördükten sonra felsefeye yönelir. Yüzyıl başını Viyana, Paris, Berlin ve diğer Avrupa şehirleri arasında mekik dokuyarak geçiren Keyserling, bu süreçte Flaubert, Simmel, Bergson, Russell ve Schiller gibi önde gelen Avrupalı düşünürlerle iletişim halindedir; bu arada gazetelerde makaleleri yayımlanır; Kant, Shopenhauer ve F. A. Lange üzerine araştırmalarda bulunur, vb. Keyserling, 1910'lu yılların başında, Avrupa'nın artık ona vereceği bir şey kalmadığını hisseder. Orada yaşam, "varlığını yeni gelişmelere itemeyecek denli bildik ve dar bir alana hapsedilmiştir." O güne dek bildiklerini unutmaya zorlanacağı ortamlara gitmek, tropik iklimin, Hint bilincinin, Çinli yaşam tarzının ve henüz gözünde canlandıramadığı pek çok unsurun, kendi üzerinde etkilerini göstermelerine izin vermek ve sonunda kendisinden ortaya ne çıkacağını görmek ister. 1911'de Doğu'ya doğru yola koyulur...